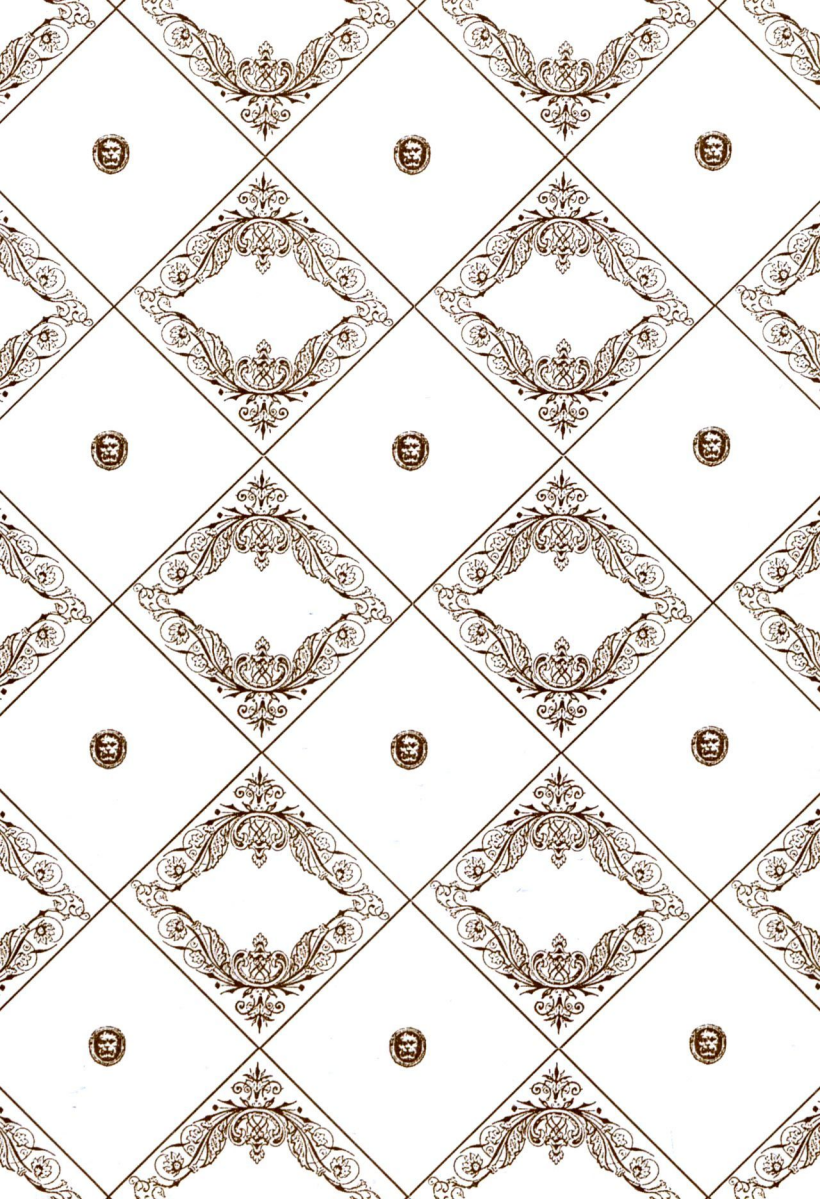
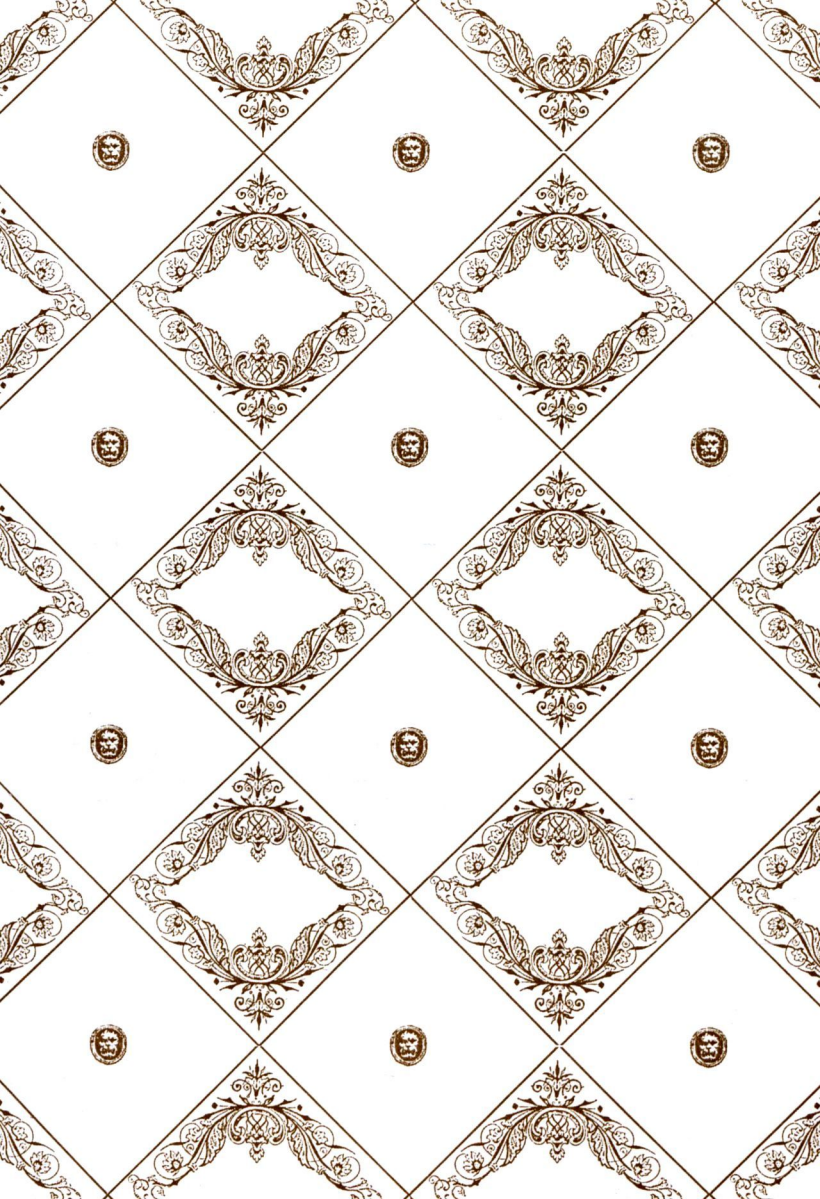


Бартоломей Зіморвич

ПОТРИЙНИЙ ЛЬВІВ
LEOPOLIS TRIPLEX





ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІНСТИТУТ ЛЬВОВА»

Бартоломей Зіморевич
ПОТРІЙНИЙ
ЛЬВІВ



Leopolis Triplex



**Уявний портрет
Бартоломея Зіморовича**

Бартоломей Зіморович

**ПОТРІЙНИЙ
ЛЬВІВ**

Leopolis Triplex



**переклад з латинської мови Наталії Царьової
науковий коментар Ігоря Мицька**

**Львів
«Центр Європи»
2002**

УДК 711.424 (477.8)

ББК ТЗ (4Укр-4Льв) 22

З 628

Зіморович Б. Потрійний Львів: Leopolis Triplex / Громадська організація “Інститут Львова”; перекл. з лат. Н. Царьової; коментарі І. Мицька; редактор О. Шишка.– Львів: Центр Європи, 2002.– 224 с.– ISBN 966-7022-30-7

Праця львівського історика, радника і бургомістра XVII ст. Юзефа Бартоломея Зіморовича охоплює період з 1270 до 1632 року; містить вступ, у якому автор намагається відтворити походження русинів (українців) та три розділи історії міста за періодами домінування у ньому трьох різних народів – «Львів руський», «Львів німецький» та «Львів польський».

При роботі над хронікою Зіморович використав документи міського архіву, спогади та історичні праці сучасників, власні спомини.

Сучасний український переклад з львівського латиномовного видання 1899 р. доповнений передмовою і коментарем.

Для істориків, краєзнавців, усіх, хто цікавиться історією Львова.

Відповідальний редактор: Олександр Шишка

**Видання здійснене при фінансовій підтримці
фонду «Відродження»**

ISBN 966-7022-30-7

© Наталія Царьова, переклад, 2002

© Ігор Мицько, коментарі, 2002

© “Центр Європи”, 2002

ЗМІСТ

Від редакції і перекладача.....	7
Зіморович і його книга	9
Потрійний Львів, тобто Хроніка міста Львова	
Посвята «Найшляхетнішим мужам, панам радним сенату Львівського»	21
На герб міста Львова	23
Вступ	24
Львів руський.....	47
Львів німецький	61
Львів польський.....	110
Примітки та коментарі	177

Перелік ілюстрацій

1. Уявний портрет Бартоломея Зіморовича, з видання К. Гека, 1899 р.	2
2. Титульна сторінка рукописної копії «Хроніки Львова», ЦДІА у Львові.....	10
3. Остання сторінка рукописної копії «Хроніки Львова», ЦДІА у Львові.....	11
4. Автограф Б. Зіморовича з уривком тексту «Хроніки» про пожежу 1381 р., ЦДІА у Львові	13
5. Лист Б. Зіморовича з Варшави до Мартина Гайдера у зв'язку з клопотанням про надання Гайдеру привілею на будівництво броварні, 28 листопада 1646 р., ЦДІА у Львові.....	14
6. Заповіт Б. Зіморовича, ЦДІА у Львові	17
7. Титульна сторінка видання творів Ю.-Б. Зіморовича Корнелієм Геком у 1899 р.	19
8. Герб міста Львова з книги Б. Зіморовича «Облога Львова турками, татарами, козаками і молдаванами»	23
9. Грамота про надання Успенському братству права Ставропігії, 1586 р., ЦДІА у Львові.....	125
10. Герби Папи Римського Сикста V і міста Львова до 1586 р. на грамоті про надання Львову права використовувати герб Папи	126
11. Францисканський і домініканський костели. Фрагмент гравюри А. Гогенберга, 1618 р.	151
12. Кодекс магдебурзького права. Львівське видання 1581 р.	152
13. Синагога «Золота Роза». Рис. Ф. Ковалишина, 1904 р.	173
14. План розташування синагоги «Золота Роза» в єврейському кварталі	174
15. Львів Південної Русі головне місто – найславетніший склад східних товарів. Гравюра А. Гогенберга, 1618 р., ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України.....	вклейка

Від редакції і перекладача

Потрійний Львів – хроніка м. Львова, написана радником і бургомістром Бартоломеем Зіморовичем на основі багаторічних досліджень і власних спогадів, повстала у 1665-1672 рр.

Аж до кінця XVIII ст. вона залишалася в рукописі, оригінал якої, ймовірно, зберігався у міському архіві. У 1765 р. з оригіналу оо. Василями було зроблено копію, вивірену та доповнену переліком помилок переписувачів. Після цього сліди оригіналу втрачаються назавжди. З названої копії робляться списки, завдяки чому хроніка стає відомою ширшим колам. На сьогоднішній день відомо декілька списків хроніки, з яких у Львові знаходяться два – один у Науковій бібліотеці НАНУ ім. В. Стефаніка, другий у Центральному державному історичному архіві України, м. Львів (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 1153).

У 1831 р. Мартин Півочський копіює для власного вжитку текст Зіморовича та робить з нього польськомовний переклад, надрукований у Львові 1835 р. з вклейкою гравюри з видом Львова XVII ст. Ще від самого початку переклад цей було піддано нищівній критиці через велику кількість стилістичних огріхів, опускання складних місць, подекуди переповідання замість дослівного перекладу, розбивку речень тощо. Крім того, видання грішить великою кількістю друкарських помилок. Проте до сьогоднішнього дня переклад Півочського можна вважати певною мірою досягненням, бо саме завдяки йому текст хроніки став доступним для широких кіл дослідників і просто аматорів історії рідного міста.

У 1899 р. Корнелій Гек, дослідивши усі відомі списки хроніки, помістив її у латиномовне збірне видання „Józefa Bartłomieja Zimorowicza Pisma do dziejów Lwowa odnoszące się. – Lwów, 1899”, де також опубліковано опис облоги міста в 1672 р., біограми видатних особистостей Львова та опис монастиря бернардинців.

Уривки з хроніки в українському перекладі друкувалися у багатьох збірниках документів (Соціальна боротьба у місті Львові в XVI-XVIII століттях. – Львів, 1961; Слово про Львів. – Львів, 1974; Історія Львова в документах і матеріалах. – Київ, 1986). Фрагменти хроніки “Львів руський” (у нашому перекладі – Н. Ц.) опубліковано в альманасі “Старий Львів” числа 5-8 за 1992 рік.

При перекладі ми намагалися максимально наблизитися до стилю автора, часто не дотримуючись норм української літературної мови, оскільки завданням даної роботи є довести до читача сам зміст хроніки, зробити його зрозумілим і придатним для вивчення. Переклад

зроблено за списком, який знаходиться у ЦДІАЛ, та виданням Корнелія Гека 1899 року.

Поетичні уривки з античної поезії Горація, Лукреція, Овідія подано у перекладах Андрія Содомори. Поезії Зіморовича подано у перекладі Н. Царьової.

При написанні приміток були використані пояснення до тексту Мартина Півощького та монаха-василіянина Варлаама (Компаневича) до публікації хроніки 1835 р., а також Корнелія Гека до видання 1899 р.

Античні реалії та міфологічні сюжети коментовані в основному за виданнями: Словник античної міфології.– Київ, 1989; Словарь античности.– Москва, 1989. Біографічно-генеалогічні дані про українських князів подаю за виданням Л. Войтовича (Войтович Л. Князівські династії Східної Європи. Кінець IX-початок XVI ст. Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження.– Львів, 2000), про польських, угорських, молдовських, татарських, турецьких правителів за монографією В. Дворжачека (Dworzaczek W. Genealogia. Tablice.– Warszawa, 1959)

Події загальноукраїнської історії звірялись за сучасним київським перевиданням «Історії України-Руси» Михайла Грушевського (1991.– Т. 1; 1992.– Т. 2; 1993.– Т. 4, 5; 1994.– Т. 5; 1995.– Т. 6, 7, 8)

Багато фактів та тверджень, що стосуються власне львівської історії, перевірив за архівними джерелами Денис Зубрицький та ввів до своєї праці. Через значний об'єм цих уточнень та неминучі помилки при їх скороченому переказі вони здебільшого не наводяться у наших примітках. Однак читач має можливість з ними ознайомитись, використовуючи відповідні посилання на сучасне україномовне видання його твору (Зубрицький Д. Хроніка міста Львова.– Львів: Центр Європи, 2002)

Перекладач Висловлюю глибоку подяку доцентів кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін к.і.н. Василеві Кметю та україністу Ірині Кметь за допомогу у вчитті тексту перекладу та цінні зауваження, студентам-архівістам Миколі Ількову та Максиму Цимбалу за допомогу у складанні іменного та географічного покажчиків, усім, хто підтримував його. Спеціальну подяку складає видавцеві Сергію Фрухту за ініціювання видання “Потрійного Львова”, розуміння і допомогу у технічному забезпеченні роботи.

Передбачаючи ряд критичних зауважень, хочемо, тим не менше, передати свою скромну працю усім, кому вона стане у пригоді при вивченні багатогранної історії міста Лева, та нагадати давній вислів:

FECI QUOD POTUI, FACIANT MELIUS QUI POSSUNT.

Зіморович і його книга

“Для історії міста Львова мало зроблено, знайшов я тільки один латинський рукопис, який є власністю монастиря оо. Василянів С. Онуфрія, автором якого є один собі Зіморович, колись львівський бургомістр між 1640 і 1660 рр.” (П. І. Кеппен. – “Gazeta Lwowska, 1822, 20.04. N 40”).

Практично всі розвідки з історії Львова від кінця XIX ст. і аж дотепер тою чи іншою мірою базуються на хроніці Зіморовича. Це “Літопис Успенського братства” Олександра Ілляшевича (1816), “Хроніка міста Львова” Дениса Зубрицького (1844) “Historja stoiecznego ...miasta Lwowa” Ігнація Ходинецького (1829), Kronika miasta Lwowa Томаша Юзефовича (1634-1690), яка вийшла друком у 1854 р. Саме у творі Юзефовича ми зустрічаємо перші згадки про особу Зіморовича та його історичний доробок:

“Хто хоче більше дізнатися про те, що моя слаба пам'ять не могла охопити, хай читає книжечку Зіморовича”.

Студіям з історії рідного міста Зіморович присвятив майже половину свого довгого життя. 40 років вивчав він історичні джерела: акти та урядові документи, приватні записи тощо, багато з чого сьогодні втрачено назавжди. Результатом цієї діяльності став Leopold Triplex, створений в останні двадцять років життя Зіморовича. Це перша історія нашого міста від найдавніших часів аж до 1633 р. Факт цей сам по собі заслуговує на увагу, бо фактично важко назвати хоч одне європейське місто, яке може похвалитися подібною хронікою з XVII ст.

Біографічні відомості про автора є достатньо багатими. Джерелами для них слугують не лише згадані вже відомості у Юзефовича, а й достатня низка архівних джерел, дбайливо зібраних у XIX ст. професором польської літератури Львівського університету Корнелієм Геком, чий науковий внесок у вивчення особи Зіморовича, його епохи та публікації творів важко переоцінити і у наш час.

Юзеф-Марія-Бартоломей Зіморович народився 20 серпня 1597 р. на тихій Глинянській вулиці Галицького передмістя у родині достатньо заможного львівського каменяра Станіслава та Катажини Озімків. Питання, яким чином прізвище “Озімек” трансформувалося у “Зіморович”, залишається відкритим, хоча й давало підставу говорити про вірменське походження Зіморовича. У родині було четверо

*Codex Archivialis Civitatis
Metropolitana Leopoliensis*

*Ex originali Transsumptus & Recognitus
Auctoritate de qua ad Calcem
Anno 1705.*



*Ex Archivo Monasterii Leopoliensis
Ordinis S. Basilii Magni ad Aedes S^{ti} Georgii Martyris.*

Ceterum Divo Michaeli militis coelestis Archistratego
 Eodem Tempore auenia rocta in monte gergano
 Festis ignibus fulgentibusque celebrante
 Perfosor terra territus cum capris capribus abiit.
 Anno a morte triumphato 1672.

Præsen. Exemplar ex Libro Manuscripto per olim Nobilem Spectabilem Josephum Bartholomæum Zimorowicz Consulem Leopoliensem congesto atque huiusmodi in originali apud me existente, depromptum, et cum eodem Manuscripto, cui Titulus = Codex Archivialis Civitatis Metropolitana Leopoliensis = confrontatum, et verificatum, fide mea jurata attestor. In cuius fidem manu mea propria me subscribo. Leopoli hac die 17ma Mensis Martii Anno Domini 1768.

(L. S.)

Phil. Kupinski Aptius et Officiarius consulari
 Leopoliensis Notarius publicus.

Ego Gabriel Andreas Kasparowicz Protho Notarius Aptius S^{us} Th: Licent^{is} Præsentis Copias ex Codice Archivali Civitatis Leopoliensis depromptas, per olim Nobilem, et Spitem Josephum Bartholomæum Zimorowicz Consulem Leop. conscriptas, vidi, legi, illarumque de verbo ad verbum concordare cum suis originali hocce Codice inveni. In quorum fidem manus meam cum sigillo apposui, hac die Jovis 30. Mensis May 1768.

(L. S.)

Idem qui supra scripsit

In Descriptione.

Остання сторінка рукописної копії «Хроніки Львова»,
 ЦДА у Львові

дітей – доньки Агнеса і Тереза та сини Бартоломей і Шимон, яким судилося прославити скромний міщанський рід. До історії польської літератури вписане ім'я Шимона Зіморовича, автора елегій, ідилій, од, перекладів з Горація, з яких найбільш відомою є поема – “Рок-соланки”.

Майбутній бургомістр та історик Львова Бартоломей Зіморович отримав непогану початкову освіту у львівській капітульній школі. На подальші студії вищого щаблю, вочевидь, не вистачило грошей. Але працелюбність і цікавість до знань заставляли Бартоломея протягом цілого життя працювати над собою, багато читати та вивчати давні документи. Природне почуття гумору, поетичний хист, вміння спостерігати та слухати зробили його бажаним гостем на багатьох товариських зустрічах, завдяки чому він увійшов до вищих кіл львівського суспільства. Маючи гарний почерк, зміг довгий час працювати на посаді палестранта (підписаря) у міській раді, згодом судового захисника. Найбільш відомі факти з часів його суддівства: спроба опікунів дітей померлого Мартина Кампіана приховати гроші, яку Зіморович викрив і відновив справедливість; анекдотичний випадок розв'язання сварки між полячкою та україною за церковні дзвони, де Зіморович прийняв бік українки, присудивши полячці називати “паном” дзвін Успенської церкви “Кирило”. Відома також громадянська позиція Зіморовича під час Визвольної війни 1648-1655 рр. та турецької облоги 1672 р. 22 лютого 1648 р. Бартоломей Зіморович обійняв посаду бургомістра міста Львова. Досягнуто вершини влади – людина, що народилася та прожила ціле життя у Львові, стає господарем міста. У тому ж році Зіморович їде до Варшави, де на сеймі віддає голос за Яна Казимира. Після повернення взяв у свої руки опіку над шпиталем св. Духа для убогих і калік, пізніше стає провізором шпиталю св. Анни та опікуном костелу св. Лаврентія, зробивши богоугодні заклади прибутковими.

Особисте життя Зіморовича було складним. Одружувався він чотири рази. Великі багатства, зібрані власною працею та посагами дружин, не принесли щастя. Четверо дітей від першого шлюбу померли малолітніми, улюблена дочка від другого шлюбу ще немовлям втратила матір і зазнала горя у власному сімейному житті. Багато неприємностей завдавали родичі померлих дружин, які неодноразово розпочинали судові тяганини, вимагаючи своєї частини спадщини. Але найбільше збитків зазнав перестарілий вже Зіморович від власного зятя через його пиятики, бійки, нахабне несплачування грошей за різноманітні товари. Неодноразово доводилося заради дочки витягати зятя з боргової в'язниці. І лише у четвертому шлюбі, хоча й укладеному на 66-му році життя, пізнав старий Бартоломей відносний

52.

1381. Non frustra Romulus Pulcrum Delubrum extra Romarium construxerat, ne fons
 ejus urbem in disipulum educerent, at majores nostri quod Domo fugineas tot fa-
 gutalia sana intra mania illi statuerent, sicque frequenter protoriam celebrantur
 uti et anno hoc velut ad Rogum a flauo Venens marito damnati, Archicrem Griste
 tis cum tabulis publicis amiserunt, mox tamen Ladislaus Vice-Rex casum Urbis
 miseratus, ut quantocius humi stratum in fides erigent, sylvas Regias publici fu-
 nis fecit, fabrorum lignanos e Silesia Moraviaque comitatu proprio evocavit.

1382. Ludovicus Rex Pannonicus Polonicque Diademate morte solutus in subteranea Regna
 transiit, jam dudum ex oculis polonorum ob longam absentiam, qua morti aequiparetur
 sublatus, quare lugubra atque luctus immitantibus, non nisi imaginaria, ab eis accipit
 Leopoldus tamen manibus benefici Principis supremum Dominatorem, per quem Reges
 regnant propitiando, iusta illi Christiana persolvit, suoque planctu Rusprios etiam
 ingenitise Leonis cogit, ut quendam calibus asumptam sanctissimam Dei Matris
 orbis Christianus indoluit, ita hoc anno prope vivam imaginem ejus e Russia ad
 Caesarochovent portatam merito Leopoldus deploratis, hanc uti memoravi Pictor Antischonus
 ad similitudinem vultus Mariani Hierosolimitis affirmaverat, Ludoxia for-

Автограф Б. Зіморовича з уривком тексту «Хроніки»
 про пожежу 1381 р., ЦДІА у Львові

Archiw. Ant. f. 10. 510.

Mnie miła Miścy P. Hayer

Lubop. Wn. M. L. mnie nie rwał tego coś Wn. Tomaszowicz.
 ni. Złoty, jednak ja dowiedziałam się od niego o tym, aby koszt
 cawenny mi był przytaczany do tego znaczniej Albowiem nie ta
 kniako on chciał Mandat abo Przywilej ale Incorporacyę
 wj. prawie wedługtem a potem sam zfermowatem iż wstał by
 Poniżej P. Hayera dla cieżkości y nie by przytaczany ognia
 niemał mi do Browaru w kamienicy Złoty, z Browaru który w La
 facz swięty zbudował do Browaru Miścy, kąd incorporowam
 do tego praw y wolności które maia Miścy, kąd on przyjął
 Poniżej miem piwo wazję zbudował jak gwałt, przyje
 dukina Mandant Mag. Franki aby go przyjął zbudował do ex
 tremu V. h. tempore, Wn. sam ale ja amplexi forma inje to
 manowicz ze w. P. h. in magotem y sam go przyjął zbudował
 z niemał mi do Browaru w kamienicy, amig. Communitas zbudował
 wia niemał o tym prawa aby Miścy zbudował, do Browaru nie wolno
 było zbudować Browaru zbudował Inje to P. h. inje zbudował
 który niemał mi do Browaru w kamienicy zbudował, do Browaru
 Inje to Wn. mi do tego nie porwał przyjął, Wn. tego do zbudował
 do by to by to kłótko zbudował, prawico a com mi? Wn. do
 Cechu z. iako mi powiedziat sam Ale inje w. P. h. inje zbudował
 zbudował go Wn. do zbudował. Wn. mi do zbudował, do zbudował
 P. h. inje zbudował zbudował zbudował zbudował zbudował zbudował
 nie kłótko zbudował zbudował zbudował zbudował zbudował zbudował
 zbudował, zbudował zbudował zbudował zbudował zbudował zbudował

Лист Б. Зіморовича з Варшави до Мартина Гайдера у зв'язку з клопотанням про надання Гайдеру привілею на будівництво броварні, 28 листопада 1646 р., ЦДІА у Львові

спокій і щастя. Народилися дві дочки та довгоочікуваний спадкоємець, син Юзеф, якому Зіморович заповів свою бібліотеку з батьківським наказом вчитися. Можна було спокійно віддатися улюбленій справі – ритися у старих документах, вишукуючи матеріали до історії рідного міста, писати історичні та поетичні твори, згадувати минуле. Помер Бартоломей Зіморович 14 листопада 1677 р.

х х х х х

Епоха, коли жив і творив Бартоломей Зіморович, є надзвичайно складною і цікавою в контексті світової історії, культури та літератури. XVII століття, зберігаючи та розвиваючи традиції Ренесансу, стиха готувало Європу до епохи освіченого абсолютизму і політичних реформ. З одного боку, Європа сформувалася як система окремих держав, з другого боку, встановлено більш тісні й активні взаємозв'язки між ними. Вузловою політичною ситуацією стала Тридцятилітня війна 1618-1648 рр.

Що ж являє собою особа людини XVII століття? Це продовження ренесансних традицій краси внутрішньої і зовнішньої, реалізації закладеного ще у часи античності поняття “калокагатії”, гармонійного поєднання усіх талантів. Класичним взірцем людини, особистості епохи Відродження, є Леонардо да Вінчі. XVII століття теж дало світові видатну плеяду особистостей: Декарт, Ньютон, Галілей у науці, Рубенс, Рембрандт, Веласкес у живописі, Мільтон і Кальдерон у літературі.

XVII – початок XVIII ст. – це час занепаду політичного та культурного життя Польщі. Зростає роль латинської мови, з якої запозичаються не лише окремі слова, а й цілі латинські вислови та речення. Превалює пишний макаронічний стиль. Навіть у повсякденному житті придворні та шляхта часом зловживають латинською мовою та іншими запозиченнями. Така строкатість видавалася вищим прошаркам суспільства обов'язковою умовою прикрашування стилю. Через це у польській мові до наших днів залишилися численні латинізми.

До літературної мови усе більше проникають фонетичні та граматичні риси народних діалектів, зростає вплив культури і мови поляків, що проживали на східних окраїнах Речі Посполитої (Західна Україна, Білорусія). Громадські діячі та письменники (Себастьян Фабіан Кльонович, Шимон Шимонович, Валеріан Потоцький, брати Зіморовичі) вносять у мову багато народних за своїм походженням східнослов'янських елементів. Від 20-х рр. XVII ст. починається період так званого польського бароко. У літературі з'являється ціла низка “шляхетських письменників”, прихильників нової літературної моди іспансько-італійського походження, для якої характерні повернення до середньо-

вічної естетики та частково пріоритету форми над змістом (Матей Сарбевський, Станіслав Твардовський, Вінцентій Коховський). Літературі бароко притаманні монументальність художніх задумів, контрастне поєднання містичних алегорій і відносно натуралістичних описів. Замість стрункої простоти та цілісності, притаманних Ренесансу, бароко підносить ускладненість, мозаїчність, чудернацькі метафори та порівняння.

Усі ці риси барокової літератури притаманні творам Бартоломея Зіморовича, котрий займає своє місце на польському поетичному латиномовному Олімпі. За життя автора було видруковано практично усі його поетичні твори: “Тестамент Лютера” (1621, не зберігся), ”Життя козаків Лісовських”(1623), “Голос лева”(1634) гімни до Богородиці (1640), “Суддя світу” (1642) “Селянки нові руські”(1663). Але історія вабила Зіморовича, що виразно відбилосся у невеликих прозових творах “Аннали”, “Життя блаженного Яна з Дуклі”(1622 - ?), “Славетні мужі міста Львова”(1671), “Облога Львова турками і татарами”(1672),”Притулок чесноти і гідності”(1672). Цікаво зауважити, що поетичні твори Зіморовича були видруковано у Кракові, а прозаїчні у Львові”.

Але основний твір Зіморовича, який прославив його як історика, це “Потрійний Львів” (Leopolis Triplex) – хроніка міста, написана по роках, із посвятою отцям міста “найяснішим панам радним” та вступом, у якому на підставі літописних та історичних джерел подано відомості з історії, релігії, культури Русі, часом досить фантазмагоричні. “Три міста бачу я в одному”, – пише Зіморович, оцінивши незвичайну історичну долю Львова. Назва хроніки звучить дещо інтригуюче “Троїстий” чи “Потрійний Львів”, бо розподіляється історія Львова на періоди руський (XIII-XIV ст.), німецький (до половини XVI ст., коли досить відчутним був вплив осідлих німецьких купецьких родів) і, нарешті, польський, коли представники різних національностей в одному місті створили по-своєму унікальний конгломерат міської громади – Civitas seu Communitas Leopoliensis, осередок західної, європейської культури, хоча й з домішкою локальних забарвлень і східного впливу. Львів міцно тримає в руках клубок, звідки тягнуться у хитросплетінні нитки до Східної, Західної та Північної Європи, Московії, Кафи, Венеції, Генуї, Греції, а через них на арабський Схід і Північну Африку. Коло замикається: через Середземне море – до Франції, звідти – до Німеччини та Польщі. Що це – “центр Всесвіту” чи об’єктивна оцінка географічного положення міста? Чи провінційна амбіційність? А можливо, просто ширший погляд на речі саме у контексті світогляду XVII століття?

Місто, яке нещодавно воскресло з попелу після трагедії 1527 року, яке пережило нові пожежі, епідемії, навали, війни, уперто не здається, не перетворюється у вічні руїни. Львів відкритий усім з чисто слов'янською ширістю. Тут завжди раді гостям і з вдячністю приймають допомогу, цінують бажання залишити добрий слід у всьому – у торгівлі, архітектурі, а то й просто докласти до спільної справи трудящі руки. Епоха Ренесансу у загальноєвропейському розумінні приходить до Львова практично на ціле століття пізніше, передавши Львову усі найкращі накопичені традиції, щоправда переламані через призму місцевого менталітету, що й створило таку неповторність Львова.

Чарівний клубок, що зв'язує Львів із зовнішнім світом, втягнув Зіморовича до своєї середини. Бартоломей Зіморович став співцем свого рідного міста, де народився, виріс, вчився, пізнав радість кохання та гіркоту втрат, де знайшов свій останній притулок. Життя і творчість Зіморовича не могли не відбити у собі всю складність XVII століття. Йому вдалося поєднати в собі окремі риси постренесансної особистості – політик, поет, історик. Але Зіморович не піднісся над своєю епохою. У “Потрійному Львові” він виступає лише міщанином, бюргером, громадянином, навіть патріотом, щиро й гаряче прив'язаним до рідного міста. Неможливо заперечити той факт, що у першу чергу він відчуває себе поляком, проте не відриває себе від Русі. Це не виправдовує дивної ксенофобії Зіморовича, особливо по відношенню до єврейської громади Львова, де піднесеність мови та стилю раптом переривається досить брутальними, навіть вульгарними висловлюваннями та звинуваченнями мало не у всіх нещастях міста. Перепадає, в гіршому розумінні слова, й вірменам, не говорячи вже про українців. Модест Гриневецький зауважив свого часу: “Не мав Зіморович серця до русинів, то правда... проте не викривив історичної правди”. З цим твердженням можна погодитися хоча б тому, що, очевидно, під впливом Тацита (а знання ним творів видатного римського історика, так само як творів Лівія, не викликає жодного сумніву), Зіморович прагне передавати виклад подій без фальсифікації, хоча певні факти ніби згладжує, можливо, з міркувань особистої безпеки.

Багато фактажу взято з історичних творів Я. Длугоша, М. Кромера, але у першу чергу використано велику низку матеріалів міського архіву, багато з яких не збереглися до нашого часу, а також живі враження від подій, свідком, а подекуди й учасником яких був сам Зіморович. Твір написано латинською мовою, надзвичайно барвистою, часом перенасиченою риторичними зворотами, чудернацькими бароковими тропами, численними міфологічними алегоріями. Автор надзвичайно полюбляє прийом гри слів, що привабливо звучить латинською мовою, але створює труднощі при перекладі.

JÓZEFA BARTŁOMIEJA ZIMOROWICZA

PISMA

DO DZIEJÓW LWOWA ODNOSZĄCE SIĘ

Z POLECENIA

REPREZENTACYI MIASTA

WYDAŁ

Dr. Korneli Heck

We LWOWIE

Nakładem Gminy król. stoł. miasta Lwowa
1899.

Титульна сторінка видання творів Ю.-Б. Зіморовича
Корнелієм Геком у 1899 р.

У читача в певний момент настає деяке розчарування щодо інформативної насиченості хроніки. Рік за роком події подаються за одними й тими пунктами: татарські чи турецькі навали, пожежі чи інші стихійні лиха, будівництво храмів, призначення церковних ієрархів, приїзд короля. Час від часу згадуються події міського значення, як-от любовні історії чи страти. Щоправда, з певним пієтетом, навіть із співчуттям, описано страту Івана Підкови. Визначним політичним і культурним подіям, які не оминали Львова, місця у хроніці не знайшлося. Тому дослідникам, які кидаються до Зіморовича як до останньої інстанції, залишається ще й ще раз звертатися безпосередньо до архівних документів. Проте твір Зіморовича назавжди залишається першорядним нарративним джерелом історії Львова, як також і пунктом відліку для тих, що починають Львовом займатися.

Наталія ЦАРЬОВА

Потрійний Львів, тобто Хроніка міста Львова

*Найшляхетнішим мужам,
панам радним сенату Львівського*

Велику прикрість завдав би уславленому імені вашому, якщо б найобширнішими похвалами, що надходять з цілої Польщі, не оцінив Львів, чисею визначною частиною ви є, який вустами цілого королівства проголошений прикрасою і захистом руських земель. Чи цією однією розповіддю ще більше до слави його долучитися, чи ще яскравіше, де тільки можна, говорити про славу, бо ж переповнено усе панегіриками? Не заперечував би оплески всезагально відомим іменам більшості інших міст, бо Рим столицею миру, вчителем світу, Антіохію¹ боголюбивою, Дамаск оком сходу, Панормій² житницею Сицилії, Тюрінгію світлом Германії, Гібернію³ батьківщиною святих, Антверпен перлиною міст, Флоренцію світочем, Лацію⁴, Венецію царицею моря насмілюємося називати. Дійсно, такі сфальшовані найменування ніхто не може заперечувати, бо ж вони пролилися з голови казкового поета чи примхливого ритора, чії молоді таланти, переважно, найбільше рясніють вишуканостями звичайних слів. А Львів, не у короткому вислові доморощеного провозвісника або мовою вчителя риторики, прихованого автора, але у публічних висловлюваннях найобширніших станів королівства названо прикрасою і оплотом Русі, і більшого свідчення і прославлення не потребує навіть сама заздрість. Де ж взяти хвалу мужа великого імені, увінчаного пальмами, що славу тої цілої вільної держави піднесе до небес? Крім цього, я не насмілювався до такої гідності щось від себе додати; тільки оплески такому пишному зібранню, а левові вашому, який оселився під сарматським сонцем, я вирішив додати пишності історичним факелом, хоча цей факел

«тільки любов до вітчизни сильніша за всякі підстави»

передала мені, щоб у переповіданні домашніх справ будь-кому (можна поступитися) красномовством, але у ретельних дослідженнях нікому не поступався старанністю, і цю незначну данину, належну моїй батьківщині, повернув я до священної вашої скарбниці. Бо ж навіть Львів сам вимагає сказати, як справи маютья, великі щодо моєї участі, більші щодо освіченості, якщо маю якусь, прагнення якого донині в школі лона материнського дитині прищеплено, з мого материнським під проводом батька хлопцеві влито, нарешті протягом цілого життя зроблено найдороччими.

Без сумніву, сенат ваш владу поза мою Мінерву ставив, з чого різноманітну здібність її витягнувши, щоб скористатися словами Се-

неки, рукою з нечистот плебея витягнув, і щоб більше не поширювався серед простого люду, пером шляхетним за допомогою семи мужів своїх, начальників моїх, перед іменами яких вдячний встаю, над родовим гніздом виріс і тим же пером, яким перша щаслива доля підписана, відзнакам раецьким Муз моїх передміських приписав. Отже, стільком іменам ім'я моє вирішив вашому підкорити. Коли ж інший спосіб віддячування не зовсім підходить, те саме перо, від батьків ваших прийняте, до батьківських анналів нагострив, ті фасції міські хронікам народним підкорив, щоб батьківщину, яку мені доля дала для народження, ані лівійцями для роксанів вікопомною, ані святими предками вашими дотепер не зробив мармуровою, але з цегляної літературною, з руської римською в міру сил своїх зробив. Оскільки дійсно ніхто не нехтує митцем, хіба що не знає його мистецтва, ви ж бо і науки добре знаєте і тих, хто ними достойно займається, ненавидіти не можете, Львів також мій літературний разом з архітектором його братською рукою прийміть, у цегляному довго, у літературному вічно живіть!



На герб міста Львова, лева, який передніми лапами тримає три пагорби, відмічені зіркою:

I.

Від небесних зірок і від гір, що високо вершини підносять,
Немає на світі нічого миліш, та й не треба.
І руському Львову, який цих дарів має досить,
Нічого не можуть вже дати земля ані небо⁵.

II.

Між тріумфальних відзнак гори, лозою покриті,
Гнея Помпея вони, кажуть, зробили вождем.
З неба вхопивши зірки, немовби звичайні трофеї,
Їх роздавав для своїх – жоден ще так не чинив.
Тільки одному русинському леву і гори, і зірку
Рим, тріумфуючий сам, ніби данину віддав.

Йозеф Бартоломей Зіморич

На рисунку – герб м. Львова, з видання «Облога Львова турками, татарами, козаками і молдаванами»

В с т у п

Перше, ніж розпочати докладний опис (історії) Львова, столиці південної Русі, так стримано згадуваного польськими істориками, надумав я дещо розповісти про саму ту Руську землю, котра займає найбільшу частину (території), спрямованої до полудня.

І м ' я Р у с і

Як за походженням, так і від імені свого, Русь мовою народною, тобто слов'янською, спочатку називалася Россія, що означає «розсіяна», потім, за прикладом інших країн, стала зватися латиною, перекрученим словом «Руссія», іменем, вибраним не випадково, але взятим з Божественних книг⁶. Коли водяні зливи повернулися до старих берегів, знищивши повністю світ земний, залишилася остання надія роду людського, похованого недавно у водних прірвах, щоб потім з неї відродилися для помноження роду людського три сини Ноеві, про яких читаємо: «Ось три сини Ноя, і від них посіяний весь рід людський по цілій землі». Але чи зі Святого Письма, невідомого першим русинам, прийняли вони це ім'я, чи взяли його за велінням душі? Лишаю це без обговорення. Мені достатньо того, що це повністю узгоджується із свідченнями давньої історії про традиційні уподобання греків вигадувати назви, бо ж, не знаючи нічого про дружні, торговельні чи шлюбні зв'язки русів, називали вони цей народ россами, россянами, роксанами, роксоланами⁷, чи навіть спорами, тобто розсіяними. Здається імовірним, як раніше сказано, що це може виводитися із Святого Письма. Цей прив'язаний до землі, а тому плідючий народ швидко помножувався, народжуючи безкінечно нащадків обидвох статей, але загальним нещастям у предків були численні втрати, особливо через пам'ятну згубу, що зазнали її від мстивих вод, бо не бажали вгамувати гордовиту пиху, причину (нещастя), натомість задумали створити для себе та своїх нащадків велетенську будову, гідну подиву, щоб сягала вгору та була надійним захистом. Але задумана справа згинула у самому розпалі через змішування незрозумілих мов, і саме через різницю у мовах люди, сяк-так пов'язані між собою, були розкидані по цілому світу земному. Ім'я вежі тої звучить Вавилон, бо ж перемішано там мови цілого світу, і звідтам, розпорошив їх Господь по всій землі. Чи не тому саме русинів по-слов'янському россянами, тобто розсипаними, чи по-грецькому спорами – розсіяними названо – походження обидвох цих назв можна відкрити з викладу Божественних книг.

Початок Русі

Коли мовні розбіжності зашкодили цій незавершеній справі, поділивши покоління перших будівничих і майстрів, рідних по крові, характеру, зовнішності, на частини, звані громадами, несхожі між собою ані мовою, ані звичаями, як кому, відповідно до мови, доля вказала чи випадок змусив; тоді одні, шукаючи лагіднішого повітря над теплою морською поверхнею, пішли до теплих країв, а інші люди, суворі та схильні із-за холоду до витриманості, оселилися на півночі, на землі неприємній, пустинній, де повітря холодне, а вигляд похмурий. Криючись так довго серед великого тлуму народів, почали вважатися чужими через погорду перед незнайомими, варварами поміж варварів. У давні часи не прагнули до науки, бо ж не задумувалися серед своїх рідних про чуже, і світ навіть не знав імені русинів, яке довго було глухим і зануреним у темряву, поки самі вони не порушили довгого замовчування брязканням зброї перед світом, а посіявши скрізь побоювання їх імені, втлумачили відомості про себе грецьким і латинським авторам, які від страху вивчили перші склади слів.

Сармати⁸

Жили вони вище Танаїсу⁹, який за словами поета (*Овідія – прим. пер.*), кн.1, сл.10,

«Азію від сестри Кадма¹⁰

відокремлює і біг свій між обидвома (материками) спрямовує» у напрямку Меотії¹¹, Босфору Кімерійського¹² і Понту Евксінського¹³. Називаються вони синами Тутана¹⁴ та сарматами. Звідтам сармати, скориставшись своєю величезною кількістю, відкрили собі шлях на другий берег Танаїсу, заповонивши Європу та найвіддаленіші краї півночі і обидві сторони Сарматії, проте їхнє море Евксінське є невідомою землею, більшою частиною краєм світу, ненависним місцем, і тому

«Стільки вологи довкіл підживляє, розбещує хвилю,

Годі вже й морю свою звичну снагу зберегти!»

(*Овідій, Понтійські послання, IV, 10, 59*)

Пізніше за шал у палаючих очах названо їх савроматами¹⁶, а через дикість звичаїв скіфами¹⁷. Найбільше з тих, хто не міг помститися рукою, а хотів хоч словами, називав їх так Назон¹⁸, якого хтось у наш час назвав зібранням усіх талантів, який через гнів Цезаря¹⁹ був вигнаний до Понту; будучи сусідом по нещастю серед північних сарматів,

називав їх дикими, неприборканими, грубими, одягнутими в шкіри, нестриженими, неохайними, войовничими.

«Чи на місцевості зір зупиню – місцевість немила,
Гіршої, прямо скажу, в цілому світі нема.»
(*Овідій, Сумні елегії, V, 7.43*)

Яких би ганьблячих слів не підказувало йому страждання через безцеста, проте, нарешті, замість рабського лихослів'я віддав належну хвалу:

«Ворог, грізний конем, стрілою – далекосяжний
Нищить усе довкруги, широко сіючи смерть.»
(*Овідій, Сумні елегії, III, 10, 55*)

Тобто, серед суцільної неволі, яка тріумфує над світом, лише одні сармати, вільні від римського панування, всупереч неприязні до уряду, жили, насолоджуючись волею, за своєю волею, нехтуючи римською могутністю, що наганяла страх на найвіддаленіші народи. Щоб глибше усвідомити перебіги долі, сармати в ті часи не надавалися до господарства, не очікували різних прибутків у перебігу часів, задовольнялися солодкістю здобичі, вважаючи, що володіння майном є жіночою справою, а властивістю чоловіків є зневажати чуже, і замість набувати чогось пізніше, воліли здобувати зброєю. Тому самі наражалися на неприятелів, вважаючи (радість життя) блюзнірством, а гордість від смерті ставили вище за римський гонор, перетинаючи як таємно, так і відкрито не тільки твердині, а й найвіддаленіші володіння, з рівною відвагою і успіхами. Римляни ж були наділені такою надзвичайною вдачею, що не могли далі ані виносити повноти щастя, ані вгамовувати гордовитий дух. Через прагнення до вершин до такого душевного безсилля впали, що не сумнівалися, що Капітолій²⁰ вершина світу, що імперія без границь, що багатства ділили з Юпітером²¹, що Місто (Рим) є вічним, втратили людську гідність, назвавши себе більше ніж людьми, вознесеними понад усе, володарями усього. Невдовзі навчилися нехтувати навіть мстивими богинями, чиїх безжалісних берел боялися навіть боги. Нібито переситившись, мали намір повернутися до попереднього плину життя, але щоб свої данини увіковічнювати чи в одному визначеному місці старіти, постаралися коло справ людських до вершин піднести, якби хтось захотів навіть завдяки доблесті повернутися назад. Навіть божественна Немезида²² вирішила нагадати смертним їх нікчемність, знеохотивши сваволею розпустити у власних володіннях тих Юпітерів, як їх називає поет: тріум-

фуючих призначила для оздоби тріумфу, злодіїв для злодійства, панів у кайдани для підданих, як відомо із свідчень, вирішила все назвати одним людським іменем. У той час північ, плодюча матір варварів, у довгому плині років турбуючись лише про дітей, породжувала народи, дикі у жорстокості, числом незмірні, виховані відповідно до своїх умов, а залишених на загибель серед суворості зими та снігу людей, вбраних у тоги, що недаремно долеко попереду «краї північні, місто короля великого, страхом захищене», як переповідає псалмоспівець (*Пс. XVIII, в. 3*), у якому стільки мешканців, скільки воїнів невідомого божества, без жодної іншої зброї, окрім дрюків, погроз, спустошення, що вгамовували дикість і швидкість домашнього Борея²³, швидкі річки і гнів бурхливого моря кайданами діамантовими вежі, позичаючи молоді сили для збирання здобичі своєю або чужою кров'ю, не переставали зазіхати на розкоші та багатства Італії, аж поки Марс²⁴, покинувши войовничий народ, не перебрався до того найвіддаленішого закутка світу, розпочавши нарешті свої забави. І ось звідусіль летять вихованці півночі, одногolosно кричать усі: до зброї! До зброї! Першою з них країна войовничих сарматів об'єдналася з гетами²⁵ та їх сусідами, яким судилося бути зганьбленими розбоями, бо ж кілька разів Фракію²⁶, Македонію²⁷, Іллірію²⁸, Паннонію²⁹ та інші краї Римської імперії скривавили мечем, понівечили вогнем, а достатньо було Августові³⁰, коли не зміг більше за допомогою Лентула³¹ стримувати їх на Дунаї, замість шукати захисту у воді, використати їх як щит.

Роксолани³²

Проте і таке заступництво зброєю і плечима не могло тривати довго, і це було все, коли далі владу забрав Оттон³³, перейшовши Дунай, яким у ті часи, про що говорилося вище, були захищені кордони Римської держави, і дев'ять тисяч вершників, сповнених відваги і прагнення успіху, знищивши більше, як два відділи, вдерлися до Мезії³⁴. Там спочатку встановили штандарти з орлами, а помірявшись силою, навчили вуста (говорити) і на здобичі кров'ю написали, що між сарматами називаються вони роксоланами. За свідченням Тацита³⁵, більше шукали здобичі, ніж бою, і будучи захоченими більше від переможених, відступили з чужої землі, щоб [туди] повернулися інші, більш сміливі. Проти тих, хто повертався, даремно за наказом Доміціана³⁶ Аппій, Сабін і Корнелій Фуск³⁷⁻³⁸ виставляли війська; один легіон разом з проводом був розбитий вщент, устелив дорогу сарматам до Мезії тілами тих, кого туди недавно було скеровано. А переможці, задовольнивши досхочу жагу помсти та мародерства, іншим своїм співплемінникам відкрили шлях до дальших країв. Тим

часом Доміціан, у глибоких роздумах знищуючи під іменем ворогів крилатих послів, яких для забави бив хлопавкою, офірував Юпітерові лавр на Капітолії.

В а н д а л и ³⁹

До цього часу втрати та знесилення були незначними, аж поки нарешті не вибухнув цілий погром, що здавна визрівав у північних натрах. Ті ж самі сармати, будучи однієї крові, під різними назвами були поділені на триби віндів, венетів⁴⁰, вінделіків⁴¹, а загалом вандалів, які разом із своїми жінками та дітьми на сумнівних засадах заселили ниви по обидвох берегах Вандала, тепер Вістули, довкола Роданської протоки Германського моря⁴², названої недавно через появу нових гостей Венетською, аж до Альби⁴³ і Салі⁴⁴. Випередивши самим лише лясканням зброї латинських новоселів, захопили частину плодючих ґрунтів у обидвох Панноніях⁴⁵, де, змішавшись з німцями та паннонцями, перейняли одяг, звичаї та мову сусідів. Звідтам за часів Гонорія⁴⁶ і Аркадія⁴⁷ відправлені були Стілліком⁴⁸, до [іншої] частини імперії шукати вигаданого щастя замість найматися (до війська), страшні та готові до всіляких розбійництв. Через поразки в Германії, Італії, Франції, Іспанії поспішили до Африки, уже як чужі прибульці, але, будучи громадянами світу, прагнули і на тій (стороні) закласти свої садиби.

Г о т и

Не менша небезпека погрозувала з того Меотійського болота⁴⁹, подібна до тої, що народилася на Леманському озері⁵⁰. Готи⁵¹, або гети, які недавно вважалися за найгірших невільників, перемінили та подвоїли своє ім'я на більш пишне, щоб відзначати в Римі свято Сатурна⁵², і стали зватися остготами⁵³ та візіготами⁵⁴; спустошуючи блискавично вогнем і мечем спочатку Фракію, потім Македонію, Мезію, Далмацію⁵⁵, Іллірію, підкорили одним лише криком, потім, зміцнившись багатствами, відвагою і з'єднанням гуннів⁵⁶ і югорів⁵⁷, їх нащадків, забраних якоюсь спільнотою чи долею під проводом Гіберіка⁵⁸, Рогеріка⁵⁹, Аларіха⁶⁰, Віктігіса⁶¹, Аттілі⁶², Тотілі⁶³ та ще багатьох імен, які відомі з поразок римлян; [пройшовши] через центральну частину Італії нанесли головний удар по пануючому місту, покаліченому й обпаленому, і той перший смертельний удар знищив тіло римської держави, яка ніколи вже не піднеслася до давнього стану. Оскільки всупереч усьому переможець прийшов ганебно, державні клейноди було виставлено на поталу в тріумфі, дісталися вони варварам під

невільницьке ярмо, а Рим, насправді не вічний, був похований під каменем своєї величі. Думаю, що такий великий занепад цілий світ мав би оплакати сльозами, подібно до плакальниць, які голосними риданнями оплакували варварські діяння. Говориться у літописі, що велич держави виявилася фальшивою і безсилою, а той войовничий народ після здобутих успіхів нарешті повністю занепа, видобувши своєю і чужою кров'ю усе, що можна було загарбати, аж пошарпаний і неспроможний далі виносити кривди світ піднявся до помсти. Уже нарешті цілий світ народу переміг в Італії, а втрати людські між варварами будуть поділені, між якими, додає далі літописець, готи, позбавлені Аркадієм платні, під проводом Аларіха вдерлися через Паннонію до Італії⁶⁴, народ, призвичаєний до війни та грабунків, загроза для цілого світу. Після дальшої оповіді говориться: «Все сповнене спустошення: границі Лігурії⁶⁵, Еміліани⁶⁶ й Інсубрії⁶⁷ було знесено, як ураганом. Найбільша поразка, дивна для роду людського, була та, що Рим пав зруйнований, а тим більше готи самою своєю вдачею продемонстрували, що володарі світу можуть бути переможеними, оскільки після того, як голова держави була стята, світ побоювався нової неволі». Розповівши таке про безчинства гуннів, додає: «Коли готи перейшли Альпи, на півночі вибухнула нова буря. Той підступний Аттила, вождь гуннів, вирішив повністю знищити Рим і навіть стерти назву Римської держави, а тому вдався до битв і погроз. Першою жертвою пала Аквілея⁶⁸, а невдовзі немов спільним полум'ям знищив Конкордію⁶⁹, Одержу⁷⁰, Альтину⁷¹, Падую, Есте⁷², а потім ціле узбережжя; доля інших міст спіткала також і Мілан, який, хоча й задовільнив пожадливість ворогів, але не вгамував (їхньої) жорстокості; зривали злість на людях і будинках вогнем і мечем, короткотривале насильство вгамувало шал; потім перейшли через Падус (По), зриваючи ненависть до пануючого міста на мурах і храмах, задовільнивши останню жагу свого шалу вбивствами та пожежами. Але куди ж прямуєш ти, найпотворніший звіре? Чи недостатньо цього для жорстокої слави? А якщо довірися мстивим обітницям і скоїти злочин [як відплату] за поразку, чи будеш так прагнути до Риму? Мілан був Римом, а разом з містом інсубрів впала решта Італії». Закінчує нарешті опис тої сумної сцени такими словами: «Яка ганьба! Валентіан⁷³ викупив у Аттили мир ціною річного доходу, божественний у варвара, і хотів при цьому, щоб держава була без поразки, як без слави». Таким було завершення цієї сумної сцени, але не завершилась підступність готів, які тішилися радіощами квітучої Кампанії⁷⁴, не припиняючи йти слідами перших своїх перемог, аж поки після багаторазового вторгнення до Італії не на вернули її за допомогою якихось воєнних хитрощів до становища доброзичливої батьківщини,

а селян, зв'язаних з ними подружніми узами або придатних до використання за звичаєм, ввели під своє панування; через прихований збіг обставин неприятели стали громадянами, грабіжники мешканцями, готи італійцями, або скоріше королями. Проте таку славу можна приписати сарматській войовничості, коли на одній стороні священні і світські предмети знищуються без різниці, а стільки разів здобуте місто вшановують тріумфом; з іншого боку, один лише страх перед готами створив другий Рим на багнищах Адріатичного моря. Самі ж вони, покинувши розбійництво, схилилися до спокійного життя – обробляти поля, просякнуті кров'ю, а тому плодючі, відбудувати села, які ще догорали, закладати міста, а прислуховуючись до старовинних законів про становище одружених, почали укладати законні шлюби, наслідуючи справи та приклади римлян, які задля розширення кордонів викрали сабіянок⁷⁵; загалом, скрізь виявилися мужчинами, залишаючи свідчення своєї плодючості, наплодивши вдома під час миру нових, замість полеглих на полі бою. Рим, не стільки пригноблений, скільки підбитий, прийняв навіть оселю Августа у тому ж самому вигляді подібно до наших предків, які там бували, пишаючись подібною до себе матір'ю. Проте я занадто віддалився від задуманого, і мене відкликає Русь, до якої скеровую поступ свій з самої Італії, покинувши там же готів, колишніх наших земляків, пом'якшених лагідністю неба і землі на латинській взірць. Кажуть, що Капуя⁷⁶ була для Ганнібала Каннами⁷⁷, то ж у готів, які принесли з собою тільки вроджену північну дикість, в Італії Авсонське⁷⁸ сонце виробило лагідність. Залізу відпочинок, а людям бездіяльність та іржу принесли.

С л о в ' я н и

А Сарматія, неспокійна мати, після стількох нещасть позбавлена нащадків не лише для чужородних, але й для готів, виродків предківської доблесті, щоб не показувати на пустих землях свою дещо послаблену дикість, наплодила інших діточок, не дуже й різних щодо їх звичаїв, поспішаючи з вибором, збираючи до купи. Достатньо, щоб, подібно до хвилі, яка переливалася за хвилиною, одні войовничі, нелюдями народжені, щоб звільнити себе і свій рід від іноземних покидьків і не залишити нічого від готів на півночі чи по сусідству, випхали їх за Альпи, а коли стало щось відомим остаточно про винуватців, викинули з пам'яті древню приязнь, самі собі обрали місце для вигнання, облюбувавши Італію. Там повністю пропав вроджений шал готів, які даремно прагнули повернутися до батьківських осель; нарешті, пов-

ністю втративши впевненість у майбутньому, поки переможці Сарматії між собою ділили володіння втікачів, навмисне вживали древні прізвиська, щоб ніколи не поєднувати свою долю з переможеними чи змішувати титули, а схвалили нове (ім'я) славів (слов'ян), породжене стількома воєнними відзнаками, яке з чуток дійшло до вух усіх народів. Його знаменням надихнувшись, захопили вони велику частину Азії, а найбільше Європи, заповнивши собою цілу північ, вшановуючи сонце; встановили кордони Сарматії: Понт Евксінський, моря Адріатичне, Середземне, Балтійське, Льодовитий океан, річки Танаїс, Дунай, Альбу і гори Альпи та Карпати, які сягають неба, півострови Тавріді⁷⁹ та Кімбрику⁸⁰ (Кіммерію); нарешті, зібравши разом жертвники Цезаря⁸¹ та Александра⁸², кіммерійські сутінки і вічну зиму, невідомі землі і простір неба, (нагнали) на всіх страху.

Родини багатьох слов'янських народів, подібних між собою мовою, виглядом, звичаями, було розділено на різні імена, провінції, ділччини. Бо ж подібно до того, як маленький паросток спочатку проростає кущем, трохи потім розгалужується суками, гілками, листям, нарешті стає величезним стовбуром з численними відгалуженнями, який зростає, закриваючи повністю небо і сонце, так і окремі предки сарматів подібним чином переродилися в онуків, нащадків, цілі покоління, і так бракувало їм землі, на якій жили, а не в якій помирали б, що вирішили свої зграї звідусіль випустити залізом і силою, для яких немає нічого закритого, шукаючи собі нові колонії, перебираючи від них різні назви (бо немає у людей нічого більш мінливого за людські імена). Звідтам, якщо хтось хотів би звити гніздо на дереві сарматської спорідненості, ставав коренем древніх сарматів, скритих під іменем скіфів по Азії і Європі, стовбуром роксоланів або ж приписувався до русів, про яких моя оповідь, залишків готів, або, що одне й те саме, до гетів, гуннів, вандалів чи, по-грубому, половців⁸³, прилучався до слов'янської спільноти і від них народжувалися численні відгалуження народів: болгари, серби, черкаси⁸⁴, сораби⁸⁵, кроати⁸⁶, даки⁸⁷, раски, ілліри⁸⁸, далмати, поляки, богемці, сілезці, морави, лузатії (лужичі), померани (помори), боруסי⁸⁹ (баварці?), литвини, самогіти (жмудь), моски⁹⁰. Надалі стовбур цього дерева у зародку належав до Сарматії, гілочки ж, призначені для захисту від чужого, наштотхнувшись якимось чином на сусідів, від батьківських настанов і звичаїв переходили до чужоземців, Даки⁹¹, молдовани, болгари, серби, боснійці прилучилися до турецької імперії і віри⁹²; гети, черкаси, половці, сілестрійці⁹³ майже перейшли до скіфів⁹⁴; раски, кроати, далмати задовольнилися обличчям і виглядом угорським; бургундці, міснії⁹⁵, богемці, помори, сілезці, морави, вінди заговорили потевтонському; істрійцями⁹⁶, каріоланами⁹⁷, карінтійцями⁹⁸ управляли

італійці; московити ж, люди жорстокі, ніби закриті в іншому світі, тишилися з своєї дикості; одні руси, прийняті при народженні генієм сонця, твердо трималися рідних осель. Вигнані будь-яким заворушенням, поверталися на свою Русь, навіть як до провінції, і якщо спочатку були гамаксовіями (кочовиками), що подорожували у плетених візках, то невдовзі там з жалюгідних халуп підносилися поселення і села, а з них містечка і міста, у яких спочатку жили плебс і нікчеми, потому вже, коли хтось перевищував інших багатствами та клієнтелою⁹⁹, найзнатніші (займали) високі посади, стаючи врешті першими – завдяки силі чи амбіції.

П о д і л Р у с і

Перші численні брати з громадської волі поділили Русь по справедливості, таким саме чином, як світ розмежовується, тобто на північ і полудень. Щоб жодна з частин їхнього краю не залишилася без господаря, полуденну, про яку тепер говориться, яка включає у себе Покуття, Поділля, обидві Волині¹⁰⁰ та інші околиці, які простягаються на південь, розподілили між Києм, Щеком, Хоривом і сестрою їх Либіддю¹⁰¹, а коли ті померли бездітними, (віддали) Рюрикові¹⁰²; потім трохи змінилося наступництво: від Аскольда¹⁰³ та Дири¹⁰⁴ до Ігоря¹⁰⁵, а після його відходу Святославові¹⁰⁶, нарешті Володимирові¹⁰⁷ прийшла дідиччина. Володимир, народжений від наложниці Святослава Малуші¹⁰⁸, окрім вродженої глупоти, був зухвалим інтриганом. Вважаючи, що йому бракує усього того, чим володіють інші, заходився разом із співвітчизниками готувати насильство, застосовуючи його проти сусідніх народів. Усунувши законнонароджених Ольгу¹⁰⁹ та Ярополка¹¹⁰ братовбивчим способом, залишився сам повновладним. Бажаючи кожного з них бачити краще на небі, як на землі, під приводом приятельства повбивав їх, і накінець сам обійняв панування, сам почав княжити. У той час тільки один край Русі одною головою управлявся, а боронився раменами всіх, і спромігся (стати) краєм великим і потужним, заможним під владою Володимира, що наклав данину на кочових дулібів¹¹¹, язигів¹¹², кроатів¹¹³, навіть на самих булгарів¹¹⁴, відомих грабунками, а тому обтяжливих для Константинопольської держави. Печенігів невловимих і непокараних запхав до Корсуні¹¹⁵ чи Херсона¹¹⁶ (*Херсонеса Таврійського – прим. пер.*), міста над Чорним морем; потім відібрав у греків сімдесят укріплень, розташованих вздовж берегів Дунаю, а у поляків переможною зброєю забрав Перемишль, Червень та інші менші містечка¹¹⁷ Мечислава. Коли ж надумав із зброєю вдертися у глиб Фракії і цілого сходу, цесарі

Василій і Константин усунули його від кордонів срібними списками, віддаючись добровільно, що змушені були зробити хоч-не-хоч, щоб щороку не випрошувати того викупного миру, урочисто вирішили породичатися, запропонували Володимирі сестру свою Анну за дружину, щоб вгамувати його дикість¹¹⁸, але даремно змішали б свою кров з ним, якщо б не сильніші окови християнського закону (про що скоро оповім) не зв'язали йому не лише руки, а й дух його, буремний навіть у мирний час, так що тепер, притихлий трохи після відібраної могутності, занурився у шлюб, і, що найсмішніше, намовлений благочестивою хитрістю якогось грека про необхідність відшкодувати вчинені вбивства численним потомством, так ревно постарався для справи дітей, що знищив здобуту славу та лаври переможця, покликавши дванадцять синів для розподілу дідиччини. У подальшому це стало більшою, ніж будь-коли, причиною ненависті між братами, які по одному між собою добивалися влади, разом переможені чужими, бо ж сили Русі розірвалися, подібно до судноплавної річки, яка розділилася на численні потічки. Велике зло сталося через це, і переможеним довелося просити допомоги поляків, які здавна зазіхали на добра руські, і даремно вчинили, бо ж ті потім, подібно до римлян, допомагаючи союзникам, перебрали владу над землями Русі.

Релігія русинів

Забобонна старожитність, замість вшановувати правдивого бога, багатьох вигаданих богів шанувала, замінивши небо на стайню, де, як у неохайній хаті, призначила місце розбійникам, безгосподарним бандитам і іншим ганебним потворам, чи то смішним божкам, десь там між травами та городиною поставленим, найчастіше з дерева букового чи вербового власною рукою у вигляді людських постатей вирізьбленим. Суцільна облуда так само охопила цілу Русь: уникаючи осуду, що вона серед безбожних співжителів сама тільки побожною вважалася, перейняла від сарматів божків, ніби торкнувшись вогню сусідського, яких притягнули за собою оті валахи, як полонених серед здобичі, а вшановувати їх навчилися від римських невільників. Переможні русини Перуна¹¹⁹ найпалкішими молитвами почитали, бо й самі були «перунами» і радо вислуховували, що їм призначено було стати перуном для римлян. Володимир на верхівці гори, що біля Києва знаходилася, звів святилище, а у ньому поставив капище для Перуна, (вирізьбленого) з дубової колоди, зі срібною головою, з золотими вухами, щоб краще вислуховувати прохання. Інші громади, відповідно до вподобань, святі каміння і святі дерева медівниками, тельбухами, збіжжям і іншими сільськими дарами даремно вмилоствлювали. Дів-

чата, які не пізнали мужа, шанували Діану¹²⁰, чи простіше кажучи, Дзевану, а відтам дотепер незаміжні діви називаються дівками; жінки ж вшановували Венеру¹²¹, довірившись тій самій богині, яка охоче відгукувалась на перекручене ім'я. Шанували також і Зизилу, про яку ще і в наш час не забуто, і співають весільних пісень при першому величанні та при постілі, називаючи її Зозулею. Селяни шанували Цереру¹²², яка від жнив називалася Жонкою, і саме від цього заняття селяни називають жінок «жона». Селяни-землероби та інші сільські жителі шанували Пана, і від нього дотепер дідичів своїх називають «панамі». Нарешті, тільки в той час, коли полякам засяло з заходу світло правдивої віри завдяки чещці Дубровці¹²³, дружині Мечислава, то й русинам, завдяки старанням і зусиллям Анни, рідної сестри царів Василя і Константина, а дружині Володимира, заблищав зі сходу промінчик Божої ласки, нібито сама милість Божа так розпорядилася, щоб добрими чи поганими, але спільними були початки – і ніч давнього безбожжя, і день правди євангельської. Так і в наступні часи литвини, також стараннями Ядвіги¹²⁴, прийняли солодке ярмо Христа, ніби призначенням нашої (королеви) було спертися на вищих і кращих задля своєї слабкої статі, або тому, що у легковірних душа краще сприймає побожно почуті слова, або тому, що перемінливі долі роду людського ніби погордували сильнішими осередками, переконавшись, що намагання бути серед суцільного нашого блага є цілком непоганими. Володимир тоді, відкинувши дурниці сараценів¹²⁵ і забобони жидів, до яких його припрошували, менше схвалюючи латинські обряди, ніби сповнені таємниць, перейшов на грецький обряд, бо ж найбільше переконала його у цьому підлесливість дружини. Тоді після прийняття світла з неба, яке йому припало, забувши, що він є Володимиром, знищив святині, гаї, ідолів, а страшного ідола Перуна, прив'язаного до (кінських) хвостів, ганебно проволоченого (по землі), втопив у Дніпрі, а сам з родиною, посвячений водою, громаду місцеву теж водою омити (наказав) і так переборював дикість народу, восхваляючи Христа, який полум'ям любові своєї пробиває залізо та пом'якшує серця і не дозволяє народам бути дикими. З тих пір на Русі змінилися звичаї, але не люди, які, перейнявши від греків устами, обряди, науки, мистецтва, вперто дотримуються донині вигадок слов'янських, особливо землероби, які опір вважають цнотою, і де-не-де по селах довго зберігають поганські витівки, через що селяни вважаються поганцями.

П р а в и т е л і р у с ь к і

Швидко промайнуло віковичне прагнення панування на Русі, як тільки, на щастя, стало зрозумілим, що (вона знаходиться) на найвищому щиті щастя. Бачила двох королів, одного трагічного, а другого комічного, і обидвох на мить, ніби у театрі, побачила. Першого з них, угорця Коломана¹²⁶, поляки відпровадили з пануючого дому на це видовище, з вдалим початком, як це часто буває, потім з ганебним завершенням. Угорці не так давно зажадали потрапити на Русь, коли Бела¹²⁷ накинув без відома русинів свого сина Андрія до особи князя Володимира; коли в той час Володимир був вигнаний і випрошував допомогу і всупереч народному праву був ув'язнений. І тоді вже русини, не довіряючи вдруге підступу та зброї угорців, Андрія, який з'явився у відкритій брамі, прийняли за Володимира, про якого він казав неправду, що їде відразу ж за ним. Але як тільки обман було розкрито, а Володимир, обдуривши сторожу, спішно прибув, Андрій негайно втік, покинувши так погано здобуте князівство, хоча сподівання колись здобути Русь з того часу вкорінилося у серцях угорців. Не менше також спонукало потужне кровопролиття поляків до здобуття Русі: хоча й повністю була вона здобутою, все закінчилося нічим. Тому ненавиділи її як чужу, а віддавали іншим як власну. На той час випадково Саломея¹²⁸, сестра Лешка Білого, потрапила до рук Коломана як дружина, про що я недавно говорив, а чоловікові, сумнівному дідичу, поляки віддали Русь, як свою, у посаг, надзвичайно радіючи з чужого добра, але юнацький дух навіть не здригнувся від чужої держави. Нарешті, спільно створивши та об'єднавши війська польські й угорські, випереджаючи звістку про своє прибуття, Коломан захопив Русь, вторгнувшись до головного міста держави Галича, званого, попри інші його повинності, княжим. Саме на той час війна ніби повністю скінчилася, і Коломан з Саломеєю, прибравши до рук свідчення маєстату, прийняли корону від Вінцентія, архієпископа Краківського. Іво Одровонж¹²⁹, канцлер королівства, подав їм на знак дідичного володіння Руссю жменю землі з ключами, а присутні віншували їх публічно як короля і королеву Галіції і Лодомерії, чи Галича і Володимира. Ця нова та незвичайна подія запала глибоко в душі русинів, які легше можуть (віддати) свою кров панам, ніж винести служіння чужій крові. Тоді без зволікання через спішних гінців запросили князя Мечислава¹³⁰, який швидко прибув, відкинувши внутрішні негаразди, ніби до гасіння всезагальної пожежі, привів зі собою сили Русі, Володимира¹³¹, обидвох Ростиславів¹³² і відбірні сили половців. Протівники стали з обидвох сторін, з шаблями та списами зблизка й здалека, щоб битися уже не за королівство, а за життя. Але

справедливий кінець війни суддя розв'язав для русинів: Коломан втратив місце і табір, з трону потрапив до в'язниці, а найганебніше те, що разом з королевою, звідки в кінці року був звільнений після палких благань батька. Щоб уникнути громадських поголовків, принаймні славою імені, залишив право панування і владу русинам, а собі пустий титул, а сам проводив життя поміж русинами¹³³, скоріше як тень короля, а не як король.

Після цього відразу ж виступив на цю сцену Данило¹³⁴, самостворений король Руський, син Романа, князя Київського та Володимирського. Крім діничних володінь, майже цілу південну Русь, почасти погрозами, почасти поступками, перетягнувши на свій бік, що врешті стало щасливим збігом обставин, захопився жагою панування: що годилося королю, то й Юпітерові. Знаючи добре, що людині влада над людьми дається тільки від Бога чи його намісників, вдався застосувати своє вміння до Опізо, аббата Мессенського, легата папи Інокентія IV у Польщі, до якого написав і надіслав підступне прохання (де йшлося), що він, будучи християнським князем, не зважає на жодні труднощі задля релігійного смирення – ані на вроджену дикість, ані на розбишацтва, ані на зловісні закиди татарів, ані в подальшому на страшні спустошення, щоденні вбивства, насильства, пожежі, неволю, зрештою, на крики християнського люду може дивитися сухими очима та оминати з закритими вухами. Хоча інші його соправителі лишилися без рук і можуть безтурботно дивитися на дикі витівки татарської натури, що безкарно лютує у Христових кошарах, плюндруючи усе, незважаючи на стать і вік, на потіху наймерзненіших псів відриваючи людей від рідних грудей, але він на кордоні Європи, не захищеному жодними твердинями, виставив передовий загін, вирішивши йти проти найжахливіших тварюк, а якщо б це не вдалося, то надумав закрити доступ своїм власним тілом, бо ж має людей і зброю, як і задуми, відповідні до будь-якої справи. Бракує йому тільки почестей, які б інших володарів Русі схилили до благочестивого союзу оборони, інакше мусив би небажаючих схилити (до неї) силою зверхності. Тоді спішно прибув на Русь, де його, прийнятого у лоно римської церкви, принаймні відзначили клейнодами Коломана, які даремно лежали; проте це не вдовільнило його жадоби панування, але він присягнувся священному війську проти ворога, і цим озброївся, як стрілами, бо ж християнство лишилося у спокої. Звикли уже давати та приймати почесні відзнаки, здебільшого для користі та безпеки. Це посольство вразило задуми аббата, який думав, що зробить найкраще, якщо русинів, що твердо противилися (католицизму), з'єднає з православними, а їхню молодь, загартовану війнами, виставить перед татарами як щит. Для цього (Опізо) поспіхом прибув на Русь, взявши з

собою декількох поляків, які радо вірили тому, чого собі бажали. І ось Данило приймає прибулого з пишним почтом, вишикованим на військовий лад, садить на розкішно вбраного коня, а сам йде пішки, взявши ремінь вуздечки як конюший. Подібна честь віддавалася московськими владниками патріархам під час урочистостей. Так допровадив гостя до міста, улещуючи його обіцянками, супутників дарами, а всіх інших лестощами, готовий прислужитися, чим підкорив інших. Тоді ще вірили його словам, і не було жодного сумніву (в момент), коли зрікався облудних думок, зобов'язуючись таємною присягою виконувати обіцяне, хоча й не смів явно висловити сумнів у відмінності святих обрядів, щоб простий народ не потерпів, обстоюючи віру, бо скоріше життя втратить, ніж відмовиться від звичних обрядів. Пишним словом висловився проти скіфських нападів, чому легко повірили ті, хто не знається на воєнному мистецтві. Перед ними всіма легат виступив публічно, чим надав ваги примиренню, а увінчав короною виконавця тієї ролі, що крив хитрий задум під облудними лестощами, і, урочисто умастивши (Данила), проголосив його королем Південної Русі. Уже тоді Русь мала короля, уже король повернув Русі всі права, а сам не мав жодної чесноти, належної королю, бо ж того самого дня, коли легат повернувся до Польщі, Данило повернувся до свого способу мислення. Суворий, нарваний, підступний, крив у душі своїй багато інших злих задумів, вкритих тимчасово попелом зради; чим далі, тим сильніше жадоба панування перевищувала у нього всі інші почуття. Тоді, ненависний своїм власним (людям), наразившись на всіх, особливо на поляків, споглядаючи щоденно заздрісним оком їх зростаючу міць, не сміючи нарікати відкрито, скритими зрадами та підступами не переставав переслідувати тих, кого, окрім чужого впливу, саме прагнення вчить панувати, впускаючи зграї розбійників через таємні ходи; підбурюючи вічних ворогів-татарів до грабунків, пускав у їх тлуми своїх людей, вбраних по-варварському. Нарешті з часом поляки почали поступово усвідомлювати свою легкодушність, а легат свою повільність, почали тим самим способом хитрому зрадникові, що творив облудні підступи, робити засідки, ніби на противагу. (Опізо) надумав зірвати погано одягнену маску з помазаного ним короля, і поки Данило, так само, як і раніше, панував серед грабунків і розбоїв, суворим листом відібрав йому право маєстату. (Писав так): Не виніс я такої ганьби і такого потворного задуму, виславши як найспішно гінців до Міста (*Риму – прим. пер.*), засвідчивши перед Богом і людьми це все, що чортів татарський народ наробив насильно, а русини таємно; не до описування його розбійництва, багато воєн угодами скоріше залагоджує, ніж обороняє; час також вказати місця, де зерна слави Божої обіцяють щедре жниво у

широких помислах підданих, самі ж тільки обряди, як чужі, тимчасово усунуті; зрештою, що не можна було задумом виправити, станеться з часом, бо він тримає дане раз і назавжди слово, щоб тільки не відмовити дому, піднесеному до найвищих вершин чеснот. Така груба брехня знайшла відгук і довіру навіть серед вищих верств населення, зважаючи на релігію. Отож Опізо, повторно відправлений Палою до Польщі, разом з Прандотою Краківським та з іншими єпископами, повернувся до Дорогичина, де, відновивши першу умову та присягу, про яку напевно думав, що її можна порушити, повторно затвердив у давніх правах Данила, позбавленого маєстату, і повернув на трон без жодної користі, як раніше, бо ж Данило ані володіннями, набутими повторною облудою, не міг добре правити, ані себе самого ніколи не міг відрізнити від давнього Данила. Для цього Бог, що має владу над людьми, разом з безбожним королем прибрав і королівство, два рази хитрим способом випущене.

Русь, об'єднана з Польщею

Оскільки сама доля польському народові стелила шлях до Русі, то князі ляхські не забували взаємних обов'язків, долучаючись до неї (Русі) як шлюбами, так і взаємними угодами. Читали ми, що народ римський боронить країни спільників, а за часів наших предків оттоманська¹³⁵ тиранія здобула більшу частину благословенної Угорщини. Знаємо, що сенаторські крісла, клейноди, пурпурові шати приносилися ручками достойних панянок, які виходили заміж у шляхетські родини; бачимо постійно, як цілі держави віддають чужим володарям, і вони стають підлеглими; подібним чином до цього ж дійшли поляки. Першу спробу зробив Болеслав¹³⁶, войовничий князь, який зброєю відкрив Золоті ворота, коли вигнаний з Києва Святополк просив у нього допомоги. Своєю поразкою він завдячував Володимирі з Ярославом, які пам'ятали свою княжу гідність, не бажаючи терпіти спільників, забувши, що вони брати, із зброєю билися за владу, маючи в руках право, проте більша сторона перемогла кращу. Переможений сльозами підбурих Болеслава, уславленого на той час військовими діями, до помсти та заохотив винагородою за допомогу. Болеслав, прагнучи розширити землі предків, безсоромно обгьяті Володимиром, пристав на сміливу пропозицію і через спустошення і скорботи попрямував до Києва, уже переможеного на полі бою. Пообіцяв йому Святополка і все, що буде отримане в разі перемоги, що й було причиною заздрощів: золоті скарби, коштовні начиння, прикраси міста, витвори грецького мистецтва, забрав з собою, як запоруку.

Далі Казимир¹³⁷, онук Болеслава Хороброго, першим розбив шлюбну кригу, взявши (за жінку) Марію Доброгневу, онуку кесарів Василя і Константина, (ставши) з самотнього миролюбним князем і лагідним чоловіком. Оскільки мирні заняття в обмеженому колі послабили (його воєнний) талант, то він першим приніс до Польщі світоч науки, легко подолавши неосвіченість своїх предків подружніми обіймами: адже задоволений був, що весільними смолоскипами розпалив Русь, стримав від зброї і погодився на братню взаємодопомогу Ярослава проти спільн'язавши руки, не осквернені отруєнням своїх (близьких).

За їх прикладом наступники укладали шлюби на Русі під обіцянками допомоги: Болеслав Хоробрий¹³⁸, одружившись з Візеславою надзвичайної вроди, свого двоюрідного брата Ізяслава озброєною рукою відправив до Києва, а саме місто взяв силою. У свою чергу, захоплений його похвалами (Києву), як повідомляє Кромер¹³⁹, «сам з обраними влітку та взимку перебував у Києві, захоплений красою місцевості, розкішною міста, подивляючи чарівність, ніжність і привабливість жінок». Скоро невдовзі відрядив повторно експедицію: «Там сила наших людей розпорошилася спокусами багатства та розкоші зіпсуті грецькими торгами держави, так, як колись фінікійці при Капуї¹⁴⁰ розслабили та зруйнували військову дисципліну вседозволеністю, і сам переможець багаточисленних армій і народів був переможений розпусництвом, хтивістю і мерзенністю переможеного міста, так що більше перемогли його, ніж він сподівався перемогти». Так він говорить не без причини. Хоча у Болеслава ворогів за дверима не було, вдома воював він з чеснотами, переконаний, що всі гинуть тільки від нестриманості. Лише для того правив, щоб залишатися переможцем народів для найганебнішої частини тіла. Цими пороками спочатку собі, потім польській справі приніс згубу.

Безжалісний кінець стрийка не настрашив Болеслава Кривоустого, котрий натомість із Збиславою, (дочкою) Михаїла Святополка¹⁴¹, київського князя, розділив ложе та берло; її чисті узи сильніше від канату розривали його на різні боки. Він був звільнений від оков спорідненості, які перешкоджали шлюбам, Папою Пасхалієм XI, але з другого боку, родинний зв'язок вплатив його у найтяжчі війни, а злочин призвів до втрати життя і слави. Два Ярослави, обидва зв'язані новою необхідністю, були вигнані: один, перейнявши підступність стрийка, до Володимира¹⁴², другий через народне повстання до Галича¹⁴³, і обидва попросили зброї Болеслава проти заколотників. Болеслав не хотів відмовити випробуваній мужності, якщо б доля, володарка поля, сприяла. Перший під тими стінами Києва закликаний до бою, полишив життя і князівство в ранах. Другий занурив Болеслава до своєї руїни. Захопивши так Русь обережним наступом, переконалися,

що доброзичлива гостинність жителів перемогла сам страх їх прибуття. Проте скоро ця довірливість стала початком нещастя. Бо ж Ярополк, зібравши загони, підступно напав, вдарив, як блискавка, і, що найгірше, засліпивши очі полякам, навіть виграв битву, бо спромігся перемогти Болеслава, який сорок сім разів був переможцем у відкритому бої. Сам же, знайшовши у ногах спасіння, смутком душі був відкинутий у свої володіння, де заспокоївся; втеча знищила численних супутників, як битва¹⁴⁴.

Також і діти йшли слідами батька. Болеслав Кучерявий¹⁴⁵ уклав шлюбний зв'язок з Анастасією, Мечислав¹⁴⁶ з Євдокією Всеволодівною, дочками галицьких князів; Казимир з Оленою¹⁴⁷, (дочкою) белзьких князів. Невдовзі потім Кучерявий заступив місце Анастасії, забраної долею, другим шлюбом, що рідко вдруге трапляється, з Оленою, (дочкою) Ростислава Перемишльського¹⁴⁸. Бо ж скоро похорон і криваві видовища заступили дні шлюбних урочистостей, так ніби нареченим з Русі судилося приносити до Польщі дідичні чвари та величезні тріумфи. Цей троянський адюльтер¹⁴⁹ з головним розпусником став смолоскипом для підпалення батьківщини, а наречені мужнього германського духу¹⁵⁰ принесли на шлюбні бенкети дещо із чоловічої зброї.

Різними шляхами руські наречені вступали до королівських спалень, супроводжувані погрозами та різною жіночою зброєю. Звідси величезне число нещасть. Той же Болеслав прийняв Ізяслава¹⁵¹, вигнаного з Києва, а Казимир Мечислава¹⁵², вигнаного з Галича (після цього був отруений), і Володимира¹⁵³, вимагаючи від суперників дідиччини, зміцненої багатствами, військами та великими втратами польської крові. Подібне сталося з Лехом¹⁵⁴, князем світлого розуму, висунутим на цю ж арену: поки тримав під вартою Ярослава¹⁵⁵, який обдумував нове, Гремислава, дівчина квітучої вроди, надсилала благання звільнити батька і німим доказом свого обличчя видобула життя батькові, а собі чоловіка. Подібно колись зворушила Аякса¹⁵⁶ краса полоненої Текмесси, і Атрід¹⁵⁷, захоплений дівчиною, як володар, зазнав любовців. Наш Лех¹⁵⁸ змішав у полонянках як кров, так і мужність, через що здобув Роману ворожість проти галицьких противників, та ще й зброєю розворушив.

Між тим, поки поляки одною рукою загоювали рани, а другою стискували Русь, русини, нарешті навчені долею, вчителькою дурних, зрозуміли, скільки поляки вимагали, приходячи з своєї держави просити нової голови та допомагати у своїх справах, до чого, звичайно, треба було підготуватися та прив'язатися; невдовзі прикликані для зміцнення та підпирання лози упустили цілі виноградники. Цьому також перешкождали домашні рани, завдані лавроносними мечами, якщо не лікувати їх домашніми перев'язками: бажали найкращих за-

хисників власної крові, а терпіли будь-кого, віддаючи шлюбних Героїд¹⁵⁹ у менш (знатні) родини, вважаючи, що менше буде небезпеки там, де менше влади. Так уже Роман, найогидніший із смертних, (вважав), що ніхто не може безпечно користуватися медом у присутності бджіл і свої справи кидав напризволяще на поталу згубникам, так само, як і його нащадки: Данило, непідготований король, Лев і Роман¹⁶⁰ панували над русинами з їх волі. Тільки вони, другорядні володарі Русі, ретельно перекрили полякам усі підходи до неї, вибивши або вигнавши володарів, відмовившись від шлюбів своїх сестер, вигідних королівським дітям, зігнували їх, нав'язавши Агафію Любартові Гедиміновичу¹⁶¹, Марію¹⁶² Болеславові Тройденновичу, князівським синам з Литви та Мазовії. А оскільки суддя людських вчинків постановив із-за порушення угод змінити долю русів, через недостойні та нездорові зв'язки себе і провінцію (Руську) виставили беззбройними та повністю оголеними перед хтивістю поляків. Коли Болеслав Тройденнович був забраний з життя отрутою¹⁶³, за словами Кромера¹⁶⁴, найкращого автора польської історії, «король Казимир (вирішив), що настав час і можливість легко повернути під свою владу Русь, втрачену через безтурботність його предків, із швидко зібраним військом, у супроводі почту, в оточенні супутників зі свого двору та своєї знаті у місяці квітні вирушив на Русь великим походом і оточив Львів¹⁶⁵, головне місто народу (руського). Вторгся туди, коли русини віддали себе, замок Високий і Низький і саме місто за одної такої умови, що можна буде залишити їм обряд прадавньої віри. Безмежну кількість золота і срібла, коштовностей, дорогоцінного одягу та релікваріїв, старовинну скарбницю руських князів у тих замках було знайдено. У їх числі було два золоті хрести, оздоблені багатьма коштовними каменями, з яких один містив кусок дерева, на якому був розіп'ятий Ісус Христос, виставлений донині у краківській базиліці; також дві корони, якими, як кажуть, був увінчаний Данило, разом з тронем і одягом, важким від золота і коштовностей. Цей скарб Казимир, повертаючись до Польщі, вивіз із собою, а самі замки спалив, бо були дерев'яними, щоб русини не бунтували, розраховуючи на них». Отак він пише. Нарешті Казимир, зібравши у проміжку сили, знову вторгся на Русь наступного літа¹⁶⁶, коли ніхто не наважився на битву, грабуючи поля і оселі, захопив Перемишль, Санок, Теребовлю, Любачів, Тустань і інші міста цієї землі захопив у цій навалі, аж поки у Кременці не стримано його нищівний наступ. Залишивши це (місто) з оточуючими володіннями під надійною владою литовців, призначив день становаго сейму¹⁶⁷ королівства у Львові, запросивши на нього своїм едиктом руську знать, яка дотепер через непевні відомості лише у присутності сенату не завагалася перейти на польське право¹⁶⁸, аж поки,

вільна з вільними, не з'єдналася в одному імені та, подібно до різних частин одної голови, не склала одне тіло королівства. Довкола цієї справи точилися різні думки senatorів, які палко сперечалися по обидві сторони. У цій суперечці першим серед них був Ян Мельштин¹⁶⁹, який мав виголосити таке: «Не така вже хвора та виснажена Польша, щоб не бути здоровою тільки при здорових русинах, чи вдовольнитися набором рекрутів для військової служби, то захисту миру (силами) молодих і руками селян, які, примушені своїми та чужими розбратами, хочуть більше володіти землею, ніж її обробляти. Маємо собі стільки обраної молоді, що однаково вправно витягає залізо і на ворога, і на поля. Нашим предкам вистачило рук для подолання зрослої могутності Русі, квітучої мужами та зброєю; і тепер для нанесення останнього удару не треба сподіватися на зменшення стількох потужних фортець та відсікання рук. Тим не менше, чи ж русини, захоплені у своїх укріпленнях, підуть за волею переможців, як інші частини (тіла) за вуздечкою, накинutoю на голову? Ця сила останньої необхідності, якій навіть боги підкоряються, а люди не вміють опиратися, є такою обманливою, що, уникаючи небезпек, (наражається на ще більші) небезпеки і покладає свої надії на саму безнадійність. Проте обітниці такого роду не можуть ані прийматися богами, ані подобатись людям, які вважають захист чесноти вимушеною необхідністю. Не віримо, що русини для швидкого вирішення наших проблем роблять більше, ніж для своїх, оскільки оминають дружбу тих, чию неприязнь заслужили. Вони поважають наше везіння, а нас проклинають, перед велінням схиляють розлучені голови, щоб після цього над нами вище її піднести. Усім відомо, яка їх вірність перемінлива, а віроломства жодним ланцюгом не стримати. Скільки ж угод порушили, навіть припавши до вівтарів, скільки підкупили прихильників, які тілом з нами, а духом з ворогом діяли? Скільки татарів, зловісних пекельних постатей, обладнаних кіньми, зброєю та своїми військами, нападали на наші домівки та невинні поля? Тепер нарешті цю вітчизну, яку предки зберегли нам своєю кров'ю, ми захищатимемо до останнього подиху, русини ж завжди несли згубу, спільну для нас, за що нас будуть звинувачувати і батьковбивці з дітьми, і вороги з громадянами? Чи ж не вони, яким нещодавно погрожувало рабство, перехопили оздобу волі? Захоплять клейноди магістратів і вдеруться до самих курій, як до захоплених? Яка ж потім шана для шляхетних, коли піддані отримують винагороди за чесноти? Нехай боги заступають! Самі небожителі, святині яких порушені, а вівтарі осквернені, і духи предків наших, згублених підступностями русинів, піднімуть нас до помсти і тим легше кинуть виклик ворогам на загибель! Колись брати наші возносили благання, тепер мученики, позбавлені милості Божої і людської у

Сандомирському замку¹⁷⁰, (благають) у невірних прощення; і надто вже, вільні тіла свої пропонують як недостойну жертву задля блага! Однак жодного милосердя не знайшли благання перед замкненими дверима, страшно сказати, частина загинула від меча, частина у Віслі потоплена. Хай очікують такої ж милості для своїх вбивць від нас, яку самі отримали! Чи ж ці пошесті, шали, смолоскипи добровільно допустили у середину королівства? Чи змішаємо їх знищені набутки з нашою квітучою долею і зганьбимо нашу батьківщину перед скіфськими прихлібниками підлою зрадою? Краще скористаймося руками Всевишнього, не заплямованими жодною невинною кров'ю! Самі за нас хай вступають у бій, хай витягають списи; ми ж, захищені їх релігією, зведемо безкровні пам'ятники. Хай поспішають до співдружності також тіні наших предків, позбавлені тіл через зраду русинів, розкидані донині по спустошених полях Волині без погрібальних почестей, але не покинуть поля бою раніше, ніж помстяться своїм вбивцям, ніби вдовільнившись благовонними жертвами. Цього вимагають від нас батьківщина, діти, мовчазні лари і пенати, щоб, вирубавши ліс, випустити ще й вовків їхніх на волю. Бо ж лише загибель ненависного племені стане кінцем небезпеки та початком їх волі. Рим незмірно виріс на руїнах міста, що колись було суперником. Чи ж ми зможемо бути в безпеці, поки стоять русини! Якщо не знищимо їх, загинемо».

Після такого грубого висловлення, коли більшість вирішила йти за високою метою, Казимир продемонстрував, як завжди, що верхівка русинів, рівноправних дідичів нашого королівства, виявила найкращі приклади того, що їм не бракує сили для досягнення мети. Бо ж, випробувавши свою долю і нашу силу, просили милості та, захмілілі від довгоквітучої солодкості нашої свободи, благаннями, як зброєю, не могли скористатися, спробували відхилити невивічливі прохання, знищувати жорстоко відданих, перемагати добродійністю блискучих переможців. Достатньо мають покарань у визнанні свого приниження, достатньо і нам прикраси, поки ведемо зламаних духом суперників у тріумфі. Тому що вбивство їх веде до забуття або безчестя, а це не може служити прикладом лагідності у майбутньому. І вони не гірше від нас припускають, що ми завинили перед суспільством. Багатство та влада, вічні причини війн, підбурювали нас з обидвох сторін. І ми з їхніх полів збираємо врожаї, і постаралися стільки ж господарів їм надати. Отже, спільна погрішність повинна бути сприйнята поблажливо, щоб наші помилки проти них не увінчалися покараннями проти нас самих. До цього доклали ми руки з рівною палкістю, а їм ніколи не бракувало духу чи сили для протистояння. Причини розбратів, які ламають і мордують сили у воїна, відновили нашу силу їх відданою зброєю. Бо ж нічого не відомо про такі небезпечні справи, крім того,

що бажаний мир також віддали сусідам. І тепер нарешті, коли приходить той, що викликає повагу, а ми відмовимо йому від дому, чи не прогніваємо ми верховного покровителя війни та миру? Коло людських проблем обертає ненадійна доля, втручаючись у людські справи, які вгору та вниз так довго крутить, поки не знищить, а найбільше обманює, коли підлещується. Її, рознуздану, ми своєчасно у собі з вдячністю виправляємо, щоб, насичена постійними успіхами, не відкинула нас або русинів, нами відкинутих, прийняла у своє лоно. І переможеним колись непереможний дух віддасть, і Марс спільний руйнуючих зруйнує. Проте ми не сумніваємося, що русини переможені до кінця, бо очікуємо прохачів. Достатньо їм замків, багато людей і допомоги, стільки ж духу та рук і, що найважливіше, скорботи найвищої необхідності, а нам у швидкоплинному щасті сліпої байдужості або певних небезпек для сумнівної перемоги. Якесь відзнака одного уважного громадянина зможе знищити в битві тисячу ворогів. Ми приймаємо уцілілих чи накинутих ворогів, коли вважаємо, що можемо зробити з ворогів стільки ж громадян. Не вбивства людей і знищення складають ціль війни. Душі ворогів, будь-якими стрілами вражені або віддані на милість переможців, є зрештою такими ж повноцінними трофеями завершеної війни. Римляни, володарі світу, найдосвідченіші у військовій справі, зводили срібні мости втікачам, а перебіжчикам золоті, творчячи одного дня з цих ворогів громадян. Наші предки після різних воєнних випробувань, яких зазнали з русинами, відкинувши кайдани, закинули на Русь весільні смолоскипи для найщасливіших з них Венер, випробуваних Марсом¹⁷¹. Не шкода, що польський народ мав королів Казимира, Болеслава, Мечислава з їх зв'язків, і не соромно, що ми родичі і близькі тих, які за мовчазними кровними зв'язками зайняли наші оселі, прийняли під опіку орла Лехії і кровними узами зв'язали з членами одного тіла русинів; повторюю, з рівною шанобою, хоча й різними обрядами, Христа, спільного творця людського блага, з нами вшановують. Будь-де бачимо на роздоріжжях їхні божественні святилища, переповнені хрестами, благочестивими зображеннями, з прегарними священними предметами, та усю різноманітність, яка з тих же джерел небесного слова сприймає віру та інші таїнства наших обрядів. Отже, невже знищимо без тяжкої кари подвійну спорідненість тіла та духа, визнання і релігії, двома найміцнішими ланцюгами людського життя з нами з'єднаних і ніби разом народжених? Набагато краще, якщо цю міць тіла та запал душі, які нас до чогось прекрасного спонукають, і ці руки, не лише братською кров'ю укріті, наведемо до невідомості католицької безпеки. Дух боїться виявити та зробити темою розмови ту велику небезпеку для наших володінь, які знаходяться на самому краю Європи, якщо будуть залежні від оттомансь-

кого циклопа, шал якого знищив не лише вишуканість Набатей¹⁷² і багатства Африки, а й, зрештою, цілий пишний схід. Поглинувши одним ковтком стільки імперій, царств, регіонів, земель і навіть людей, стільки переживших, над якими панував, накинув потвори війни цим небесним. Уже колиска божественної дитини і щасливі поля вкриті дорогоцінною кров'ю слідів Боголюдини, кров'ю щасливою, обгороджені дивами, ніби у полоні суворого послуху затримані, знищують культ істинного Бога і самі чесноти ті, хто готовий пропагувати безумства свого безличного брехуна. І не насичений тим, чим від нас володіє, вважає, що йому бракує. Цю знамениту польську справу, шляхетність, юність, шлюби, інші прикраси нашого миру надією поглинає, на цих престолах Господніх, як у стайні, розміщується, святині руйнує, хапається за дозволені насолоди, варварське ярмо разом з собою пропонує принести в жертву нашій свободі. Щоб ясніше уявити справу, (збудемо) міст у Молдавію, ключ до Русі, який відкрис кордони Польщі і себе прославить. Отже, бажаємо нащадкам здорової держави, покладаємо сюди всі рішення і винаходи найвищої турботи, щоб її колись визволити від турецького жаху. Наставник часів запропонував своїм обраним цей вузол проблем, щоб не втопилися у тривалому щасті, сп'янілі від надмірної розкоші, роздуті пихою, але більшою є загроза різки, перетвореної у безжалісний канчук, завислий над кордонами. Ми ж, різні душами, розкидані силами, якщо будемо очікувати серед рідних домівок кінні навали, тьму піхотинців, блискавки війни, зануримося у саму небезпеку подібного розміру. Проте без натхнення богів, руками приміських провінцій, зв'язаних зброєю, проникнемо до відкритих надр цієї імперії, коли будь-що нестійке чи хворобливе через нездорову величину та непристосоване до найменших ударів відкриється і війна сама розпочнеться, і закличуть до бою численні рани, нанесені підданими голові, непевній надії провінціалів, і безмірні нещастя каторжників, надихнутих до волі, і самі вірні Христові, які стогнуть у ланцюгах зловісного пана. Нашим помилкам, а не його силам піддаємося. Наші розбрати нас виснажують. Поки ми, нещасні, б'ємося вістрям шкаралупки, він сам легко напівмертвих знищує і власним мечем наносить останній удар помираючим. Отже, спільне благо утримується, подібно до багатьох членів тіла, руками усіх, згодою одного та єдністю духа багатьох. Якщо де-небудь відкриється щось здорове й визначне, хай перейде до народу та імені нашого. Бо ж духовною силою народів багатства, сили та сама влада збільшуються. З нами більше буде на Русі багатства і мужів, які неодноразово схід з північчю проти нас нищівно об'їздили. Нехай буде святою межа усього королівства, безсмертний щит і сагайдак на стону підвішений. Хай зроблять боги, що литовці, щорічні наші во-

роги, наслідуючи приклад русинів, другу руку цій державі після русинів віддадуть, як найбільшу, напевно, опору влади. Дійсно, наскільки їм легко прокладати шлях до нас, якщо відкриємо поворот до свободи на незвичній півночі чужого володіння. Тільки у цьому Русь на нас сподівається і собі бажає. Її бажання палко приймає наше королівство, щоб не підпав хтось у святих обрядах під римське ярмо. На цьому і ми погоджуємося з їх вигідними для нас проханнями. Тоді нарешті між переможеними та переможцями буде укладено міцний мир, якщо пам'ять оцінить таке благодійство.

Нарешті цей жах розвіяв сумніви однодумців перед переконаннями короля, так що ніхто не міг сказати нічого проти, і всі погодилися. Тоді Казимир до цієї спільноти надуманих вождів руських так звернувся: До вас, шляхти руської, що постаралися повернути безсиле ярмо ваших вождів до угоди найдревніших сарматів, звернено мою промову. Нарешті відповідно до добрих здібностей і первісної нашої спорідненості, чи через це пізнаємо братів, істинних не за кров'ю, а за духом. Таким чином, нам і вам небесні повернуть на добро єдину батьківщину свободи і шляхти, приведену великим потом і кров'ю наших попередників до тої вершини, яку подивляє цілий світ і яку ніхто в майбутньому не насмілиться применшити, а ви, починаючи від цього дня, будете мати всі її спільні запоруки та відзнаки. Якщо ви у подальшому її шануватимете і любитимете як свою, то прикрасите водночас як спільну. Поки ви її собі заслужите, вона вже нині вас прийме. Але оскільки доля народження колись до недостойних відхилилася, завжди шукатиметься найкращий вибір і часто знаходиться, і буває, що краще часом усиновити, ніж народити кращих дітей. Отже, віднині Русь перейшла на право, ім'я і народ польський, розірвана раніше на Львівське, Галицьке, Перемишльське, Володимирське та Белзьке князівства. Вже звідтам, як провінція і вотчина королівства, мудрістю отців розподілена на намісництва, префектури, території і округи. Будь-які прізвиська, успадковані вперше від воєнних посад, коли називалися імператорами, королями, принцами, князями, графами ті, які вели, командували, наказували, супроводжували або очолювали війська, поступово підносячи визначними титулами гідність до вершин сяючого миру, зв'язали святим і міцним зв'язком Русь і Польщу, щоб ніколи потім не йшлося про спільний відрив від тіла королівств. Крім цього, багато з польської шляхти захочено до шлюбів земельними багатствами та наділами, як частиною приданого, а більш запеклі до частих скіфських походів перенесли сюди свої пенати, розпорозивши по Русі володіння і родини. Також іноземці спочатку торгівлю, потім прибутки, нарешті, позабувши про все, когось із своїх нащадків з рідних осель у міста руські перевели. Звідтам

одного багатолюдного дня, збільшивши та зрушивши кордони, звівши на полях домівки, розпочався перехід великої кількості населення за Борисфен¹⁷³ і інші кордони. Так, як раніше ціла Русь без Польщі не могла довше міцніти, так і тепер обидві, пов'язані між собою, не зможуть розлучитися без взаємного знищення. Але мене, що довго блукає по обширних просторах Русі, лоно Львова, столиці цілої Русі, нарешті прикликає до себе.

Л Ъ В І В Р У С Ь К И Й

Три Львова в одному я відкриваю:

1270. Перший руський, закладений Левом, княжичем руським, а радше розпочатий, ніж збудований, і тому, як усі творіння давнини, безформний, незугарний, грубий, більше до військових укріплень, ніж до міста, подібний, спочатку Львигородом названий¹⁷⁴.

1340. Другий німецький, прийнятий раніше Казимиром Великим після капітуляції від русинів, як усі свідчать, очищений польським полум'ям, змінений на краще кам'яними мурами, саксонськими правами¹⁷⁵, тевтонською залогою, названий Лембургом.

1551. Третій, що став після двох попередніх польським, яким і до сьогодні залишається. Первісні жителі, що згідно з місцевими звичаями дружин брали серед ляхських дівчат, поступово перероджувалися, бо зникли чужі звичаї потихеньку, і змінилася народна культура, і місцева мова запанувала над чужою.

Нехай хтось дивується стільком обличчям одного міста, адже і люди, і їх царства мають свої чередування, обертання і падіння. Ось Рим, вічне місто, від якого, крім древнього імені, нічого іншого не залишилося, або, як говорить панормітанський поет¹⁷⁶:

«Непереможений Рим і знищений є переможцем».

Отже, повертаюся до Львова, названого мною тригороддям, і усе, достойне знання про кожен з них, що зміг вичерпати з домашніх анналів, роблю відомим.

Першим з правителів Русі та засновником Львова був князь Лев¹⁷⁷, найстарший син Данила, короля тої ж південної Русі, а онук Бели, короля угорського, по Констанції, сильний завдяки численним зв'язкам монархів угорських і польських. Бо ж у ті часи королі польські не

роздумували принаймні про образу гідності свого маєстату, коли брали руських князівен до спільного ложа і берла. Так, Казимир, вступивши на королівський трон, Марію, дочку Володимира і Анни, рідну сестру Константина і Василя, кесарів константинопольських, зробив собі дружиною, полякам королевою, а Болеславу Сміливому матір'ю. За тим же прикладом три Болеслави – Сміливий, Кучерявий, Білий, а крім них Мечислав, Казимир¹⁷⁸, Владислав¹⁷⁹ перемішали королівську кров з усіма майже князями руськими через шлюбні зв'язки. Ось чому також володарі Русі, будучи (між собою) через дочок у кровних зв'язках, коли траплялися тяжкі війни, посиляли своїх зятів.

Роман, дід нашого Лева, Казимиру, сину Кривоустого, родичеві через Єлену, княгиню белзьку, зробив вигідну справу проти Мечислава Старого і навіть раніше захопив першість у битвах, а при річці Мозгава¹⁸⁰ дістав багато поранень. Кращою була доля Данилові, батькові Лева, який надав підтримку Болеславу Стидливому, бо ж моравів¹⁸¹, приборканих залізом, привів до послуху, який вони порушили. Поляки своєюк і сусідам своїм, яких колись відкинуто популярними діями верховних влад, ще повільніше, ніж своїм родичам, надали взаємну послугу. Бо ж дійсно, жадоба панування, привабливіша за всі пристрасті, нерідко зв'язувала обидвох між собою: поляків, яким видавалося, що зростають на загибель їм, русинів, які кричали, що поляки під виглядом допомоги собі видобувають перемогу.

1202. Таким чином, після того, як скіфи, найбільші варвари з усіх варварів, з Каспійського моря виринули, як з безодні, охляли з голоду та злиднів і готові до всіляких безчинств, спустошивши обидві Азії, куманів¹⁸², гетів, половців, розпорочивши їх лише тільки брязканням зброї і кінським тупотом, або викинувши їх з осель з тамтого боку Танаїсу та Меотиди, вдерлися навіть до Херсонесу Таврійського¹⁸³ і вже нависли (погрозою) над спинами русинів. Данило Романович, який на той час іменувався королем руським, першим відчув силу татарів і союз з ними використав, на що охоче пристали скіфські послі, і тим своїм прикладом цілу Русь перетягнув на бік скіфів. А звідам русини, пригнічені татарською загрозою і необхідністю, якій навіть боги підкоряються, відірвані від поляків ніби стихійним лихом, через найбільший злочин, християни з магометанами, споріднені проти близьких, використали засідки, зброю, силу, об'єднали руську спритність із скіфською швидкістю і своїми головами звели міст до Польщі¹⁸⁴. Скіфи, підбадьорені такою поблажливістю русинів, бо вже майже ціла Татарія перенеслася на Русь, частіше з'являючись з прикордонних її схованок мовчазним натовпом, випереджуючи звістку про свій прихід, (проносячись) через обидві Польщі, Сілезію, Мора-

вію, Угорщину, шаленіли в пожежах, вбивствах, розпутах і звідусіль стягали у Руські надра здобич, як до якогось величезного розбишацького лігва; знову і знову невинною кров'ю позначали свої шляхи у Польщі, полишаючи за собою порушені могили, залишаючи напівмертвих, позбавляючи спустошені поля орачів, аж поки свою жорстокість не вгамували вбивствами, а хтивість безстыдствами, і ненаситна жадібність варварів не вдовільнилася грабунками.

[Лев відданий татарам у залогу]. Найбільша частина цих поразок – Лев Руський, заприсяжений союзник варварів, наглядч доріг, головуючий військ, творець машин у завойованих твердинях, загарбник і подільник здобичі, захопленої у сусідів. Бо ж зовсім ще молодим був відданий батьком Данилом татарам у заручники¹⁸⁵ і в їхніх шатрах при звичаїв до усіляких дикостей, і легко подібністю звичаїв грубого народу до себе притягував душі (людей).

1240. Тоді визнаний найзнатнішими, невід'ємний супутник татарських вторгнень, вирушав як солдат з Кайданом¹⁸⁶ і Баттою, тиранами жадливого імені, які Угорщину та Польщу залізом потопили в крові, осквернили вогнем, спустошили грабунками. Нарешті наситившись таким розбійництвом, Ногаєві і Телебузі¹⁸⁷, найкривавішим татарським князькам, підніс князювання у Польщі і надав допомогу, зібравши численне військо з руських добровольців.

1259. Нарешті цього королівства, найнегіднішим чином вбивствами, пожежами, грабунками спустошеного, кривавої різні, вчиненої проти переможених у Сандомирському замку, врешті усіх нещасть, завданих татарами польському народу поза законами війни, винятковий підбурювач, помічник і довірений Ахат¹⁸⁸ повстав. Проте такого роду послугами пожадливі руки скіфів, які вважають ганебним жити інакше, як з грабунків, спромігся схилити (на свій бік), але, тим не менше, на Русі трапляється і худоба вільна, і люди, як що-небудь очевидне, приводять з собою полоненого, не зважаючи ані на святині, ані на неосвячені будівлі, але, оскільки Польща не в стані (дати раду) своїм злочинам, віднімаючи союзників у ворогів, і ці прихлібники скіфського братства достатньо варварським жартом віддавали голос.

Коли Лев зрозумів, що його вовк за вуха схопив, щоб якнайскоріше забезпечити безпеку власну та маєткам князівства, яке між кувадлом поляків і молотом скіфів знаходиться, почував себе безпечнішим і влітку, і взимку, коли був оточений охороною. Оскільки жадібні до багатой здобичі татари щороку спустошували нападами Руську землю, всі пани, задумуючи охорону для великої кількості беззахисного люду, закладали укріплення або на стрімких пагорбах, або між недоступ-

ними болотами, розуміючи, що наїзди неприятельські не тільки силою зброї, але й твердиною мурів стримати можна. За їхнім прикладом наш Лев заходився будувати твердиню.

1270. Т в е р д и н я Л ь в і в с ь к а з в о д и т ь с я. Угледівши втім на самій границі своєї провінції гору, вигляду оборонного, знизу лісистими долинами як ніби засувами опоясану, а доступом до верхівки дуже прикрим, що може стримати ворога, бо тяжко дихати на такій стрімнині, зараз же на її верхівці замок з брил, там же ж виламаних, збудував, загорожами та міцними частоколами оточив, у яких поскладав княжі клейноди, скарб, трофеї, арсенал, і сам, почуваячись на цій верхівці безпечнішим, заложив тут столицю свою князівську.

Ця гора, спочатку названа замком, створила пізніше біля свого підніжжя болотисті перепони для міста Львова, досить бридкі і не покращені жодними людськими помислами. Врешті князь перебув лише зиму в цьому замку і через невігідне помешкання, що постійно обдувалося жорстоким північним вітром, також і через невігідність підйому, яким ледве піднімалася задихана худоба, зненавидів це місце.

З а м о к Н и з ь к и й б у д у є т ь с я. Недалеко другий замок, більш пристосований до житла і для оборони, поставив у заболоченій місцевості¹⁸⁹, а вищий призначив для надійного сховища від приїжджих чужинців скарбів, що там зберігаються на випадок війни, і дружина з вартою вдень і вночі без сну охороняли (скарб). А княжа служба, як-от челядь, стражі-прибічники й інші придворні, мали бути завжди готовими до виконання панських заповідей. Вони зайняли проміжок між обома замками, оселилися у побудованих поспіхом халупах, і був там постійний рух туди й сюди; так без попереднього задуму створилася перша подобизна перехідника, перерізаного вуличками, на зразок містечка під замком. І з тих пір аж до наших часів це передмістя заселене русинами, а скоріше вірменами та жидами, і дотепер існують святині, ними збудовані, бо ж їхні предки ще за панування Лева осіли на підніжжі цієї гори.

Тим часом татари, вороги Божі і людські, не переставали грабувати Русь, яка так(відчайдушно) боронилася, забираючи людей і худобу, через що селяни, вигнані зі своїх осель, щоденно юрбами втікали до Львова в такій кількості, що ані на узгір'ї, ані в забудовах на долині поміститися не могли. Лев був попереджений про таку навалу з метою очистити підзамкові сади від тої голоти в долині, нижче стрімких укріплень обох замків, що густо позаростала лісом і, власне кажучи, призначалася для забудови міста, свого часу була для укріплень охроною, звідки можна відбивати натиски неприятеля, який надходить. Скупчена череда менше дбала про майбутнє, і аби тільки могла уник-

нути пазурів скіфських гарпій¹⁹⁰, вважала вигідним будь-який при-тулок, їм вказаний. Швидко заходилися вирубувати ліси, гаї і ставити доми з того ж матеріалу.

Аби без порядку не осідала така вельми змішана громада, розпо-ділив її був сам князь, згідно з громадським звичаєм, по народах, які складали населення міста, на чотири ділянки, тобто: для русинів, як своїх, (надано) сторону вигіднішу зі сходу, для євреїв і подібних до них правовірних сарацинів з полудня, для вірмен і татарів, що звикли до спільного товариства, визначено (ділянку) з півночі, а для себе і свого двору обрав Лев частину західну, бо попередньо вона вже була забудована замком. Із стількох народів, що різняться між собою мо-вою, звичаями, обрядами та віровизнанням, склався придворний почет Лева.

Татари, згідно з укладеною угодою, зимуючи по селах, займали найближчі зимівлі серед вигідних власних об'єднань, а багато з них створили допоміжну княжу сторожу. З тих же деякі прибули, які всю-ди тягали за собою своїх вошивих домочадців, шкарадних дітисьок і їхніх матерів, більше подібних до відьм, роз'їжджали скрізь на возах і, будучи в захопленні від такої великої кількості плодючої землі, спокусившись достатком, легкістю здобичі і значною платнею, зрек-лися власної землі і замешкали тут. І частину міста, призначену кня-зем, зайняли. Аби, однак, чоловічий їх рід не зник в одному поколінні, від сарматських дів, таємно викрадених невірниць, яких зажадали із-за тілесної краси та подобизни, понароджували (собі) визволенців, а пізніше, коли разом з Руссю підпали під владу поляків і захоплення чи викрадення сабінянок¹⁹¹ було заборонене, то руські матрони занадто бридилися тими правовірними, і з часом їх стало менше. До сих пір живою пам'яттю про нечестивий народ є окопище, розташоване під високим замком, а в анналах історії вулиця, що сьогодні веде від Краківської брами і зветься Краківською, два століття тому мала свою назву від татарів.

Вірмени від тих же татарів, переходячи по-приятельськи через Ве-лику Азію, зрушені з своїх осідлостей чи то наглим поштовхом і тим же алярмом загнані на Русь, спочатку були в нижній службі між піхо-тинцями, а пізніше загнані юрбою до скіфських рот, могли відзнача-тися рицарськими доблестями, здобувши вольність. Однак, будучи християнами, об'єднаними між собою товариством і абсурдним ша-лом до Магомета, а також маючи характер, подібний на татарський нелюдською відданістю, до чого частково звикли монархи, легко пе-рейшли під хоругви Лева¹⁹² і, як військові, зайняли з його волі всю четверту частину міста.

Єврейські пиявиці, які звикли жирити бідністю сусідів, непрошеними до повних руських комор проникли під вивіскою купецтва подібно до шурачих зграй, коли їхні суперники татари серед Роксоланії заклали розподільник своїх експедицій, вигідний дійсно для торгу з чужої здобичі. Львів вже тоді був набагато більший за звичайне розбійницьке кубло, де просто розправлялися з невільниками, рахували (гроші) і все абсолютно від грабіжників відбирали та складали. Цим займалися визначені особи, які продавали на рахунок і міру, а насправді за безцінь, згідно із звичаєм, властивим усім розбійникам, що «легко здобутий товар швидко збувати».

Коли ж між народами рознеслася звістка про такі всезагальні торги, спритні купці навіть із заморських країв, позбігалися на Русь через скелі, вогонь і море тлумами, а з усіх, жадібних до зиску, найпершими (збіглися) шабашники, яких, за словами сатирика¹⁹³, крім бажання, примушує гнатися ненажерливість. Після них работорговці-сарацени ще мають досвід знуцання з людей, а також євреї, які продавали лахміття, начиння, міняли гроші, а іншим азійським пентаполітанцям¹⁹⁴, хтивим до подібних розваг, за високу ціну продавали гарних хлопчиків, викуплених як рабів. Усі ці народи тягнулися з найвіддаленіших країв до Львова, немовби на золотій вудці, і зайняли, як вже говорилося, четверту частину міста.

Сараценів¹⁹⁵ виганяють з Русі. Плодюче єврейське плем'я розрослося до незліченого; сарацени, відомі з невіри у Христа та викрадення християнських хлопчиків, були вигнані з цілої Русі. Проте вулиця, на якій вони колись мешкали, хоча й залишена ними, спочатку називалася Сараценською, пізніше, від викрадення названа Зарванською¹⁹⁶, і донині носить ганебне ім'я.

Вважаю непотрібним писати про русинів як про прибульців, бо ж це природній паросток цього стовбура і справжні тубільці; відкладаю для наступної розповіді німців і поляків, нащадків яких раніші народи, як переварених, склали до своєї торби.

Це незугарність душі, яка роздумує, чи заборонити поспішаючому перу далі просуватися вперед, (описуючи) об'єднані старання Руської держави зруйнувати цілий світ, з усіх майже країн до себе долучити колонії, народи, які одним лише небом між собою різняться, і зробити громадянами однієї республіки. І кожен подивлятиме корону Польського королівства, складена в одне кільце з Литви, Русі, Прусії, Мазовії, Лівонії, Жемайтії, як раніше Рим, спільна для всіх батьківщина, що сам виріс на руїнах Альби¹⁹⁷ і одного дня тих самих чужинців зробив громадянами. «Подивись, більшість цього, кому ледве незмірні дахи міста дають», – писав колись найрозумніший його громадянин, – «Велика частина цієї юрби позбавлена батьківщини, з вільних міст і коло-

ній своїх, з цілого врешті світу постікалася. Одних привела амбіція, других необхідність громадського обов'язку, інших жадаба розкоші, пошуки багатого та вигідного місця служби, ще інших прагнення до вільних студій; когось притягнула дружба, когось працелюбність.

Отак це місто з чотирьох народів, як з чотирьох стихій, складене; від імені свого засновника взяло назву Львигород; невідомо, однак, чи згідно з волею князя так назване, чи дворяни його (так назвали), щоб сподобалося (володареві), бо ж прецінь Київ, Володимир, Константинів, Ярослав і інші достопам'ятні міста отримали назви від своїх засновників.

Г е р б Л ь в о в а¹⁹⁸. Герб же, наданий цьому місту, не від короля звірів, але від князя Руського бере свій початок, що підтверджують залишки найдавніших пам'яток; а також північна зірка, яка супроводжує цього сонячного звіра. Вже навіть у найдавніші часи цей урочистий знак нашого Лева вживався великими понтифіками, імператорами, королями. Був наданий (цей герб) Александрії, як від першозасновника, потім Римові Львом IV і багатьом іншим містам. Однак мандрував він по різних землях, аж поки знайшов собі місце у Львові, де й дотепер знаходиться. Чи дійсно той самий князь взяв цього звіра за емблему, чи це підходило місту, до тих пір не уславленому символом, не наслідуюся стверджувати. Більш вірогідним я вважав би (цю думку) винаходом наступних століть, коли стало звичаєм глумитися навіть з християнських імен або створювати з невідомого химери.

До сих пір я говорив про перші зародки міста, яке повставало в часи воєнних лихоліть, а тепер приступаю до опису його зростання і початку історії; того, що є значно віддаленим від наших часів, а тому видається таємничим, я торкнуся тільки скупим пером. Бо ж, як говорить поет,

«Бо, на що дивимось ми віддалік, через товщу повітря,
Те, поки зробиться меншим, розпливчастим видатись мусить
І нечітким¹⁹⁹.»

Єдине, про що можу сказати без жодної загадковості, що Львів перевершив зруйновані Київ і Галич.

Як тільки Лев звів Високий Замок згідно з тогочасними правилами містобудування, то відразу ж переніс туди всі свої скарби, не покладаючись більше ані на Київську²⁰⁰, ані на Галицьку твердині, з яких перша від сусідніх татарів, а друга від близьких угрів була в небезпеці. З тим володарем також прибули до Львова й найдорогоцінніші скарби, зібрані стараннями і давньою ошадністю його попередників, як

от: дорогоцінні клейноди руських князів, митри чи корони, обсіпані перлами, княжі трони, пурпурові шати, щедро розшиті золотом і перлами, й інші красоти, які вшановувалися як героями, так і простим людом. У цих же скарбницях знаходилися трофеї, що від початку міста татари були взяли у поляків²⁰¹. За прикладом князя пішли також дідичі менших народів разом із своїми домочадцями, щоб уникнути постійних вторгнень скіфів, які безжалісно витопували їх землі.

П р и б у т т я К о н с т а н ц і ї д о Л ь в о в а. Двір Левові збільшила також Констанція, не мати, як деяким помилково здається, а мачуха²⁰², яка порядністю звичаїв і благочестивим життям заслужила пошану пасерба. Дійсно, якщо б вона сама вродила таке звірятко та живила його дитинство, згідно з римськими звичаями та здоровими настановами, то це левеня, таке дике, материнськими ласками перетворила б на ягня. Бо ж багато значить знайти в житті школу чесноти, всмоктавши її з молоком (матері), призвичаївшись до багатств і почестей. Цього від народження бракувало Левові, який через своє ім'я зберіг до кінця войовничий чи то (що є одним і тим самим) лев'ячий дух.

Констанцію ж не менше (Лев) шанував, ніж другу мати за її виняткову побожність і милосердя. Їй, коли вона прибула до Львова, з поваги відступив свій княжий палац, де мешкав сам перед будівництвом Замку. До святих покоїв Констанції у великій кількості сходилися натовпи новонавернених, навіть грецького обряду: архімандрити, ігумени, голови духовенства, монашки. Однак на першому місці серед її відвідувачів були римо-католики, і в першу чергу проповідники закону благання, керівники її сповіді з ордену святого Домініка і святого Франциска²⁰³, прислані на Русь для виконання святих обрядів. Довкола них справді юрмилися у незліченній кількості люди обох статей, яких Констанція навіть (забезпечувала) приданим і домашніми речами, давала на відкуп і звільняла полонених із скіфських пазурів. Під заслоном цієї героїчної (жінки) вони почали вже там будувати святі добродійні дома, а собі гнізда, що не заборонялося Левом через його зайнятість розбудовою міста.

О б р а з Ч е н с т о х о в с ь к и й²⁰⁴. У цей же час до Львова було перенесено образ Богородиці Діви Марії, що до цього часу славився чудесами на Ясній горі. Віру в це мені надихнула книга, написана слов'янською рукою, яку я колись позичив у ієромонаха. Пішла вона мені досить тяжко через купу архаїзмів і скорочених записів, де одна літера є словом; однак прочитавши та дещо зрозумівши, передаю це на здоровий розсуд читачів. У цій книзі розповідається, що перші історики жили з платні за щоденну роботу. Навіть будучи заможними, не звалювали на своїх підручних роботу, прикладом чого є вчитель

народів²⁰⁵, який сам виготовляв шкіряні покривала для Кушів, щоб не бути тягарем для інших, наставляючи словом і ділом своїх послідовників, щоб не даремно їли чужий хліб. З ним хіба можна поставити поряд святого Луку, який видобував собі прожиток, малюючи прекрасні образи. Про нього говориться так: «Після того, як Христос був вознесений на небо, він (*Лука – прим. пер.*) залишився під покровительством Марії, споглядаючи часто її божественний образ. Перш, ніж вдруге постати перед Христом, чого прагнув душею і серцем, будучи позбавленим таємничого Слова Втіленого, взятого з уст самої Діви та тільки їй відомого, накреслив пером риси її надлюдського образу. Оскільки не був спроможний досягнути мистецтвом форму душі, то намалював (образ) пензлем на кипарисовій дошці. Цей найвиштовтаний витвір свого мистецтва виконав для того, щоб вгамувати розливу в собі тугу з вічної печалі благодатної Діви, принаймні увіковічнивши її для нащадків. Додає, що цей витвір не довів до завершення, бо служебниці Господа нашого, як щит, який впав з небес²⁰⁶, це зображення прийняли і наступні християни вшановували (його) з найбільшими почеснями, а образ, багато років захищений їхньою турботою і своїм іменем, як себе спочатку, так і підопічних своїх як щитом прикривав, щоб уникнути руйнування Єрусалиму, ненависті іконоборців²⁰⁷, шалу ненависників почитання Марії.

Цей же образ переходить до Василя, князя Київського²⁰⁸. Потім ще той писар говорить, що образ у замкових каплицях довго зберігали побожні правителі Єлена, Євдоксія, Пульхерія, аж поки не попав він до рук Анни, сестри царів Василя і Константина, яку пізніше було видано заміж за київського князя Володимира і яка принесла на Русь через шлюбний зв'язок світло християнської віри. Завезла також разом з посагом той чудотворний образ, засвідчивши перед своїм чоловіком а перед поганцями, і потім перед правовірними своє почитання цього єдиного символу оборони християнства, в чому немає сумніву. Знову стверджує той писар, що цей святий образ більше як триста років найретельніше зберігався у скарбниці руських князів, поки наш Лев, пригнічений старістю і сирітською журбою, не дозволив виставити образ для загального огляду, щоб цей небесний дар для Русі не дістався прихильникам чужої віри та не забрав з собою щасливої руської долі для ненависних народів. У цей же час саме з цього первісного твору були відмальовані інші образи рукою грека Манурія, які й дотепер знаходяться у руських церквах.

Яким чином цей образ потрапив до василіян. Брати-василіяни не переставали турбувати князя сумнівами, більше забобонними, ніж доречними, доводячи йому, що він,

змучений віком і працею, невдовзі залишить осиротілий дім князям Мазовецьким, своїм правдивим кривнякам по сестрі, ворожим до грецького обряду, а тому повинен саме їм (василіянам) передати той дар, найдорогоцінніший як для Греції, так і для Русі, тобто образ Непорочної Диви й інші княжі скарби. Також, щоб зарадити своїм нащадкам у збереженні прав, щоб разом з родинними скарбами не переходила до чужих доля Русі, необхідно образ Марії, яка не має нічого спільного з грішниками, відокремити від родинної рухомості та не допустити, щоб первісне зображення лику Пречистої Диви спаплюжувалося нечестивими очима різновірців, а тим більше, дотиком рук усіх тих, хто шукає опіки. Такими намовами Лев був змушений довірити тим законникам чудовий витвір для зберігання і вшанування, а показувати заповідав лише русинам. Так свідчить той давній рукопис.

Отже, завдяки хитрій побожності монахів образ було вміщено в закапелках Онуфріївського монастиря. Не дістався він до рук ані Болеславу, синові Тройдена, наступнику Лева по сестрі²⁰⁹, як спадщина, ані Казимиру Великому після зайняття Львова як здобич, оскільки перший був задоволений підписаною дідиччиною свого вуйка Лева, а другий, дотримуючись угоди, залишив недоторканими всі церковні предмети.

1382. Образ, переданий василіянам, переноситься до Ченстохови²¹⁰. Однак пізніше цей образ забрав як додаток до здобичі Владислав Опольський²¹¹, намісник короля Людовіка у Польщі. Чи було (образ) передано ченцям за обітницею, чи (взято) найвищою силою влади, але 1382 року занесено його на гору Ченстоховську, в чому запис не залишає сумніву.

Спростовується письмова розповідь. Тут у руському рукописі обривається наведена вище розповідь, що видається тим правдивішою, чим більше події наближаються до (часу) загальної впевненості. Бо ж Лев, народжений через п'ятсот років після смерті Карла Великого²¹², ані нашої допомоги проти сарацинів не міг йому надати, ані це зображення Диви, як нагороду переможцеві, від нього забрати, якщо принаймні з історією Луки(ні)ана²¹³ порівняв би, а після завершення наступних п'ятисот років її якимсь чином затримав, коли від смерті Лева до часів Владислава, князя Опольського, не завершився й столітній (перебіг) років. Дійсно, хто би на здоровий глузд повірив, що у такий момент святиня у белзькій оборі має залишитися у безпеці, без жодного вшанування людей і військового захисту, а чи не краще з княжими клейнодами до львівської твердині якнайобережніше перевезти її, щоб з найбільшою вірою русинів у

Матір Божу близько до пошани і завжди перед очима перебувала б? Невже би Казимир, засновник двадцяти священних будівель і справді великий храмобудівничий, хоча б це єдине диво християнського світу з забутих закутків Белзького замку не переніс би до якогось з храмів, зведених його стараннями, і не потерпів би більше своєю королівською побожністю утримування його у цій брудній мазанці? Якщо би так сталося, світ зрівняв би справедливність із святотатством: опікунку вільного народу задовго утримували у руській в'язниці, а чи не краще одногослним рішенням, проголошеним власними вустами, королеву Польщі²¹⁴ [визволити] з сарматських кайданів і перенести на королівський престол у відповідному святилищі на Сарматському Капітолії. Отже польський намісник вивіз безсмертну королеву Польщі на самісінський Олімп до царства зірок, з'єданого з небом, легкого для вступу та лагідного для відходу, для нас призначеного, а для прибульців прихильного, де вона й донині перебуває, зведена на престол з безсонною сторожею, під подихом легенького вітерця. У найважчі часи для королівства частіше виявляється. Так нещодавно було знищено величезні зусилля свеків, а самих безбожників скинуто у прірву. І не буде Львів з тіснин своїх заздрити Фаросу, який гордо височіє, не перестаючи осяювати гідні поваги обширні простори королівства, бо навіть на відстані слава тої владичиці величезна, надає вона своїм шанувальникам допомогу і скрізь по Русі в ті смутні часи виступає захистом для знедолених.

Мені, що ледве не загинув, жорстоко покараному, ледве вдалося уникнути долі моїх співвітчизників, коли втретє підійшов до священних порогів чотирнадцять років тому у 1651 році²¹⁹, не без смаку духовного та глибокого вшанування такої величі; зобов'язаний не одною обітницею, коли іншого жертвоприношення не було, припавши до Її ніг, склав у короткий час вдячний вірш, який на колінах підніс:

Ніжне кохання землі, щира небес насолода,
 Більшої бути не може оздоби у Польській землі.
 Матір свята, опікункою будь мені вічно,
 Я ж бо підлеглим твоїм прагну лишитись повік.

Нарешті, довго відпроваджуючи нашу гостю врятовану, знову повертаюся додому.

1276²²⁰. Лев, як вище говорилося, заховавши в замку збірку різноманітних речей, побуджений жагою нових зисків, після смерті Болеслава Стидливого напав несподівано на осиротілу без володаря Польщу, перейшовши поспішним походом замерзлі річки, понищивши

воеводства Люблінське та Сандомирське; готувався (Лев) до повернення з величезними трофеями, однак, захоплений зненацька Барзею, каштеляном краківським, з малою жменею поляків, через невідготовленість війська ані до бою, ані до захоплення полонених, був переможений у сутичці і, втративши здобич, ганебно втік з рештою уцілілих²²¹. Але втеча його, подібно до хмар, гнаних північно-східним вітром, потягла за собою нещасні наслідки 1280 року. Бо Лешек Чорний²²², який скоро після Болеслава був піднесений на трон, з численним військом кінним і пішим сплюндрував Руський край біля Львова вздовж і впоперек, віддаючи око за око. Тим часом Лев, приголомшений подвійною поразкою, відклав помсту на пізніший час і зайнявся мирними справами, а саме: дальшим упорядкуванням і укріпленням міста.

На ту пору Василько, стрий Лева²²³, князь суворого серця, як то часто трапляється у греків, провівши молодість у небачених злиднях, на старість добровільно постригся у монахи, вибравши за житло попрослу тереном печеру, видовбану під пагорбом недалеко від міста²²⁴. Більше був подібний до фавна, ніж до людини: весь кудлатий, розчухраний, брудний, з навислими бровами та вусами, з довгою й широкою бородою, яка сором'язливо закривала частини тіла, як волосяний щит чи власяниця²²⁵.

Цією своєю надзвичайною суворістю життя хотів він, як вище говорилося, спокутувати ту жадливу різню років 20 тому, що її вчинив у Сандомирському замку²²⁶. На його побажання Лев на самій верхівці того пагорба поставив храм з букового дерева, а поряд також житло для ченців²²⁷ і святому Юрію, яко воеводі воїтелів Христових, присвятив, вибираючи того рицаря патроном для особливо визначних.

1282. По двох роках Лев, бажаючи перепросити тіні своїх предків, що часом його турбували, з королівськими та воєнними почестями переніс останки батька свого Данила, які 15 років покоїлися у Галичі, до Львова²²⁸. Для більшої пишності того обряду запрошено було священнослужителів з усїєї Русі, бояр в воевод, також князьки союзних татарів прибули з власним почтом. Скоро зяснів день жалібний; йшли спочатку жалібні загони з прапорцями та схилоною донизу зброєю, а між ними сурмачі хрипкими звуками наражали вуха; за ними йшло кілька пар коней, накритих вишиваними покривалами, тут же несли штандарти та зброю, здобуту в неприятеля. Далі довгою чередою виступали монахи в клобуках і руські церковники, вбрані в рясі, співаючи хором поховальні піснопіння; були також і плакальниці, найняті для пробудження смутку та розпачу. Вдаряючи себе по головах п'ястуками, смикаючи волосся, роздряпуючи нігтями щоки,

старалися блюзнірським плачем викликати жалість і витискали такі сльози у простого люду, а у розумніших викликали сміх. Перед самими ношами найшляхетніші несли дві митри – князівську та королівську, перша від народу, а друга хитрістю взята від пролегата найвищого пастиря. Поховальний катафалк, подібний до тріумфальної арки, був повністю закритий знаменами перемог та неприязельськими трофеями. Після закінчення жалібної служби, відправленої за руським звичаєм, було влаштовано поминальний обід, чи тризну, де вихиляли до пізньої ночі заупокійні келики і не скоро очуналися вранці.

Автор твору «Квітуча Русь»²²⁹ твердить, ніби Констанція, вдова по Данилові, збудувала тут жіночий монастир, де згодом упокоїлися і її останки. Це не є історичною правдою, бо найбільш свідомі автори польської історії, а серед них найвизначніший Кромер²³⁰, заперечують цей переказ²³¹. Усі виразно визнають, що Констанція у Львові порвала з усіма мирськими справами, бо їй набридло збіговисько різних народів, які оселилися у Львові, і скоро відійшла до Сандецького монастиря, де з двома сестрами, Кунігундою та Йолантою²³², благочестиво скінчила побожне життя, з чим і я погоджуюся.

1287. Нарешті Лев після завершення побожних справ, як уже згадувалося, щоб рівноцінно помстою вгамувати роз'ятрений поразкою від поляків дух, продовжував турбувати татарських вождів обітницями нагород²³³ так довго, аж поки не стягнув Нагая і Телебугу, головних розбишак страшного імені. Зміцнений їхніми хижими та зголоднілими загонами, цілу Польщу в нечуваний спосіб так спустошив вогнем і мечем, що полишив її потоплену у власній крові і попелі, бо ніхто вже не боронився. Лешек же, не будучи в стані чинити опір такій величезній могутності, радів втечі і, перейшовши Карпати, сховався у венгрів. А могутні пани з родинами перед тою жахливою навалою заховалися у гори, болота та недоступні місця, в той час як скіфи вільно грабували і брали невольників в десять разів більше від самих себе, одних дівчат тільки з собою взяли 20 тисяч.

Ось так Лев негідно помстився і, не боячись нічого з боку поляків, намислив скасувати відтоді военний склад і спосіб життя. Йдучи за пересторогою своїх духовних, за прикладом стрійка вписався до почету слуг Божих, оголосив війну шлункові та всім неспокійним членам тіла, вгамовуючи пожадливість і злобну хтивість безсонням, постом і бичуванням згідно з прийнятим від греків звичаєм, а замість найвищуканішого вина живився во хвалу Бога виноградним соком і квасом. А оскільки під болючими ударами канчука і дикі тварини надаються до вгамування, то і Лев, вихований у тій школі побожності, лагідніший перед смертю від ягнати, спокійно завершив життя.

Погребіння мав скромне, без жодної помпи та військового почету, як сам заповідав останньою волею. Винесли його брати-василяни, прибраного у чорний саван, в руці мав образ Розп'яття, похований був під прощальний плач русинок. А місце його поховання досі невідоме²³⁴. Але хто ж заборонить увічнити для нащадків пам'ять першозасновника міста коротким надгробним висловом?

Зглянься, о добра людино, на Левове пишнее ім'я,
 І прочитай над Карпатами та над Рифеєм²³⁵
 Вписане руським пером, а сарматським чорнилом,
 Бо ж не годиться божественне ім'я читати на малих надгробках,
 Годі шукати слідів його і на пилюці,
 Кроком військовим прибитій на Марсовім полі.²³⁶
 Серце стурбоване – як же порушити камінь,
 Щоб відшукати ім'я того, хто ліг там навк.
 Так, як Осса²³⁷ колись, неспроможна гігантів²³⁸ останки
 В лоно прийняти своє, запалала, подібно до Етни,²³⁹
 Так і тепер опалила б кістки навіть мертвого Лева.
 Гору²⁴⁰ чи дух – обидвох візантійських титанів
 Кинув Олімп²⁴¹ гордовитих до ніг Ватикану,
 Поки три пагорби²⁴² монтеальтинські для Львова знайшлися,
 Ніби рукою Юпітера Капітолійського²⁴³ дані на Леві надгробок.
 «Все ще пручається він, час од часу піднятися прагне,
 Та авсонійський²⁴⁴ Пелор²⁴⁵ йому праву обтяжує руку,
 Ліву – Пахін²⁴⁶, а на ноги йому Лілібей навалився²⁴⁷».
 (*Овідій, Метаморфози, V, 349-351, пер. А. Содомори*)

Отже, даремно шукатимеш пам'ятник Лева звичайний,
 Бо ж надзвичайні діяння ще більшим його сотворили
 Через звитяги, якими життя його повне.
 Львів лиш один – то пам'ятник руського Лева,
 Створений ним і освячений іменем власним,
 Став спадкоємцем трофеїв воєнних, Левом здобутих
 Від ворогів християнства та від правовірних,
 Що у землі роксоланській народжені перебувають.
 Львову залишив у спадок зброю своєї Беллони,²⁴⁸
 Також і вістря заліза страшне, квітуче на вістрі таланту.
 Може людина одна у світі цілому прожити.
 Як же прожити живому, котрий живих пережив?
 Стільки дітей залишив, скільки мав громадян,
 Мертвий померти не може.
 Добра людино, пізнай же із пазурів²⁴⁹ іншого лева,
 Нашого ж Лева лише з міста його ти пізнай.

Л Ъ В І В Н І М Е Ц Ь К И Й

Як колись Александру було сказано скіфами, що мертвий лев стає здобиччю наймізерніших тварин, то й (тепер це) усвідомив наш Лев. Після смерті його литвини з мазурами у великій кількості понаїхали на Русь²⁵⁰, і обоє стверджували, що (вона) належить їм згідно з родинним правом. Бо ж дві рідні сестри Лева породили потомство княжим синам: Агафія Любартові Гедиміна, а Марія Тройденові Земовіта, яким після бездітного вуйка належали руські володіння. І невдовзі потім литвини зайняли без труднощів Волинь аж по Дніпро, мазури Поділля²⁵¹ і Покуття Підкарпатські. Львів же хоробро оборонявся яким після бездітного вуйка належали руські володіння. І невдовзі потім литвини зайняли без труднощів Волинь аж по Дніпро, мазури Поділля²⁵¹ і Покуття Підкарпатські. Львів же хоробро оборонявся спільниками Лева – татарами, сараценами, вірменами й іншими прибічниками князя, закривши брами перед чужими володарями, відкривши їх лише після угоди, укладеної 1327 р.²⁵²: щоб Болеслав, взявши собі титул князя Руського, дозволив міському люду жити цілком та неушкодженому за своїми правами та звичаями, щоб від княжих клейнодів, як від святинь, стримав би свої руки та нічого б у громаді без спільної ради не чинив.

Зворушений такими пропозиціями, Болеслав прийняв Львів, де у тимчасовому княжінні провів кілька років у достатках і втіхах. Зачарований покірливою люб'язністю очей, притаманною руським дівчатам, а потім, не маючи змоги стримати свою хтивість від їх принад, віддався чарам і поступливості жіночій, так що його слушно назвали чоловіком усіх жінок. Цим усім русини, народжені для зброї, нехтували, вважаючи ганебним, а себе набагато вищими, і явно зневажали безбожного пана.

1338.²⁵³ Однак довше були б терпіли його розбещеність, нешкідливу для чоловіків, якщо б Болеслав не почав (відкрито) займатися пустою з жінками і дав волю пристрастям, які руйнували чужі шлюби, та дратувати простий народ податками.

1339. С м е р т ь Б о л е с л а в а. У той час нарешті руські бояри покарали подвійну княжу хіть отрутою²⁵⁴.

П р а в л і н н я К а з и м и р а. Смерть Болеслава відкрила Казимирові Великому надійну владу над Руссю, яка залишилася без правителя. Він спішно, а тому зненацька, прилетівши з польськими орлами, схилив на свій бік несподіваним брязканням зброї руських бояр, які радились про наступника та даремно вже шукали володаря чужого. І Львів також після менших володарів охоче вшанував польське берло, пересвідчившись, що велика прихильність Казимира та

багато інших королівських чеснот, ніколи не бачених у княжат, є великим щастям, добровільно схилив перед ними без пострілів переможену голову. За головою народу легко пішли й інші члени, названі вже вище мною досить докладно, і я не хочу повторюватися.

С п а л е н н я Л ь в о в а К а з и м и р о м. Але коли Казимир довідався, що провінція, щойно здобута, особливо безжалісно та вперто ставилася до поляків із-за чужого обряду і ніколи не потерпить римського панування і противиться йому, то, аби назавжди утримувати її у послуху, вжив різноманітних засобів для підкорення духу русинів. Верхівку цього народу прийняв до шляхетського стану, військових приборав під свої хоругви, селян увільнив від панщини, а міщан від поденної роботи²⁵⁵ і схизму, якої боялися найбільше, пустив на самотік, а Львів, побачивши обидва його замки, щоб мешканці не насмілились їх надійність (порушити) розбійництвом, відсік безмежним вогнем (аби бунтівні мешканці не сміли бунтувати). Проте, побачивши, що мешканці не хотіли залишати згарищ замків і цієї гори рідкісної неприступності, яка єдина в Сарматії першому-ліпшому наїзникові була виставлена на здобич, з королівським задумом розпочавши королівську справу, надумав на руїнах давнього міста побудувати нове²⁵⁶.

1342²⁵⁷. І невдовзі, ніби бавлячись, на поверхні гори, що справді сягала хмар, по всій її довжині з каменю збудував замок, подібний (формою) до співучої лютні, вужчий фасад якого підноситься над містом, а в середній частині знаходяться більш обширні приміщення і спальні, де колись жили королі.

1345. Два роки по тому Казимир, погодившись на прохання люду, що мешкав у ближній долині у великій кількості і жалівся, що дома їх виставлені для неприємельських нападів, полюбляючи великі справи, оперезав ту низину, оточену пагорбами, кам'яним муром, зміцнив численними баштами. Фортеця, самою своєю суттю пристосована до духу тогочасних подій, була досить (міцною) проти граничних нападів і найпершою між руських замків. Тому швидко почала розростатися, наповнена водночас челядниками, навіть прибулими чужими купцями задля вигідності місця, як безпечного притулку. Це теж швидко прийшло на думку Казимирові, який мислив собі, що ця його улюблениця (фортеця) в очах суперників прекрасна та приваблює до себе руки загарбників. Для того, щоб звільнитися від усілякої боязні та відняти надію у заздрісних сусідів на панування над містом, впровадив до фортеці залогу з заслужених німців, що ворогували між собою; кажуть, що їх було тисяч двісті. Залога і під час миру, і під час війни

завжди була вірною та міцною. Ще давно Тацит у Римській історії²⁵⁸ засвідчив, що серед смертних немає нікого, вищого за німців у зброї і вірності; а Казимир, почувши це, повністю довірився військовій славі, а найбільше витриманості німців. Тільки їм було доручено охорону його власної особи, гарнізону та найбільших міст, що перед ним робив його Лешек Чорний²⁵⁹, за свідченням Кромера²⁶⁰, який за вірність, виказав йому до остатку проти Конрада, князя Мазовецького, тільки німцям довірив уряд міста Кракова, а перейнявши від них їх вбрання і звичаї, надзвичайно їх шанував. Про Казимира ж той самий літописець говорить далі, власні слова якого, на підтвердження моєї оповіді, охоче долучаю: «Коли Польщу і Русь, частково знищену мором, побачив, менше благоустроєну через попередні війни та менше заселену, людям німецької нації, які прийшли чи насильно, чи добровільно, пороздавав землі, яких немало на Прикарпатті та в краю, граничному з угорцями; існують вони на Русі до сьогоднішнього дня, уживаючи мову більш грубу та подібну до тої, яку скрізь уживають у Сілезії та Пруссії; їх старанням і працею Польща почала заселятися і забудовуватися селами та містечками; бо ж вони більш стримані й уважніші від поляків щодо управління і збереження краю і живуть вигідніше; так що і тепер легко побачити тим, хто подорожує по селах і містечках, де живуть вони, а де поляки, і бачимо, що мури занепадають у деяких містечках, ними збудованих, як свідчать самі назви, коли живуть і урядують поляки. Був також Казимир прихильнішим для тих німців, як теж і для інших міщан і селян, і не допускав навіть, щоб їх його намісники, або навіть самі пани чи шляхта, притискали тяжчими роботами, чи податками, чи якими-небудь тягарями, а тому скрізь його називали королем хлопів чи громади; дозволив не лише самим німцям, але навіть своїм полякам уживати права саксонського чи магдебурзького²⁶¹». Ці та багато інших речей на похвалу німцям наводить з повагою літописець-прелат, славний життям і талантом досить докладно, і варто додати, що поляк прославляє противний йому народ, з яким ведуться віковічні колотнечі за славу і за перемоги в битвах. Але цноти і у противників гідні похвали.

Спочатку німці були у Львові найманцями, готовими (дати відсіч) кожній ворожій силі; згодом поволі, вражені гачкуватими стрілами руських амазонок, так розм'якшили войовничі душі у бездіяльності, що перейшли від відзнак Марса до табору Венери, почавши від рядових. Оскільки начальники не забороняли цього, захоплені загальним порушенням, самі за ними пішли. Бо ж головним звичаєм у руських дівчат, під небом чи під дахом, було у святкові дні забавлятися танцями, тобто різні підскоки, групки, кола створювати спритним рухом рук і сплетінням ніг під музику, в той час як заручники вільного

часу дивилися на них з подивом під поглядами коханців, щоб не забрали коханих, що легко ставали подружжям і поспіхом переходили від подружньої присяги до військової. Де-де, а у Львові найбільше було розповсюджене прислів'я:

Багато хліба і жінок

Зловили німці на гачок.

Захоплені віншуванням Церери²⁶² та Венери, подібно (до тих, кого) гомерівські лотофаги²⁶³ солодкістю плодів заманювали, забувши взагалі про рідний край, (німці) піднесли Львів вище від батьківщини та вважали себе його громадянами з іншого роду. Що й для Казимира було приємною справою, бо ж він думав, що їх замисли через укладені подружні зв'язки більше будуть прив'язаними до цього краю, для чого оголосив їх першими громадянами своєї нової осади, звільненими від військової повинності, і доручив німцям самим урядування над іншими місцевими жителями та опіку над містом. І щоб підтримати їх чаяння і довести прихильність проти переслідування більш потужних, зміцнив правом тевтонським і своїми вироками, обдарував грунтами довкола мурів²⁶⁴, а меншим містам, розташованим на Русі за угодою, якою радо могли б захопитися, встановив і наділив іншими ласками, гідними королівського маєстату. Заохочені цим наші предки, що недавно боронили чужу Спарту²⁶⁵, а тепер Львів, уже як свій власний, чимраз більше не переставали покращувати, аж поки він не став столичним містом. Що тільки Львів до нинішніх часів посідає святого чи найкращого, усе це перейняв від найперших німців, особливо ж богобоязнь, вшановування монархів, любов до своїх домашніх, гостинність до чужих. Бо ж на початку (свого існування) Львів (був) ще варварським і відірваним від духовного тіла правовірних, осквернений огидними зграями татарів, сарацинів і суботників (жидів) і їх лихослівними найогиднішими обрядами, цілий кишів ворожками, звідницями, пророчицями, розпусниками й іншими безсоромними схизматиками. З приходом німців позбувся цих потворних забобонів, бо численні, за прикладом кращих з русинів, від облудних грецьких помилок повернулися на правильний шлях, вигнано шкідливих облудників і ворожок, безбожність магометан і їх звірячі крики в першу чергу придушено, а потім їх виселено з міста, сама ж жидівська голода, хоча й ненависна небу та людям, на видовище гніву Божого залишена серед мурів, щоб своїм прикладом щоденно попереджати християн у той час, як їхнє багатство уїдливиий Несех поглинав. Отак німці до Бога прийшли, організувавши громадян, перш ніж стати під хоругви, після чого були внесені до міського списку і ще більшими зусиллями почали завойовувати (прихильність) неба. Їх старанням і коштами збудовано для міста кілька костелів, переведено здалека чернечі згро-

мадження, перенесено митрополичий престол з Галича; допіру на той час на Русі побачили Муз і гостинно прийняли, семена слова Божого розсіяно по цілій Русі, і в умислах шляхти визріли (вони). Стосовно станового складу міського населення, на якому ґрунтується міська громада, то його належить приписати лише німецькій спритності, бо ж тільки їм Львів зобов'язаний саксонським правом, крайовими судами, основними урядуваннями, становищем люду, ласками, привілеями на торгівлю, ремісничими цехами, а також захистом значніших міст, консульськими відзнаками, курульними кріслами, почесними шатами перших громадян і самим інструментом покарання, що боронить права. Навіть не спираючись на теперішній час, але щоб увіковічнити свої добродієнні справи у найвіддаленішій пам'яті нащадків, проти своєї сили місто, згідно з вимогами тих часів, замкнули довкола валами, ровами, баштами; давніми творіннями, а особливо лише у той час винайденою ручною зброєю нового зразка, достатньо захищали, запасом живності на випадок довгої облоги забезпечили; нарешті, що для мене є найголовнішим, добрі звичаї, які німці, за свідченням Тацита, більше шанують, ніж права²⁶⁶, впровадили до Львова. Оскільки згідно з найдокладнішим запевненням того ж писаря, суворі шлюбні звичаї германців «цнотливістю обгороджені», «жодного пробачення за порушення», «пізня Венера для молоді», молодь «неослаблена», підлітки міцні, «стіл без витребеньок, без вишуканостей», «відкрита та гола у всіх думка», «жодного вихвалання», «ніхто тут не сміється з недоліків», усі (їх) позбавляються, «не говориться, що вік псує або псується». Ці й інші чесноти німці запровадили з собою у Львів, про які я, щоб ясніше уявили нащадки, коротко на загал перекажу по роках.

1340. Отже, Лев, як я вже оповідав, збудував першу оселю у місті Львова, яку Казимир, з вигляду величний, а у вчинках великий, знищив вогнем і в короткий час на тих же згарищах збудував новий Львів, зміцнений подвійним муром, замком і стражею. Вчинив численнішим через новоприбулих, залюдненим через шлюби, заможним через ґрунти, і за 30 років, скільки жив від захоплення Русі, королівською ласкою зробив з містечка місто, про що вельми слушно написав поет:

Не той творить міста, хто потужні вежі та кам'яні мури зводить,
А той, хто сприяє (їх добробутіві), той творить.

1346. Відомо також, що 45 замків, 26 міст, а між ними Львів, визнають одного й того ж засновника, однак між усіма ними Львів

займав у душі Казимира найкраще місце, подібно до єдиної дочки, якій призначено більший, ніж іншим, посаг або задля доброти до молодших дітей, відомої рідним, або тому, що заслужила цього. Крім цього, найшляхетнішу частину, ніби чоло Русі, назвав львівським іменем, взятим від міста, і хотів, щоб одне славетне ім'я було у країні та міста, у провінції і столиці.

1348 рік серед тих років голодом і мором пам'ятний багатьом людям у Польщі. Казимир, відкривши шпихліри на Русі, привабив (цим) Львів та впровадив їх у місті.

1350. У цьому ж році Казимир, пригнічений розгромом руської шляхти, жалюгідно знищеної та згубленої молдаванами у Плонінській тіснині²⁶⁷ серед звалищ дерев (використав) крайній засіб, щоб ворог не прагнув перемоги, і короткими шляхами з відбірним військом прийшов до Львова, де своїм прибуттям підніс дух граничній сторожі, рештки знищеного війська радо прийняв, вшанував тіні вбитих пишним погребінням і християнськими обрядами, де численні вдови, чоловіки яких загинули в тій руїні, недаремно ридали.

1351. А оскільки литовці не припиняли мечем впроваджувати на Русь право Любарта, а сам Любарт, знищивши повністю підступно взятий Галич, щоденно погрожував місту Львову²⁶⁸, то Казимир, переживаючи за новозбудоване місто, послав туди свіжі загони тевтонів, щоб забезпечити там захист машинами, провіантом, укріпленнями, і як довго жив, ніколи не припиняв покладати повну довіру на германську міць.

1356. Німці наставники війни та міста. Німці ж, жадібні до хвали і королівською прихильністю як сигналом підбадьорені, достатньо виконуючи скрізь веління Казимира, винахідливі у мирі, суворі на війні, але й тут і там вірні, заохотили надзвичайно короля до надзвичайної прихильності. Він оселив їх, ще не ветеранів, але вже заслужених, на плодородних полях, наділив батьківськими законами, звільненням від земельних податків, міськими посадами, зробивши з воєнних наставників вчителів громадян, так що Львів заслужено міг би іменуватися Казимирівською колонією (*colonia Casimiritana*), якщо б сам король, милостивий навіть до ворогів, не залишив би йому (*Львову* – прим. пер.) древнього імені.

1344. З г р о м а д ж е н н я о с в і ч е н и х. Надалі німці, щоб краще відповідати своїм очікуванням і королівським обітницям перед

Всевишнім сприяти, перед усіма споглядали на небеса, знаючи, що людські справи благочестям зміцнюються. Виконуючи донині під хоругвами воєнний обов'язок, ті, хто шойно доторкнулися до літер або (пізнали) перші слова, гуртом записували свої імена до згромадження Богородиці Диви Марії при костелі під мурами, який недавно зафундували²⁶⁹, а головою своїм вибирали одного з обраних, і звідтам донині це згромадження називається товариством освічених.

1350. Оскільки цей костельчик не міг умістити всіх, в короткий час розширили його тісне приміщення, додавши спереду пресбітеріум, а збоку сакристію, а це все фундувалося з військової казни.

1387. К а п л и ц я р а д н и х. Надалі виборні серед громадян для громадської охорони надзвичайно ревно турбувалися про вшановування Марії. Завдяки їхній передбачливості колегію співтоваришів перенесено всередину міських мурів (1405), Якубом Стрепою, предстоятелем Галицьким, затверджено, і в наступні часи саме згромадження було приписане Григорієм Саноцьким до каплиці радників (1470).

1377. Незадовго до тих часів стараннями тих же тевтонів відкритий шпиталь святої Єлизавети²⁷⁰, перший у цьому місті, призначений для утримання виснажених віком або пригнічених нещастями.

1430. К а п л и ц я с в. Д у х а. До нього (*шпиталю – прим. пер.*) потім було приписано молільню під покровительством св. Духа.

1382. Ш к о л а з а с н о в у є т ь с я²⁷¹. Щоб не здавалося, що члени товариства лише номінально носять гарний титул учених, не розкриваючи наук своїм нащадкам, заснували на ґрунті біля шпиталю школу тривіальну, там, де потім опинилася стародавня частина костелу товариства²⁷², призначили до неї звичайного вчителя, який втлумачував тиронам²⁷³ першоелементи (знань), а оплачували з соляного податку.

Найбільша ж побожність німців проявилася у зведенні та вибудуванні базіліки, тепер митрополичого (костелу).

1370. П о ч а т о к л ь в і в с ь к о г о м и т р о п о л и ч о г о к о с т е л у²⁷⁴. Казимир розпочав з обітничі, проте, зайнятий більш важливими справами, залишив на фундаментах, а місто продовжило (будівництво) з власної волі у вільні часи, але тільки через два століття дійшло до завершення, у більшій надії на майбутню ве-

личину, якщо б спромоглися скромні внески народу, проте цю велич нащадки більше прикрасили, ніж збільшили, як говорить римський історик про Капітолій²⁷⁵.

Домініканці та францисканці. Не меншу турботу виявляли наші предки про інші храми, зокрема про одночасне завершення головної базиліки. Два храми, Тіла Христового, ордену проповідників²⁷⁶, і другий, Хреста Господнього, послідовників святого Франциска²⁷⁷, зводилися в той час, але повільним ходом із-за незначної кількості правовірних і обмежених попервах ніх маєтків. Однак міцна побожність наших правителів завдяки ошадливості винайшла стільки скритих коштів, що їх внеском обидва храми та прилеглі монастирі були завершені.

1363. Церква вірменська і св. Юрія²⁷⁸. У той же час вірмени зводили свій храм, (подібний) до гермафродита, частково цегляний, використавши одного і того ж архітектора Доре, який, можливо, будував для русинів Святоюрський храм на горбі, що височить над містом, і обидві будівлі, очевидно, зробив подібними за планом і оздобленням.

1360. Намісники. Король Казимир, намагаючись непомітно навіть душі русинів підкорити своєму берлу, коли не знайшов більш поважного приводу дістатися до їх помислів, ніж через ланцюги закону Христового, щоб його русинам приємніше впровадити, запросив від (Папи) Урбана V намісників обраних, корисними настановами та прикладами численними навчених, хоча й більш скороченим шляхом, але виведених на правильну дорогу.

1362. Голод і пошесть. У ці роки сестри-фурії, голод і пошесть, незмірно згубні для смертних, усіма силами винищували Польщу. Люди, виснажені цими муками, рятуючись від голоду, принесли за собою на Русь мор. Наступної зими, коли отрута повітря зменшилася, приваблені (обіцянкою) роздачі хліба, вчинили вони перехід до Високого Замку, де, без сумніву, були запаси збіжжя, причому черево керувало будівництвом і давало сили, для виконання обов'язків, а Казимир через своїх довірених розподіляв провіант.

1366. Казимир настільки оцінив Львів, що достатньо показав це, заїжджаючи до нього в окремі роки. Того року провів у Львові ціле літо, поки решту Русі переводив під свою владу, а Белз звільнив від незаконних володарів литвинів²⁷⁹. Присутність короля надала запалу для прискорення будівництва міських і замкових укріплень²⁸⁰.

1368. Він же, бажаючи краще відзначити королівською прихильністю вірність мешканців, відновив новою грамотою надання (місту) 70 ланів²⁸¹.

1370. С м е р т ь К а з и м и р а²⁸². Отак Казимир великими кроками прийшов до вершини безсмертя. Князь, у приватних справах нікому не обтяжливий, у публічних вчинках кожному корисний, кому достатньо поза хвалами: Русь, приєднана до Польщі, стала правою рукою його королівства, і вона, озброєна, як щит, протистояла варварським племенам, під тінню яких поляки нерідко тріумфували над воюючими русинами.

Львів, який він (Казимир) увінчав короною мурів, на погребінні батька батьківщини не міг стримати сліз, особливо простий люд щиро оплакував короля, (гідного) свого імені. Хоча автор Лехіади²⁸³ додав багато чорнила до його дуже заслуженого попелу, називаючи його чоловіком усіх жінок, проте зробив більше для затвердження свого скромного імені, ніж для королівського казимирівського, переступивши обітниці мовчання, (передбаченого) уставом, бо обманутий не помітив, що Казимир повністю згладив помилки рицарськими цнотами та прикрив нічні помилки денними вчинками, а оскільки не знав, що на вершині щастя вияви маєстату є іншими, ніж людяності, і що краще, коли король забавляється у королівстві. Казимир жив достойно, як годиться королю і мужу, але, як затьмарене сонце, не знайшов славословного писаря. Ми ж скромнішим пером після стидливих і сміливих Болеславів також скромно похвалимо Казимира, виставивши нашому визволителю похвальний пам'ятник.

О громадяни, сюди поспішайте,
 Пальмові гілки та лаври несіть!
 Для Казимира, короля надзвичайного
 Ближчу до неба гробницю зведіть.
 Краще за пам'ятник пам'ять про нього,
 Скрізь залишається той, хто з Богом.
 Дух Казимира ніде не забутий,
 Ім'я в містах, ним заснованих, чути.
 Двадцять присвячено Богу костелів,
 Замків мурованих аж сімдесят.
 Решту душі він у Львові лишив.
 Слухаймо бо слів мудреців:
 Більше присутній дух там, де любить,
 Зовсім не там, де подих свій губить.
 З мертвих у Львові король повстав,

Місто любив, і як міг надихав.
 З паці русинського лева звільнив,
 Ляшським орлом, як крилом захистив.
 Перснем рибалки²⁸⁴ з Христом обручив,
 Ласкою митрополита зміцнив.
 Військо, закони тевтонські та стіни
 Ніби руками Львів оточили.
 Скільки для Львова король прислужився
 Стільки людей серед мурів міських
 Від турків і скіфів, даків і москів
 Надійно сховавши, їх захистив
 Вдячні нащадки, пам'ять вкарбуйте
 В груди свої, а не в мармур німий.
 За Казимира щасливі львів'яни,
 Їм завдяки хай він буде живий.

1371. П р а в л і н н я Л ю д о в і к а. Людовік, король угорський²⁸⁵, обтяжив себе, крім угорської, також і польською порфірою, марною для цього королівства. Його берло тримав чужими руками, дивився на вигоди очима намісників, а сам, якого ледве бачили на троні, ніколи потім не бачений, жив далеко від землі, хоча й з плодів землі, як говорить стара приповідка. Львів же початки його панування посвятив ласкавим небесам.

1372. К н я з ь О п о л ь с ь к и й в і ц е - к о р о л ь Р у с і²⁸⁶. Владислав, князь Опольський, сестрінок недавно померлого Казимира, поставлений Людовіком віце-королем Русі, прибув до Львова з королівською пишністю, оточений кінними сілезькими полками, вишикуваними як перед битвою, з великою пишністю і почетом прийнятий львівською верхівкою так само і німцями, впровадженими та розселеними по володіннях Казимиром, як я розповідав. Де б він не був, під ноги йому кидали хоругви та списи, що він приймав як знаки найвищої пошани, і такою увагою, навіть під чужим сонцем, був оточений від своїх співвітчизників, яким найбільше довіряв.

У ті часи Русь, роздроблена між ворогуючими володарями, хиталася сумнівною вірою. Галичина угорцям, Луцьк з Белзом згаданим литовцям були підпорядковані. Львів, який до рук поляків перейшов, ніколи від їх віри не відступав. Владислав, будучи віце-королем, що себе дідичем Русі у той час зробив, щоб більше її наданими доброчинствами завоювати, багато місту прихильно надав, знаючи добре, що любов громадян є великою підпорою. До ланів, яких тоді було 70, додав ще найвіддаленіші частини, надавши мешканцям ґрунти на па-

совиська, а чагарники й околиці з гаями на вирубку деревини. Цю його ласку потім підтвердив Людовік²⁸⁷.

1375. Відновлюється Галицька митрополія²⁸⁸. Не менше Людовік сам доклався до здобуття прихильності душ руських. Їх, щоб міцним ланцюгом спочатку до Бога, потім до себе прикувати, митрополичий престол у Галичі, знищений воєнною несправедливістю, знову звів. Для його управління впровадив Антонія, мужа італійського роду, від (Папи) Григорія XI наполегливо вишеного²⁸⁹, правителя надзвичайно лагідної вдачі, який переконував своїх овець більше святістю звичаїв, ніж багатослів'ям, бо ж усвідомлював, що приймає від церковних осіб недоліки та чесноти, і компенсував незнання місцевої мови благочестям життя.

1376. Йому, який у Галицькій провінції через воєнні загрози не мав безпечного притулку, князь Владислав подарував свій двір²⁹⁰ у Львові для проживання, який є місцем перебування для його наступників і дотепер.

1377. Людовік переміг литовців. Пізньої осені Львів першим побачив видовище триумфуючого короля Людовіка після взяття Холма, Луцька, Белза з рук литовців²⁹¹. Попереду його йшли густими рядами угорські вельможі у супроводі кінних воєначальників, а позаду процесії йшли багаточисленні помічники, ветерани та командири. Усі в коротких строях і плащах, ніби переходили річку вброд, не уникли їхніх жартів, які

«набиралися досвіду роз'ятрювати сіллю сатиру»

Потім громадяни крокували загонами по націях разом з німецькими найманцями назустріч прибуваючому (королю), бажаючи йому многая літа та перемог. У подальшому, коли від нього випросили довічні привілеї²⁹², він відіслав обтяжених обіцяними щедротами до свого намісника, якому підготував більше панування на Русі.

1378. Суд у місті встановлюється та призначається в іт²⁹³. Нарешті Владислав, роздаючи протягом років королівські ласки, перш за все судове право над громадянами передав магістратові і першим суддею з їхнього зібрання вибрав Андрея Зоммерштайна, якого, як мечем, підперезав правом життя і смерті. Яка вигода випала мешканцям і місту з встановленого судочинства, можуть достатньо навчити лелеки, що своїми дзьобами обговорюють якесь право, та жаби, що в болоті донині відновлюють свою давню скаргу²⁹⁴.

1379. Той же Владислав встановив у Львові головний ринок і призначив там же склад усіх товарів, звідки б вони не прибули. Ці його ласки потім король Людовік навічно затвердив своїми рішеннями²⁹⁵.

1381. Недаремно Ромул²⁹⁶ збудував Вулканові²⁹⁷ святиню за мурами свого міста, щоб його вогненебезпечні знаряддя не зробили нещастя місту. А предки наші скільки дерев'яних домів, стільки і святинь, збудованих з буку, йому поставили серед мурів, через що потерпали від його свавілля, як, наприклад, і цього року, коли від стосу дерева, підпаленого кульгавим чоловіком Венери²⁹⁸, втратили архів міста з державними документами. Однак невдовзі віце-король Владислав, змилостивившись над долею занепаłego до землі міста, щоб якнайшвидше поставити його на ноги, зробив королівські ліси відкритими (для використання²⁹⁹) і за свої кошти запросив теслів з Сілезії і Моравії.

1382. Король Людовік³⁰⁰, смертю звільнений від польської та угорської корони, перейшов до підземних володінь, вже давно занепалий в очах поляків через довгу відсутність, що виправдувалася смертю. Таким чином жалобу та інші скорботи прийняв від них лише з удаваною видимістю. Однак Львів віддав справедливій християнській почесі душі князя-добродія, благаючи найвишого володаря, завдяки якому королі правлять, і своїм плачем захопив навіть руських левів уболівати.

Образ Пречистої Діви Марії перевозиться зі Львова. Як колись після вознесіння на небо Найсвятішої Богородиці засмутився цілий християнський світ, так і в цьому році цілий Львів справедливо оплакував живий Її образ, недавно вивезений з Русі. Те, що антіохійський маляр³⁰¹, як я уже згадував, намалював на зразок лику Марії в Єрусалимі, Євдокія (принесла) до Константинополя, звідтам Анна, сестра цісарів Василя і Константина, до свого чоловіка Володимира привезла з собою до Києва. Після смерті (Володимира образ) з княжим скарбом достався до Львова останньому спадкоємцеві, у якого (ікона) шанувалася русинами як палладіум³⁰². Але як колись Одиссей троянцем, так і другий новий Одиссей, – Владислав, князь Опольський³⁰³, поза волею русинів вивіз образ і цілій Сарматії для поклоніння виставив на горі, донині уславленій дивами.

1383. Закони магістрату проти жінок. Після того, як розкіш, підстригач міст, почала зачіпати наших предків, у той же момент за спартанським звичаєм проти розбещеності і розпусти жінок

не уряд моральності, але закони про витрати на розкіш проголосили, зміст яких словами, що ними починаються, наведу: «Пани радні разом і з цілою громадою ухвалили, що якщо би хтось захотів влаштувати чи святкувати весілля, то повинен мати шістнадцять осіб (гостей) і чотири страви, а не більше, і може мати двох жартівників, а не більше під загрозою штрафу чотирьох гривен. Жінки-породіллі або після родів взагалі не повинні влаштувати жодних бенкетів під загрозою чотирьох гривен³⁰⁴».

1387. **З а б о р о н а г р и в к о с т і**³⁰⁵. «Також пани радні ухвалили, що ніхто не повинен грати в кості в місті за жоден зиск, ані малий, ані великий. А ті, хто грають, і хто виграє, і хто втрачає, повинні дати одну гривну з тим зиском, що виграється, а хто програє, повинен дати одну гривну за штраф, а хто тричі буде оштрафований, у того необхідно відняти право пропінації, щоб не міг більше шинкувати».

У наступні роки додано було ще такий параграф: «Ані господар, ані громадянин не має права запрошувати гостей обох статей більше як шістнадцять на чотири страви під загрозою штрафу чотирьох гривен. Жодній пані-породіллі не вільно буде мати покривала ані шовкові, ані камчатні під карою одної гривни».

1400. **С у п е р е ч к а р у с и н і в з п а р о х о м, в г а м о в а н а к о р о л е м**³⁰⁶. Владислав Ягайло після передчасної смерті найкоханішої Ядвіги пізньої літньої пори прибув у свіжому жалі до Львова, де заходився коло обов'язку вгамовування суперечки, ненависної та дріб'язкової, що від багатьох років точилася між громадянами та Яном Рутені, його ставлеником, і в присутності багатьох невдовзі залагодив. Він же, почувши радісну звістку від друзів про згоду на шлюб з ним Анни, дочки графа Чіллі, повернувся до Кракова, передчуваючи новий шлюб, і його Ян з Тарнова, префект львівський, супроводжував у весільному почеті.

1401. **У х в а л а п р о п а р у б к о в и й п о д а т о к**³⁰⁷. Наскільки наші предки дбали про примноження громадян, видно з того, що всіх неодружених і тих, що не бажали мати потомство, списали до одної черги і ухвалили стягати з них податок, названий попростому «биковим», чотири копи щорічно з голови.

1402. Король Владислав і цього року, і в наступних роках часто бував у Львові, бо в ці часи князі старалися утримувати багаточис-

ленну челядь, щоб їхніми руками стримувати несподівані напади ворогів, особливо татарів, а провіант його придворному оточенню постачали тільки з королівських шпихлірів, наповнених скрізь по округах.

Якуб Стрепа, архієпископ Галицький³⁰⁸. У цей час Якубові, архієпископу Галицькому, що збирав десятину з міських ґрунтів, порадив, щоб з кожного лану збирав по 27 польських грошей і щоб натуральною десятиною не наражав умисли русинів³⁰⁹.

Впроваджений гімн *Salve Regina*. У ці дні той же предстоятель молився про спокійні часи, і на вечірніх молитвах, до яких народ скликався биттям дзвону в останній частині дня, впровадив (гімн) і на вимогу магістрату показав своїм прикладом (спів)³¹⁰.

1403. Петер Ейзенхюттель із своєю Маргаретою, бездітні, оголосили дідичами свого передміського володіння, (яке тепер пішло у дожиттєве чиншове тим, що мешкають на Псячім Ринку), похилих віком убогих (мешканців шпиталю) св. Духа, яким вони володіють до тепер³¹¹.

Татари, обдаровані руськими князями міським правом, у той час оселилися на вулиці, що тепер називається Краківською, а тоді від брами (називалася) Татарською, але, будучи неодноразово оскарженими за викрадення шляхетних хлопчиків і дівчат, були всі купно випроваджені за мури і там за міськими ровами протягом багатьох років займалися гарбарством, аж нарешті Вітовт запровадив їх до Литви³¹². Місто звільнилося таким чином від котів-злодюг. Від того часу окраїни міста, де мешканці розводили садочки та городи, почали заселятися.

1404. Перекриття фарного костелу. Працею і стараннями Петра Штехера, керівника будівництва, найдавніша частина кафедрального костела, яку духовні особи називають пресбітеріум, була в ті часи перекрита³¹³.

1405. Князь Свидригайло, якого король Владислав назвав дідичем Русі, на початку весни в оточенні великої свити та війська прибув до Львова. Ціле місто, відкривши брами, стало йому на дорозі, вислухало урочисту промову та умилило військовими дарунками³¹⁴.

1406. Братство вчених переноситься до кафедрального костела. До фарного костела, ще напівзбудованого, члени братства св. Марії перенесли (свої) святині та древню побожність з передміського костелика.

1407. Угода розпочата з відпущення. Ян Рутені за вівтарі, а львів'яни за домашні вогнища ще донині священною війною боролися, але стараннями і декретами докторів теології Николая Віганда та Николая Пейзера згідно з правами володіння уклали угоду.

В о д о г і н. Петро Штехер, міський наглядач, вперше джерело з наділу шпиталю св. Духа до міста глиняними рурами допровадив³¹⁵.

Того ж року Антоній з Кобилян Гримала, якого Вітовт за фальшивим оскарженням звинуватив у перелюбстві, був заточений у Високому Замку.

1408. Ш п и т а л ь р о з ш и р ю є т ь с я. Король прибув до Львова; його прихильністю тісні приміщення міського шпиталю значно порозширювалися³¹⁶.

Ян Рутені, чим старший, тим примхливіший, проголосив судову війну навіть послідовникам святого Домініка та святого Франциска, які оселилися у Львові, за розподілення святих обрядів, за частинку канонічних доходів, що лише розсудливістю Матвея, єпископа Перемишльського, аж 31 травня було залагоджено.

1410. Король Владислав протягом цілого посту заохочував Русь, школу войовничих мужів, до пруської війни, якої прагнув душею, але аж наприкінці квітня з численними хоругвами та оточений з усіх боків шляхтою відійшов зі Львова³¹⁷.

Д і м а р х і є п и с к о п а С т р е п и. Якуб, архієпископ Галицький, дерев'яний будинок, проданий від двох років йому та його наступникам нащадками Гануса Гебауера, переробив для свого житла, зміцнивши (його) сосновими підпорами³¹⁸.

1411. С м е р т ь Я к у б а С т р е п и³¹⁹. Якуб, з роду Стрепів і чину францисканців, виключно за чесноти і вченість досяг двох ступенів архієпископа Галицького. На цьому престолі словом і прикладом, двома світочами, сяяв двадцять років, коли на початку січня цього року до світла, недоступного смертним, прийшов безсмертним, а наступного місяця в крипті (костелу) Христа Господнього братством Палаючої Любові був похований. Там через два століття (1619) випадково було відкрито тіло ціле і зовсім неушкоджене, що до нинішнього дня тримає душі громадян просякнутими вірою в численні дива.

Р і ш е н н я п р о п е р е н е с е н н я м и т р о п о л и ч о г о п р е с т о л у д о Л ь в о в а³²⁰. Коли Ян Рутені, настоятель храму, не поклав край чварам, а сорочку нешиту Ісусову було розірвано, що неодноразово громадян турбувало навіть під час святих

відправ, король Владислав, незадоволений його старечюю впертістю, особливо тим, що не бажав пристати на його рішення, бо вже тоді, вислухавши по-королівськи громадян, дав їм і віру в те, що митрополію перенесе з Галича до Львова, призначив предстоятелем Миколая Тромбу³²¹, відповідного для цього обов'язку за походженням, вченістю, духом. Коли за декілька місяців його забрано для гнєзненської інфули, поставив Яна Жешовського, що відповідав його планам. А громадяни, заохочені королівською обіцянкою, більш жваво заходилися коло будівництва костелу Діви Марії, стіни, уже скріплені склепіннями, прикрашали альбарійською³²² роботою, вівтарями, лавами, вітражними вікнами, ніби наречену для достойного мужа.

1412. Суперечка з плебаном, залагоджена втручанням архієпископа Гнєзненського³²³. Ян Рутені, надзвичайно уважний і старанний до (цієї) справи, як я зазначив вище, старійшина, якого навіть біограф³²⁴ називає львівським понтифіком, переможцем душ, а також інтриганом у домаганнях, оскільки не тільки малі поля, а й навіть рослини й квіточки, що їх дівчата на підвіконнях вирощували, і крім саджавок, став при міському рові, також і жорна, окрім водяних млинів, хотів оцінити, а магістрат, змучений його безперервними позовами, покірно звернувся до короля. За його дорученням Николай Тромба, недавно Галицький, тепер Гнєзненський архієпископ, прибувши до Перемишля, залагодив своїм едиктом розпачливі скарги на перестарілого сутягу та суворо застеріг, щоб у відданості землі не втратив неба.

1413. Зведення кам'яного хреста³²⁵. Перша згадка про новозведений кам'яний хрест з'являється у міських актах, але додається: «коло шибениці», тобто, більш віддалений, а треба розуміти, що саме той, на місці якого знаходиться костелик св. Анни.

(К а п л и ц я) С в. Х р е с т а н а п о л я х. Це мав бути той самий (хрест), який знаходився при дорозі, що веде до каплиці св. Хреста на полях, яка потім звичайно називалася Хресною дорогою, бо численні, які залишилися після мору, на тій же землі, на якій (інші) помирали, утримували, як останню пам'ятку, гроби та надгробки з хрестом, а тому місце, наповнене християнськими трунами, у нащадків шанувалося. Бо ж як рівною є відстань від палацу Пілата до Лисої гори, на верхівлі якої першосвященик і жертва – Христос збавлення наше здійснив, таку ж саму відстань дотримано при будівництві між львівською ратушею і каплицею св. Хреста, яка, крім назви, мала б бути формою будівлі подібною до Животворного дерева, що зобов'язало першозасновників, підштовхнутих загальним нещастям, і це

видається правдоподібним. Минуло 43 роки, і міські акти у 1460 році називають каплицею св. Хреста храм на Краківському передмісті.

1584. Але пізніше, коли морова пошесть восені жорстоко знищила мешканців міста, багато людей сюди переселилося, щоб турбуватися про своїх померлих, а дібра позостали, замість призначити будь-кому, останньою своєю волею заповіли для побудови костела на своїх могилах.

У наступному ж році 1585 два стовби поставили, з образом Христа, розп'ятого на хресті, біля колодязів тих, хто записав маетки, один, за костелом св. Юрія на Городоцькому гостинці, існує до сих пір; другий, поставлений за правом ставропігії, знищений вогнем, який цілу Русь поглинув, проте залишився напис дистихом на блясі:

«Ти, що гріхами обтяжений, прийди до мене,

Рани криваві мої зцілять провину твою».

1414. Митрополича кафедра переноситься з Галича до Львова³²⁶. Архієпископ Ян Жешовський³²⁷. Нарешті у тому році Львів став столицею, куди стараннями короля Владислава, з дозволу папи Іоанна XXIII, на прохання громадян, які жалілися, столицю архієпископа з провінційного містечка Галича було перенесено до Львова. Очолював (митрополичу кафедру) у той час Ян Жешовський, архієпископ непересічний за походженням, освітою і заслугами перед Річчю Посполитою. Його у Вігілію Божого Народження у супроводі воеводи Влодка, Івона, радника руського, з відбірним почетом пішим і кінним, радісне місто, клір римський і руський, релігійні ордени оточили тлумами, прийняли з найбільшою радістю, бажаючи всілякого щастя пастирю та повіреній його турботам отарі, приймаючи у відповідь від нього хресне благословення.

1415. Призначення каноніків. У наступному році новий батько родини обійняв дім Господа для кращого (облаштування) ордену, Яна Рутені разом з Петром капелланом відпровадив до костелика Діви Марії за брамою, а його помешкання у курії перемінивши на помешкання каноніків, призначив прелатів без жодного чиншу, які живуть своїми доходами, багато надприбутків, які з спілкування із схизматиками поступово вкрадаються у душі вірних, заборонив через катехизи, які є у людей, поховавши у забутті довготривалі чвари, нарешті вороже місто примирих з кліром³²⁸.

Під кінець року, усього за декілька днів, король Владислав у Львові прийняв клятву вірності від Александра, князя сусідньої Молдавії³²⁹,

записав громадянам міста пусті, необроблені, без правителя, також і спірні міські наділи³³⁰ і пообіцяв, що буде впроваджено шляхетний колегіум священнослужителів.

1416. Надається польський проповідник. Донині в кафедральному костелі німецький проповідник своєю мовою тільки до співвітчизників промовляв, але стараннями архієпископа туди був призначений польськомовний (проповідник).

1417. Дешеві ціни. Кажуть, що і цього року король Владислав перебував у Львові. Ця справа гідна сміху, бо видно з рахункових реєстрів, як за чотири колоди вівса, куплені по дванадцять грошів, його писаря обдаровано поясом гаманцем, купленим за вісім тroyа-ків³³¹.

1420. Король з королевою, брати Сигізмунд і Свидригайло, Станіслав Цюлек, канцлер коронний, перебуваючи цілий місяць у Львові, п'ять (штук) камчі (стародавній вид шовкової тканини, гладкої з одного боку, а з другого грубшої), прийняли у весільний подарунок.

1421. Спитко з Мельштина³³², райця львівський, перейняв у цей час урядування провінцією.

1422. Він же Зофку, дочку Івана, князя київського, а майбутню коханку Владислава, разом з Вігольдом, її вуйком, привіз з пишним почтом спочатку до Львова, звідтам до Городка, а потім її було названо Софією³³³.

Встановлення родинного права. Того ж року правило загальне, а конкретно для міста щодо родинної спадковості між чоловіком і жінкою було затверджено королівським рішенням³³⁴.

1423. Святкував Львів коронацію найяснішої королеви Софії. День пройшов весело, а скінчився смутним вечором через бійки, влаштовані замковою челяддю і заарештованими найдостойнішими громадянами³³⁵.

1424. Павел Гольдберг, отримавши дозвіл від міського уряду, посадив на Кульпаркові рільників³³⁶.

Того ж року король Владислав, будучи у Львові, відхиливши Спитка³³⁷, обрав правителем міста Петра Влодка з Харбиновичів.

1425. У той час громадяни, заохочені прихильністю короля, міські мури, занизькі та недоведені Казимиром до звичайних розмірів і висоти, прибудувавши галерею і завершення з вікнами, не (насмілилися) вище будувати і заселилися там³³⁸.

1429. Ф у н д а ц і я л ь в і в с ь к и х к а н о н і к і в . Король Владислав, дотримуючись даної обіцянки, запровадив каноніків, щоб кожні десять, посвячені у найвищий сан, за здоров'я короля, за спокійний стан королівства та вічне благо чотирьох королев, Ядвіги, Анни, Єлизавети та Софії, щоденними молитвами благали вищу силу, і так проявив благородство, гідне короля.

1430. Після того, як Вітовт підставив долі³³⁹ свою голову, яку підготував для корони, Свидригайло, князь шаленої вдачі, вторгся на Русь і, щоб легше нею заволодіти хотів накинути на її голову, а саме на місто Львів, вуздечку, але завдяки пильності громадян був відкинутий від брам і втратив надію³⁴⁰.

1431. Король Владислав проти Свидригайла, який по Волині провадив грабунки та заколоти, зібрав мобілізований загін воїнів, а сам залишився у Львові, стримуючись від братської крові, коли отримав радісну звістку про перемир'я, укладене зі Свидригайлом і валахами, його допоміжними загонами, розбитими братами Бучацькими.

Там само Владислав будинок Свидригайла, а перед ним Владислава, князя Опольського, прилеглий до архієпископського будинку, який розташований у третій дільниці ринку на схід, подарував навіки архієпископам львівським під (тим) приводом, щоб Свидригайло, неспокійний князь, прибувши колись до Львова, не встановив свою владу у місті.

1432. (*sic!* – так у тексті) С м е р т ь к о р о л я В л а д и с л а в а о п л а к у є т ь с я³⁴¹. Тяжку втрату короля Владислава, як падіння милостивої зірки, предки наші недаремно оплакували. Бо ж надзвичайною ласкою до збільшення і розширення вигод їхніх доклався, ніколи сумних з очей своїх не відсилав, скарги кожних власним вухом вислуховував, незважаючи на свій маєстат. І тому ніби прихильного батька багато днів вшановували, відмовившись на цілий рік від громадських бенкетів, гучних весіль, флейтистів, лирників, танцюристів. Також митрополичий костел, який він у ерекційній грамоті назвав новим паростком своєї фундації, повністю занурений у траур, безперервними відправами нового заповіту прослідуював за померлим

аж до вітваря. Недаремними були благання тих, хто молився; аж до наших часів королює у своїх нащадках.

1433. Німці, під пекучим сонцем призвичаєні до виноградників, навіть у Львові відновленому насадили виноградну лозу³⁴², замовлену з Молдавії. Пагорби, які розляглися під Високим Замком і постійно обернуті до сонця, видавалися вигідними Бахусові³⁴³, який завжди любить височину. На них він більше як 200 років панував із щедрим врожаєм, аж поки не залишив свого царства виноградних паростків, стятий варварським мечем русинів і москалів³⁴⁴.

1434. Владислав Ягеллончик, обраний після батька на трон, прибув до Львова³⁴⁵, поділивши ближню Молдавію між синами Александром, Еліашем і Стефаном³⁴⁶, що між собою билися за панування з смертельною ненавистю, змусив їх до присяги на вірність. Там же Шпитко з Ярослава, воєвода Сандомирський, прийняв урядування на Русі з рук нового короля.

1435. Смерть архієпископа Жешовського³⁴⁷. Ян Жешовський, перший митрополит цього міста і справжній єпископ душ, після того, як двадцять один рік обробляв виноградник львівський, наділений неосвіченими людьми, ціле життя невибагливий і невтомний, вибрав спадкоємцем Яна Одровонжа³⁴⁸, неспроможного рівними кроками вступати у його сліди.

1436. Подібним чином Шпитко з Ярослава, першими вустами скуштувавши управління містом, Вінцентію з Шамотул відступив (владу) через королівські руки.

1437. Б у д у ю т ь с я ц е р к в и в і р м е н с ь к а т а
С в. Ю р і я. Вірмени та русини, скориставшись послугами того самого будівничого, у тих часах будували два однакові храми, одного розміру та виду. Вірмени в мурах (міста) на честь Діви, у лоно небес взятої, русини на передмісті на честь давнього воїтеля свого народу св. Юрія³⁴⁹.

1438. Н а п а д т а т а р і в . Татари, які проводять своє життя під зброєю, а поживи шукають у грабунках, за попущенням князька цього ж народу Сахамати, поводячись брутально, наповнили цілу Русь вбивствами та вогнем і вже після знищення менших міст поспішали на знищення найпрекраснішого міста. Біля самих брам, незважаючи на опір змішаної громади, помстилися вогнем на хатинках, які знахо-

дилися за мурами. Тим же жахом скіфським викинуті з своїх дібр воєвода Петро Одровонж, Вінцентій з Шамотул, правитель Русі, і Сенько з Семови, командувач граничної сторожі, збирачі скарбових податків, схоронилися у Львові, де зблизька (було) видно, як зухвало татари їздили на конях довкола міських брам і, взаємно собі допомагаючи, намагалися перелізти через мури на підмурування міських укріплень; гроші, звані суспільними, пожертвували з зібраних податків на міські будинки³⁵⁰.

1439. П о ш е с т ь . Гнила тогорічна зима, що дуже довго тривала, і ушкодила в літній час посіви, а звіттам нестача збіжжя, дороговизна живності, зараза між людьми та велика смертність у суспільстві. Через це король Владислав з цілим своїм двором приїхав до Львова і там же провів зиму³⁵¹. Багато селян пішли його слідами і, заохочені плочістю ріллі, заклали на Русі свої садиби.

1440. Исидор, митрополит руський, з Флорентійського собору до Москви за посла для об'єднання в одне тіло церкви народів висланий, по дорозі вступив до Львова, в головній святині якого зі співами та згідно з народним обрядом відправив службу, на що русини дивилися скося.

О п и с у ю т ь с я п о л ь с ь к і в о ї н и т а ї х о д я г і з б р о я . Однак хотів би я залишити в моїх рукописах виразний опис статури тіла та вигляду вбрання рицарів тих віків. Поляки тоді в ті часи носили волосся нестрижене, бороди довгі, голову прикривали влітку капелюхом, а взимку шапками. Штани, сукні, кафтани з короткими рукавами, шкіряні плащі, зроблені зі шкір лосів або турів, одягали під час війни, вдома ж вживали моравське сукно сірого кольору. Зброєю їм служили мечі, пращі та піки, які верхнім кінцем були прив'язані до сідла, а решта древка волочилася, від чого називалися «влочні».

1443. На початку року Ян з Чижова, каштелян краківський, якого Владислав, забраний на угорський престол, призначив віце-королем Польським, передав нашим громадянам королівський лист і згідно з розпорядженням отримав грошову допомогу для короля, який у той час воював з турками.

П е р ш а ф у н д а ц і я к а р м е л і т і в ч е р е в и ч к о - в и х . У ті часи згаданий вище віце-король для двох священнослужителів закону Найсвятішої Діви з гори Кармел недалеко від руської церкви, званої Богоявленською, каплицю, поспіхом збудовану та посвячену св. Леонардові поставив³⁵² разом з Петром Одровонжем, воє-

водою, склав обітницю заради безпеки короля, який ризикував життям за Угорщину: якщо король буде цілий і неушкоджений, звести на тому місці василіанський монастир. Дійсно, король здобув безсмертя своєю перемогою під Варною³⁵³, а обітниця залишилася невиконаною, і тимчасова капличка відлетіла зі скіфським димом.

1444. В торгнення татарів. Як тільки Владислав, дитя Марса і покутна жертва християнського світу, поліг під Варною, татари, ще зухваліше нападаючи на Русь, оперезали Львів довкола і на згадку про Віндику, забили глинянського урядовця, що незграбно чинив опір, завдавши йому численні рани.

1445. Створюється стрілецьке товариство. Коли міський будівельний уряд закінчив муровані укріплення, відразу ж кожному з ремісничих цехів призначено та наказано публічним вироком, щоб їх казенним коштом озброїти панцирями, щитами, призначеними для піхоти, особливо ж луками та ручною зброєю.

У ті часи створилося стрілецьке товариство³⁵⁴, куди записано найвлучніших стрільців, і для вправ призначено їм пагорбок близько міста. На його вершині було натикано жерді, а на їх верхівках як ціль поставлений когут («*курук*» – прим. пер.); для тих, що помилялися, призначалося покарання, а хто збивав когута з верхівки жердей, іменувався курячим королем, а ціла громада іменувала його королем Франції³⁵⁵.

1449. Казимир Ягеллончик, увінчаний королівською короною, вперше прибув до Львова з блискучим супроводом, а звітдам швидко виступив до Кам'янця, прийнявши присягу на вірність від молдавських (господарів) братів Петра й Александра³⁵⁶. Завдяки їхній допомозі відбірне військо, складене з вищої руської знаті, залишив під проводом Яна з Сенна проти Богдана, який незаконно захопив Валахію³⁵⁷; сам же, повернувшись до Львова, прийняв віншувальний лист, у якому йшлося про криваву перемогу його війська.

Під кінець року Петро Одровонж, воєвода руський, Николай Порава, Михайл Бучацький і з ними декілька надійних помічників, які загинули у валашській битві, оплакані рідними, у митрополичому костелі були віддані землі.

1450. Смерть архієпископа Одровонжа³⁵⁸. Ян Одровонж, архієпископ, брат Петра, вбитого валахами рік перед тим, з великої туги за братом невдовзі за братом пішов, похований при вході до сакристії. Жалісне погребіння відбулося без жодного плачу

духовенства, дібра якого перестав винишувати лише забраний смертю. Покараний церковним відлученням, лише після смерті був відмолений.

Андрей Одровонж, на втіху жалю за обидвома померлими дядьками, прийняв від короля Руську провінцію і прибув до Львова, хоча й в жалобі, проте з величезною пишністю.

Григорій Саноцький – архієпископ. За ним був Григорій Саноцький³⁵⁹, муж визначний у справах війни і миру, призначений церкві за архієпископа, за походженням з саноцьких міщан, як подає Кромер³⁶⁰. Його помилку у місті сліпого щастя виправив, як тільки виявив себе в академії доктором мистецтв, в сторожі провідником порядку, в церкві чуйним пастирем, у державі ревним сенатором.

1453. У тому році другий Рим – Константинополь турками в нещасливий спосіб загарбаний і захоплений, що вразило християнський світ. Не менше також і наше місто завжди чогось поганого з близького нещастя побоювалося, тим більше, що великого остраху нагнав Сахмат з численними військами татарів, прибувши аж до Львова, а через вбивства і вогонь, як я вже згадував треба було якнайшвидше зміцнити мурами місто.

Руські церкви. Поскільки рознеслася звістка, що Константинополь був виданий туркам греками, а багато з них, вигнаних з осель, утікали до Львова, то було впроваджено державне прибуття, щоб втікачів пускати до міста тільки після складання присяги. Накинець пораховано руські церкви, і на той час їх було вісім, а саме: міська, св. Юрія, св. Онуфрія, св. Миколая, св. Феодора, Богоявленська, Воскресенська і Благовіщенська³⁶¹.

1455. Болеслав Свидригайло, підбурювач Русі, коли в Луцьку відійшов на вічний спочинок, після довгої жалібної служби перевезений до Вільна, а у Львові відбулося довге та пишне погрібальне богослужіння.

Збільшувалася велика кількість біженців, які щоденно прибували до Львова, особливо селян, через татарські розбійництва викинутих з ґрунтів, новоприбулі в селі Білогорща були посаджені колегією десяти мужів.

1456. Село Чишки дарується францисканця м. Георгій Струмило, хорунжий львівський, щоб не відступати цілого свого маєтку смерті, яка по-піратському забавляється у тому безбрежному морі, відписав кращу його частину, Чишки та Монастирище³⁶³, братам святого Франциска, особисто передав (з рук) в руки,

щоб вони, в свою чергу, хвали Богородиці Діві щоденно у молитовні години возносили.

Подібно Ян Ходоровський з Бжоздовиць, щоб щось земного в землю живих з собою взяти, шляхетну долю своєї дідиччини, три села Большів, Могилище та Лучани, наказав віддати старим і німецьким старцям, але під такою умовою, що кожен з них по п'ять разів на день проголошуватиме молитву Господню³⁶⁴. Проте потім ці три сільця одним, але вигіднішим через близькість до міста, тібуртинським³⁶⁵ Малеховом було замінено.

1469. Казимир, випробовуючи сумнівну присягу Стефана, князя Валахії, відрядив до Молдавії двох львівських радників, випробуваних довгим досвідом, під приводом домогтися вільного переходу для купців, а насправді вдивитися у його непевну душу. Потім, коли повернулося, розповіли про всі провини³⁶⁶.

Прикладом самаритян і Левіта, також пригночених нещасливою долею, не міг опиратися. То був Миколай Блазій (?), священник стародавньої побожності, який свої передміські ґрунти, що тепер називаються шпитальними ланами, записав калікам і німецьким, які жили у львівському домі. На початку тих ланів вулиця Глинянська, подекуди звана мною найганебнішим іменем Аргіллетум³⁶⁷, в короткий час стала заселятися – на моє щастя! Мала численних мешканців, приємна для садової прохолоди, дуже багато заїжджих домів для купців, що привозили з Бесарабії і з цілого сходу багатства для торгівлі львівської, а що є найпершою справою, трьома монастирями законників, що оточували фасад її і тил, прикрашена, і ще на кінець додав би – призначена небесами мені місцем народження.

Року 1460. О т ц і - б е р н а р д и н ц і п р и б у в а ю т ь д о Л ь в о в а³⁶⁸. Андрей з Спрова Одровонж, міський голова, двох мужів-законників, на чолі з с. Яном Капістраном³⁶⁹, на взірць усіх цнот висвячених, привіз з собою до Львова, яким місто, як отцям особливим, з небес до себе висланим, надало помешкання, відкуплене у Григорія Конюшого³⁷⁰ за 30 гривен обігової монети. Андрей Одровонж, турбуючись про монастирські потреби, каплицю для моління (поставив), збудовану з дерева, а ми тепер подивляємо красоти костела та монастиря.

1464. Покидьки з міст і сіл, зібрані по Русі під знамено хреста за наказом верховного понтифіка, поки йшли до Угорщини з допомогою у війні з турками, майже цілу руську шляхту звичайними розбійницт-

вами привели до міста. Уже навіть зависла над містом загроза, і якщо б воно не видало ворогам хреста заприсяжених йому жидів і в такий спосіб не викинуло тої міської потлочі, то не відступили б брудні потоки нікчемних людей³⁷¹.

Угода шляхти з львівською громадою. Потім рицарський стан, щоб завжди мати у Львові тверду гарантію для своїх маєтків, уклали з громадянами об'єднання взаємної допомоги проти всілякої ворожої сили на кшталт спілки та освятили юридичним актом урочистою формулою, яка донині у міському документосховищі красномовно засвідчує древній блиск польської шляхти³⁷².

У день першого січня Андрей Одровонж через раптову смерть полишив життя і управління міста, яке він отримав від короля як запоруку. Уже Ян, його син, хотів обійняти вільну (посаду), але король, випередивши його, поспішив до Львова, де навіть звільнив громадян від застави нагромаджених грошей, а управління доручив Михайлові з Ярослава. Поки (посада) була вільна, сам король проголосив Николая Темрича бургомістром.

1467. Через розповсюдження зарази у Львові публічним вироком сенату з Кракова закликано досвідченого лікаря Зігмунта, проте менше ніж за рік заплачено йому десять гривен і відіслано як непотрібного³⁷³.

1468. На початку великого посту король, приїхавши до Львова, призначив артилеристів-втікачів, яких громадяни обрали за попадання у призначену ціль безпомилково, з числа яких Валентин, тямущий ливарник, з певною метою був посаджений у ливарні, збудованій публічним коштом³⁷⁴.

1469. Стефан³⁷⁵, сп'янілий від надмірного щастя непевної вірності Казимира, провів у Львові два місяці. Проте король його, не бачив особисто, хоча й запрошеного по-дружньому, тільки чув, що у той присутності Яна Мужила, воеводи подільського, і Шпитка з Ярослава, своїх легатів, у Сучаві на євангелії склав присягу.

Між тим в часі бездіяльності рицарське посольство Менглігірея³⁷⁶ (у тексті Менглігера – прим. пер.), хана Таврійського, що добровільно пропонувала послуги та допомогу, радо прийняв. Магістрат міста, обтяжений збиранням подарунків, занедбав обрання нової ради (міста).

1470. Ян Ганель село Голоско, яке почали закладати 60 років перед тим, прийняв на себе, як обов'язок для кращого володіння і для при-

множення новими рільниками, від міського господарського уряду за встановлену річну платню³⁷⁷.

У ті ж дні Клемент-бакалавр громадським коштом був відправлений до Риму для отримання церковних індульгенцій. Йому на дорогу було видано сто флоренів і кінь за шість флоренів біля св. Клемента був куплений, як передає старе писання³⁷⁸.

1472. Після відходу від земних справ Рафаїла з Ярослава очолив місто Станіслав з Ходеча.

1473. Скульптурне Розп'яття привезене з Кракова та встановлене в середині кафедрального костелу. Скульптурне зображення Христа, розп'ятого на хресті, з Кракова привезене до Львова, прикрашене кольорами, освячене архієпископом для релігійних відправ, для поклоніння вірних всередині великого храму встановлене, де в певні дні там же проводилися публічні відправи, але невдовзі занедбані; нарешті у наш час для вшанування цього зображення відновлено подекуди виконання надлюдських див.

Блудниць викидають з міста. У той же час якийсь нікчема, прибувши до львівського купецтва з Пергаму, за звичаєм свого народу тривожачи цноту жінок дарунками Венери, намовляючи до непорядку, оскаржений був у сенаті і суворим вороком був вигнаний з міста; щоб не оскверняти місто нечистим духом безстидниць, усіх безсоромних і розпусних просто викинуто. Любовні ж подаруночки міська стража знищила благочестивим вогнем³⁷⁹.

1474. Дешеві ціни на товари. Як дешево наші предки жили, а якщо порівняємо з нашими часами, то виходить просто безцінь; коротко кажучи, про це можна судити з того, що я подам. Бочку критського вина за 25 золотих; конев, що ми називаємо гарнцем, за сестерцій, чи то, хотів сказати, за 8 грошей; конев угорського вина за 4 гроші. Біле полотно, чи просто камлот, купувалося за 4 золотих, також і азійський килимок; лікоть шовкової дамаської матерії за 1 золотий; лікоть англійського (лондонського) сукна за 20 грошей; за 30 фунтів перцю (скрізь – за камінь) давали 7 золотих, а за один камінь родзинок – 1 золотий; за бочку вівса, чи за колоду, що є одним і тим самим, 8 грошей; інші ж харчі та напої купувалися за дрібні оболі, чи то шеляги. А тепер за півкорця грошей ледве можна дістати корець пшениці.

1476. Т а т а р с ь к а п о ж е ж а. Татари під проводом Айдора³⁸⁰, не сильні ані числом, ані зброєю, бо передають, що їх було ледве сім тисяч, цілу Русь, як довго простягається, безкарно проскакуючи³⁸¹, взяли в облогу Григорія Саноцького, який тоді забавлявся у Дунайовці; проте він з нечисленними домашніми мужньо опирався і визвольнив руки свої і міщан, заслуживши у збереженому містечку славу, і своїм прикладом навчив, що тими самими книжками вістря меча та гострота розуму розвиваються.

1477. Приблизно у той час, коли скрізь у провінції палали війни, а особливо Магомет³⁸², підкоривши Кафу, потім Кілію, Білгород і цілу Бесарабію³⁸³, погрожував Паннонії³⁸⁴, а Молдавію вже позбавив будь-якої надії, Казимир³⁸⁵ на початку осені поїхав до руської шляхти, підбуреної його відозвами, до Львова, звідтам до Белза і звісткою про своє прибуття змусив турків відійти з Валахії.

1478. Шпитко Ярославський, воєвода сандомирський, призначений королем на львівського старосту, був прийнятий громадянами з належними почестями.

1479. С м е р т ь а р х і є п и с к о п а С а н о ц ь к о г о³⁸⁶. Григорій Саноцький, провівши на львівському престолі тридцять два роки, не байдуже, але тяжко працюючи, коли правив відпусти у Кукільниках, у неділю несподівано був захоплений смертю і був знайдений в спальні з закинutoю головою і розпростертими руками, як жебрак на землі лежачий, (чим) дав привід для наглих розмов юрби і кривих поголосків про себе, ніби тепер у митрі, тепер у мирті, підкорює овець посохом, а кіз ягодами. Звідтам його преславне ім'я, пером вармінського архієпископа³⁸⁷ внесене у польські аннали, донині незаслужено ганьбиться. Нарешті тіло його, оплакане приятелями, покладено було під камінь, який Стрепа собі три роки тому призначив.

П о ш е с т ь. У самому кінці року отруєне повітря почало розповсюджуватися по оселях, але було зупинене передчасною зимою.

1480. Ян Длугош³⁸⁸, котрий перше, ніж обійняти львівську кафедру, життям, творами та славою найбільше заслужився серед усіх істориків, стомлений роками, відійшов з дороги життя. Така смутна доля показала його всім як досконалого в усіх відношеннях пастиря, а довше не дозволила існувати.

Казимир місто звільнив від податку на рік, щоб дати можливість тим самим відремонтувати давні укріплення і збудувати нові. З цієї ласки можна побачити (ще донині) кілька більших укріплень коло брам, які за валовим обводом збільшені довкола.

П о ж е ж а. На другий день після п'ятидесятниці вогонь з бровару (живаю корчемного слова), що виник випадково, в лічені хвилини знищив ущент кілька домів, розташованих напроти Низького замку, Ціле місто, у якому було багато дерев'яних споруд (букв.: дерева), наповнилося величезним страхом. Винуватець пожежі, якщо б завчасно не втік від розлюченого тлуму, напевне, був би жорстоко покараний за свою необережність³⁸⁹.

П о ш е с т ь. І цієї осені також місто потерпіло від зарази, а найбільше гинуло нещасних бідняків.

П е р е к р и т т я м и т р о п о л и ч о г о к о с т е л у. Ціле літо пройшло, аж (завершилося) перекриття костелу³⁹⁰. Усіма жителями ця праця виконувалася: одні добровільно несли тягар, інші власною рукою платили каменярам. Зведення цієї будівлі, коштовної і трудомісткої, розпочатої 131 рік тому³⁹¹, нарешті цього року було завершено. Сімдесят сім років пройшло, перш ніж його найголовніша та найшановніша частина була перекрита, а тильна частина його хорів цього літа була завершена Йоахимом Промом, архітектором вроцлавським, який за 370 простих золотих уклав багатокутове склепіння. Самі тільки громадяни докладали старань і видатків спеціально на цю будівлю, і їх маєтки, призначені для відповідних справ, уже знищені або перейшли до чужих рук, а ті, що з Христом клали наріжний камінь і тут існують, відступили деінде на будову собору, створеного нелюдською рукою.

Я н С т ж е л е ц ь к и й о б и р а є т ь с я а р х і є п и с к о п о м Л ь в і в с ь к и м³⁹². Наприкінці року Ян Стжелецький, на прізвисько Вонтробка з роду Оксів, з Марсового поля до війська Христового захочений, прикрашений митрополичою інфулою, вступив до Львова, супроводжуваний з двох боків Чеславом Курозванським, канцлером королівства, і Спитком Ярославським, [спочатку] під радісні оплески духовенства і народу, а потім з жалем. Цей муж славний, у війнах і в шатрах воєнних призвичасний до розпусної Венери, проголосив війну череву та частинам тіла, звиклим до поганого. Вважаючи, що священництво є винагородою, архієпископськими бенкетами зруйнував канон свого престолу і навіть запускав руки до нерухомості, що належить канонікам.

Звідси потягнулися нескінченні скарги, вічні судові справи, дратування намірів і знищення душ.

Перший великий вівтар у кафедральному костелі³⁹³. Перший великий вівтар поставлено у митрополитському костелі коштом Якоба Зиндриха, який останньою волею залишив двісті гривен. Виконавці останньої волі дерев'яні гладенькі стулки встановили, без різьблення і прикрас, (характерних) для неба Фідієвого³⁹⁴, а вирішили зробити і виготовили розмальовані містерії терплячого Христа.

Бернардинські монастирі. У той час у Львові перший раз побачили обитель дів, що посвячені Богові. Дві законниці третього уставу св. Франциска з Кракова поклали йому початок³⁹⁵. Микола Темрич на своєму дідичному ґрунті призначив їм місце, щирість християнська збудувала для них оселю з тилу монастиря отців-бернардинів, а харчування щоденне постачали руки, що ніколи не оскудівають. Так протягом 150 років, хоронені опікою Божою, жили часом понад 30 осіб, частина менша з яких лишилася там, а більша частина прийняла чин св. Клари.

Турки після захоплення Бесарабії уже давно б забрали повністю Молдавію під своє панування, якщо б проти них доля королівства Польського не поставила Стефана войовничого, якого, як перепону до своїх перемог, намагаючись усунути, зазіхали зблизка на Валахію, сіючи скрізь страх, який найчастіше породжує війни. Тому Львів, турбуючись про свою безпеку, так, якби вже був неприятель під брамою, поправив русла ровів, зробив оточуючі вали через складні перепади більш недоступними, підняв вище передміські укріплення, (на яких поставлено) осадні споруди, дротики для кидання у неприятеля, ручні самостріли, названі тарасниці, гуфниці, гаківниці³⁹⁶, запровадив із Вроцлава, зробивши на своїх мурах напис: «Щасливе місто, яке в мирний час передбачає війну».

1484. Смерть блаженного Яна з Дуклі. Нову твердиню, непереможену у жодній війні, отримав у наших укріпленнях блаженний Ян з Дуклі. Був він низького походження, але величезної чесноти, від лона матері пристав до лона великої матері Богородиці Діви і невдовзі від грудей матері допущений був до ран сина. Цілий у хвалах такій матері, цілий у молитвах такого сина зв'язався і не мав нічого дорожчого у серці, нічого частішого на вустах, крім Ісуса та Марії. Невдовзі пішов під знамена вождя Палаючого, відмічені знаками нашого спасіння, легіонер серед новобранців, ватажок серед ветеранів, прославився спартанською дисципліною. Потім заохочений нагадуваннями та прикладами блаженного Яна Капістрана, а також і перемогами Мільтіада³⁹⁷, суворому уставу святого Бернарда ім'я, а себе самого в ще суворішу службу віддав. Там перемагав свавілля

заприсяженого ворога терпеливістю, нестриманість витримкою, пишатість байдужістю і так себе самого переміг. Молитвами ревними зробив небо приязним до себе, на згоду якого пекельних посібників, заразні хвороби, врешті смерть, дещо глуху та закриту для будь-яких благань, словом своїм зробив слухняною, коли неодноразово серед братів-міноритів був старшим, і навіть позбавлений очей, не відступив від релігійного закону, і хворий на ноги не заплутався на дорозі виконання статуту, і жодної заслуженої поступки собі не дозволяв, стоячи та рухаючись, у перших рядах битви перейняв небесну місію. Тоді осіння пошесть у Львові серед простого люду розповсюджувалася і в небесній курії начальник найвищої охорони Михаїл відзначав тріумф. Йому, щоб якомога більше увінчаних лавром супутників записав, поки наш блаженний працював серед купи стріл, душу поклав на полі бою, за братів своїх найщирішою жертвою, з битви винесений з перемогою, навіть з неушкодженим щитом, під захистом якого Львів безпечний навіть донині перебуває. Я життя і перо веду, двічі з самої пащі долі рукою блаженного вирваний, особливо, коли найгірша з риб, морське перо, застряла мені в горлі, навіть була б відібрала життя, якщо б раніше її з глотки не вирвав дуклянський лікар. То настільки я йому зобов'язаний, свято вшановую його пам'ять і раніше двома дистихами, вміщеними на мармуровій гробниці, засвідчив:

Цю пісню тобі присвятив я, вітчизна ж колонну
 Ти ж бо наш захист і наша прикраса, Дукляне.
 Як захищає могутній колос слабеньку травичку,
 Так і мене врятувала чудесна підтримка твоя.

І дійсно, крім мене, сліпі очі, кульгаві ноги, хворі здоров'я, мертві життя, складаючи неодноразово обітничі на його гробницю, отримували, але це потребує книжки, а не одної сторінки.

1485. Король Казимир, якого більше не бачили, Львів у цьому році востаннє побачив³⁹⁸. Причиною цього став Стефан, господар Валахії, турків, скіфів, угорців вічний переможець. Він, бажаючи присягнути королю, чого донині уникав, прибув до Коломиї. У призначений день король прибув з двома синами, Александром і Альбертом, а також Креславом Курозванським, канцлером королівства, оточений численними шляхтичами та почесною охороною. У липневі іди (15 липня – прим.пер.) вступив до Львова, звідки через кінних гінців цілу руську та польську шляхту легко зібрав на видовище, якого ніколи не бачили, та й після того не побачать. Кажуть, що їх було 20 тисяч. З цим показним військом, яке дотошні громадяни збільшили, король зі

Львова вирушив до Коломиї; бо ж тріумфальне ім'я Стефана захопило його бажання. По завершенні параду король до Львова у день святого Лаврентія повернувся, звідки поспішив до Кракова.

1487. Ян Альберт, королевич польський, пам'ятаючи обіцянку, що перед двома місяцями дав нашим грамоту про звільнення, яку у батька своїми зухвалими проханнями витягнув, сам привіз до Львова та виголосив промову, щоб громадяни від будь-яких податків на два роки були звільнені³⁹⁹ та займалися справами передміських укріплень. Сказано – зроблено. Королевич, прийнявши досить скудні подарунки на дорогу, повернувся до батька.

1488. Оскільки наші предки добре знали, що не можуть жити люди без лікаря і нічого не буде без медицини, 20 років тому запровадили до Львова Сигізмунда, але менше потрібного без аптеки, а тепер запросили аптекаря Александра, щоб він був водночас і аптекарем, і лікарем, якому приватні громадяни на обладнання аптеки позичили 40 золотих⁴⁰⁰.

1489. Ян Альберт, знищивши у повторній битві двадцять п'ять тисяч татарів на річці Савран, з дороги завітав до Львова⁴⁰¹. Першого дня очі громади достатньо лякав тріумфальним походом. Сам, верхи на коні, серед знамен, які переливалися золотом, в'їхав через браму; перед ним і біля нього тягнулися кінні драгуни й улани густими рядами; в останньому ряді несли бунчуки, захоплені у ворогів, усі страшні із-за кінських хвостів і грив, крім одного головного, увінчаного півмісяцем. Самих татарів, людей пекельного вигляду, вели як стадо худоби, з руками за спиною, прив'язаними до канату. Громадяни отримали наказ їм усім, змореним голодом, поставляти харчування і за вчорашнє видовище для очей два дні пильнувати тіла полонених.

В е ж а с т р а ж н и к і в з в о д и т ь с я . Раніше, ніж королевич виніс ногу за браму, керівники міського будівництва в часі його переможного перебування перші фундаменти вежі стражників у самому центрі міста заклали, форму якої чотиригранну три роки зводили.

1490. К о с т е л м и т р о п о л и ч и й в к р и в а є т ь с я г о н т о м . Митрополичий костел гонтовим покриттям укріплюється перед несправедливістю неба; витрати на будівництво виправдалися працею рук теслі Нірвеля Клоца.

1491. Завершено ратушну вежу, покрито дахом; на верхівці вміщено годинник, який сам відбиває, додано до нього сильний дзвін, вагою

111 фунтів, який віддзвонював кожен годину; сурмачеві ж додано стражника, який перед тим ніс варту на верхівлі Краківської вежі⁴⁰². З того часу також громадські дороги, які перед тим тимчасово зміцнювали планками та деревом, розпочали викладати бруківкою.

Смерть короля Казимира⁴⁰³. Король Казимир, батько чотирьох королів і королівств, у Гродні перестав бути серед живих. Відразу громадянам, які були на ярмарку в Тисмениці, скликаним одним гінцем з челядників, було наказано припинити судочинства, одягнути жалібний одяг, поминальні відправи по всіх костелах, вшановуючи божественний маєстат, проводити, та інші правдиві знаки щирого жалю демонструвати. Бо ж, якщо б додав я похвали, навіть засвідчені тогочасним письменником у офіційних документах, підтвердив би, що «великого покровителя нашого міста і щасливе існування під пануванням Казимира мав Львів». «Дійсно, був старий, але прикрашений поважною сивиною та почесною лисиною, милостивий до вбогих і не занадто гострий до ворогів, численні його благочестям були переможені, як мечем», згадує словами простої істини. «Численних громадян, що за нього молилися Богові, мав, ніж промовців, які вихваляли його перед народом», говорить далі⁴⁰⁴.

Весна занадто передчасна. Того ж року Яну Альберту, посадженому на батьківський трон знаттю королівства, Львів влаштував торжество і на короткий час йому улесливо дав знак усміхненої долі з весни, занадто передчасної, бо в січні і в лютому зацвіли луки, оголені ліси зазеленіли, птахи повиводили пташенят, спонукані незвичайним теплом. Але березень, що надійшов потім, покарав невчасне дитинство року своєю суворістю.

1493. Смерть архієпископа Яна Стжелецького⁴⁰⁵. Ян Стжелецький, після того як провів десять років у судових тяжбах, нарешті у римській курії програв процес і прикре завершив життя у Кракові, а щоб ніхто не мав поганої пам'яті про свого митрополита, забрав від брата надгробний напис.

Завершення прибудов кафедрального костелу⁴⁰⁶. У той час додаткові будівлі кафедрального костелу, тобто вищу та нижчу сакристії, вищий тильний хор і інші прибудови, (а також саму) будівлю повністю перекрито, до чого Ганус-каменяр за малу платню доклав своєї праці.

Міський архітектор, повернувшись з Кракова, привіз від короля Альберта звільнення від податків на 4 роки, видане міському урядові, в результаті якого бачимо велике укріплення, збудоване перед входом до Краківської брами.

1494. Дня 5 серпня євреї, вогняна небезпека (*букв.: нащадки Фаєтона*⁴⁰⁷ – *прим. пер.*) християнського світу, перетворили четверту частину міста в попіл. Згубний вогонь, який вони погано пильнували, охопив спочатку їхні смердючі та захарашені нори, потім перекинувся на прилеглі околиці, тобто ринок худоби та ближчі доми русинів сильно ушкодив; публічна стайня, п'ять міських укріплень, огорожі з сильно підпорами на валі теж були огорнені цим пожаром, який, не вгамувавши ненажерливість у міських домівках, перескочивши мури, мою Гончарську вулицю та фільварок Темрича зжер за другим заходом⁴⁰⁸. Підпалювачів, правда, з міста не вигнано, але ніби навмисно для притягування до міста наступних нещасть залишено в давній барлозі.

Король Альберт, хлопець, навчений Каллімахом⁴⁰⁹, що князі за добрі вчинки зі смертних стають безсмертними, громадян у згорілих будинках на десять років звільнив від сплати чиншу⁴¹⁰.

А н д ж е й Р о з а Б о р и ш е в с ь к и й – а р х і є п и с к о п Л ь в і в с ь к и й⁴¹¹. Анджей Роза Борішевський, з єпископа Перемишльського на блискучий трон Львівський перенесений, з розкритими обіймами церковними та міськими верствами був прийнятий. Грунтовна обізнаність у обидвох правах, життя, проведене у чесноті, бездоганність звичок, поєднана з шляхетністю, забезпечили (цьому) мужу пошану серед усіх⁴¹².

1495. Під кінець року збудовано дві стайні, криті очеретом, державні будівничі завершили дерев'яні споруди, які для чотириногих викладено каменем, а для двоногих деревом – що за ганьба! Може, для того, щоб не сильно потоки нечистот розливалися по всіх домах.

1496. Стрілецьке товариство віддало сенатові особливу відзнаку свого мистецтва – когута, виготовленого з срібла, а від нього отримало півсоток тонкого полотна як нагороду для Мацея, короля стрільців, що протягом трьох років завжди влучав у когутика⁴¹³.

1497. К о р о л ь н а п о л я х С в. Ю р і я р о з м і щ а є т ь с я з о х о р о н о ю⁴¹⁴. За королівським наказом уся знать скликана на львівський дірібіторій (*місце для роздачі платні та харчів* – *прим. пер.*), куди почала стягатися у травневі дні. Сам король, прибувши на початку червня з численними загонами кінних і піших, розбив намети на обширних полях св. Юрія, де залишався до 26 червня, очікуючи провінційні резерви, які підходили кружними шляхами. Багато дивних явищ, провісників майбутньої поразки, відстрашували короля від його наміру, як-от хоругви, забрані бурею, королівський кінь захлинувся у бурхливому потоці, коні і люди вражені пересторож-

ливою блискавкою; і, що не до оповідання, на думку Шопського, тлумача духовних помислів і нещасливих знаків, Найсвятіша Гостія⁴¹⁵ під час відправи урочистої меси з вітваря впала на підлогу. Побачивши це, сам король настрашився; проте, не міняючи наміру, подався до Снятина і отримав покарання за надмірну довірливість.

Ян Тіффенус, магістр Тевтонського ордену, відповідно до угоди слідуючи за королем з своїм військом, поступово втрачаючи сили через хворобу, у Львові отримав звільнення через німців. Уникнув Марса, але не смерті, а соратники його, повертаючись з Валахії до Пруссії, забрали тіло (з собою).

К о р о л ь П о л ь щ і п е р е м о ж е н и й в а л а х а м и . Король, повертаючись у середині листопада з Валахії, викликав у всіх жалість. Не той вигляд розшматованого війська, яке було непорушним; обличчя усіх схилені до землі, численні кінники стали піхотинцями, численні знатні у благеньких плащиках змушені відводити благальні уста, щоб вгтамувати голод та з останньої нужденності простягати руки за подаянням. Сам король, пригнічений більше скорботою, ніж слабістю, у закритому возі сховався від ганьби. Вже навіть вантажні вози мали вигляд погрібальних, усі наповнені тілами хворих або покалічених. Карети магнатів, перетворені на носі, везли напівживих або напівмертвих панів додому. З особливими (почестями) тіла Николая, воеводи Руського, та Габріеля з Моравиць проваджено до Тенчина, менш визначних поховано по різних храмах. Король, сяк-так поправивши здоров'я, карету, запряжену квадригою⁴¹⁶, радо від громадян прийняв у подарунок і нею ж повернувся до Кракова⁴¹⁷.

1498. 40 000 турків відмовляються від облоги Львова. Цілий рік був кривавий і нещасливий, Русь і її головне місто Львів закривавив мечем і знищив вогнем. Три народи – турки, татари, молдавани, жадливі дикістю, числом незлічені, відразу зазіхнули на згубу краю і міста. І вже з силою, вогнем і кайданами наблизились, а ніхто з людей, крім ласкавого короля, не стримав ворожих кроків. Стефан, колись вірний, а на той час заприсяжений ворог королівства, бажаючи помститись, ухвалив на Львові відігратися за спустошення своїх земель і облогу Сучави. 40 чи більше тисячами турків, крім незліченої зграї татарів і даків, оточений, у день св. Сервація, як блискавка, так швидко підступив під місто, що його напад випередив звістку про це; а не давши ані собі, ані громадянам жодного часу, одним заходом підпаливши передміські будинки та розкидаючи на міські дахи снаряди та вогняні стріли, виславши численні шеренги на здобуття мурів, вогнем, димом, зброєю, військом в одну хвилину напасти на Львів і здобути, вирізати та знищити на-

магався, однак помилився у надії здобуття міста, коли святі опікуни краю з небесного арсеналу роз'юшили ворожі задуми, разили натисками, а міщани стрілами всілякого роду калічили тіла штурмуючих. Раніше, однак, скінчився день, як ослабла відвага ворога⁴¹⁸. Накінець на другий день з ганьбою відступив, забравши однак своє зухвальство, з яким прийшов на згубу Львова, на беззахисні містечка і відкриті сільця поруйнував, Ярослав, Переворськ, Перемишль, Канчугу спаливши, а їх мешканців у неволю забравши.

Н а п а д т а т а р і в . У місяці липні татари знову повернулися, знову палили передмістя, які ще димилися, спустошували винищені села, добивали напівмертвих селян, голих обдирали, погрожуючи громадянам найстрашнішим, щоб побивши левеня, нагнати страху на Лева.

В т о р г н е н н я т у р к і в н а П о к у т т я . Під кінець року, щоб жодна якась частина його не була без поразки, сімдесят тисяч турків вдерлися на Покуття, до тих пір захищене від розбійницьких нападів, і всі міста розбоями, вбивствами, пожежами зрівняли з землею, закувавши багатьох селян у кайдани. Але народ, розслаблений магометанськими законами до усілякої хтивості та при звичаєний захоплюватися ніжними дівчатами, швидко переситився сільськими тілами та, забажавши ніжніших міських відразу до Львова повернув знамена⁴¹⁹. Тут саме небо, зворушене молитвами святої Катерини, день якої турки проголосили днем жіночої сором'язливості, на покарання хтивого війська і подібно до навіть непристойної частини збудженого тіла повстало, що як колись жагу пентаполітанську (*содомську – прим. пер.*) вогнем сірчаным загасило, так і тут жагу азіатських жеребців страшною зимою ослабило. Величезна частина їх повідморожувала члени, обсіпана сніговими навалами, чи, під ними похована, повмирала з голоду. Львів же покровительці християн, святей Катерині, відспівує гімн щорічно у щасливий день її свята.

Року 1500 громадяни, охоплені турецьким страхом протягом двох років, віддалили передміські домівки на відстань польоту стріли від міських мурів⁴²⁰, розпочавши добросовісно насипати земляний вал, оточивши з двох боків ровами, для затруднення приступу зміцнили більшими вежами та бійницями потрійними однаково для мешканців і для воєнних потреб, з яких одну башту, більшу за розмірами, з правого боку Краківської брами, круглої форми, у той час збудували. А хоча дика скіфська молодь у тому ж році двічі спустошувала Русь вбивствами, грабунками та вогнем, проте Петер Люднер заклав на березі Полтви нову оселю, яка існує до сих пір і зветься Поріччя.

1501. На самому вступі до століття, від (народження) дитя Ісуса п'ятнадцятого, перший рік, підновлений веселими та сумними випадками, видав з себе передчуття наступним часам. Бо ж 7 травня Станіслава з Ходеча, недавно обраного головою міста і краю, місто зі звичайною радістю прийняло і (свою) радість прибуваючому з вогняних машин проголосило, а потім, смутною звісткою про раптову смерть короля Альберта⁴²¹ приголомшене, заупокійну службу в митрополічному костелі за душу його, що для себе найкраще заслужилася, відправило, а крім того, милосердя його королівське поминальним бенкетом, влаштованим публічно для всіх жебраків міста, вшанувало.

В останні дні року королю Александру, відзначеному станами королівства батьківським і братським берлом, Львів засвідчив публічну радість, засяяв святковими вогнями, зазвучав мелодійними співами і гімн благодатний вустами цілої церкви проспівав.

1503. Бернард Вільчек – архієпископ Львівський заступає Боришевського⁴²². Анджей Боришовський Роза, після того, як архієпископську інфулу більше чеснотами, ніж клейнотами дев'ять років оздоблював, покликаний до більш блискучого Гнезна, львівську кафедру передав Бернарду Вільчеку, з того ж роду Роза, яку і він сам серед сільських терніїв без жодної подряпни (на добрій) славі непорушно зберіг, чистотою і скромністю християнською прикрасив. Обидва ці Рози архієпископи, як квіти троянди у весняні дні та лілія у плині води, сяли у Божому храмі. Також і роксанський (*руський – прим. пер.*) Лев під цими ж двома Розами жив у вічній весні, не подряпаний жодним шипом рослинним, що часто ховаються під пурпуром троянд.

Шпиталь передається під опіку радних⁴²³. На самому порозі катедри Яна Мишковського, настоятеля св. Духа, суперечки з радниками, опікунами шпиталю, які точилися довкола розподілу доходів, так залагодив, що настоятель душами, а радні тілами вбогих надалі опікувалися, не втручаючись у розподілені обов'язки.

Татари, щорічно грабуючи Русь, щоденно накидали місту приростки, бо ж селяни, тікаючи з полів, юрмилися у мурах (міста). Щоб давніх мешканців такою кількістю не обтяжувати, Бернард Тичка приписав (прибульців) до наділу, і донині під багатозначною назвою Волиця там виконують повинності.

1504. Пожежа на вулиці Зарванській. Про те, що вогонь завжди прагне дерева, свідчить сам Львів того ж року, на той час ще дерев'яний. У Страстну П'ятницю, як у день щорічної

пам'яті Страстей Христових, цілу вулицю Сараценську, що звичайно звалася Зарванською, згубний вогонь охопив спершу, потім, міцнішим подихом західного вітру підсилений, смердючі купи жидів, які святкували свій Пейсах на квасному пляцку, тільки по-фарисейському приготованому, охопив і в самому розширенні сім веж на міських мурах, воскобійню, публічні стайні разом із конями та з будинком розпусти перетворив на попіл. А винуватець цієї пожежі, покараний на трьох конях, відшкодував збитки⁴²⁴.

1505. Король Александр, доблестю рівний Македонському, місту Львову, що стільки разів з попелу поверталосся до життя, надав на Радомському сеймі за згодою шляхти звільнення від державних податків⁴²⁵.

1506. Два войовничі молодики, ватажки руської молоді, брати Ценсни та Григорій Струсі, подібні на полі битви до Ніза й Евріала⁴²⁶, оточені з усіх боків ворожою зброєю татарів, коли один поспішав на допомогу другому, отримавши смертельні рани, разом втратили велику душу. Їх тіла, поранені та порізані, були посічені на такі дрібні частки, що їх у жодний спосіб неможливо було розпізнати, в одній закритій труні, в один гробівець виставлено перед великим вівтарем кафедрального костелу, з обох сторін вклякли (фігури) матері, зануреної у смуток, і сестер, залитих сльозами; на оливковій гілці перед Розп'яттям висіла хоругва, яка пізніше при пожежі згоріла, однак пам'ять про тих двох відважних юнаків, вписана кров'ю у людські серця, ще не згасла.

Татари розбиті поляками. Смерть короля Александра. Татари, постійно грабуючи руські виноградники, також і в Литві займалися підбиранням залишків винограду, коли несподівано нечисленні польські і литовські війська їх численних розпорозили, оточили кожне скупчення, по черзі перемогли та на загал винищили. Отримавши звістку про цю перемогу, Львів, поки задумав королівській долі поставити пам'ятник, в часі приготування до цього почув, що тріумфуючий Александр піднявся на небесний Капітолій⁴²⁷. Отже, замість пальм кипариси на ринку йому поставив, замість переможних пісень жалібно перед вівтарями заспівав, і як тоді, так і в інші часи нещастя затьмарювало радість, а долі, осяяні щасливими справами, смутком.

1507. Будується костел Св. Анни. Каплиця, освячена іменем святої Анни, матері Богородиці Діви, на межі дільниці, яка знаходиться напроти західної частини Краківського передмістя, бере

початок з сумного випадку. Підмайстри кравецького ремесла, вчинивши відхід від майстрів, цією дорогою за межі (міста) відійшли, але невдовзі у цьому місці були перестрінуті нічною ратушною сторожею і вступили у бійку, бо цей люд ремісничий нищівно нахабний; деякі з них під час втечі загинули від цівів сторожі, зубатих і шпичастих, як їжаки, названих небагатьма уцілілими від ударів їхніх бичами грішників, і на цьому місці знайшли могили, увінчану пам'ятником з хрестом у пам'ять про цю подію. Потім у наступні роки, відмічені моровим повітрям, плебейські тіла, там же поховані, пошану до цього погребіння збільшили, що більше для нечестивих потреб її не рушили. Нарешті цього року кравецький цех звів маленьку капличку, з сусіднього лісу діставши у магістрату міста усе необхідне для (вшанування) пам'яті, знищену потім ворожим вогнем, відновив частково з каменю, частково з дерева⁴²⁸.

Польща, узгодивши свої рішення з прихильним небом, назвала Сигізмунда⁴²⁹ своїм королем і голову його благочестям, розсудливістю, великодушністю та іншими королівськими чеснотами дому Ягеллонів увінчала. Між тим Львів берло його, яке через довжину більше викликає поваги, покірно вшанував, неушкодженість його захисникам королівства доручаючи, а всі стани міста розсипали в молитвах побажання щастя.

З у б р а і С и х і в підкоряються магістрату. Уряд радних донині власним коштом утримував місто, але коли помітив, що вози без мазі противно риплять, а ліхтарі без масла гаснуть, призначив у двох селах, які вважалися годувальниками міста, спочатку називалися Зубря і Освиця, зібрати та позичити гроші і передати під опіку магістрату, щоб краще турбувався про свою гідність. Але ці села через безперервні напади ворогів перетворилися на сільця і без ворога більше, ніж ворожою, військовою розпущеністю стерті, крім пустого імені та громадських повинностей нічого не дають уряду радних. Нічого дивного, що при порожньому шлунку інші члени охлялі, а без нагороди публічні справи повільно просуваються. Часом навіть голодні жадають чужого хлібу, коли і мисливські пси отримують частину здобичі, і, як говорить Святе Письмо, коли віл молотить, не вільно йому затикати рота.

1508. Ш к о л я р и . У цьому році Львів спостерігав криваву трагедію, яку з військовими представили школяри, де Ян Добростанський грав першу роль. Цей військовий певного дня, пізно, добре напідпитку, проходячи через цвинтар, наспівував паскудну пісеньку, а коли його вилаяв школяр, що випадково йшов назустріч, і нагадав про пошану до святого місця, той по-пияцькому, будучи в безпа-

м'яттві, поранив згаданого (школяра) в бік і однією раною прирік його на смерть. Скоро після скоєного злочину, настрашений його жахливістю, заховався у монастирі отців-домініканців, але з монастирських закутів насильно його витягла міська громада та школяри і віддали його під міську сторожу; на другий день був звинувачений у вбивстві та в оскверненні храму і як правдивий розбійник, згідно з правом Корнелія⁴³⁰ покараний смертю. Звідтам розпочалися чвари. Товариші погрожували помстою, а родичі погрожували громадянам позовом. Однак невдовзі за втручанням архієпископа це заворушення було заспокоєне ціною однієї голови, а громадський спокій рідко забезпечується для нащадків прикладом однієї людини⁴³¹.

1509. Гарні міста та пишні панни легко знайдуть своїх шанувальників, перші через можливість здобичі, другі через принади краси. Дійсно, Львів у 1509 році дав собою приклад, коли його три дні тяжкими нападами здобував Богдан⁴³², господар волоський, освітлений звідусіль вогнем, побуджений тяжкими погрозами та підхлібницькими обіцянками. Не відступаючи від даної присяги, Львів з оточуючих валів, з валових укріплень залізними кулями відповідав ганебному найзникові, нимисливши силою перевищити його витривалість. З найбільшими силами та численними людьми, яких прибрав звідусіль з турків, даків, гетів і багатьох з самої Русі для здобуття, на західний найслабший бік міста, не обведений мурами для Низького замку, напав, а сам тішився видом і завзятістю атакуючих з костелу св.Станіслава. Побачивши, як від впертого опору мешканців і густої хмари натисків одні падали відділами, інші гинули, страчені в лоб міцною зброєю обложених через перепади валів, наказав дати сигнал відступу і до пізньої ночі мстився за своїх, спалюючи передміські хати.

Король Сигізмунд, дізнавшись про небезпеку міста, загін добровольців, поспіхом зібраний, з своїм придворним супроводом післав наперед, а сам кінні загони, попереджені, листами, зв'язаними мотузками, зібрані аж наприкінці серпня, повів з собою Але коли дізнався, що ворог, настрашений звісткою про його прихід, полишив облогу та швиденько до безпечних місць Валахії схоронився, король, ослаблений хворобою, затримався у Львові⁴³³, а Миколая Мелецького, воеводу Краківського, з легкими загонами кінноти на спустошення Валахії відправив.

Поки король хворів у Львові, Якуб Шидловецький, коронний скарбник, долею і гідністю Перунові Курозванському, своєму наступникові, призначеному королем, поступився. Монету дрібну і не дуже добру, яку у Львові спочатку пустили в обіг серед простого люду, люди жартома назвали «перункою» і не без причини⁴³⁴.

1510. Наступного року небо, яке до тих пір було до міста прихильним, розгнівалося і повинню кілька домів і частину мурів зрівняло з землею, що перестрашило ціле місто. Мешканці, не перестаючи вшановувати розгніваного Бога, для проголошення хвали Його наказали поставити в кафедральному костелі музичний орган.

Цього ж літа поле, сусідне з капличкою святої Анни, спустошене молдавським вогнем, магістрат Михаїлові, своєму писарю та виконавцям тих же обов'язків передав у користування⁴³⁵, що і мені з пером, з ласки радників, прийшло до рук, засаджене плодовими деревами, забудоване будиночками простолюдинів. Нарешті після восьми років ворожою рукою повернулося до свого первісного стану, до цього дня стояло відокремленим.

1511. І той рік на місто не кинув добрим оком, але до давніх нещасть додав нові, бо ж у документах згадується, що в кінці Великого посту вогонь охопив півміста⁴³⁶, але якщо пишуть про це досить стримано, то і я не маю наміру вправлятися на родинних згарищах, то лише додаю, що ті двоє віковичних суперників, Марс і Вулкан⁴³⁷, так шалено кохали ту руську Венеру, що вона декілька разів мало не загинула серед їх взаємних сутичок.

1512. Нарешті після смутних і похмурих днів засяяв над містом день, гідний пароського⁴³⁸ мармуру, що споглядав на ворожі трофеї, рознесені по всіх Господніх святинях. Миколай Каменецький, начальник кінноти, Отта і Станіслав з Ходеча, цей львівський і подільський начальник, обоє командувачі військ, 24 тисячі татарів коло Лопушни в день св. Віталіса частково перебивши, частково змусивши до втечі, оточені стількома ж тисячами полонених, обдарованих свободою, склали Богові на вівтар радісну перемогу, а громадяни супроводжували радісний тріумф переможців звуками труб і вигуками.

1514. Миролобивий архієпископ Бернард Вільчек, щоб майбутні семена незгоди між духовенством і радниками придушити в зародку, за рішенням Якуба, єпископа Кам'янецького, братів Отти та Станіслава з Ходеча, церкву та місто зв'язав взаємовигідними угодами та відповідний документ, який звичайно називається компактаторій, на виконане видав.

У літньому зрівнянні дня з ніччю нікчемна річка Полтва, примножена постійними дощовими зливами та розливами близьких ставів, так розлилася, що через рови та канали, через мури влилася (до міста); багато приміських хат, зірваних з своїх місць, просто плили по

річці, а до костелика св. Станіслава, як на острів, оточений звідусіль водою, треба було плисти лише плотами або човнами⁴³⁹.

В т о р г н е н н я т а т а р і в . Оскільки такі дивні випадки бувають провісниками майбутніх нещасть, ледве минув місяць, як несподівано юрма кінних скіфів, озброєних луками, цілу безпечну Русь заповонила своєю кількістю. Львів же у день св. Анни наскрізь як би густою хмарою був оперезаний; проте місто якимсь чином відвернуло грім погром від своїх міських дахів, а передміські дахи після завершених водних запусків обходили згарище⁴⁴⁰.

1518. Львів, виснажений стількома лихами, надісланими з неба, щоб за непокарані проступки не побуджувати небеса до більшої помсти, вірменина Івашка і Софію, християн, які нібито через народжену ними щастину вчинили святотатство і осквернили релігію, засудив на спалення живцем. Випроваджені обоє за браму, разом закуті одними кайданами, у полотняних сорочках, обмазані до кісток смолою і живицею, тримали в руках палаючі погрібальні смолоскипи, якими наперед підпалили стос дерева, а потім себе, відчайдушно намагаючись загасити мстиве полум'я. Даремно вірмени здалека зітхали над риданнями свого земляка⁴⁴¹.

1519. **В т о р г н е н н я т а т а р і в .** Тяжку рану цього року Русь від татарів-передміщан, своїх неприятелів, отримала, знищивши цвіт шляхти своїм смерчем. Свідками більше є горби, ніж могили, які знаходяться довкола містечка Сокаль і гірку пам'ять цієї поразки роз'ятрають. П'ять тисяч татарської шляхти, які тягнули величезну кількість здобичі з Люблінських полів, а кажуть, що було вісімдесят тисяч, легкодушно поспішили назустріч з більшим духом, ніж силою, самі новобранці кинулися до бою, залишивши ветеранів у замкових укріпленнях. Так легко нечисленні з багатьох, поодинокі з десятків були переможені та вбиті з варварською нелюдськістю. Николай Фірлей, командувач війська, тіла загиблих там же поховав. Ті, які лишилися, полеглим насипали кургани, коротку втіху незмірної скорботи. (Тіла ж) синів шляхетних, особливо Гербуртів, Боратинських, Фредрів, Струсів, було привезено до Львова та з воєнними почеснями поховано в храмах.

1521. Цей рік найкраще підтвердив таку народну приповідку: кожен страждає від свого нещастя. Так Миколай з Пільзна, нотаріус цього міста, лише втративши голову, перестав страждати. З малої іскорки, тобто з нестриманості язика, така пожежа спалахнула серед усіх громадян, що дим від неї викликав сльози у цілого міста, а полум'я її так

широко розійшлося, що навіть власною кров'ю не зміг загасити. Зміст цієї події та її трагічне завершення я ґрунтовно описав у «*Vigi illustres*⁴⁴²», а зараз ніби загостреними штрихами накреслюю. Він (*Николай з Пільзна – прим. пер.*) посадовим пером та судовими промовами звик допомагати відповідачам, що не могло залишитись у повній довірі, смітним своїм кінцем навчив. Бо ж поки пером, яким за присягою мав служити суду, а водночас і язиком ущипливим намагався воювати, кинутий під жертвний ніж, поплатився головою за гріхи обману. Хоча у Кракові, стятий і похований, зітлів, однак, здається, що всім писарям цю золоту згадку написав своєю кров'ю. Навіть усунувши інтригана, не усунули інтриги між громадянами, подібно як хвилі на морі, гнані штормом, не заспокоюються. Він знеславив шкідливими чутками численних радників, поіменно Кохіріона, Фрайборка і Мікутку, але виправдав, відданий під меч. Звідтам між радниками сварки та прокльони, навіть поіменно колег знеславлених остерігалися, аж поки чвари, доведені до королівського трибуналу, не були вгамовані вироком найвищого суду.

1523. Багатолюдні міста мають таку властивість, що вони не відчувають жодної втрати нікого з мешканців, так, як, наприклад, на місце недавно втраченого громадянина щаслива доля року 1523 запровадила з Вроцлава до Львова Вольфганга Шольца, який, захоплений вигідний місцем для торгівлі, гостинністю мешканців, грецькою покірливістю дівчат, руською готовністю до послуг, попрощався з батьківщиною, перевіз сюди свою родину; тут торгівлею значно примножив своє родинне майно і збільшив обширну свою фамілію добрих громадян аж до наших часів, сплотивши в солідному стані дванадцять синів і стільки ж дочок, завдяки вигідному розміщенню нерухомості невдовзі зайняв більшу частину міста.

Доротей Газовна – таким було ім'я панни, котра полонила Вольфа своїми покірними очима; тогочасний рифмоплет дуже влучно пожартував з їхніх прізвищ:

«Хоча Вовк часто на гарного Зайця дивився, –
Сам легко на погляд один Зайчати зловився⁴⁴³».

1524. *Н а п а д т а т а р і в .* Що колись про свою Мантую Марон⁴⁴⁴ написав, то я про Русь можу використати:

«Лихо нещасному Криму, Роксанії дуже близькому»,

бо ж у цьому році своє нещастя розповсюдив по її краях. Татари з Асланом⁴⁴⁵ на чолі ціле літо спустошували (Русь), палили села, грабували селян і вже оточили військом головне місто Русі Львів, схиляючи

його розмаїтими способами здатися. На їхні дикі галаси мешканці ніби з огидою відповідали з гармат. (Татари), розгнівані зухвалою відповіддю, покарали обидва передмістя вогнем, у день св.Анни, як попарені кип'ятком, беззастережно відійшли, а місто зарахувало св. Анну до своїх покровителів⁴⁴⁶.

1525. Нарешті із запізнілою допомогою Николай Фірлей, польний гетьман, прибув до Львова. З прибуттям його кінні війська зібралися разом. Прибув і король Сигізмунд з відбірними загонами придворних, які могли нападати з тилу на татарів, які безладно кидалися, але фатальна бездіяльність і страх, фальшивий пророк у сумнівах, охопили душі всіх, зважаючи на нещасну Сокальську битву. Між тим сторожові загони, не насмілившись нічого (вжити) проти ворога, сліди якого тільки по селлах, що досі димилися, знаходили [провіант] відразу з ворожої (здобичі) та з собою забирали, звідки дороговозна та вживання невідповідної їжі, що по селлах і містах винищило багатьох людей⁴⁴⁷.

1527. П о ж е ж а Л ь в о в а . Нічого більш жахливого протягом цілого часу свого існування аж дотепер не зазнав Львів, ніж страшна пожежа, подібна до Троянської чи Єрусалимської, яка, як розповідають аннали, від брами до брами цілий Львів перетворила на попіл: оскільки вогонь, ніби насланий з неба на Содом, спалахнув у Лібанському броварі, який стоїть напроти монастиря отців-францисканців, через ціле місто несподівано розкидав згубні іскри, а, що гірше, разом на обидві сторони – наліво на квартал пекарів краківських і вірменських, справа оволодів вулицями Замковою, Шевською і Галицькою; потім у Ринку, об'єднавши сили, решту міста міцним натиском зрівняв з землею, не жаліючи ані Божих, ані громадських будинків, за винятком костела і монастиря отців-францисканців і міської вежі з раецькими приміщеннями, всі ж інші Божі святині знищив. Кафедральний костел, відчайдушно боронений рукою Божою і мешканців, позбувся внутрішнього даху та дахового перекриття, його тильна вежа з бронзовими дзвонами повністю була знищена. Це всезагальне нещастя не припинилося у мурах (міста), але зі щиту Краківської брами жар, підхоплений вихрем, підкинув вогню під передню башту Високого замку і далі, гнаний ще сильнішим вітром, ушкодив сільце Вознесіння, назване так із-за найвищої частини, тим часом до цього нещастя вліталося багато тіл, людських і худоби, багато людей напівобгорілих, а всі обпалені, вимазані сажею, як вуглярі, крилися у землянках і підземних печерах. Стільки разів суворістю Вулкана, ніби вогняною жертвою, було знищене місто, що нарешті Львів спромігся пообіцяти собі

довше існування без (загрози) ушкодження суворим і безжалісним вогнем, почавши відбудовуватися з каменю і цегли. Для цього, стягнувши з Сілезії каменярів для видобування каміння з глибин землі, випалювання цегли з землі, почали будувати доми з каменю, скріпленого вапном, щоб стояли міцно довгі часи, і, розпочавши так, будують дотепер. У такий спосіб віддалився згубний вогонь від їх домів і святинь, і на старих брамах безпечно можна писати: «Віддали вогонь⁴⁴⁸».

1530. У наступні роки наші предки, незважаючи на всі нещастя, зводили нові храми, які окремо мною описані⁴⁴⁹, та нові домівки для себе, і не хочу знову повторюватися, бо ж, пригадуючи сумні справи батьківщини, стаю сам сумним, обертаю тоді перо для описування більш приємних речей.

1531. Пишний і більший понад усілякі похвали тріумф влаштував Ян Тарновський, командувач війська польського, який під кінець серпня проходив через місто і громадян, до того часу скорботних, заохотив скинути жалобу. П'ятого червня, отримавши благословення від архієпископа Львівського для цілого війська і польських орлів, проти Петра, господаря Молдавії⁴⁵⁰, якого з численною кіннотою розбитого малим загоном до Обертинова, відкинув з полів і таборів і (змусив) втекти за Дунай. Отже, отриману від Бога перемогу йому ж повернув, коли з парадом йшов через місто. П'ятдесят знамен, страшних ведмежими головами, стільки ж ворожих воєначальників несли; разом з ними полонених, разом зв'язаних, величезна кількість, яких тридцять п'ять замикали страшне чудовисько і як годиться, хоча й неохоче, співали урочистий гімн, розпочатий від митрополичого (костелу), мугикали ревом навпіл з стогоном, виявляючи, що вони полонені. З залишків таборів небезпечно зараза почала проникати до міста, але осені, що передувала зимі, підставила шию.

1534. Ян Кола, польний гетьман, ціле літо по міських околицях збирав повільно військо проти татарів, які стояли коло Панівців, кидаючись на будь-яку здобич, але безуспішно. Бо ж перше, ніж наші воїни вирушили черепашим кроком, скіфські шуліки, спритніші за коршаків, випередили Тиру⁴⁵¹.

Отта з Ходеча, воевода краківський, а після смерті свого брата староста львівський, однаково доброї і великої слави у мистецтві війни і миру як і тепер, так і у нащадків, похований у костелі домініканців⁴⁵², прийняв наступником уряду Николая Одновського.

«Так люди за людьми, як хвиля за хвилею, перетікають.»

1535. Велику стражницю коштом Єжі Струмила збудовано з цегли, а вісім років тому через згубну пожежу, яка позбавила місто дерев'яних каркасів, повернулося місто до давнього стану⁴⁵³, а в наш час (стражницю) перетворено на міський арсенал. Того ж року вірмени, наші, а не азіатські, про яких говорилося, що через пиху їм не можна вірити, а пихаті через стоси дерева, поставили за дозволом різницького цеху м'ясні ятки перед костелом Божого Тіла, під тим приводом, щоб продавати тільки м'ясо козяче, а не козяче.

1536. Пам'ять мучеництва богобоязній спільноті св. Лаврентія на вулиці Глинянській завдячує своїм початком. Якийсь батрак смиренної простоти обробив у цьому місці город, оточений кількома давніми дубами, у стовбурі одного з них поставив незвичних розмірів образок свого покровителя св. мученика Лаврентія. Вшановуючи його, якби вірного сторожа вбогого ґрунту, з непокритою головою, а часом вклякнувши на колінах, пробудив повагу у сусідів, не без втручання невинного забобону, бо ж хворі на сухоти, вживаючи усіх засобів лікування, повзали тут на колінах, складали обітничі, а одужавши, звичайно приносили сюди прості ліки⁴⁵⁴.

«Дуб велетенський там ріс, із розлогим гіллям, предковічний.
Сам наче гай – у стьожах, у присвятних табличках довкола
Та в плетеницях барвистих, ознаках прохань молитовних⁴⁵⁵».

Костел святого Лаврентія будується. Потім магістрат, щоб не здавалося, що довірливий простий люд вшановує Додонійський дуб⁴⁵⁶, з вирублених там же дерев тимчасову капличку для простого люду звів, але щодень зростала у людей віра в мученика, і тому цього року з щедрості зведено костел цегляний, присвячений потім святам Лаврентію і Стефану, яким опікувалися самі його будівничі. З них я останній самаритянам нового закону, які воюють під знаменами милосердя, цілу ту маленьку працю за згодою головного сенату відступив, де дійсно боніфратри⁴⁵⁷ ієрихонців, розорених розбійниками по дорогах, з милосердя, донині незгаслого, приймають і утримують.

1537. Усю Польщу один Львів гостинно прийняв цього року, коли король Сигізмунд цілу шляхту проти Петра, володаря Молдавії, що загрожував границям королівства, розпоряджувальними листами закликав до зброї, а сам раніше став прикладом для усіх, до Львова з

цілим двором і відбірними загонами прибув 13 серпня. За королем слідували тлуми вершників, як бджоли за маткою, і на далекосяжних полях святого Юрія розбили намети. Тоді, як колись, Польща сили свої оглянула і їх не проти ворожого, але проти домашнього спрямувала. Бо ж це дивне військо вояків, ніби чарівною паличкою Цирцеї⁴⁵⁸ перетворене у стадо ораторів, гостротою слів битися, вістря м язика підноситися не раніше перестало, поки, замість йти на Валахії, не перейшло на словесні баталії.

Не бракувало тоді тем для обговорення, коли війни потребували рук, а всі безперестанно жалілися, що свобода захрипла від багатослів'я, між тим як їхні ближні орендарі у гетьських кайданах гірко стогнуть. І вже у цьому польовому оточенні обидві Молдавії повністю б знищили, якщо б їх подразливої обіцянки не затопила осінь своїми дощами і якщо б суворі бурі з полів до тісних кутів Низького замку їх не закинули, де їм бракувало як провіанту, так і красномовства. Добившись пощади, місто звільнили від трьохмісячної облоги, викоринивши скрізь і довкола корчі та ліщину, звільнивши ґрунтів на одну милю та залишивши купу гною для їхнього ж удобрювання. Ця потворна акція озброєної влади під назвою кокошої війни до тих часів служить жартом, але в самій суті славним, бо ж у той час у Львові під ту експедицію загинули всі кури, від яйця до курчати⁴⁵⁹.

1538. Петр, господар Валахії, який до того часу крився у букових лісах, коли почув, що та славна експедиція залишилася на словах, значно піднісся духом і, вийшовши на кордони, польські сторожові загоны, які біля Серету безпечно існували, з засідок знищив. Тому Ян Тарновський, командувач війська, та Андрей Гурка, обоє каштеляни, один Познанський, другий Краківський, оточені найманими військами, новий воєнний засіб проти ворога, що стільки разів утікав, впровадили. Їм обидвом Сигізмунд Август з лона матері, в якому перебував вісімнадцять років, був відданий в руки, щоб новобранцем під досвідченими військовими вчителями зробив спроби. Отже, коли він наближався серед військових знамен до Львова, місто для урочистості озброєне, вийшло назустріч, виголошуючи щасливі побажання юному Марсу, між тим як молодого короля, вже навіть увінчаного короною, мідними машинами здалека безперервно вітали.

Між тим королева, не витримуючи відсутності сина, повернення його у чоловіка жіночими плачами вижебрала. Син, призвичаєний до жіночого оточення, зненавидів табірний галас, бажаючи отримати звільнення через слабе здоров'я, з містечка Глиняни несподівано повернувся. А Тарновський, вигнавши Петра до Угорщини, покаравши

його володіння вогнем і мечем, аж пізнього листопада, обтяжений багатю здобиччю, повернувся до Львова.

Між тим, поки слуги по місту скрізь розпалювали вогнища, готуючись до захисту від зимових холодів, вулиця Вірменська від запаленого труту ціла згоріла, але в наступні роки швидко з попелу повстала кам'яною⁴⁶⁰.

Того ж року башта напівкругла, недалеко від костелу бернардинів, повністю завершена і названа королівською, тому що зведена з щедрі королівської руки.

1540. Костел св. Хреста будується⁴⁶¹. До тих часів львівські ґрунти постачали камінь або цеглу на Божі святині, а тепер дозволено на схилах львівських пагорбів виставити хрест для позначення святого місця, а це через немаловажні причини: бо це не тільки урочистий звичай, але навіть полюбують шанувальники Христа на роздоріжжях насипати кургани, увінчані хрестом, щоб вид цей пробуджував пам'ять про свого Спасителя, який є дорогою і брамою для перехожих. Таке зробили наші предки в кінці гостинця, що веде до Кракова, вкопуючи спочатку дубовий пень, а коли ворог його знищував, то й камінь, під сінню якого багато перехожих знаходили хто здоров'я, а хто й труну. З часом це місце стали шанувати і збудували там дерев'яний костелик Христові, розіп'ятому на хресті. Коли татари його спалили, в наступні роки відбудували його наново з цегли (у формі) чотиригранній.

З м і і н а б а ш т а . Більша башта на рівні греблі, що була на Сокольницькому мості, була нарешті завершена того року, хоча взагалі побудова спізнилася на два роки, бо ж джерела затоплювали визначене місце, так що ледве вистачало робітників-водовідників щоденень і вночі відкачувати воду помпами; однак тяжкою працею покладали край джерелу, а разом і будівництву, поставивши на (башті) герб королеви Бони⁴⁶² з герцогів Сфорца, з ласки якої на прохання Сигізмунда Августа постала ця будівля.

В і д х і д а р х і є п и с к о п а Б е р н а р д и н а В і л ь ч е к а⁴⁶³. Берnard Вільчек, насичений днями (життя) і справами, довго і успішно проповідував з митрополичої кафедри, на яку по шаблях заслуг піднімався впродовж сорока років. Сидячі на престолі, був його головою, дійсний пастир овець, яких багато з хибних хлівів грецьких до кошари римської привів, дійсний єпископ душ, які пильнував власними, а не чужими очима. Вустами своїми не за платню їжу слова Божого роздаючи та приймаючи від святилища, сам стриманих звичок, часто припадаючий до вівтарів, скромний при столі, щедрий до нужденних, більше прикладом, ніж словом наvertsав до благочестя.

Духовенству забороняв робити локони на голові, підкручувати бороди, драпірувати та (розшивати) одяг блискучим (прикрасами), як у блудниць, суворий охоронець звичаїв і блюститель безгрішного життя, свідомий, що життя духовенства є дзеркалом для мирян. Прикрасу дому Господнього більше, ніж свого, любив, якого дах, що тринадцять років тому згорів у вогні, зробив блискучим і ще прекраснішим. Крім того, дзвін, названий його іменем, що донині прославляє творця, розмістив на верхівлі вежі, щоб голосом, який далеко розноситься, живих до служби Божої скликав, а мертвих відкликавав від земних (справ).

1541. Петро Стажеховський архієпископ⁴⁶⁴. Петро Стажеховський, за рескриптом Римської курії названий архієпископом Львівським, день святого Матвея святковий зробив ще більш урочистим своїм прибуттям, оточений супутниками у блискучих від золота і срібла шатах. Сам прикрашений сивиною і величчю обличчя, сповненого скромності, викликав величезну повагу до себе. Його вітали духовні стани, сенат і народ львівський, вдячно складаючи публічні вислови привітань.

Того ж року король Сигізмунд віддав міському урядові право вибору радників, а місцевого старосту, який привласнив собі це право, усунув⁴⁶⁵.

1543. Відому приповідку, що кохання панує скрізь, втілив Стенель (Станіслав) Шольц, родом із Свидниці у 1543 р. Він на ярмарку львівському, що проводився у день св. Агнети, шукаючи гарних перлів, побачив одну на ім'я Маргарита, гречну, виховану, гарно вбрану, народжену з однієї мушлі разом з матір'ю кохання⁴⁶⁶, а коли почув, що слова її подібні до перлів, а подих її приємний, як троянди, зрозумів, що не зміг її звабити ані проханнями, ані скарбами, посвятив себе самого цілого її утриманню. Невдовзі віддав батьківщину та рідних за одну оцю перлину, але не без зиску, бо ж народилося їм потомство, котре існує до нинішніх часів⁴⁶⁷.

Оголошено, що на болотистих передмістях з'явилася зараза, завезена з краківськими товарами. Численні жиди мали там свої збіговиська, готуючи фальшивому Месії драбини для сходження з неба, однак після зимового зрівняння дня з ніччю лихо, помстившись на кількох померлих, припинилося.

Як довго самі райці тримали берло влади, підтримуючи нічим не затьмарену славу уряду при найвизначніших випадках, а міщанам лишалася лише слухняність. Але змучені врешті тягарем громадських обов'язків, чи радше змушені публічними скаргами на прикрий уряд,

котрий домагався для громади виборних громадян, тобто старших цехових прибрали на бік уряду і через ці ж ворота запустили гарячі полуденні вітри на квіти, а кабанів до джерел. Бо ж з цього часу місто, розділене обцинними інтригами, залишилося в постійній битві з собою, сенатори боронять повагу, а мешканці вольність останніми маєтками. Що наш вік бачив не без зітхання, ми чули, а чужі дивувалися⁴⁶⁸.

Коли під час несподіваних татарських навал громадяни, щоденно утікаючи з близьких околиць, заповнили місто серед мурів і земляні хати ставили без порядку, суворі урядовці дорожні заходилися це сусідство допроваджувати до порядку, переписавши вулиці прості, вулиці поперечні, таємні входи, встановивши охорону в кожній дільниці.

1546. Магістрат міста після зведення і забезпечення шпиталю для вбогих ухвалив призначати головою його когось із священнослужителів. Дійсно, коли той у церковному займав другорядне місце, магістрат собі випросив право і скріпив королівським авторитетом⁴⁶⁹.

1548. Тіло королівства духом пануючого надихається, а звичаї перших переходять на підданих, що довів король Сигізмунд⁴⁷⁰. Сорок років, протягом яких панував у Польщі, прикладом своїм благочестя до Бога, неблаганність до ворогів, ласку до всіх домашніх радив і переконував. Нарешті, після того, як Річ Посполиту золотими законами, а королівство срібними грошима, а всіх добрими звичаями наповнив, Христу, тріумфуючому над смертю, якого перемогами над скіфами, даками, москалями, прусаками, які стільки разів отримував, вшановував, погрібальні вінки склав. Сумний Львів батькові, любленому під багатьма іменами, три дні по всіх костелах віддавав шану. Того ж літа Сигізмунд Август перейняв правління королівством, бо вже дев'ятнадцять років тому, у присутності батька, сина короля, ніж самому бути королем, у дев'ять років був коронований. Початок його панування Львів серед урочистих побажань доручив патронам держави Польської, і трубами та воєнними машинами до пізнього вечора це проголошувалося⁴⁷¹.

1549. Н а п а д т а т а р і в. Татари, фатальне нещастя та блискавка, яка щорічно пронизує Русь, навіть цього року, як виблиск, промайнули і через кордони Волині так само швидко з награбованою здобиччю зникли⁴⁷².

Ян з Тжцяна, дід Сімеона Сирізіана, що вже у той час для ліричної поезії свого онука очеретинки зміцнював воском⁴⁷³, як багато досвідчених, готуючи рідне ім'я, вписаний до міських книг.

ЛЬВІВ ПОЛЬСЬКИЙ

У ті часи німці займали у Львові чільне місце, розподіляючи всі міські посади лише між своїми родичами, виключивши з ради поляків; але постійним було перемішування тих двох народів між собою, як також і з'єднання через спільні громадські обов'язки, так що і полякам відкрилася дорога і підхід до (міської) ради. Бо ж багато уже років двомовне місто обидвома мовами, слов'янською і німецькою, залагоджувало свої розмови та торгівлю. Щоденні справи (акти) записували частково латиною, частково німецькою, промовці гомонили двома мовами, саме місто було двоім'яним – називалося то Львів, то Лембург. Нарешті, коли німці прислухалися до голосіння сарматських жінок, з якими одружувалися, то й полякам полегшили перший крок до влади завдяки своєму дозволу. Призначені на вищі посади, легко потягнули за собою родичів, а в короткий час меншу кількість німців поглинули, як широке море (поглинає) ріки, що в нього впадають, або ж перетягнули їх на свої звичаї, обряди й одяг. Відтоді, коли поляки та німці, кермо влади тримаючи спільною рукою, керували міською громадою, посилювалася турбота обидвох народів про примноження і прикрашування міста, бо всі майже жертвували громаді щось виняткове. Коли ж траплялося, що таке їх поводження загострювало насмішки, берло міста поверталось до народних верств, так, що шість річних райців мали громадську владу, а після всіх ішло по черзі місячне головування. Щоб такі обов'язки, які частіше виконувало мало осіб, не заважали господарству, до ради обрано шість інших мужів, які б щорічно заступали на місце перших. Коли річні райці мали відпочинок, на той час право життя і смерті над міщанами віддавалося міському судді, встановлено трибунал дванадцяти райців, громадські об'єднання обмежено 40 мужами, право обирання сенату, суддів, лавників, скарбників довірено з королівською повагою самому міському урядові, ремісничі цехи поділено відповідно до занять і відзначено певними правами⁴⁷⁴. З зали засідань, добре обладнаної, як з чистого джерела, струмки доброго порядку розливалися на ціле місто, міська вежа і вал біля мурів надбудовано, мури та башти завершено, ливарню для військової зброї і арсенал збудовано подібними до святині Януса⁴⁷⁵, визначні будівлі та стародавні князівські дома (дістали) шпичасті завершення, а нові пристосовано згідно з тогочасними вимогами; впроваджено багато духовних згромаджень на обидвох передмістях і, ніби на чатах, заселено. На зразок громадських побудовано також багато приватних домів, найбільше з каменю чи цегли; високі пороги та ганки перед сінями, що закривають небо, зліквідовано в місті, яке нарешті прибрало вигляду більш приємного й урочистого,

що ми й бачимо тепер не без внутрішнього хвилювання. Я, як уже розпочав, запропоную очам читачів рік за роком.

1551. Цього літа скудний урожай у Польщі відняв річну надію; звідси численні прибульці, які, даремно клацаючи зубами по кам'янистих полях Мазовії, на Русь, батьківщину плодів, перенесли ларів⁴⁷⁶, а деякі, особливо мешканці міст, осіли у Львові.

1554. Петро Стажеховський⁴⁷⁷, дивний візирець ревного пастиря, чотирнадцять років дбайливо пильнуючи стадо, часто повторював, що не вівці для пастиря, а пастир для охорони овець приставлений. Звертаючись до пастви, переконував її сльозами, що були у нього для красномовства, більше переконуючи плачем, ніж промовою, турків звичайно називав прибічниками антихриста, євреїв підданими злих духів, попів баптами⁴⁷⁸ (*фракійські жерці, що очищувалися через омовіння – прим. пер.*), вбивцями душ, посохом відкидав їх з дороги, спочатку затуляючи ніздрі, щоб не наразитися на їх сморід. Нарешті, знесилений глибокою старістю, ледве не впав перед вівтарем увінчаною жертвою, якщо б оточуючі не занесли його напівживого додому, де серед багаточисленних ридань і зітхань помандрував до країни веселощів.

1555. За Стажеховським, Гераклітом⁴⁷⁹ свого часу, Фелікс Лігенза з Бібрки⁴⁸⁰, справжнісінький Демокріт⁴⁸¹, відразу прийшов і ціле місто самою привабливістю щасливого імені закликав на своє прибуття. У супроводі брата Сигізмунда, чашника королівства, і роксоланської шляхти, усім влаштував розкішний триденний бенкет, заявляючи, що однаково героїчним є вистроїти військо і стіл – отаким був той щоденно пристійний і ненажерливий прелат.

1557. Сигізмунд Лігенза, помилкою сліпої вдачі у розподілі (благ) життя отримав келих замість інфули, яку старший брат йому вихопив, смиренно обіймав (посаду) чашника королівства, управління містом здійснював тверезий, однак сухою смертю відійшов у землю живих⁴⁸².

1559. Після смутних сцен Львів споглядав також на забави, подібні до дитячої бійки: Беата, вдова князя Острозького, Єлизавету⁴⁸³, єдину дочку, через природну вдачу, придане та багатства надзвичайно жадаючи кращою сарматською молоддю за законну дружину, замкнула у королівському гінекеї⁴⁸⁴, як Данаю⁴⁸⁵ у неприступній вежі. Але в цьому театрі, коли показала свою постать, водночас виставила і цноту. Найпершим з шляхтичів Лукаш Гурка, улесливими нашептуваннями і гарною молодечею постаттю вуха й очі панни, а в короткому часі і душу

опанував і, не зволікаючи з королівським дозволом, зв'язав себе законним шлюбом. Прибула відразу мати з виразом надії на обличчі, а в глибині серця тримаючи жаль, привітала свою дочку і, як Борей викрав Оріфію⁴⁸⁶, так і вона спішно приготованими кіньми привезла (дочку) до Львова. Відразу ж за нею (кинувся) спритний зять; оскільки йому божок кохання дав крила, прилетів, щоб запобігти (викраденню) і відразу віддав королівські накази Петрові Барзі, комендантові міста, щоб кохану навіть насильно примусити дотриматися слова. Але мати, передбачаючи перепони, біля вівтарів Домініканського костела схоронилася і там з дочкою цілий місяць ховалася в келії. Коли тим часом комендант очікував другого королівського наказу, Сімеон, князь Случський, під виглядом жебрака проникнувши до ув'язнених, за волею матері здійснив шлюб (з дочкою) і після всього комендант, наляканий грізними наказами, оточив монастир більш посиленою охороною, поперетинав водогінні рури, повністю залишив обложених без провіанту. Коли ж і тими воєнними засобами не спромігся переламати жіночий опір, притягнув мідні машини для розбивання воріт. Мати, зламана озброєними проханнями, нарешті дозволила побачити дочку, а зятя ані на хвилину не побажала бачити; він потім помер від укусу гадини, прийнятої до грудей, зазнавши з мимовільною дружиною усього злого і нічого доброго – такою тяжкою справою була примуса до кохання⁴⁸⁷.

1560. Фелікса Лігензу, коли солодким голосом лебедя кликав смерть, було забрано від живих у Дунайовці⁴⁸⁸. Тут, насміхаючись з провісниці близької смерті, відійшов з людських очей, але не порадився з нею, що його віддала під тиск історії, бо ж кожного дня ховали його поминальними бенкетами, і з бенкету його виносили, як з битви, про що досі розповідається. Не залишив жодного заповіту, бо, поки жив, самого себе записав дідичем; обійшлося помірним коштом, бо не вистачило на більше, але примусив довго ридати ліри та плакати кіфари⁴⁸⁹.

1562. Петра Тарла з Щекажовиць⁴⁹⁰ призначили єпископом у передміській каплиці святого Андрея Валентин Гербурт, єпископ Перемишльський, і Леонард Плочевський, єпископ Кам'янецький, і в присутності обидвох він вступив до міста, як до папської столиці, де мешканці, почувши про його прибуття, велику радість засвідчили радісними вигуками⁴⁹¹.

Валентин Гербурт, єпископ Перемишльський, плащ, отриманий з тіла св. Петра та присланий Святим Отцем, у якому, як свідчить Книга Церемоній, міститься повнота папської влади, поклав на плечі свого

митрополита. Давній звичай від жерців Юпітера – білу шапку, зроблену з спини білої вівці, присвяченої Юпітеру, з належними оздобами, – прийнятий церквою та змінений на краще, митрополиту нашому достоїнство збільшив. Бо хрест, який раніше несли перед ним, сам тоді вперше взяв до рук і, спираючись на нього, благословив народ знаком хреста.

Анджей Овадовський, за дорученням короля провівши ревізію арсеналу Високого Замку, виявив там залізні підпори, шпихлір, наповнений провіантом, каплиці з усім необхідним богослужбним призначенням, розкішні королівські покої, також муровані переходи та далля, розкішні королівські покої, також муровані переходи та непошкоджені приміщення для сторожі, крім того десять гармат і серед них одна велика (з гербом) Одровонжа, балліст, катапулт і більшої зброї величезну кількість, пороху, скільки треба. А тепер з цього нічого не залишилося, крім суєти.

1564. Петро Тарло, працюючи над заліковуванням ран, завданих церкві його попередником, скликав збори цілого духовенства, на яких призначив генеральну люстрацію, щоб розхитану дисципліну підсилити корисними пересторогами⁴⁹². Диктатор для себе, цензор для інших, нерідко навіть домашні порушення карав інфулою, а всіх (інших) суворістю.

Він же, поки дбав про більші прикраси святого дому, у перші дні року, вражений передсмертним хрипом, викликаним спазмами, перенісся до кращих (світів). Виконавці заповіту поклали тіло у його пастирській резиденції, а пам'ятне зображення, вирізьблене з каменя, вмістили на протилежній стіні напроти входу.

Щорічні урочистості Страстної Седмиці голота порушила своєю розбещеною необережністю. Коли ціле місто в сутінках дивилося містерію Тайної вечері Спасителя роду людського в оливковому саді, (голота) підпалила стайню біля кафедрального костела від вогню, що погано охоронявся, і ця пожежа, підхоплена віянням полуденного вітру, знівечила третю частину дільниці по вулиці Краківській з критими переходами та перехрещеними вулицями. Шпиталь з каплицею, костел св. Хреста з монастирем, Низький замок з усіма забудовами було знищено⁴⁹³, як уже подавав я в окремому меморіалі.

Томша⁴⁹⁴, князь волоський, протягом цілого часу свого панування вчинив багато ворожих кроків, пропускаючи таємно зграї татарів через свої землі до Польщі, вбиваючи через своїх шпигунів купців, продаючи деяких задля вигоди туркам, нагромадивши такими засобами незмірні багатства, начхавши на які, Александр⁴⁹⁵ з сильним загоном оттоманським напав і одним лише брязканням зброї при-

мусив Томшу до втечі, але той, уникнувши рук Александра, поскільки ніде не мав безпечного притулку, безцільно через гори та перепони поспішав пересікти границі Польщі (і податися) до Угорщини, однак попав з дощу під ринву, схоплений сторожею стрийського коменданта, що пильнувала границі, і був відпроваджений до Львова. Там його разом з прибічником Мачугою⁴⁹⁶ Станіслав Красицький, королівський придворний, через генеральний суд засудив на страту мечем за порушення права народів. Томша шукав засобів уникнути смертної кари, оповідаючи, що скарби закопав у бочці в скритих печерах; що відкриє самому королю секрети оттоманської Порти, ніби знав таємні задуми. Врешті, коли ці спроби виявилися даремними, а Мачуга, допитаний окремо, розбив задуми Томши, обоє силою закону були страчені і в церкві св. Онуфрія, якій своєю останньою волею призначили своє майно, були поховані.

1565. Станіслав Слоньовський⁴⁹⁷, перш ніж став архієпископом, був гідний не тільки інфули, бо чесноті його вже раніше вік, а пошані звичай бездоганні надали відповідної ваги, а тепер нарешті намісником Христа з тоги до плаща святішого покликаний, прибув до Львова з скромним почетом, але з більшою ознакою громадського шанування, яку прийняв від громадян, що вийшли поза мури, в митрополичому костелі каноніком Петром Скаргою⁴⁹⁸ був привітаний почесною промовою⁴⁹⁹.

Щоб писареві не було забагато, а читачеві не було занудно, коротко повідомляю про виснажливу працю будівельників, щорічно присвячувану укріпленню міста. Цілий вік проводили вони на будівництві міцніших башт, зведених на міських мурах, і ледве наприкінці століття завершили справу.

1566. Петро Барзи, до Філіппа, короля Іспанії, відправлений за легата⁵⁰⁰, залишив на управлінні уряду Адама Семушковського. Сам же помер від пекучого палу Іберійського⁵⁰¹ сонця, до якого непривичаений мешканець зимового клімату, залишивши Андрея Барзу, свого рідного брата, спадкоємцем посади.

1571. Як зрадник Іуда своїх апостолів, що пливли в одному човні, наразив на небезпеку, так одноплемінники його русинів і вірмен, сусідів своїх, втягнули до одної і тої ж пожежі. Цілу околицю міста на схід зі Шкотським ринком і верхньою частиною дільниці вогонь, що виривався з смердючих жидівських буд, понівечив і не оминув навіть руської святині⁵⁰². Однак храм Божого Тіла⁵⁰³, вільний від зловісності підступного народу, з повагою (вогонь) здалека обминув⁵⁰⁴.

1572. Занепад домів і людей від двох шкідливих чинників – вогню і мору – описав я в окремії праці, а тепер же достатньо буде для пера, яке поспішає через щити років, тільки згадати про нього. Протягом усіх тих трьох років Польща потерпіла від повітря, що приносило хвороби, і Львів також два роки був просякнутий шкідливим віддихом. Однак після приходу зими лихо ще погано на той час вгамувалося і, вибухнувши нарешті на третій рік, тяжку ціну поголовну для цілого суспільства заплатило.

Сигізмунд Август⁵⁰⁵, пробувши при владі сорок три роки, поклав сумний край і життю (своєму), і періодові Ягеллонського панування, маючи достатньо для об'єднання вільних народів, примирив Литву з Польщею. Львів, справедливо шанувавши найсправедливішого короля, оточив ворота сторожею.

1573. Низький Замок зводиться з цегли. Заздрісник римського щастя сльозами навіть пожежу Вічного міста не вагався згасити, бо ж тільки з праху Рим повстав ще прекрасніший; Львів же, обпалений пожежею, перед двома засоромлений і розлучений, не менш прекрасного набув вигляду. Бо ж Анджей Барзи Низький замок, збудований перед тим пруським муруванням з паленої цегли в тому вигляді, як ми його тепер бачимо, звів⁵⁰⁶, верхній фасад якого, замість пірамід і зубців увінчав скіфськими вазами з вушками. Звідси жартики свавільного люду, який сходився до якогось місця, присвяченого Бахусові, і заявляв, що це відзнаки не судочинства, але корчмаря, закликаючого вихилити келихи задля рівного становища.

Закладаються підвалини Руської вежі. У ті ж дні Константин Корнякт, недавно записаний до (числа) громадян, заклав підвалини Руської вежі, щоб при вході до неї збудувати каплицю для своїх співвітчизників⁵⁰⁷.

Зводиться міський арсенал. Міські урядовці-будівничі, що завжди турбувалися про збільшення міста, випросили частину загальної складки сумою 2 тисячі золотих від згромадження шляхти, яке утворилося під час безкоролів'я, і, використавши фундаменти старого арсеналу, нижче вибудували святиню Беллони⁵⁰⁸ та її блискавковий арсенал, а вище поставили високий шпихлір Церері.

1574. Король Валуа тікає до Франції⁵⁰⁹. Немає нікого більше, хто життям і смертю не виправдав надій, ніж Генріх Валуа. Він, названий королем цілої Польської землі, піднесений на трон руками всіх станів, звів громадське очікування до пустої надії; на четвертий місяць своєю королівською втечею порушив сподівання всіх. Львів, призвичаєний включатися до волі держави, прибуття

короля радісними оплесками, а осиротілість спільними риданнями супроводжував, після того, як довго даремно благав Всевишнього про його повернення, отримав нарешті для охорони міста п'ятьдесят піхотинців.

1575. Велика татарська навала. При довгому безкоролів'ї старання відкликати Генріха (виявилися) даремними, а границя Русі, оголена та беззбройна, татарів, душогубців цілого світу, захочувала до здобичі. Вони не поспішним нападом, але силами усіх орд, прикликаними одним сигналом, і навіть зібравши безстидних амазонок для збільшення остраху для війська, завдали абсолютну і ніколи досі не чувану поразку королівству. Бо ж якщо у Русі щось віднімається, то і Польщі збитки. Поділені на три колони, у той же момент Волинь, Польщу, Покуття пожежами, грабунками, вбивствами винищивши, звідтам з двох боків обійшовши Львів, слідуючи вздовж Сану, білими водами Вісли, що у них вчинком, гідним похвали (вважається), коней змучених напоїли; а як що-небудь з дороги не могли забрати з собою, то знищували вогнем. Менші міста, захоплені сліпим наступом, пограбовані, спалені, усі села кінськими копитами витоптані, більше як половина селян і майже повністю худоба забрані. Два місяці ці нелюди продовжували різню⁵¹⁰, пам'ять про яку донині на Русі зберігається. Донині батьки її дітям у вільний час переповідають, і не знайдеться жодного, хто би не знав про татарське Покровне. Бо ж у свято Пречистої Діви Марії захисниці, зване на Русі Покровою, вдерлися. Тогочасний поет це все таким дистихом відмітив:

«Власною кров'ю залита, в риданнях суцільних втопилась,
Русь захлинулась ціла у зливі подвійній»

Смерть архієпископа Станіслава Сломовського⁵¹¹. Станіслав Сломовський, пригнічений збитками, завданими татарами полям і людям, накликав на себе хворобу тіла стражданням душі і невдовзі, сповнений жалю, полишив людські турботи, здобувши у людей заслужену славу, а у небес благодать за строге виконання архієпископського (обов'язку). Виконуючи обов'язок і священника, і єпископа, сам за небо воював і своїх спільників завжди тримав у такому ж стані. Їх скромність на обличчях, постійне дотримання звичаїв називав короною усіх чеснот, райців задля права патронату, наданого митрополитом, спів'єпископами звичайно називав і не вважав поза своєю гідністю, що вони, приходячи до ратуші, у вирішення церковних справ втручаються. Таким нехтуванням величі біль-

ше ім'я вписав у людські душі, як і громадяни, які на другий день після погребіння влаштували йому другу тризну, бажаючи йому радості навіть щасливими сльозами.

1576. Стефан Баторій зброєю у християнському світі уславлений, духом своїм героїчним довів, що, крім королівства, нічого вже не потребує. Врешті обітницями станів з трансільванських тіснин вибравшись на обширні поля Польщі, п'ятого квітня вступив у Львів⁵¹². Тисяча двісті угорців обступали його по боках, а між ними Самуель Зборовський, викинутий з громади за вбивство Ваповського, тоді звичаєм і одягом перетворений в угорця. У цьому почті виділявся Соліковський, міністр святих справ і корифей релігії. Сам король у фрактурному плащі і шоломі, прикрашеному пір'ям чаплі, їхав на фракійському⁵¹³ коні. Його руська шляхта через свого воеводу, Ієроніма Сенявського першим привітала на дорозі, а потім місто радісними вигуками вітаючих. Серед них Стефан голосом, сповненим надзвичайної гідності, схвально відміченої чужими письменниками, виголосив: «Скоро я покажу, чим король, заслужено прикликаний бажаними на трон, відрізняється від тих королів, запрошених людьми, яких доля народження обманула». Не затримався у Львові довше, як на три дні, і спішно виїхав до Кракова. Його Ієронім Сенявський зі своїм братом Миколаєм з численними натовпами підлеглих добровільних супутників супроводжували.

1577. Іван Підкова, який носив ім'я від залізних підков, що їх ламав руками, окутий залізом по руках і ногах, по дорозі до Кракова і місту Львову дав на себе надивитися, коли всі на велетенську його постать, барки Мілона⁵¹⁴, силу Геркулеса⁵¹⁵ з подивом споглядали.

Потім Остап Дашкевич⁵¹⁶, отаман ніжинських козаків, припливши швидкими чайками на Чорне море, захопив кілька приморських міст, які були під турецьким володінням, а недавно Петра⁵¹⁷, воеводу Молдавського, загалом відданого королю Стефану, позбавив князівства. Коли той повертався з Валахії із здобиччю, Ян Збараський, воевода Брацлавський, дружнім листом запросив його до себе і відразу допоміжним військам, посланим королем до Петра, які швидко надійшли, видав зв'язаного, у їх супроводі його відправили до королівської резиденції.

Я н С е н і н с ь к и й – а р х і є п и с к о п⁵¹⁸. Ян з Сенна, приемний старець поважного віку, звиклий докидати жарти навіть до серйозного, після того, як достатньо зробив як муж за законом природи, за законом ласки серед людей був обраний архієпископом, впроваджений з почестями на митрополічу кафедрі духовними і світсь-

кими станами. Бо ж хоча й не відшліфував гострого розуму серйозними науками, проте при дворах і наметах військових розпускав грубуваті жарти. Відтоді (вважався) дивним майстром виняткового гумору і гостем, здатним на гострий вибрик; однак нічого в нього абсолютно не відхилялося від християнського життя, як каже той же сатирик.

Трясіння землі у Львові. Дня першого квітня земля страшенно тряслася і тим трясінням показала, що не носить на собі нічого більш нестерпного, як невдячність жителів, ніби бажаючи струсити з свого лона ненависних урядові міста, бо аж зсередини самої здригнулася.

Декілька ремісників-кушнірів, які у своїх майстернях обробляли шкіри, звернулися з позовами аж до Маріабургу (Мальборка?) до королівського трибуналу, останніми силами та майном домагаючись у нього одного, щоб забрати насильно фасції і сокири⁵¹⁹ з рук найвищого стану, або принаймні послабити міць його авторитету, щоб народ, точніше багатоголові страховиська, могли входити до сенату і сягнути до підніжжя курульних⁵²⁰ крісел. А найсправедливіший король, знаючи, що зухвалі вибрики натовпу для поширення підступів проти своїх володарів є надзвичайно дієвими, прийнявши з увагою їх скарги, залишив відзнаки магістратські непорушними в руках райців і поклав під точильний камінь, як притуплені стріли⁵²¹.

Ко м е т а у Ль в о в і . У той же час під кінець року комету протягом 21 дня ясно було видно у Львові. Багато осіб, темних розумом, зробилися віщунами.

1578. Король Стефан, готуючись до московської війни, з верхівкою руською провів чотири місяці у Львові. У цей час угорські вельможі, обтяжуючи королівські вуха, вимагали від нього скасувати деякі декрети, обтяжливі для міста, про що йдеться у коментарії Соліковського⁵²², тогочасного свідка.

13 червня посол турецького султана привіз королю папери, у яких вимагалась голова отамана Івана Підкови, недавно схопленого насильника. Для цього його привезли з Кракова до Львова, і хоча він був виснажений муками довгого ув'язнення, проте духом не підкорився суворій долі, овшій із-за сили тілесної нерозторопний і бурхливий, через дане йому та недотримане слово кидав недоречні погрози, а коли йому було виголошено смертний вирок, нестриманим язиком прискорив собі смерть. Отже, на світанку дня 16 червня король виїхав до близьких лісів на полювання або, ймовірніше, для того, щоб не чіплялися до нього прихильники Підкови, яких було багато серед магнатів. Тим часом королівська сторожа привела Підкову до кам'я-

ниці Матвея-аптекаря, що тепер зветься Дибовицькою, і там маршалок Литовський Колович⁵²³ засудив його на страту мечем, а (Підкова) безстрашним голосом закликав небеса помститися за недотримання слова і за свою кров. Потім, виведений з приміщення суду, сказав, що голову свою і руки, що часто перед тим освячував турецькою кров'ю, радо віддає у жертву християнському імені, впав на коліна, і відразу мечем, який сам подав катові, в присутності турецького чауша⁵²³, що дивився зблизька, був страчений⁵²⁴. Тіло (його) руське братство занесло до своєї церкви (Успення) Д(іви) Марії і там, прикрасивши ще непохованого трояндовими вінками, не без тасмного жалю віддали землі.

З в е д е н о Р у с ь к у в е ж у . Константин Корнякт довів до дзвінниці руську вежу, подібну до піраміди, в іонічному стилі, немалим коштом, бо під час будівництва завалилася; покритв сріблястим свинцем, крім того, величезним мідним дзвоном, на зразок кафедрального; зробив голосною, проте неприємною для вух тих, чия думка є найвищою. Бо ж чути, як реве хрипко, щоб не сказати, зовсім грубо⁵²⁵.

Того ж року Валентин Вонсик, львівський котляр, за спалення Полоцького замку обдарований рицарським гербом, тобто рукою, яка тримає смолоскип, пробитий стрілою, і поіменований Полотинським, через пияцтво наробив у Львові багато помилок. Магістрат відпустив його, покаравши тільки словами, знаючи, що так трапляється у нових рицарів. Але той, прийнявши попередження за несправедливість, погрожуючи блискавці шклом, подався до Варшави і там, охоплений тою самою облудною думкою, ніби збираючись одружитися з Вандою⁵²⁶, стрімголов кинувся у Віслу, втопивши разом з собою і шляхетство.

Потім Леонард золотник за зраду, вчинену проти богині Монети⁵²⁷, був відданий у Львові іншому кульгавому богові, тобто чоловікові Венери⁵²⁸, і так,

«Та Кара, хоч вона й кульгає,
Рідко злочинника з рук упустить⁵²⁹»

У той же час два жорна, однаково віддалені від двох ратуш – Єрусалимської і Львівської, були намічені цегляними знаками, з яких на ближчому Христос на покривалі Вероніки своєю власною кров'ю був зображений, а на другому – як-від тягара хреста звільнений Киренесем⁵³⁰. Про це я більш докладно оповідав при описі костелу Св. Хреста.

1580. «О, жорстоке кохання, куди ведеш ти коханців нещасних?»
Двоє суперників, Павло Єльонек і Урбан Убальдіні, один флорентісець,

а другий патріцій, шалено закохалися в Анну Вільчкувну, і коли на весіллі Анни Лонцької обидва Париси⁵³¹ запросили до танцю ту Єлену, подала простодушна панночка руку італійцеві, до якої додав своєї руки і наш львів'янин, вліпивши йому ляпаса і тої ж хвилини від скривдженого італійця отримав смертельний удар. Обидвох відпроваджено до дому того (*Сльонка – прим. пер.*) до дому батька, на той час першого консула, а тамтого до казенного, до в'язниці. Оскільки переступив межі безпечного захисту, про голову його йшлося на засіданні; однак при втручанні жінок, які оплакували смерть обидвох закоханих, а особливо панночки, що гіркими сльозами оплакувала свою провину; і на прохання вмираючого сина, який усю вину взяв на себе, батько подарував йому життя, а Убальдіні сумний вигляд на веселий в короткому часі змінив. Бо рятівниці голови своєї себе цілого віддав подружньою відплатою і свідками поверненої відплати лишив нащадків на многая літа⁵³².

Цей же рік, що поспішав до завершення, потягнув за собою Миколая Гелязіна, найпершого в місті з Ради, доктора права, однак якого мужа? Хай розкаже його надгробок: «Оракул міста, святий захисник права, посередник у законах, постійний член Ради, джерело золотоплинного красномовства, ось Гелязін, якому ані раніше не було рівного, ані потім не буде мати ніколи це місто».

1581. Недрімущий вогонь розбудив свого сплячого сторожа і багатьох інших, а потім ціле місто. Спочатку оволодів броварнею Шимона-пивовара, звідтам, розповсюджуючись на прилеглі дахи, скалічив убогі тильні доми за м'ясними ятками, і лише натовп людський запобіг дальшому спустошенню, а шкоди завдано семи домівкам⁵³³.

1582. Смерть архієпископа Сенінського. Ян з Сенна, архієпископ, після влаштованої ним п'ятирічної забави зі сміхом і оплесками слухачів, закінчив комедію фамільярними жартами, пам'ятними донині, які навіть при божественних (відправах) ненавмисно вириваються. Достатньо одного вишуканого жарту з багатьох. Під час відправи, коли дякон читає Євангеліє, де предки Христа перераховуються безперервним рядом, коли йому текст Євангелія подається для цілування, наказав показати собі пальцем ім'я Спасителя, щоб помилково не поцілувати якогось смердючого жида в спину. Такого роду раптових жартів навіть смерть йому не відібрала, роблячи несмішних смішними. Перебуваючи на крайній межі у цьому змаганні (смерті) з життям, сказав: «Нічого гідного плачу не зробив, але усе чинив задля сміху і блазнем Бога без Бога не буду, «і перестав існувати та пувувати серед живих.

Королю Стефану, котрий поспішав для примноження перемог над москалями, вигнаними на Русь, Миколай Язловецький представив волоського господаря Янкулу, схопленого на Покутті під час втечі від турків. Королю, що давно уже ненавидів Янкулу через листи, які він надсилав до Туреччини, а Янкула, всупереч правам народів, відкривав їх. Тому король, відмінивши свій вирок, запізно підкореного передав львівському суду, який визнав його винним за образу маєстату. Перш ніж виступив на місце страти, (Янкула) одного дня випросив собі тіло, бо ж потім обіцяв повернути до човна Петра, від якого був відведений саксами, посланцями Лютера. Виголосив ті доводи, потім францисканець о. Лозинський поєднав його з Богом і наставив на шлях (істинний) Св. Дарами. Рано-вранці наступного дня, 28 вересня, убраний у широкий єдвабний плащ, виступив на загальне оглядання і, безстрашний, подав катові власний меч, а потім підставив і шию. У ратуші до нашого часу показують меч, а тіло було віддане дружині, яке вона три дні обмивала сльозами, зберегла для себе волосся з голови, а набальзамоване (тіло) після останніх поцілунків і ридань дакійських покклала в гробівець, який недавно збудувала у отців-бернардинців. Пам'ятаю, що той гробівець потім через тридцять років, коли вивозили рештки давнього костелу, бачив я, будучи хлопцем, цілий оббитий всередині таким самим єдвабом, яким була покрита труна. Зруйнувавши гробівець, непорушену труну внесли до нової гробниці⁵³⁴.

1583. Прихід архієпископа Соліковського⁵³⁵. Ян Деметрій Соліковський, якого прихильні небеса обдарували вдачею, вченістю та іншими багатствами, за виняткові старання і чесноти у цьому році досяг вершини архієпископського достоїнства. Його прибуття⁵³⁶ з великим почтом друзів місто спочатку схвалило веселими вітаннями гармат з підніжжя Високого замку, потім з офіційними почестями належного вшанування зустрівши при брамі, відпровадило до костелу.

Наступного дня, який припав на Різдво святого Йоанна Хрестителя, коли архієпископ приймав гостей і магістрат на гучному бенкеті, тривіальна школа, уславлена в той час чужими та своїми учнями, перед приміщенням міської ваги прикрасила сцену, де представлено, як в пустині попередник Христа, з дикими звірями, увінчаними лаврами, тобто хлопчиками, одягненими в звірячі шкіри, проповідує мир і злагоду. Після його переконливої промови Лев Роксоланський перед єдинорогом, гербом архієпископа, схилив коліна і зброю у супроводі хору музикантів, (що виконував) гімн Більбілітанський⁵³⁷ «Не знали леви, кому служать». Позаду митрополичого костелу [молодь], голосом і одягом подібна до дівчини, того ж єдинорога, солодкою мило-

звучністю, як ланцюгами милосердя заплутаного та закутого, до середини храму весело тягнули, а на завершення панегірик святому Амбросію з трубами по черзі відспівали. Це архієпископові було приємним для ока та милим для душі. А оскільки розумів, що все зроблено стараннями магістрату для його імені, великою людяністю пообіцяв віддячитися.

Проте невдовзі двоє священнослужителів, що уже раніше зненавиділи магістрат, напустивши на обличчя фальшиву побожність, з великим пієтетом, звернулися до архієпископа з несправедливими звинуваченнями, доповівши, що райці, які здійснюють опіку над хворими, приховали у себе підношення вбогих. Але рахунковими записами, які опікуни добровільно представили, і (зізнаннями) сотні жебраків, що визнали правильність розрахунків, проведених при розподілі, звинувачення виявилися фальшивими. Архієпископ же проти такого роду заздрісників чужої слави віршики, які (про це) нагадують, доручив написати на своєму столі:

«Хто славу відсутніх применшити скаргами любить,
Хай знає, що стіл цей ніколи не буде його.»

1584. П о ж е ж а . Уже місто, в більшій частині краще зміцнене мурами, винесло за стіни святилище [вогняного] божка. Ця ганьба так його розлютила, що довго серед ларів передміських під зрадливим попелом плекав підготовану помсту, аж після св. Матвія від дому Лісянського виникнувши, перші 36 будинків біля Галицької брами одним нападом зрівнявши з землею, витиснув щедрі сльози у своїх пожилців, понад міру за вогонь і воду, заборонені йому в місті, полум'ям і сльозами передміщанам помстився⁵³⁸.

Ч у м а . Після нищення будинків настало знищення мешканців., Лібітіна⁵³⁹, однаково шаліючи, забирала багатих і бідних. Щоб її усунути, римські диктатори звичайно забивали мідні цвяхи з записом років в стіну храму Юпітера Капітолійського. Львів'яни, навчені проти гніву божеств виставляти в серцях мури, виставили на роздоріжжі дві вотивні плити з Христом, розп'ятим на хресті і написом:

«Ти, що гріхами обтяжений, прийдеш до мене,
Рани криваві мої зцілять провину твою».

Б р а т с т в о с в я т о ї А н н и у к о с т е л і б е р н а р д и н ц і в ⁵⁴⁰. Далі архієпископ нову втіху для святих і допомогу у цих нещастях виділив з церковної казни і дозволив тим, що зазнали збитків, в кінці року з урочистими молебнами впровадити братство святої

Анни при костелі оо. бернардинців. Туди за прикладом архієпископа магнати, міщани та простий люд спільно і наперебій вписували імена.

Соліковський, в усіх відношеннях уважніший за Аргуса⁵⁴¹ та обачний наглядчач за дорученою йому отарою, знаючи, що ціле стадо псується одною паршивою вівцею, скликав дієцезіальне зібрання, на якому виголосив таку промову: «Городи занедбані через погану траву, конгрегації не вважають, що легко підхоплюють погані звичаї», і так багато кукілю, що ряснів по полях Господніх, тобто зловживання, викликані спілкуванням з православними схизматиками, повністю викоринив, зруйновану дисципліну підніс на ноги, нечисленних невихованих з духовенства, що відрізнялися грубими звичаями, усунув для остраху всіх.

1585. Соліковський, шукаючи по цілому світі оздоб для примноження (слави) свого улюбленого (міста), збагнув, що його окраса не в будовах і високих божественних спорудах, а скоріше у спільноті правовірних, з частини яких святиня стане, збудована не Божою рукою, нову оздобу місту від папи Сикста V⁵⁴², з печаткою Рибака, Сенату та Народу львівському в митрополичому костелі на саме Різдво передав, виголосивши таку промову: «Возлюблені во Христі сини! Віра ваша католицька, якою донині Господь і його вікарії на землі утримуються і зберігаються, не могла більше утримуватися у тіснинах ваших долин, але перейшовши Альпи, дійсно зв'язані з небом, аж до вух Сикста V, верховного понтифіка, дійшла та їх потішила найкращою звісткою. Столиця Русі Львів, розташований серед народу зіпсутого та відірваного грецькими царьками від тіла церкви, підставлений щоденним нападам магометан, проте віру апостольську, як зірку ранішню серед хмар, бездоганною в руці тримає, а ересі, ворожі їй, ненавидить більше від пса чи гада, а їх наставників, які гарно говорять, чим далше від батьківських осель віддаляються, тим ближчими стають до неба, закривають брами та вуха, відкидають від своїх вівтарів і вогнищ. Задля незмінної стійкості вашої віри святий апостольський престол з особливою прихильністю через найсвятішого намісника нашого Божого Сикста V, її кормчого, зі своїх родинних гербів вашому левові щит, осяяний трьома зірками, та три пагорбки, теж зіркою оздоблені, як урочисті відзнаки назавжди надає, дарує, і цією грамотою, яку я вам передаю, дає, дарує і доручає. Ви ж бо, які непорушністю вашої віри цими зірками сягнули до неба, а горбами від міста семихолмного на Русь змогли перенестися згідно з обітницями Христа, насолоджуйтесь довго цією ласкою верховного понтифіка, щоб нарешті самими зірками, що показують вам дорогу до зірок, охоплені прагненням до вічних холмів, змогли прийти радісні до гори

гір». Магістрат прийняв апостольський лист, а на промову архієпископа радний Шимон Бжезіна коротко відповів: «Жодна хвала не видавалася милішою для вух громадян від сьогоднішньої, яку від найпершого хранителя християнського світу та шанувальника своєї віри отримано з рук пастиря до (дня) народження агнця і передано їх левові. Зрештою, якщо Божественне слово донині мовчало, то ані сенат і народ львівський не знайшли відповідних виразів для високої похвали. Однак прикладом римлян, які просили у донаторів вінків з Стренійського⁵⁴³ гаю, обіцяних їх полководцям за успішну діяльність, що ті похвали та відзнаки Монтальтинські⁵⁴⁴ не лише для прикрас громадських будівель, а й душ, які ніколи не помруть, будуть викарбовані, і дадуть їх за старання, щоб надалі Лев роксоланський, для виконання військового обов'язку щитом зірчастим наділений, не боявся жодного нападу, а навпаки, натхнений гігантською силою, навіть гори, йому дані, кидав у ворогів католицької церкви».

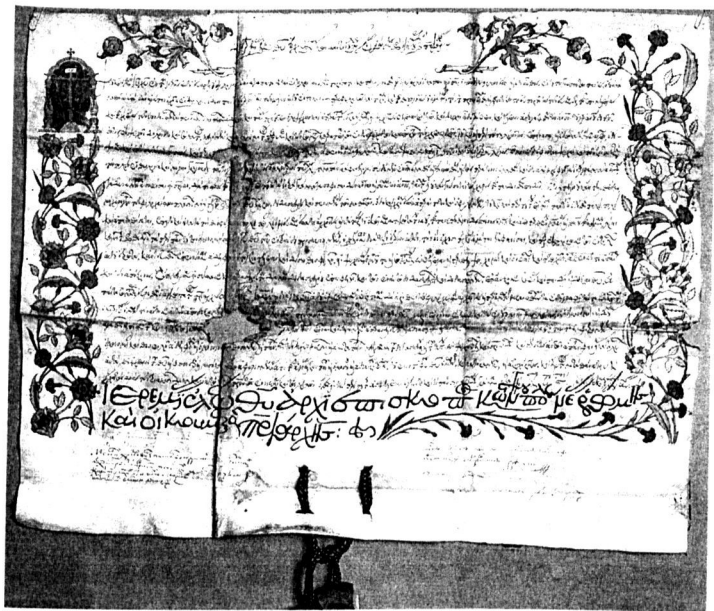
По завершенні усього райці архієпископа аж до палацу відвели, а архієпископ їх у відповідь запросив на бенкет.

1586. Закінчувався рік, і декілька днів залишалося жити Стефану Баторію⁵⁴⁵, якого в Гродні своїм завершенням (той рік) потягнув за собою. Від смерті короля затремтіло королівство, всі засмутилися, також і Лев Руський заричав. Бо ж войовничий князь, який носив шолом замість корони, мав більше перемог, ніж років на троні, а своїм прикладом настільки усім надихав любові, що скіфські вожді ціле десятиріччя не сміли нічого чинити його могутності, а Русь також на ложі миру безпечна відпочивала. Львів його войовничій тіні після відправи, (проведеної) архієпископом, бажаючи йому віковичних тріумфів, зміцнив брами сторожею.

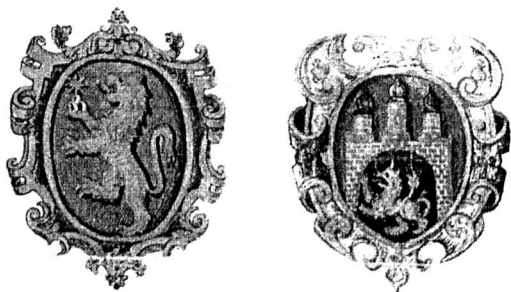
1587. Станіслав Жолкевський, якого Стефан призначив воеводою Руським, з блискучим супроводом прибув до Львова і там же зібрав сейм цілої провінції для вибору майбутнього короля, на якому були присутні навіть місцевий архієпископ Ян Замойський, канцлер і гетьман Миколай Сенявський і Язловецький з численною шляхтою.

Того року, Соліковський повністю відновив каплицю Бучацьких, через давність брудну, темну та западаючу замінив більш досконалим (витвором) мистецтва, замкнув округлим склепінням і ченцям-академікам, що невдози мали прибути, призначив.

Сигізмунд Третій⁵⁴⁶, довго змагаючись у Швеції з несприятливою долею, так відразу з в'язниці на трон польський вступив, а противника берла навпаки з трону до в'язниці кинув і, як переможець, по затоптаних королівських орлах вступив на королівство Сарматське. Йому



Грамота про надання Успенському братству права Ставропігії,
1586 р., ЦДІА у Львові



**Герби Папи Римського Сикста V та міста Львова
до 1586 р. на грамоті про надання Львову права
використовувати герб Папи,
ЦДІА у Львові**

Львів, офіційні привітання замість пам'ятників перед вітварями склавши, попросив у Всевишнього стільки років життя, скільки має король підданих.

Ч у м а ⁵⁴⁷. Цілих три роки, більше для оплакування, ніж для згадування, коли небезпечні хвороби муки люду щорічно завдавали, часом з більшою, часом з меншою шкодою для померлих, як співає поет:

«Врешті на вбогих селян, смертоносної сили набравшись,
Мор навалився і в оточене мурами місто ввірвався.
Спершу нутро все горить. Червоність і віддих палючий»...

«Здерев'янілий язик. Пересохлим, порепаним горлом
Ловлять повітря, та подув палкий не збиває гарячки.
Ані на постіль лягти, ані тіла прикрити не можуть:

«Й не порятує ніхто: лікарів, що приходять на поміч,
Косить недуга – мистецтво їх нині самим їм на шкоду.
Хто біля хворих бував, не лишав у біді свого друга⁵⁴⁸»...

Ще місто, пригнічене стількома нещастями, не віддихнуло, як скоро нова біда туди прийшла. Миколай Язловецький, намісник Снятинський, ніби на допомогу загонам Максиміліана безладну юрбу, зібрану з низових, волохів, циганів, привів під Львів, нагло вимагаючи від його імені видачі Максиміліана. І вже з монастиря отців-бернардинців, який він обложив, виставив вогняні паші гармат проти Галицької брами. А потім зрозумів, що міщани за Сигізмунда твердо вирішили (стояти) до останнього і мають намір відкинути силу силою, настрашений крім того падаючими ядрами, які міщани для підпалення монастиря, тоді дерев'яного, вистрілювали з камнетів, аж нарешті після втручання Соліковського, який йому в залогу пробачення і королівські ласки запропонував, нічого більше не вчинивши, відступив⁵⁴⁹.

1589. Едер-паша, намісник Сілістрії⁵⁵⁰, викликаний через нападів івонські⁵⁵¹, підліські, козацькі у турецькі провінції, з величезним військом, зібраним з турків, скифів, болгар, бессарабів, наблизився впритул до Русі, принісши їй невдовзі спустошення. Замоїський, покликаний несподіваним сигналом, сповістив листом короля про небезпеку, а сам похапцем поспішив до Львова і там, перше ніж зібрати внутрішні сили королівства, на верхівці Лисої гори⁵⁵² вибрав місце табору, обвівши його відразу ровами та валом, залишки якого донині проглядають, оточив піхотою. І вже туди багато руських ватажків у супроводі вели-

чезних загонів прибуло, маючи намір той жереб війни (розділити) з Замоїським, а Едер чи таємною силою божества, чи наказами візантійськими від задуманого відкликаний, зруйнувавши та спаливши Снятин, відвернув стопи від самої границі королівства. Львів, звільнений від страху, Господу, своєму визволителеві, склав подяки.

1590. Білоскурський, бургграф Високого замку, наплодив дітей чоловічої статі, але через поблажки матері здатних на будь-яке зло. Будучи вже дорослими, вони, необуздані та невгамовні, щонаочі завдавали передміщанам багато шкоди та кривди, ховаючись удень по закутках замку. А коли часті скарги скривджених замучили перестарілого батька, ухвалено на вишенському сеймику, щоб радники Павло Єльонек і Станіслав Гонсьоровський доповіли про ці розбійництва. Втім Єльонек вчинив гостріше, бо запропонував у рицарському колі, щоб згорбленого батька усунути від керівництва довіреним йому урядом, а замок, який тепер є лігвом розбійницьким, довірити іншому підстарості. За цю гостру промову, потрактовану ними як образу, Білоскурські зробили радникам засідку в Бартультівському лісі, коли вони поверталися, відпровадили їх набік, погрожуючи певною смертю Павлові Єльонку, але врятований він був тимчасово проханнями Гонсьоровського, невдовзі видертий переїжджими з розбійницьких лап, повернувся цілим до своїх, а ті, що робили гостинець небезпечним, були засуджені правом меча і того ж року по борделях і корчмах втратили життя і пролили кров⁵⁵³.

1591. Товариство Ісуса проникає у Львів Соліковський для своєї найдорожчої нареченої (*церкви – прим. пер.*) вишукуючи прикраси далеко і в найвіддаленіших межах землі, від препозита Тов(ариства) Ісуса Клаудіо Аквавіві випросив двох пресвітерів, Мартина Латерну та Каспара Нагая, першу й останню галузку скіфської порослі на ниві Ігнатія⁵⁵⁴, і тримав їх при своєму дворі більше семестру. У цей час вони займалися відправленням обрядів і проголошенням слова Божого, навчивши багатьма прикладами душі міщан. Потім, після прибуття отця Самуеля Поремби, архієпископ, порадившись з громадським урядом, при одноголосній згоді наказав перейти до Вересневих Календ⁵⁵⁵, а отців у супроводі згромаджень духовних і світських запровадив до митрополичого костелу і каплицю Бучацьких, недавно, як я говорив, відновлену, передав їм у володіння. Крім того, пишною промовою і великою похвалою заохотив милих Богові людей, всебічно навчених християнських наук, найкращих знавців таємниць вірного народу, до сіяння Божественного і вшанування євангельської істини, називаючи їх борцями, посланими з небес

для викорінювання обридливих ересей і потвор, які з них розростаються, вихвалюючи їх іншими похвалами, скромність їх побожно збільшуючи. З костелу потім до кам'яниці Ганльовської, призначеної для помешкання Отців, подався і там же, після обіду, влаштованого першими громадянами, залишив нових гостей⁵⁵⁶.

1592. Довголітню незгоду між світським урядом і духовним на предмет головуючого, що звичайно вибирався радними, той же прелат (*Соліковський – прим. пер.*) (*розв'язав, заявивши*), щоб райці вибирали головуючого лише з грона капітульного, а потім щоб мали взаємне право обрання або радника школи, або іншого, що розуміється на мистецтві вибору каноніка⁵⁵⁷.

1593. Другий дієцезійний синод Соліковського г.о. Соліковський, за все хвалений, і того року перо моє до себе перетягнув. Бо ж зібрання своєї дієцезії проводив багато днів. На ньому старався, щоб пресвітери божественних обрядів без жодної зморшки чи плями були, звичаї усіх пильно перевіряв, викривлених на погане виводив на правильне, особливо зло лихварське і те, про що я не хочу говорити, заборонив духовенству, погрожуючи покараннями винуватцям, щоб чужі гріхи не зробили своїми помилками. Нарешті ці найбільш повчальні санкції розповсюдив друком⁵⁵⁸, які тепер гинуть від молі і червяків, хоча цілком непогані звичаї.

1594. Чума⁵⁵⁹. Не тільки Соліковський наповнив подіями це десятиріччя, а й повітря смертельне, яке від серпня аж до кінця грудня мучило ціле місто, відкрило перехід до підземного царства великої кількості людей.

«Пошесть одна упокоїла двох, що взаємно кохали⁵⁶⁰» –

– Мікеліні, юнака італійської крові, та Пелагію, руську панночку, що обоє палали взаємним, але невинним коханням. Він привіз до Львова вино з Криту, яке продав батькам Пелагії, а себе самого віддав дівчині на додаток. До дому Пелагії теж потрапило (смертельне) повітря і, на нещастя, першою з мешканців її вразило. Тоді цю квітку, немов підтяту плугом, винесли до садочку на передмісті, родичі на віддалі йшли за живим трупом, сам Мікеліні, випросивши собі дозвіл (перебувати) біля ложа дівчини, що до сих пір йому було заборонено, невпинно сидів біля вмираючої, прислужуючи їй і при обкладанні компресами, і при інших потребах, витираючи сльози чи піт, тишив в останні хвилини очі вмираючої, але на жаль! Свої очі, коханням колись сповнені, потопив у сльозах, палкими вустами прийняв остан-

ній подих (коханої). Роблячи це, не бажав нічого більше, як тільки смерті від кохання. Він же сам і тіло, обмите сльозами, поховав у Благовіщенській церкві. Кохання зробило його сміливим, але не врятувало від нещастя, бо ж через 9 днів пав жертвою того ж самого нещастя, що й Пелагія. Помираючи, однак не забуваючи про Пелагію, наказав своє мертве тіло поховати у сусідньому костелику св. Станіслава і поставити на обох могилах два камені, свідків свого кохання. Слухняні родичі поставили на могилах два прості камені з вибитими на них двома серцями, увінчаними лавром, додавши вірш Шимона Шимоновича:

«Смерть не розірвала,
Що любов з'єднала».

1595. Станіслав Сапоровський виховав трьох дочок до років повнолітніх для виходу заміж, очі яких, а ще більше посаг, гостріше за стріли пробивали серця юнаків. Але вони рідкісним не тільки для тих часів прикладом, згасивши між собою потоком сліз напади божка кохання, всі три вирішили агнця, також родовитого, якого мали в своєму родинному гербі, поєднати з агнцем невинним. Зрадивши такому зятеві, батько посвятив трьох своїх дочок стільком же музам, призначив свій двір на монастир, а рицарський маєток замінив на власність весталок⁵⁶¹. І невдовзі за сприяння архієпископа, що схвалив таке благочестиве спасіння, чотирьох законниць, які жили згідно з уставом св. Бенедикта, привезено з Сандомиру, закладено жіночий монастир для дів, присвячених Богові, а коли скінчився рік прийняття обітниць чернечих, ті три дівчини прийняли з рук Соліковського покривала⁵⁶².

1596. Уже мішани вигнали вогнем і водою від себе Мульцибера⁵⁶³, однак цей усунутий вигнанець, стоячи одною ногою на передмісті, а другою кульгавою між мурами, на вулиці суконній (Кравецькій?), вибухнувши з дому Станіслава Гонсьоровського, охопив два прилеглі доми, ушкодивши їх аж до дахів.

Перш ніж рік закінчився, підбурювач України Наливайко, який серед зграї нероб і гультьїв став бандитом, закутий Яном Замойським у кайдани, побачив Львів вперше і востаннє⁵⁶⁴. Кадлубий і Лобода⁵⁶⁵, його співтовариші, щоб не попастися в руки живими, загинули в зятій сутичці.

1597. Дня п'ятого серпня шкільна битва між вихованцями Марса і мистецтвами несподівано вибухнула. Деякі молоді жовніри, упившись

до нестями руським медом, змушували усіх, хто йшов назустріч, утікати від великих галасів і оголених палахів. Велика їх кількість подалася на цвинтар митрополичого костелу, почувавши себе безпечними під охороною святого місця. Однак драби і туди вдерлися, наносючи людям рани без розбору, а коли інші повтікали, напали на кліриків, які споглядали це видовисько, і, засліплені люття, били невинних дрючками та кийками. Школярі, вражені таким поведженням, озброєні одні твердими гілками та обсмаленими палицями, згідно з рекомендацією Марона⁵⁶⁶ (*Вергілія – прим. пер.*), а слабші каменяками та будь-чим до кидання, що потрапило під руку, об'єднавшись разом, напали на тих громадських порушників. Вчителі закликали їх до школи, підхльоснутих рукою заганяли до свого Тулліануму⁵⁶⁷. Скоро прибули солдати і зажадали від Яна Барановського, у той час управителя шкільного, щоб видав їм і переможених і переможців, а коли він відмовився, оточили школу, погрожуючи (забрати їх) насильно. Тим часом було подано вечірній знак для замикання брам з ратушної вежі мідною сурмою, міщани ж, приймаючи за знак сили, щоб силою відбиватися, почали збиратися у великій кількості і зачіпатися уїдливиими словами з солдатами, і скоро від сутички перейшло б було до бійки, якщо б не дощосносний Аполлон⁵⁶⁸, поспішаючи на допомогу домові муз⁵⁶⁹, не наслав був страшної бурі на тих, що билися, і близької битви не розлив дощем. Наступного дня, на який припала неділя, преподобний Альберт Перлицький, патрон костельний, заборонив службу у всіх костелах і лише через Соліковського, після заспокоєння сутички, на п'ятий день відмінив свою заборону.

До цього часу я говорив з тобою, ласкавий читачу, щоб ти мене слухав, а тепер же хочу перед твоїми очима представити моє місце народження, щоб ти також пізнав мене. Отже, місяць серпень у день св. Бернара, медоточивого доктора церкви, що мав більше алое, як меду, привів мене у цей світ; а апостол із знятою шкірою⁵⁷⁰, щоб я багато не думав про вигоди, прийняв мене до свого імені; нікчемного долею народження, але здатного йти за славою і подумати про заняття, однак не дозволив мені славного походження, як колись нещасливому Пирнейові⁵⁷¹; не є я плодом останнім батька, ані димком, що народжується з полум'я війни, ані від такого батька не походжу, як той цар Сицилії⁵⁷². Праця батька мого багато каменів переробила на святих, велику частину середмістя перетворила на пісчаникову, а вибиті на мрамурі публічні написи читаємо тут і там. І вже Глинянська вулиця, місце мого народження, яка колись налічувала 200 будинків, а костелів і монастирів стільки, скільки їх є у цілому місті, а що найважливіше, має на самому початку єдину опіку міста – св. Яна з Дуклі. Але:

«Я не є ані з небесних, ані з безсмертних».

Більше, однак, Мінерві⁵⁷³, ніж Люцині⁵⁷⁴ годиться мені бути зобов'язаним. Бо ж вона засудила в колісці незаслужено скам'янілого на кам'яноломні, але Паллада⁵⁷⁵ зрушила цілий камінь, щоб мене з плебейського натовпу кам'яного, який в Римі складав другий народ, витягнути. Нарешті витягнула і на берег Феспіадійський⁵⁷⁶ поставила, на який впало перо Горгонського коня Ювенала⁵⁷⁷. Коли його (перо) Феміда⁵⁷⁸ до моїх рук пригнала, а досвідчений у праві Аполлон, подібно до німої статуї Мемнона⁵⁷⁹, яка співає, коли її торкнуться ранішні промені, а воно (перо) стало летючим, щоб швидше я міг якщо не через вчені уста мужів, то хоча б через уста народу заслужити (славу). Бо ж мені, що воює у Геліконському війську⁵⁸⁰, сенат накинув незрозуміле, Кінтії⁵⁸¹ же, тягаючи за вухо, нагнав стыду, щоб більше не забавлявся з дев'ятьма сестрами⁵⁸². Від них отримавши нагороду, в останній вік, уже обмежений вісімдесятьма роками, заходився пошуками та переповіданнями справ вітчизни, які з громадських і приватних манускриптів і записів старанністю, як мусив, красномовством, як міг, зібрані й описані на вівтар Мнемосини⁵⁸³ складаю, а перо, рухом якого уже донині перенісся, іншим після мене радо передаю, що прийдуть до кінця цього століття, щоб я, фанатичний старець, не вирвав усї пальми Александром⁵⁸⁴, (які будуть вести аннали).

Після цього розриву, переказаного для історії, мене цілого у піфагорейське⁵⁸⁵ мовчання занурено, бо ж немає нічого легшого, ніж мовчати. Дійсно, коли такою мовчанкою мені здалося, що мої співвітчизники знову мене поховали, бо ж мертвих знову наказано класти в могилу, яка згадки та вчинки їх знищує, але після п'яти років я почав уважно роздумувати сам про себе, який же тутешній Антігон⁵⁸⁶ після мене підхопить ниточку моєї розповіді та потягне (далі)? Бо ж співгромадян моїх з попередніх часів достатньо врятував від забуття, як мені здається, видавши минулого року на громадський огляд «Viri Illustres». Самі сучасники та їх справи, завершені в моїх очах, пера, яким я пишу, подібно до жезла Меркурія, який викликає мертвих до життя, здається, очікували. Коли жоден з усіх, хто дружню руку тим, що відходять у води Лети⁵⁸⁷ простягає, не знайшовся б, знову зброю писемну, повішену мною біля святині Геркулеса, вирішив я взяти і носити через роки мого життя, щоб не загинула вона через мовчання разом зі мною.

1597. Костел Усіх Святих. Наприкінці року Соліковський, не знаючи відпочинку, цегляний храм, недавно зведений весталками бенедиктинськими, Усім Святим віддав у володіння. Простий люд його донині називає Пантеоном⁵⁸⁸.

1598. Орган, збудований 83 роки тому в митрополичому костелі, через постійне користування зіпсутий і розстроєний, старшини костелу старалися відновити.

Після відходу короля Сигізмунда до Швеції громадяни, озброєні на місцях, на брамах і міських укріпленнях чатували вартою.

1599. К о с т е л с в . А н н и . Восені цього року згубне небо надзвичайно смертельні зерна, що потім три роки визрівали, на людей кинуло та продовжувало (кидати). Проте Соліковський каплицю св. Анни, частково кам'яну, частково дерев'яну, недавно зведену цехом кравців, церемоніями, належними для шанування цієї святої, освятив і призначив щорічно ці урочистості на неділю Рогаціонум у наступні роки надалі (святкувати).

Погребіння королеви Анни⁵⁸⁹, яке відбулося у Кракові, Львів також відбудув уявними належними поховальними обрядами.

1600. Шістнадцяте століття розпочалося колотнечею між міщанами та вірменами. Ще Тацит у своїх Анналах⁵⁹⁰ відзначив, що вірмени часто незгодні та ненавидять римлян. І наші від своїх предків не відрізнялися. Розпочалися чвари через різниці в обрядах, які (вірмени) самі батьківським обрядом, а наші чисто по-римському відправляли, а з розбіжності релігії розрослися незгоди душ. Тому-то донині про способи ведення життя і про певну кількість домів між собою з великим запалом тягаються. Але з обидвох (сторін) купуючи за гроші надію, золотими сітками ловлять рибу.

Між тим, поки громадяни між собою сварилися, швидкий гонець конем до Львова прилетів, повідомляючи, що Михайл, князь Трансильванський, розгромлений Замойським при річці Телестин, у нього сто тридцять знамен і понад сорок дві бронзові гармати забрано, військо його пограбоване, частину перебито, частину взято в полон, табори знищено, Іеремію і Симеона Могил, союзних князів, відновлено у їх провінціях, і поляки повністю здобули перемогу. З цього приводу міські громади відразу поспішили до святих храмів, вітаючи та радіючи; а коли засутенів вечір, військові гармати громами та блискавками, а видовищні сцйва святковими вогнями засвідчили громадську радість.

К о с т е л с в . М а г д а л е н и . Сикст Греварій за три роки до того на Сокільницькій дорозі поставив кам'яну колону, прикрашену стражданням Христовим. Цієї весни до ніг його Анна Пстроконська поставила малюсіньку капличку святої Магдалени з тесаного дерева,

а при вході до неї зображення семи смертних гріхів, а після них образ єдиної володарки Христа, додавши відповідний напис:

«Марія Магдалена, великі гріхи мої»

1601. Одного нещасливого дня Ян Давидовський з челядником був жорстоко замордований вбивцями перед домом Огожалків, а коли власники збіглися подивитися на це вбивство, в той же час святотатці обчистили митрополичу сакристію, і, що найгірше, обидва (випадки минули) безкарно.

Ян Гербест, церковний проповідник, милий людові, після того, як багато років Христа, а не себе самого представляв народові, несподівано замовчав, бо смерть заповіла мовчання.

Вулкан, вирвавшись з кухні магістра Шимона, що знаходилася за монастирем оо. францисканців, шість сусідніх хатинок одним ковтком поглинув.

Костел св. Хреста на Краківському передмісті. Каплиця на полі Св. Хреста, вимурована спочатку чотирикутною, а потім у вигляді хреста, тепер нарешті була завершена шпилем з закрученим дерев'яним верхом, і це коштом з маєтків старих людей, і з записів (майнових) померлих від різних хвороб і тут похованих, як я оповідав вище. Потім міщани, відзначаючи Великий піст і невдовзі Великодні свята, звикли проводити тут весняні забави, прогулюватися на повітрі та (влаштовувати) християнські процесії.

1602. Простий народ, жалісний проти своїх керівників та винахідливий у наклепах, з одного міста два цього року хотів зробити. Деякі з них, кого називати не хочу, у петиції до минулих консулатів не звернули уваги на інтереси держави, а вони болісно це переносять, ніби легко повірити, що збунтували люд. Отже, подавши скаргу до ратуші, лавничий уряд як посередник, а за його сприяння усі громадяни, громади міські, нарешті усі ремісничі об'єднання натовпом з ратуші пішли до костелу св. Хреста, де, вислухавши мессу нового закону, ніби божественну справу впровадили, декілька днів проводили збіговиська, на яких начальників, поборців, возних між собою вибрали, і встановили поголовний податок⁵⁹¹.

П о ш е с т ь . Незгода громадян є отрутою для міст, що показала торорічна осінь, коли після війни прибиральники міської каналізації магістрату завдали клопоту, бо роїща загальних хвороб вторглися у Львів і більше ніж дві тисячі з цих крочкотворів винищили. Хоча

передчасна зима, найкраща протидія шкідливому повітрю, надійшла, тим не менше

«кара, супутник вічно великих, перша поганих»,

огидна пошесть сама з немилості неба багатьох смертних, вбила⁵⁹².

У кінці року золотар, ім'я якого я замовчую, за фальшування срібної монети та за карбування мідної був приречений на спалення

1603. Ян Ольковський, вигнаний з військової служби розбійник з великої дороги, на міщанина віленського Солокая за Львовом напад і вже задумав вбити, націливши зброю. А той, приречений, тої ж миті попросив допомоги у святого Дукляна; за його допомогою куля від стрільця влучила в нього, коня розбійника вразила та знищила, а сам розбійник ставши пішоходом, схоплений, і за законом Корнелія, на роздоріжжі був четвертований.

В о г о н ь . Пожежа, що спалахнула з бровара Мельхіора Стібора, жорстоко знищила цілу вулицю, що простяглася напроти міського замку.

С м е р т ь С о л і к о в с ь к о г о ⁵⁹³ Соліковський, архієпископ виняткової побожності, після того, як давніх архієпископів християнських Стрепів, Роз, Тромб новими radoщами покликав до життя, а своїм наступникам на архієпископській кафедрі залишив живий образ намальованого пастиря, радісний відійшов до найвищого пастиря наших душ.

Станіслав Жолковський, Петро Мишковський, Ієронім Сенявський, тріумвіри, призначені для сплачення солдатської платні у Лівонії заслуженим воїнам після двох років, коли в громадській скарбниці виявилася нестача п'ятисот тисяч, призначених для солдатської платні, товарами зі складів наших купців, призначених на крайню необхідність, якій навіть боги підлягають, поповнили нестачу у скарбниці⁵⁹⁴.

У присутності тих же панів, воєначальників, духовних орденів, (різних) верств населення, поділеного на громади, і навіть самих різновірців, тіло Соліковського було відпроваджено до його архієпископії і покладено в гробівець Бернарда Вільчека, з сльозами усіх добрих (людей).

«Гідно з життя відійшов цей муж доброчесний,

Всі громадяни із жалом прощаються з ним».

І хоча пам'ять про нього донині зберігається у благословенні, проте виконавці його останньої волі мармуровий пам'ятник його святому

праху поставили з епітафією, правдиво написаною, до якої я додаю не менш добру віру, зроблену сучасником покійного Якобом Солігевієм, витягнуту з його домашнього збірника (сентенцій):

«Світочем був Соліковський для себе та інших:
Був смолоскипом для всіх, сонцем для себе палав».

С т а в р о п і г і й с ь к а в е ж а . Константин Корнякт, критянин, спочатку старший збирач мита в Молдавії, потім прийнятий до шляхетського стану Речі Посполитої, був довго славний своїми справами, якими собі розкішну кам'яницю на Ринку, а одновірцям вежу з тесаного каменя з дзвонами у найбільш шанованому місці руської [дільниці] поставив, а потім на 80-му році свого життя слідом за човном Петра розбив човен життя свого⁵⁹⁵.

1604. На початку року Станіслав Гульський Руську провінцію, пусту після смерті Миколая Гербурта, прийняв, здійснивши в'їзд до Львова.

Цей рік показав, що нужденність батьків є вигнанням для дітей, бо на початку його Петро Брозина, недавно улюблений син замкового сторожа, а тепер кривавий Спартак⁵⁹⁶, пізньої осені дорівнявся Лукашу Войнару та Яну Осецькому, знатним міським молодикам, обидвом нічним розбійникам, на публічному місці поклали (свої) карки (перед) катом.

Товариство св. Ігнатія⁵⁹⁷, помічаючи, що ряди товариства, яке на той час очолював Клаудіо Аквавівіа, рідішають без допливу живих струмків, які б'ють із шкільних джерел, намислило також у Львові відкрити струмки вічних криниць. У березні того року прийняті ними місця розумно позаймали, а одного зайнятого, але наданого їм львівським урядом у присутності королівського суду, незважаючи на лихо-слов'я, почали домагатися для кращого вжитку.

Іпатій Потій, митрополит Київський, повернувшись з Риму, де схилив коліна, вшановуючи намісника Христового, своїх співвітчизників, відлучених у Львові, старався повернути до однієї кошари та одного пастиря, але розповідав казку глухим. Бо ж, народжені у своїх помилкових думках, замкнули перед ним усі храми та вуха. Отже, витерпівши відмову у православних храмах, жорстоко їх викляв під час богослужіння⁵⁹⁸.

Якийсь московський пройдисвіт почав грати для цілої півночі смішні сцени. Той біглий монах, скинувши з себе невідоме ім'я і власяницю, прибравши ім'я Дмитрія⁵⁹⁹, князя Московського, та титули, проголосив себе володарем тої великої держави. Зачаровані його вигадками, Ежі Мнішек, воєвода сандомирський, Адам і Константин, князі Вишневецькі, і багато заможних грали у цій виставі перші ролі та влаштовували озброєний балет. Ціла Європа спостерігала, а Львів поклав початок тій смутній сцені. У той час у місті згромадилися володарі, побуджуючи то сльозами до жалю, то заохочуючи королівськими обітницями молодих і заслужених, що добровільно чи за платню служили, яких у Польщі була велика кількість під час заворушень Ракоці⁶⁰⁰, згромаджуючи їх під хоругви. З тим військом, поспіхом зібраним, на початку весни рушили до Северії, і навіть пішло багато міщан, увірвавши в його долю.

Ян Свошовський, писар Львівської землі, бажаючи прикрасити скромність Домініканського костелу, примурував бічну каплицю до південної, вівтар якої призначив для образу Богородиці. Його потім Адам Станіславський, воєвода Подільський, випросивши у львівського уряду більшого наділу, зробив ще прекраснішим і коштовнішим.

1605. Архієпископ Ян Замойський⁶⁰¹. Ян Замойський Гжимала, так довго ховаючись у Сецехівському аббатстві, щоденно сяючи все яснішим світлом чеснот, у березневі Іди (15 березня) зійшов до світоча архієпископа Львівського. На цей престол його призначали збори найвищого духовенства, корона шляхетних, натовпи громадян і всі незмінні супутники гарної слави. Він зліквідував багато зловживань стародавньою забобонністю, як-от: звичайні обходи баптистерію за числом недільних днів по Трьох Королях, які тривають до Страшної Суботи, шалені карнавальні збіговиська, попойки, рознуздані манери, дуельні змагання суперників, обливання водою на Великдень і інші погані звичаї щорічного свавілля скасував.

Між тим у місті та поза містом шалена пошесть Вулкана знищила (дільницю) між тильною частиною Сцібора, окрім п'яти корчем напроти Краківської брами, а безбожного живодера за пограбовану святиню перетворила на попіл.

Блискавка бездумна, що не може навіть пропускати хмари, з яких народжується, того року не пропустила ані святині св.Трійці, у якої верхівлю вежі скинула на землю і запалила б дерев'яне склепіння, якщо б не злива несподіваного та навалного дощу, а також теля, що своєчасно поспішив, не запобігли початкам цього (лиха). Та сама стріла крилата Юпітера подвійним ударом дві фігури, які було видно

звідусіль, одну з Господом Ісусом, розіп'ятим на хресті, одну на Лисій горі, другу на дорозі, що веде до роздоріжжя до св. Юрія, вразила, що стало причиною забобонних переказів між людьми.

У місяці серпні черниці, які наслідують третє правило святого Франциска, до того часу провадили відокремлене життя у ручній праці; відтам частина перейшла задля кращого (життя) на устав святої Клари, частина ж не хотіла бути пересадженою, як віковічні дерева, з яких остання друганна⁶⁰² (так у тексті, тобто з родини Духнів чи іншої – прим. К. Гека) замкнула згромадження разом з життям 1630 року.

У місяці липні львівські патриції, вихованці львівської тривіальної школи, протягом трьох днів шкільну виставу про видатного героя Яна Замойського⁶⁰³, архіграматика та архістратега королівства, як та кож і свого надійного Мецената, який недавно відійшов з життя, урочисто показували. Посередині митрополичого костелу величезні підмостки на кшталт трону Соломона звели, на кожній сходинці якого стояли дванадцять левчиків, що тримали різьблені щити овальної форми. На їх поверхні, виписані золотом, сяяли імена юнаків, яких той добродійний герой, взявши з львівських Афін, у далеких академіях вищими студіями за свої кошти виховав, як от: Урсина, Бурса, Бірковського, Сімоніда (*Шимоновича* – прим. пер.), Шміглицького⁶⁰⁴, Странгоцького, Стефановича, Кіслицького, Шольца, Гепнера⁶⁰⁵ та інших, яких золотою рукою витяг з плебейського сміття і вивів на вершини почестей. На самому верху риштування височіла статуя померлого з девізом: «Залізом озброєний і золотом».

Наприкінці року дев'ять розбійників на чолі з Анджеєм Зубрицьким пограбували Яна Радзіцького, який зимував у своїй халупці. Він же, напівголий, за допомогою сусідів схопив їх, коли вони бурхливої ночі ділили між собою здобич, і відразу віддав їх на заслужений меч згідно з правом Корнеліуса та поховав їх разом на цвинтарі (при костелі) Діви Марії, без імені, але з євангельським (написом): «І тут дев'ять?»

1606. Цього року фатальна катастрофа потрясла Польщу. Шляхта, яка проти татарів, які щоденно забирали їх у полон, повинна була зібратися до зброї проти короля, вважаючи несправедливо, що він зазіхає на їх свободу, підняла повстання⁶⁰⁶, великий запал якого тривав два роки, аж поки

«Братською потім просяклися кров'ю поля»,

і завершився сумним епілогом. Між тим Львів, коли здригалося королівство, не міг перебувати у спокої і численні володарі руські декілька разів у ньому (*Львові* – прим. пер.) збиралися і там же під проводом гетьмана Станіслава Жолкевського ухвалили, що будуть

захищатися на боці короля, принісши присягу. Те саме магістрат міста у їх присутності зробив, і, як Ганнібал стояв біля воріт, так цілодобова сторожа, як з міщан, так і з найманих піхотинців, чатувала при укріпленнях. Жолкевський, поїхавши до Варшави, додав два королівські підрозділи до міської сторожі та доручив очолювати їх Петрові Свірському і Янові Мелешку, сотникам виняткової мужності.

Ще той потік не залишив міста, а вже другий, тяжчий, насунувся на нього, тобто ворожість без ворогів. Дрогойовський, райця Перемишльський, з родиною Стадницьких вступив у смертельну ворожнечу, так що декілька разів, нагостривши шаблі, з перемінним успіхом між собою билися. Після того, як в останній битві Дрогойовський, отримавши рану, серед живих перестав існувати, Фелікс Гербурт з такої ж ворожнечі спішно послідував (за ним), але невдовзі, після рокошанського зібрання повертаючись з величезним загоном відданих, на Станіслава Стадницького, каштеляна Перемишльського, в селі Хотинець несподівано напад і, захопивши, тягав його за собою. Йому погрожував (смертю), якщо б той за величезну сумму не відкупив собі помилування та пообіцяв не мститися. Він, кинутий до в'язниці, у клопотанні, за згодою підбурювача, закликав своїми листами до Жовкви Яна Замойського, архієпископа Львівського, Станіслава Остророга, (архієпископа) Познанського, Александра Хоткевича, воеводу Троцького, Януша князя Заславського, каштеляна Волинського. На їх розсуд, проте рішенням Станіслава Жолкевського, ухвалено мир, Стадницького звільнено з-під охорони. Між тим Адам Стадницький, каштелян Калішський і бургомістр Перемишльський, жалкуючи долю носія свого гербу, щоб якомога швидше йому посприяти, скликав (умовним) знаком своїх земляків під знамена і, зібравши тисяча п'ятьсот озброєних, йшов слід у слід за тим викрадачем з (таким) малим загоном, аж поки не дістав його у Львові, куди той напередодні вже прибув. Отже, обоє Стадницьких по пагорбах, ближчих до Святоюрської гори, розмахували знаменами, трубили в труби, били в барабани, вдаючи підготовку до битви, то погрозами, то проханнями вимагаючи видачі Герберта. Однак, коли міщани спочатку листами, потім через виборних Станіслава Анзеріна, Анджея Мондровича, Яна Альнпека заявили, що це залежить не від них, а від королівської руки і мужі рицарського стану не повинні до цього докладати рук, розлючені Стадницькі вчинили наїзд на городи та всі їхні дахи і паркани і лише на вимоги вищеназваних радників на п'ятнадцятий день зняли облогу⁶⁰⁷.

Досить швидко розповсюдилася звістка, що Димитрій, трагічний цар московський, вбитий з цілою світою придворних, і у Львові було чути величезний плач, а багато жінок, чоловіки яких туди пішли, одягнули жалобу.

1607. На початку року і на моїй Глинянській вулиці розпочато будівництво костелу Непорочного Зачаття Діви Марії для згуродження дів, що живуть за законом св. Франциска. При першому його закладанні архієпископ Ян Замойський при величезному зібранні народу благословив щасливим знаком, бо ж і святий дім, і монастир дівочий завершені були до верхівлі.

Той нещасливий рік цілий пройшов у заворушеннях у королівстві і лише після випущення бурхливої крові вщух. Бо ж верхівка була стривожена, та й низи заворушилися, оскільки у Львові місцева громада, не бажаючи підкоритися, надіслала на своїх володарів розгорнуту скаргу до королівського двору, і тільки через судових пиявиць, випустивши кров зі своїх гаманців, прийшли до кращого розуму.

Через відчуження вищих міщан безіменна громада тих, що живуть за містом, заворушилася в той самий спосіб, намагаючись якомога швидше і легше скинути ярмо урядуючих та замість свого передмістя Владиславів збудувати місто, як пам'ять про князя. Почали далеко від передмістя копати рови та насипати вали, сліди яких існують досі. Однак за браком коштів не вдалося зробити з курника палацу, так що задум нерозумної справи був закинтий на середині. Отже, щоб не перекопувати безперервно Істм⁶⁰⁸ чи вити мотузки з піску⁶⁰⁹, (запрошено) Ауреліо Пасаротті, воєнного будівничого, який побачив розташування міста і рельєф поверхні, яка то підносилася пагорбами, то спадала в долину, і зауважив, що місто збудовано на дуже поганому та надзвичайно невідгідному місці, оскільки знаходиться на долині між пагорбами, що здіймаються вгору, а через криві долинні переходи його легко здобути, і заявив, що проти воєнних задумів тих часів немає нічого більш тривалого, ніж земляні шанці. Високий же замок який легко може дістатися тому, хто змагається зі смертю, як з неприятелем, не зовсім скритикував. Подібно і пласку рівнину коло церкви св. Юрія, яку назвав «планта», і вважав, що вона більше потребує укріплень. Поза тим залишив мальований план місцевої околиці і довколишніх полів⁶¹⁰.

Якуб Вьотескі, райця міський і самого себе, поки на селі віддавався полуденному відпочинку, укусом гадюки та нестерпним болем зробився екс-райцею не без уїдливого поголоску, що сам собі смерть вчинив.

Каплиця св. Войцеха між пагорбами збудована з такої причини. Петро Москалик, що мешкав по сусідству з Високим замком, втративши п'ять років тому під час загальної пошесті своїх дітей і поховавши їх на полі, поставив на верхівлі гори Лева пам'ятник з хрестом, а коли

невдовзі там стали ховати дітей, то це місце почали вшановувати спочатку родичі, потім сусіди, які склали внесок і збудували малий костелик, у якому з дозволу архієпископа стали відправляти служби у день святого покровителя. Оскільки ж день св. Войцеха щороку припадає після Великодніх свят, то найчастіше святкова громада, прикликана гарною весною, збирається тут натовпами, вважаючи, що такими своїми згромадженнями вшановує також і пам'ять святого.

1608. Аскетичні Камени⁶¹¹ Товариства шукали для себе 15 років більш вигідного місця, аж за допомогою міського уряду та королівської руки були впроваджені через Єврейську браму. Проте євреї, оплакуючи золотими сльозами падіння своєї божниці, а ще більше вигнання своє за мури, підкорилися Музі тої побожної королеви, якій усе підкоряється, і від смердючих куп жидівських повернулися до своїх законників. Тим не менше ухвалили для уникнення шкідливого впливу ненависного християнам племені, яке чинить наперекір, всіх мешканців, сусідніх з їх стайнями, викинути з дідівських ларів срібними списками, зібраними з Моїсеєвого арсеналу. Невдовзі потім в останні дні липня Станіслав Жолкевський, коронний гетьман, за наказом короля оточений озброєним військом, прибув до золотого (місця), як ті Пієріді⁶¹², що донині блукають, скроплені, як Даная, золотим дощем, щоб у міській лазні жидівську нечисть обмити та старій школі щоб помолодіти, розмістив притулок постійний для них і цілий будинок, з обидвох боків замкнутий каплицями Хреста Господнього та Святого Духа, призначив⁶¹³. Вони, як тільки на цьому небесному місці осіли, найближчого вересня відкрили вуста і школи свої, у яких донині з одних грудей молоко благочестя, а з других мед знань вливають слухачам своїм, хоча багато з вихованців п'ють замість солодкого меду шкідливу отруту, а деякі навіть з багатьма (іншими) кидають шпильки проти своїх вихователів. Подібною вдячністю своїм добродіям вихователі з того ж тіста, поки я про це писав, відплатили, коли з безладною юрбою, як з загонами, напали на євреїв, пограбувавши три синагоги та розтягаючи все з домів, а самих тих обрізанців, вбивши біля п'ятдесяти, відправили у вигнання 1670 року, згідно з декретом короля Михаїла. За цю шкоду міщани були покарані великим штрафом відповідно до старого прислів'я: кухар завинив, а б'ють сурмача.

1609. Отці-бернардинці після зведення склепін над фасадом костела перший раз відсвяткували день св. Андрія при великому згромадженні людей.

1610. Товариство Ісуса весело відзначило в день св. Маргарити закладання костелу, присвяченого першим апостолам⁶¹⁴ (*тобто Петрові та Павлові – прим. пер.*). Ян Замойський, митрополичий архієпископ, у присутності величезного згромадження людей контури майбутньої будівлі урочистими молитвами, виголошеними з амвону, благословив і наріжний камінь в головній частині творіння доброзичливою рукою поклав, а щоб швидше просувалося будівництво, замість джарів зверху насипав тисячу золотих.

Георгій Боїм з Паннонії, радний львівський, нарешті завершив (будівництво) круглої каплиці на цвинтарі митрополичого костелу, розпочате три роки тому⁶¹⁵.

1611. Коли Смоленськ, найперша фортеця Северії⁶¹⁶, дістався з-під влади Москви до рук короля Сигізмунда, звістка про це, літаючи по світі, потішила також і Львів свіжою новиною. Усі міські громади поздоровляли одна одну і радісно вирушали до Божих храмів, звідки, відспівавши гімни подяки Господу за перемогу та заступництво, глумом йшли на Ринок, де перед ратушею можна було побачити надзвичайно правдоподібний макет смоленської твердині з усіма вежами та брамами, біля якого були і табір з турецькими товарами, і озброєна сторожа, а між ними солдати, що принесли жертву Бахусу. Вони здобули Смоленськ спочатку за столом, а потім організували атаки для здобуття замку. Три рази обложені випускали вогняні стріли і удавані блискавки на скупчених осадників; три рази удавані осадники намагалися чинити опір, вишикувавшись клином, виламали одну з брам тараном, «вдерлися» до твердині. Потім більше криком, ніж боєм, «вбивали» удаваних москалів, частину «брали в полон», «захоплювали» здобич, решта йшла до напівспаленого ринку. Нарешті, роздівшись на відділи, несучи перед собою трофеї, ведучи «полонених», викрикуючи переможно, тричі колом обійшли (площу) у переможному танку, в той час як музичні інструменти, труби та вигуки радісно проголошували тріумф. І вже б оці хвалькуваті переможці знищили б вщент тої ночі цілу Москву, але ж їм забракло пляшок, які випорожнили і, переможені сном і вином, попрощалися з Марсом.

Гаспар Шлегель, досвідчений у медицині, залишив у Заслав'ї смертне тіло. Його, що заслужив винагороду за всі чесноти, проте не удостоївся, донині місто згадує. Безкровне тіло, привезене до Львова, сумна дружина, Ядвіга Анзериновна, поклала у гробницю, яку прикрасила вирізьбленою з алебастру урною.

1612. Якуб Шольц, радник, народжений для ведення справ, а крім того багаторічний едил⁶¹⁷, після будівель, призначених для архітектора світу, в домі якого численні та великі прибутки, відійшов.

Сарана, слухняне зняряддя гніву Божого, у половині липня, закривши (величезною) кількістю сонце, десятого серпня знищила львівські поля і не даремне пророцтво загрожуючих нещастя з себе видала. Бо в короткий час Стефан Потоцький, своєму спільнику Константину Могилі⁶¹⁸ бажаючи передати князівство Молдавське, Стефаном Томшею⁶¹⁹ і татарами, його допоміжними, ганебно був розбитий при річці Дзича, і втратив шість тисяч добровольців. Після цього татари, піднявши перемогою дух, тим же наступом аж до Львова вторглися і без жодного опору з прекрасною здобиччю відійшли.

Дійсно, одне нещастя приходить за іншим, бо безжалісна північну смуту солдат-заколотників у нутроці королівства в той же момент наслала. Вони у Московській столиці, залишені ворогам для найбільшого злочину, підготували братовбивче залізо проти батьківщини, вимагаючи своєї кривавої платні за кров селян. Тоді на сеймику, що відбувся у Сокалі, усунувши давніших вищих і нижчих старшин, головою свого рокошу встановили Юзефа Цеклінського, який скривав під удаваною скромністю бурхливий характер, якому додали, як дві правиці, Кшиштофа Яйковського та Валеріана Славського, призвідників цього заколоту і визначили їм перебування у Кросні. Самі ж, з войовничих ставши випотрошеними, цілу Польщу зобов'язали платити податки. Поки їх посланці оббирали Руські воеводства, чотири з них, не помічені міськими охоронцями, 28 листопада проникли до Львова, де під впливом вина зробилися зухвалими і, поки у ненасну ніч намагалися виламати меншу хвіртку, розлюченим натопом були вбиті до одного. Це вбивство пригнітило усіх рокошан, особливо їх ватажків. Вони через послання, сповнені великого страху, погрожували міщанам сагунтійською різнею⁶²⁰, якщо не викуплять свої голови. А міщани, заплативши родичам за голови вбитих, не звертали уваги на ці погрози.

1613. Скупщики (здобичі) з турецьких грабунків ніколи б не обдирали захоплену Польщу обтяжливими податками, як протягом цих двох років митрополічі воїни, які впровадили податки на кулі, чинш на повітря, поголовне на голови (людські). Франциск де Паула⁶²¹, побачивши, як з золотої монети, зламаної в пальцях, тече багато крові, висловився, що той бідний, кого обезкровлюють жорстокими податками. Бо ж тут без дива мідні гроші капають сльозами селян. Під впливом цього стани королівства зібрали сейм, на якому, коли воєначальник Станіслав Жолкевський вважав, що виродка цих людо-

жерів треба винищити мечем, і сам призначив виконавця цієї ухвали, рокошани ж, яких Немезида переслідувала з середини, ніби місник уже навис над їх карками, поспіхом розбили табір недалеко від містечка Городок і сюди під свої штандарти усіх марнотратців, позбавлених громадянських прав, усунутих з посад та інших нікчемних людсьок листами скликали. Якщо 6 Річ Посполита погрожувала їм війною, присягнули, що один за одного помруть. Між тим ухвалили захопити Львів, а там зібрати угорську піхоту і, нарешті, 12 липня вивести воєнні машини; проте, щоб безжалісне рішення не дійшло до громадян, того ж вечора мирним походом ввійшли у Львів, вдаючи своїм виглядом доброзичливість. Відтоді мимоволі Львів став їх осередком, і тоді, якщо колись і не міг спати спокійно на вістрі ножа, бо така сувора загроза нависла над їх долями; проте, однак, пригрівав тих гадюк на грудях, поки не задобрив їх поступливістю і люб'язністю.

У той же час згромадження святого Бернарда храм, хоча й ще не завершений, 24 вересня відкрило для громадської побожності. У середині його союзні тразони⁶²² багато тіл своїх соратників, яких у видовбаних колодах і човнах з самої Московії перевезено, з винятковими урочистостями та військовими почестями, що тривали тиждень, були поховані, про що я докладніше оповідав при описі цього храму.

Вихор сильний з градом розміром з яйце, увірвавшись з півночі, скинув на землю баштову огорожу Високого Замку.

Після стількох ран Річ Посполита прийняла щит від отців вітчизни, вибраних з сенаторського стану та делегованих до Львова для залагодження військового свавілля. Завдяки їх тримісячній праці та шкідлива для королівства небезпека була стримана. Списки справжніх воїнів були представлені, а прибулі конюші з числа найманих, викреслені та звільнені від зброї таблиці Катіліни⁶²³ в митрополичому костелі вогнем, у якому також повинні були палати їх ватажки, знищені, і хоча та згубна змова була похована, де-не-де дзвонили мідні дзвони⁶²⁴. Насправді ж надія на Московію, випущена з рук поляків, була похована у тій самій могилі, і в Московії нічого більше від поляків не залишилося, крім пустого імені, написаного за звичкою хлопчиків-школярів по стінах: на цьому місці колись були поляки.

1614. Смерть архієпископа Яна Замоїського⁶²⁵. У той самий час Ян Замоїський, архієпископ Львівський і старший згромадження, знайшов смерть за вітчизну. Бо ж поки міські прихлібники, що нищать Польщу, тепер якнайбільше процвітали переконанням, тепер саларійськими⁶²⁶ бенкетами і шкідливими п'янками, проти впливу яких боровся, нерівний таким неприємностям, так що коли залишив за спиною сімдесят років, помер смертю праведною.

Кармеліти босі. Наприкінці року отці-кармеліти босі, призначені до Львова Хуаном де Ісус Марія, генералом ордену, прийняті магістратом і станами міста, у саду Сабонковських, який знаходиться перед західною хвірткою, невдовзі малим коштом збудували костелик⁶²⁷. У ньому отець Макарій першу службу Божу відправив; він через десять років тому біля Перемишля був захоплений татарами, бо їхньому князькові Кантиміру не хотів віддати належну шану Богові, і і вбитий, показавши самотнє свідчення християнської стійкості.

1615. Архієпископ Прухницький⁶²⁸. Ян Андрей Прухницький з Кам'янецької кафедри вступив на митрополичий престол, до якого йому давно дорогу проклала побожність, привітність, невинність життя. До його приїзду радісне місто своїх жителів виставило повні брами. Побожні та інші духовні згромадження прийняли прибулого з великим почтом. Сама дзвінниця храму замість прапорця на своїй верхівці виставила хоругву з відповідним знаком, яка майоріла швидким рухом.

Рани, що роздирали Польщу, погано були вилікувані, як виявилось в кінці року, бо донині не припинили непомітно розповсюджуватися. Натовпи добровольців, яких втікачі з Московії прикликали для надання їм допомоги, поки після війни з полями, що велася без оплати, не були відпущені і знову розпочали готувати рокош. І вже ця гідра під новим ватажком Яном Карвацьким з новими обранцями та поплічниками насмілилася відростаючі голови на Русі підносити, якщо б не була придушена Станіславом Жолкевським у зародку. Він, застосувавши швидкість, напавши на цей розбійницький загін, його повійськовому розсипав, розбив багатьох на полі бою, а ще більш численних, що блукали по містечках, загнав до львівських в'язниць, щоб на цьому ж місці завершити трагедії сумним епілогом 12 червня там, де їх найбільше відбувалося. Отже, для винних було призначено суд, вороги викриті на місці злочину, коли нічого, крім легкої смерті, не могли собі побажати, і вже між найвищими турботами навіть поховальні труни червоним сукном самі собі застелили, відповідно до важкості злочину прийняли з твердим духом, щоб кара для небагатьох стала острахом для всіх. Тоді у день страти чотирьох їхніх ватажків, закутих у кайдани, одного за одним повезли напроти церкви святого Юрія, де зібралося ціле місто. Там на місці, оточені загоном піхотинців, щоб надією кращого життя до заслуженого покарання прийшли зі спокійним духом, отцем Августином Гнатовським, уславленим тоді проповідником оо.бернардинців, були настроєні, перш ніж виконавці сумних справ підготували криваву сцену. Коли все було готове, Карвацький, а потім Концький були посажені на палі, вбиті глибоко у

їхні нутрощі, і вже напівмертві, піднесені догори, виявилися таким скорботним видовищем для оточуючих, серед яких і я був, бо побачили, як одному паля пройшла через рот, а другому через плече. Недалеко від цього перехрестя Сцібор і Сурма були четвертовані, а частини тіла, розвішані на жердях, викликали жалість у тих, хто це бачив. Після такої різни, вчиненої на полях, не менш жалісна через три дні на ринку міста була вчинена, де в один день двадцяти ватажкам перед ратушею було стято голови, а через два дні там же чотирьох вищих військових покарано рукою ката. Цю купу трупів мешканці міста поховали на передміському цвинтарі (Діви) Марії⁶²⁹.

1616. Ян Длугошек, один з розбійників, Альберта Томашевича одним ударом забив до смерті і з місця злочину втік через задвірки Кулганківської кам'яниці⁶³⁰. Спільники вбитого, не знаючи вбивці, насіли на господаря кам'яниці, який намагався силу відкинути силою, випадково декількох нападників поранив. На цей галас і натовп школярів збігся, і домочадці приготувалися до захисту, і дійшло б до спільної колотнечі, якщо б не доклали рук стражники, ніби намаючись (їх) схопити.

2 6 б е р е з н я . П о ж е ж а . Демони блукаючі вогонь Орка⁶³¹ з собою носять, а євреї, їх спадкоємці, ще й смолоскипи Єрусалимської згуби на грудях своїх носять, що й показали відкрито цього року, коли від початку до кінця їх злочинна дільниця ціла згоріла, взявши пальне з смердючих закапелків. Дах арсеналу та укріпленнь, тильна частина Вірменської і Руської вулиць запалали від навали полум'я, і здавалося, що Руська вежа, коли розтопилася олов'яна покрівля, ніби оплакувала тими краплями свою згубу в пожежі. Цю втрату серед інших пожеж міста особливо виділяю; достатньо уже цього торкнутися легким пальцем⁶³².

Миську вежу в центрі міста, збудовану чотиригранною, Мартин Камп'ян, котрий звик доводити гарні справи до кінця, почав вимуровувати вище у вигляді восьмигранника. До цієї роботи наказав вилучувати даків, дармоїдів, драбів, що програлися, щоб не вешталися по кухнях і не билися по корчмах, записувати їх у ратуші між робітниками. Багато батьків дітей своїх, що вешталися по закутах, непотребних будинках і переходах і даремно гаяли час, віддавали до тої роботи. Багато лайдаків, дармуючих по публічних місцях і під церквами, мусили позабути своє марнування у цій палестрі⁶³³, а тому до сих пір з північної сторони вежі видно камінь з кораблем, бо ж, подекуди вали, що розпущену молодь засуджено на галері⁶³⁴.

1617. Сімона Александрійського не більше уряд своїми відзнаками, ніж він сам уряд своїм лавром і зрілою розсудливістю прикрасив, бо у корисних порадах для держави звик (докладати) рук і ногами йти та прив'язувати вчинки до слів. Тому-то серед співчуттів усіх добрих спокійно помер.

Бурхливий Оріон⁶³⁵ вилив надзвичайну кількість вод, і здавалося, що тими струмами спадає все разом. Усі стави і саджайки так наповнилися водою, що, прорвавши греблі виширш і вздовж, води розлилися; корчми, що були вище Полтви, (пливли), як човни, а костелик св. Станіслава, як головний корабель, ледве до половини стояв над водою. Щоправда, міщани однаковою мірою не боялися, що корабель розіб'ється, але передміщани оплакували свої хати з глини та з сільської полови, які розплилися.

Станіслав Крістанович показав правдивість цієї поетичної приповідки:

«Не заважає походження тим, хто сильний талантом»,

бо ж сам народжений від батьків-селян з Зубрівського поля, але природними здібностями та сприйнятливим талантом піднісся над призначеною йому долею. Відвідавши Німеччину, Італію, Галлію, Британію, проголошений доктором прав, вигриз лавр не першими, а постійними зубами. У Львові спочатку був синдиком, невдовзі радним, серед раецьких підданих мав братів своїх, приписаних до наділу. Великий приклад нашої молоді можна сотворити, бо з одного дерева і хрест для побожних, і лопату для збирачів сміття, а з одної і тої ж глини дорогу вазу або щось огидне. Далі той радний, що сам себе сотворив, книжками, до яких

«перечитуйте вдень і вночі, не skleпляючи ока!»

призвичаївся, донині живе безсмертний, в книжках, ним виданих.

1618. Єжі Доброцький, доктор права, чесного життя, приемний у звичаях, на малій посаді рівний найвищим, бо ж дуже рано ступив ногою до уряду, і як довічний суддя вправлявся у судовому королівстві, проте ніколи наданою владою не піднісся над радним – хоча відійшов, будучи скрізь милим і великим і малим мужам.

Станіслав Дибовицький, народжений в Перемишлі від невідомих батьків, світоч шляхетної думки, запалений зі свого вогню, осяяний вільними науками, сам ніс перед собою для своєї пошани. До чужих академій сам собі проторував шлях, у школах Ескулапа⁶³⁶ сам собі вчитель, у прагненні до лавра докторського сам собі Меценат⁶³⁷, тоді у Львові радний, невдовзі невід'ємний супутник короля Сигізмунда

протягом усієї московської війни та його придворних і панів з королівського оточення, медиком, обдарованим лікарськими відзнаками, повернувся додому. Хоча знайшов його пустим, бо ж мавпочка його всі домашні речі повикидала через вікно, однак у короткий час наповнив дім завдяки своєму мистецтву. І нічого йому не бракувало для повного щастя, якщо б друга дружина, винятково позбавлена доброзичливості, не додала до його багатств своє ганебне життя і смерть його не прискорила своєю невгамовною жадібністю.

«Ми частина небес і частина землі»,

цей піввірш старого поета Томаша Піравського повністю до нього відноситься.

«Не стільки син землі, як духом небесним»

наділений, не маючи рівних серед знавців права, між радників архієпископа не мав нікого вищого. У його консисторії постійно був заступником судді, з найкращих парафій назбирав грубі гроші, які не на приниження свого стану, як багатий покупець ганебного, а використав на оздоблення костелу. Турботою архієпископа Прохницького за свою працю був названий першим спів'єпископом Львівським, висвячений і з почесним супроводом духовенства і міщан львівських введений на престол свого достоїнства.

Миколай Мораковський зобов'язаний своїм народженням Моравії, а радного відзнаками Русі⁶³⁸ (*в оригіналі гра слів: natales fascias – букв. рідні пелюшки, та consulares fasces – консульські фасції – прим. пер.*). На службі у Георгія Боїма вчився при будь-якій нагоді приватно бути слухняним, публічно вміти наказувати, виконував обов'язок доброго громадянина і радника. На будь-якій посаді більш корисним був місту, ніж собі, так що прислугуюючи іншим, знищив себе.

Школяри, безборода, але битлива худоба, у цей час величезну помилку шкільну з передміщанами-суботниками⁶³⁹ (*євреями – прим. пер.*) вчинили. Їхні будинки порушили до кінця, а саму синагогу до середини⁶⁴⁰, (*гра слів: per arosoren ...ad syncoren – прим. пер.*) усе, з середини винесене, повернули, можливо, вражені тим, що без спеціального дозволу їх не всі байки Езопа внесені до книги Талмуду.

Шпиталь для убогих, що його всі називали лазаретом, з Калічої гори на Соکیلницький гостинець, більш людний із-за мешканців і переїжджих, братство св. Ружанця перенесло.

В останніх місяцях року вісник королівства комет яснів над містом, а хоча промені, що змінюють королівства, розпустив по цілій Польщі, проте найбільше отрути своєї страшної зірки вилив на Русь, як побачимо далі.

Держави без справедливості є просто розбійницькою зграєю, радний переслідуваний ворогом, а захищений громадянином, залишив нащадкам такий приклад. Бургомистр Бартоломей Уберович віддав міській стражі Самуеля Немирича за насильство над старою, вчинене у стані сп'яніння. Він, вважаючи це безчестя величезною несправедливістю, стару, якій завдав шкоди, заспокоїв невеликою платнею, а на радного вилив весь гнів. Той, після того, як, склавши повноваження, господарював у сільці Скниловек, несподівано з швидко зібраною зграєю вбивць пригнав, знесиленого старця на охлялу шкапу посадив і по бездоріжжях туди і сюди тягав. Але «непомірна надія тішилася довгим днем» недовго, бо в ті ж дні Ян Юліан Лоренцович, громадянин добрих справ, випадково перебував у Заслав'ї. Він, коли спочатку непевною чуткою, а невдовзі спішним гінцем про це викрадення повідомлено, вирішив співгромадянина у небезпеці за його огидний вчинок не рятувати, і без жодної затримки випросив у князя Заславського загін придворного війська, у супроводі якого викрадача хроплячого оточив засадою, в'язня озброєними проханнями визволив з кайданів, без сумніву, маючи намір накинути їх на винного, якщо б той не уникнув кайданів швидкою втечею. Проте недовго після цього винуватця (переслідував) для покарання кульгавою ногою. Від неприятелів своїх відрізаний по частинах, поплатився за безчестя та викрадення того старця. А у Львові народ, жадібний до видовищ, поки криві поголоски про долю полоненого радника кружляли, аж несподівано він цілий і неушкоджений з своїм визволителем прибув до міста, де його вітали всі не інакше, як поверненого до життя⁶⁴¹. Сам Кампіан, що перевищував величчю душі людську вдачу, не вдовольняючись простими стараннями, у похвалі цілого міста нову заслугу для держави ухвалив незвичайною нагородою вшанувати та відзначити. За порадою Кампіана, сенат і народ львівський Янові Юліану Лоренцовичу призначив щорічну винагороду за спасіння співгромадянина. Щоб вчинки його незвичайні за давністю часу не затерлися у пам'яті, при вході до ратуші було поставлено кам'яного лева з громадянським лавровим вінком.

1619. Той же Кампіан ратушну вежу, подібну до восьмигранного колосса, довів до завершення, каплицю бічну при кафедральному костелі для праха своїх предків⁶⁴², як свідчать віршики поганенького поета Гіббера, розпочав мармуром, замовленим з Угорщини, оздоблювати та інкрустувати і продовжував це цілих десять років аж до кінця життя. Між тим мати свою Анну Кампіанову, майже столітню, поклав у гробівці предків.

Колись жорстокий вчинок римської тоги⁶⁴³ побудив патріціїв перейти до плебеїв, тепер Янові⁶⁴⁴ Гулинському, народженому від славетних батьків, за християнську скромність та нехтування людською пишністю надано львівське громадянство. Не менше його чесноти, якими дорівнював походженню, Львів швидко помітив і вніс його до першого раецького уряду. У ньому виконував усі обов'язки батька батьківщини, ніколи не використавши посаду для якоїсь несправедливості, аж поки у поштивому віці не відійшов у батьківщину блаженних.

На сам кінець року трясіння землі прокотилося по Русі, провіщуючи собою майбутні нещастя, і настрашило наше місто.

1619. Монастир кармелітів черевичкових. Пристанище отців-кармелітів черевичкових у тіснині передміщанських домівок неодноразово знищене пожежами, що захопило жителів до зведення більш надійної будівлі. Так, розпочавши від дому Божого, викопавши землю, відкрили його фундаменти, в яких наріжний камінь на основу, освячений церковними молитвами, святої пам'яті архієпископ Прохницький поклав під співи духовенства та музикантів, які весело повторювали приспів.

Напад татарів. Скіндер-паша, зв'язаний з татарами, під Цецорою⁶⁴⁵ повністю знищивши польське військо та розсипавши, ніби річка, яка, вийшовши з берегів, розірвала греблю, цілу Русь вбивствами, грабунками, кров'ю заповнив так, що з вершин приміських пагорбів більше ніж сто сіл палаючих і димлячих було видно. Селян обох статей і віку натовпи, як стадо, вели, майже тридцять тисяч, які, щоб не мішалися разом, були посередині розділені упряжками для худоби. Самі татари, ніби на батьківській, а не ворожій землі, вешталися і блукали у безладді. Не інакше вовк хапає кошару беззахисну, так і у той час вороги, маючи «більше жорстокої дикості», ніж вовки, Русь, пусту без військової охорони, переїжджали. Тоді у Львові перебував Станіслав Любомирський, граф на Вісьничу, несучи допомогу після війни працюючим у Валахії, під знамена якого легко озброєних з сіл, у яких побували кочовики, страх перед ворогом погнав до міста. Вони за його наказом на татарів, які блукали там і сям, несподівано напали і багато з собою, без станової різниці, тільки через жадобу здобичі потягнули. Навіть деяких міських юнаків і побожних мужів запал шляхетної душі сюди привів. Усі вони, зібрані разом, склали біля двох тисяч і десь опівночі вийшли з міста, вишикувані по-військовому, і на татарів, що безпечно стояли під Воловом, напали, самими звуками сурм і руськими воєнними криками примусили їх до втечі, а



Францисканський і домініканський костели.
Фрагмент гравюри А. Гогенберга, 1618 р.



Кодекс магдебурзького права.
Львівське видання 1581 р.

самі, ніби втішені повною перемогою, з грабунками розсипалися серед ворожого стану і через цю помилку татарам, враженим несподіваним страхом, дали можливість зібрати дух і сили. Ті ж дуже швидко зібралися і напали на грабуючих, і їх, навантажених і обтяжених здобиччю, досхочу побили. Там із стількох нападників частину вбито, частину закуто в кайдани, третя ж ледве, якій страх надав крила, цілою повернулася до міста. Тоді нарешті пізно пожаліли рицарів ворожих⁶⁴⁶.

Наприкінці року говорилося про дива. То десь там земля, тріснувши, провалилася, а болото зітхало з ревом, що по цілій Русі тряслася земля і що на полі львівському на городній петрушці, на корінцях приростки літер «сісер» (*горох – прим. пер.*) з'явилися, що викликало страх, який є найгіршим провісником у сумнівних справах. Ті, що зналися на рухах землі, пророкували триумф, бо ж з цих літер виходило: «похвальні промови Ціцерона», що визначило успіх.

(1621). Війни як блискавки: одні випрошені, інші допоміжні, а турецька завжди згубна. Злочинні загони душогубців, зібрані з небагато, здатних до цього, під Магометом II забрали у християн дві імперії, дванадцять королівств, двісті менших володінь, а тепер тою більшою та могутнішою частиною світу від сходу блискучого сонця до заходу, яка підпала під його владу, володіє, з величезною ганьбою християнських володарів, які між собою б'ються за цапову вовну. Подібну війну вів Осман, жорстокий османський тиран, того року погрожував Польщі, для підкорення якої відкликав усі свої сили, цілий схід і південь озброїв так, що вже Європа їй готувала похоронний плач, а поет Барле⁶⁴⁷ не завагався сотворити такі віршики:

«Ниточка дуже тонка, а Лехію цілу тримала
І не змогла розірвати її навіть турецька рука».

Ця війна, хоча й змучила і зброю польську, і пера письменників, не є моїм призначенням описувати її від початку, хоча цілий час займала очі настрашеного Марсовою погрозою міста, вуха жорстокими повідомленнями, а душі панічним жахом. Згадаю коротко лише військові обози, які кожних календ (*тобто кожного 1 числа – прим. пер.*) прибували для розподілу харчів і платні.

Отже, на початку лютого перші з-поміж усіх воєначальники прибули до Львова: Кароль Ходкевич, полководець виняткової доблесті, і Станіслав Любомирський, родичу своєму Станіславу Конєцпольському, закутому в турецькі кайдани, вчасно наданий. Позаду них численні загони солдат, подібні до роїв бджол, слідували за своїми вождями. Недовго затримався Любомирський, прийнявши клейноди полководця біля останків святого Яна з Дуклі, вирушив до Скали.

Ходкевич також, не відновивши давніх сил після небезпечної хвороби, ледве одужавши, пішов за ним з литовською силою. Під їх проводом військові загони, щоденно прибуваючі до Львова, дійсно щоденно не тільки орлів, сяючих золотом, а й навіть голови свої Богові та вітчизні там же урочистими молебнами присвячували, в той час як сурмачі та барабанщики гучними звуками наражали вуха. Першого серпня прибув королевич Владислав з відбірними загонами кінноти та тевтонської піхоти, якому ціле місто, озброєне по-бойовому, вийшовши за мури, приємне, хоча й для забави, видовище справило. В перших рядах владні та командувачі міською кіннотою вишикувалися, середній ряд займали двадцять чотири піші хоругви. Далі вірменська молюдь, виглядом і одягом подібна до турків, замикала обидва фланги. Вона (*молюдь* – прим. пер.) витривала, як фракійські коні, крім тюрбанів прибрала ще доломани та шаровари азійські, загостреними списами легкі пики та змагання, рівні троянській забаві перед королевичем, який жадібно споглядав варварські вправи, влаштувала ненажерливому оттоманському Марсу входження, сповнене помпи, та протягнула (таким чином) до кінця дня.

Між тим, поки серед мурів громадяни з королевичем змагалися (у ввічливості), його піші війська, переважно німецькі, в таборі, розбитому на полі Кампіана, халупи селянські та вітряний млин, що недалеко знаходився, однієї бурхливої ночі були знищені. Тоді простий люд сприйняв знищення хлібодайні як поганий знак, майже всі від голоду та потопу табірної загинули.

Королевич Владислав вирушив до Львова, очікуючи з досадою п'ятнадцять полків, разом стягнених, ведучи з собою шість тисяч війська. Після його прибуття⁶⁴⁸ Кантимір Мурза⁶⁴⁹, який до того чинив таємні засідки на королевича, усі сусідні з містом села для нагнітання остраху спалив вогнем.

Наприкінці вересня Станіслав Анзерін, заслужений батько батьківщини, коли всі обов'язки доброго громадянина, синдика⁶⁵⁰, нотарія, радника сам один виконав, маючи більше ніж вісімдесят років, був приписаний до громадян райських. Достойну пам'ять про нього я вшанував у виданому для громадськості творі «*Viris illustribus*».

Між тим останні сили королівської кінноти, прикликані до зброї королівським закликком, повільним маршем наблизилися до Львова. Першою з усіх руська шляхта, володіння якої палали у війні, злетілася сюди та зайняла для стоянки широкі поля, які розляглися навкруги церкви святого Юрія. За їх прикладом інші провінції зрушилися та поспішили черепашим кроком. Однак ледве на початку листопада загони Малої Польщі прибули, з Великої Польщі та Пруссії затрималися на берегах Вісли, литовці ж через вторгнення у Лівонію псевдо-

короля, протестанта Карла Зудермана, «побоюючись шкоди для вітчизни⁶⁵¹», турбувалися про власні кордони.

Тоді колись король Сигізмунд з пізньою, а тому менш реальною допомогою, до Львова 7 жовтня пізно ввечері прибув і знайшов міські громади, озброєні по-військовому, які з самого ранку чекали його на похмурих через небесну мряку Святоюрських полях. Його Мартин Кампан, радник багатий талантом і красномовний словом, привітав там стислою та стриманою промовою від імені цілого міста. До ворот міста, освітленого святковими вогнями, тільки в сутінках при численних смолоскипах підійшов, і першу ніч провів у Низькому замку, наступного дня через важке повітря, що доносило сморід з сусідніх болот, перебрався до архієпископського палацу. Наступного недільного дня Валентин Гроза, придворний проповідник, словами, сповненими Божого (натхнення), звернувся до народу, що як падають колонни, які підпирають дахи, так стан королівства після втрати Ходкевича, відмови Владислава, коли військо змучене голодом, не може чинити опору нападаючим туркам, що показав останній випадок, і справедливим страхом короля і королівських воєначальників сповнив, однак наприкінці про півмісячний ювілей, як єдину втіху для заспокоєння божественного гніву, слухачам повідомив.

Протягом дванадцяти днів кожного дня, поки Сигізмунд знаходився у Львові, кожен храм Божий, навіть і за мурами, пішки відвідував і в них службу Богу (відстоював), мощі святих, храмові скарбниці і самі будівлі святих храмів оглядав суворим оком.

Потім Андрей Жолдрицький листи вішувальні від Владислава про відновлений стан свій і батьківщини йому привіз, не очікуючи наступного дня на удар великого дзвону, що наповнив митрополичий костел усім віком і статтю, котрі там же за прикладом царя царів, намісника Андрея Прохницького, архієпископа стародавньої побожності, перед головним вітварем схиливши коліна, одноголосно відспівали гімн подяки.

Виконавши це, Сигізмунд дав шляхті дозвіл на повернення, а громадянам по-батьківськи побажав миру зовні та всередині, попрощався і вирушив шляхом назад до Жовкви.

Першого листопада королевич Владислав, ще не одужавши, прибув до Львова на ношах з челядниками, придворними та пішими пажами.

За ним на короткій відстані слідували залишки німецької піхоти, а, радше, довгі ряди трупів. Їх усіх, переможених табірними хворобами та шкідливими умовами самих походів, не власні начальники, але смерть, яка тріумфує над усім, повела рукою до підземного царства; коли скрізь лежали на пополах під колонадами для прогулянок чи просто під дощем, помирали, ще тримаючи в роті хліб, вижебраний у

перехожих, міський уряд, побуджений жалістю, до приміських притулків, без сумніву, академій і столиць убогих наказав гробовщикам перенести їх, і розпорядився щодо духовних та священників, щоб заопікувалися немічними та голодними. Проте епідемія і зараза перевищила усі засоби, в самому шпиталі св. Лазаря понад дві тисячі людей пішли до володінь Лібітини, але набагато більше здорових повернулися до батьківських ларів⁶⁵².

Замок Високий Руський, увінчаний Казимиром Великим усіма лаврами, якими колись вінчали за збереження чи укріплення мурів, збудований на горі та заслужений в обороні міста і вже скрізь через людську гнусність помальований, того року воєвода збільша поремонтував і тимчасово кам'яною підпорою (*контрфорсом* – прим. пер.) зміцнив його занепадаючу наріжну частину.

1622. Ще від одного нещастя місто не звільнилося, як скоро інше, більш тяжке, йому впало. Солдати-ветерани та стражники, а слідом за ними рядові, які втратили у війні не тільки гроші, а й коней, скакунів і ціле табірне майно, вимагали, щоб їм якомога швидше віддали обіцяну заслужену платню за облоги та сторожі по селах і присяглися, що зброєю будуть від держави домагатися, і обрали головою цього заколоту Александра Новинницького, непокараного ще винуватця московського рокошу, призначивши йому перебування у Львові. Тоді місто, ніби злими духами оточене, півроку ще перебувало серед різних тривог⁶⁵³.

У місяці травні Шимон Стогнев, найкращого походження, але найгіршої поведінки молодик, якого ціле місто пожаліло, згідно з законом перестав жити.

Після стількох хмар нарешті посміхнувся Аполлон, і для міста настали ясні дні. Бо ж у березні поточного року Григорій⁶⁵⁴, намісник Христа, двох світочів християнського світу, Ігнатія і Ксаверія⁶⁵⁵, вознесених до церковної небесної тверді, з належними урочистостями вмістив серед інших зірок, наказавши призначити дні, коли їх вшануватимуть Їх появу, так довго очікувану, першим Товариство по своїх храмах вшанувало. Але Львів палкість, взяту з їх променів, у лоні своєму не зміг скривати, а тому цілий тиждень вдень при вітварях, вночі по Ринковій площі проводив святкові забави, лише іновірці злостилися і криво споглядали козлів⁶⁵⁶. Бо ж щоденно після богослужінь нового закону і похвальних промов, що проводилися у храмі, організатор розваг Мартин Кампіан, муж здатний до всього, музичні змагання і громадські ігри влаштував перед ратушею. Коли засутеніло, першими вільні мистецтва зі своїми атрибутами пройшли за Парнасом⁶⁵⁷ і музами, які там прогулювалися, співаючи та тріумфуючи над варварами. Далі другою твердиня безбожності, завойована хором

чеснот, спалахнувши божественною любов'ю, зникла. Третім Вахх⁶⁵⁸ свій великий келих на півтора римські фути перехиливши, штовхаючи перед собою ручний візок, з п'яними вакханками, був через герольда проголошений вигнанцем і вивезений за брами. Четвертими сім рухливих зірок, по-простому планети, прибиті до обертових кіл, серед кружлянь і обертань по колу похвали нововисвяченим святим проголошували. П'ятим гуся, високо підвішеного на мотузці, селяни, їдучи на конях, намагалися схопити за шию і зірвати, але даремно довго старалися, аж поки якийсь чех з ганьбою не зірвав гуситів. Шостим музичне змагання танцюристів, атлетів, акторів та інші юнацькі забави були представлені, і переможцям нагороди спеціально призначений даритель роздавав. На останнє рожна з м'ясивами, а саме з кабанячими рулетами, окости, луканські сосиски, свинячі ковбаси, покраяні попередньо, кидали між людьми. Між тим кожного вечора зображеннями еретиків Арія, Магомета, Несторія, Лютера, Кальвіна, Цвінгля на догах, ослах, свинях, шкапах, ледве живих, чи навіть на жидівських спинах – оточили вздовж ринку, залізними ланцюгами до кошика, що звисав з ратушної вежі, тягали і спалювали під оркестрову мелодію та оплески народу або ж розвіювали димним порохом. Ці та інші менші засвідчені видовища громадської радості, оскільки розповсюджені друком, залишаю у мовчанці.

Не меншим зусиллям, хоча й з меншою підготовкою, кармеліти босі реформаторці свого зарослого лісом Кармелу, святій Терезі, влаштували урочистості. Бо ж та діва чоловічого духу справу понад свою стать і сил до більш суворих перепон розпочала, важку навіть для чоловіків, як вірять, не без Божої допомоги, коли мешканців Кармелу, як придорожні дерева, прищеплених, до Христа, навернула до більш суворих перепон і таким вчинком зв'язала з Богом царство світу і пекла. Стільки пальм переможці на християнському Капітолії у Львові урочистим присуджено, як і послідовників її відновлено. Отже після служби Божої, проведеної в кафедральному костелі, після патетичних слів, звернених до народу і виголошених з амвону отцем Макарієм, якого через два роки Кантимір Мурза, якому він не хотів віддати шани на колінах, коронував мучеництвом, величезна процесія через Ринок, прикрашений килимами та гобеленами, вирушила Релігійні згромадження йшли парами, довгою, біля тисячі осіб, процесією. За ними йшло нижче духовенство у полотняних вбраннях, а вище у відповідних до сану покривалах. За ними найкращі дівчата, прикрашені у подобизну храму, одні несли факели, інші букетики пахучих квітів, деякі тримали в руках чаші, що курилися різними благовоннями. Нарешті мальоване зображення, що представляло дівочу фігуру святої Терези та скромність її душі, поставлено на ноші, як на тріум-

фальний візок, який несли монахи у супроводі численного натовпу людей, проте переважно жіночої статі. Бо ж громадяни, майже всі озброєні, зібралися під знаменами і, як почесна охорона, супроводжували свою опікунку. Тим часом обидві процесії людей ззаду та спереду голосно співали Амброзіанський гімн у супроводі дзвіночків, труб і литаврів. Такі урочистості продовжувалися цілий день 24 липня, а ввечері уся ратушна вежа засяяла святковими вогнями та зазвучала ціла мелодійною гарною музикою. Вздовж валів було розміщено гармати, що сильно стріляли. Їх потужним гуркотом народ захоочений заповнив круглий амфітеатр. Тоді спочатку майстри мистецьких вогнів представили свої веселі блискавки, вогняні кулі, «горщики Вулкана», розсипи вогняні, вогнистих птахів, гори вогню, як Етни і Везувії, «з димлячої глотки викидали полум'я» і своїми надзвичайними забавами до пізньої ночі затримали захоплених глядачів⁶⁵⁹.

Після мімічних танців воєнні виступили на тій самій сцені. Бо ж цими днями дванадцять мужів, призначені сеймовою ухвалою для виплати платні збунтованим солдатам, прибули до Львова наприкінці серпня і після довготривалих чвар тих, подібних до гадючого племені, яке роздирає материнські нутрощі, заспокоївши тих головних потрошителей, і для яких навіть міські купці принесли товари, щоб їх заспокоїти, і ледве їм вдалося, що навіть їхні фальшиві присяги у митрополитському костелі кинули у вогонь, якого і вони самі заслужили, і слухняність начальникам на майбутнє пообіцяли. Однак ця безкарність прищорила та спокусила їх до наступних виступів.

Перш, ніж рік прийшов до завершення, двох святотатців, засуджених на спалення, кинули живцем для очищення у кип'яток, щоб засвідчили те, що заперечували їх учителі.

1623. Після веселого року настав смутний, коли три людські згуби – смерть, війна та вогонь – принесли до Львова жорстокі трагедії.

Два нерозлучні супутники обозу – голод і зараза – вже від двох років оселилися у Львові, однак, завдяки старанням радних, були віддалені. Одна людина, Павло Дуратій, монах-кармеліт, привіз з Кракова заражені речі, а з ними згубу собі першому, а невдовзі і своїм спільникам. Потім безбожне лихо, не виносячи монастирської замкнутості, швидко вийшло назовні та ціле місто заразило. І так під зловісною зіркою розпочало лютувати, вздовж і вишир шал свій серед люду поширюючи. Скрізь по домах, вулицях, полях лежали розпростерті тіла, з похованням яких не могли впоратися гробарі. Страх усім ногам надав крила і самого автора цієї оповіді, що всього боявся, відігнав за Віслу. Бургомістр на засіданні ради, згідно з римським звичаєм, призначив Мартина Кампіана диктатором, і він не тільки

пообіцяв цвях у храм Юпітера Капітолійського, але у митрополичому костелі вівар св. Роха, що відганяє заразу, зобов'язавши і себе, і ціле місто урочистою обітницею, а судочинство відкладено до кращої нагоди. Далі Кампіан, не пустого імені диктатор, ужив всіх заходів для віддалення епідемії з міста, але спроби залишилися даремними, бо всі були згублені отрутою зарази. Гробарі зізнались, що поховали більше як 20 тисяч людей за винятком таємно похованих між мурами будинків і не вписаних до загальної кількості. Отже, оскільки окремого переліку років, відомих епідеміями, щоб дотиком заразним не знищили моїх анналів, натхнених з середини, використав, переходжу від смерті до Марса.

Того ж літа Кантимір, начальник буджацьких татарів, Русь беззахисну захопив, як вовк отару, застосував звичні вбивства, і ніхто не намілювався проти нього йти, Сан плавом перейшов і тільки біля Лежайська, ослаблений каліцтвами людей, ненаситний повернув з великим числом полонених. Під час повернення численних сільських і міських жителів, що блукали через заразне повітря, захопив.

Після втрати людей настала втрата будинків, якби не потрібних після смерті їх мешканців, бо ж на обох передмістях через випадкову пожежу згоріло біля 1200 осель, а найбільше були знищені заражені хворобою, до яких належали і близькі храми передміські, як-от передміський парафіяльний костел Богородиці Діви, стародавній міський костел, всередині по-мистецьки збудований, св. Іоанна, попередника Христового, костел Усіх Святих разом з монастирем бенедиктинок; разом з ними і руські церкви: Спасителя, Воскресіння, св. П'ятниці, і два муровані монастирі, грецький і вірменський⁶⁶⁰. Однак такого поганого гостя хазяям поставив у окремий список, ніби в окремому будинку розмістив.

Втрати мешканців і домів примножив Анджей Гебрецький, райця і лікар, між першими не останній. Він, виконуючи того року судочинство в місті, останньою волею засуджених на смерть, заражений отрутою невідомо від кого, помер.

1624. Не прийшов новий рік правою ногою до нас. Бо ж відразу втрату, яку зазнали жителі минулого року, показав недосвідченість мешканців. Ті ж, що залишилися, нещастями предків зробилися кращими та розумнішими, для відвертання гніву небесного благальні молитви по костелах складали, святому Рохові обіцяний вівар, який відвертає пошесті, у митрополичому костелі поставили, Срібна пластина біля ніг святого, виразками спотворених, підвішена; крім цього, основний дах костелу, раніше покритий черепицею, за гроші, зібрані з волі недавно померлих, почали покривати мідними бляхами. Такими

засобами умиротворення навертали на майбутнє прихильні небеса до себе.

Між тим Кантимір, марнотраець християнської крові та щорічний знищувач Русі, розмістивши коло Медики табір, довкола розбійницькі орди розпустив і вже, безкарно вогнем і мечем спустошуючи, з величезною кількістю полонених, ридання яких досягали зірок, аж до Казімежа дійшов. Його нарешті польний гетьман з кварціям військом⁶⁶¹, що повільно просувалося, переслідував до містечка Мартиново і примусив до втечі, що у скіфів вважається перемогою. Отже, криваві тварюки, раніше показавши спину, безбройні проти юрм переможців, ніби зв'язаних жертв, нагострили меч і тільки після загального вбивства, проти них спрямованого, не відійшли з поля. Серед купи трупів численних напівживих, а найбільше помираючих, усіх плаваючих у власній крові, можна було бачити. Далі юного віку хлопці ті дівчата, яких меч не винищив, по полях тлумами блукали, татусів і мамусь⁶⁶² (в оригіналі українською, транслітеровано *tatas mamasque* – прим. пер.) дикими голосами кличучи. Їх, щоб не загинули з голоду, воєначальник наказав посадити на кількадесят возів і завезти до Львова і доручив турботі радних листом. Ці ж, не маючи жодного сиротинця, на Скотському ринку виставили їх перед громадянами, щоб взяли їх за слуг. Поки громадяни їх між собою ділили, один з челядників пана Лагодовського, куплений, як чутка рознеслася, від якогось єврея, надзвичайної краси хлопця викрасти намагався, а коли міська охорона не дала йому цього зробити, попросив допомоги у свого пана. Той же, сприйнявши спробу викрадення як найвище беззаконня, цілий назлостився, з декількома десятками своїх піхотинців, погрожуючи оголеною шаблею кожному, хто був проти, хотів вдертися до ратуші, але на крики начальника сторожі був відкинутий носильщиками і службовцями охорони, які застосували знаряддя покарання і добре його прочесали, а челядники, майже всі поранені, ледве ногами врятувалися. Заворушення, більшою частиною заспокоєне, пан Малинський, сестриник Лагодовського, відновив своїм нападом, озброєний арбалетом. Його нестриманий натовп, поранивши камінням, викинув з ринку, і, якщо б радний Домінік Гепнер не прийняв його під свій дах, був би забитий до смерті. Проте той, розлючений, удар в груди свого рятівника зблизу скерував і вже був би вчинив вбивство, якщо б не промахнувся. Проте чутка про вбивство радного рознеслася по місту, цілий народ, готовий до помсти, висипав з будинків, коли той самий радний з високого вікна показався неушкоджений і нарешті ледве навів спокій. Таким чином подібний замах у Кракові, вчинений проти особи Тенчинського⁶⁶³, був покараний того ж дня.

Не лише мачухи підмішують отрути своїм пасербам чи Агріпіна⁶⁶⁴ нездалому чоловікові, а і дружина своєму чоловікові, що чинить зло, Агнешка Клімунтовна, що влила отруту і призналася в цьому, була катована розпеченим залізом і стята мечем. Та ж доля спіткала квітучого віку молодика Андреаса Ланга, який видав отруту з аптеки⁶⁶⁵.

І щоб не покривався іржею меч церковний, але більше від використання блищав, Ян Прохницький, архієпископ, лагідніший від жертвовного агнця, званий в народі святою душею, легкі вуха підставляючи наклепам, нагострив його проти мужів радних і вістрям його Еразма Сикста, Мартина Кампіана, Мельхіора Вольфовича, Якуба Шольца, Мартина Коженьовського, Ієроніма Вальдорта усунув від зібрання вірних за непредставлені рахунки від опікунів шпиталю св. Духа, крім того двох Альбертів, Зімницького та Магдаленського, судових урядовців, які суддів, причетних до тих чвар, віддалили від королівського трибуналу, під протекцією якого знаходився шпиталь, піддав цьому ж покаранню. Поки ж цю сувору кару архієпископської влади виглошували з амвону, майже ціла громада встала проти неї і звернулася до вищого суду. Відтоді за три дні після декількох перших радних другого розряду Станцеля, Похоміана і Зікіні було додано, зобов'язаних суворою обітницею; для більшого ж остраху замість блискавки смолоскипи з церковних амвонів кинуті на землю, дзвони дзвонили як на погребіння, а скоро і самі костели, як у захопленому місті, позамикано, приписано мовчання для псалмів, проповідей, літургій, свята вода немовлятам, благословення молодят, земля погрібальна тим, хто відійшов з життя, відмовлені. Коли ж такий жорстокий вирок протягнувся уже другий тиждень, народ, що змінюється у несподіванках, щоб не було без служби (Божої), почав відвідувати руські храми. Коли про це донесли архієпископу, розумніша та більша частина духовенства представила очам покровителя заблукану вівцю, яку найвищий пастир на власних плечах несе до кошари, і це навернуло його до лагідності, і батьківське лоно покірним синам, що повзають навколішки, відкрив і до спільноти вірних їх прийняв. Нарешті ті, хто цю туніку Христову нерукотворну розрізали, чий попіл ворухити не хочу, після чвар, розв'язаних через радних, з сумом душевним протягом трьох років упокоїлися. Імена їх донині між добрими людьми поганими словами згадуються⁶⁶⁶.

1625. Після відкриття костелів у Львові настав рік, який відкрив святі ворота в Римі. Бо ж у Львові Мартин Кампіан передове укріплення міського муру, що край рову зовнішнього підтримує, почав виводити від Галицької брами, і ми ним, доведеним до самої Краківської брами, ходимо та бачимо.

Томаш Піравський, перший спів'єпископ Львівський, інфулу, яку без жодних пишностей, оздоб, пихи і розкошів протягом шести років носив, з голови у труну переклав⁶⁶⁷, через знання права, величезну ерудицію, безгрішне життя був достойний вищої мітри. Його втрату Лукаш Калінський, своєму попередникові у всьому рівний, з найвищої ради духовенства найкращий з усіх обраний, після декількох місяців надолужив⁶⁶⁸.

Що колись комік про закони, великим цвяхом до стіни прибиті, де погані звичаї треба було прибити, залишив написане, так я про пошесть, яка знову повернулася до Львова, насмілюся б сказати. Їй більше входи до костелів, ніж людям, треба було позамикати. Але раз смерть прийшла навіть через вікна, знову непрошена приходиться і робить перший крок у сусідстві з сучасним хронографом. Він, оскільки не бажав бути підручним тої, що все смертю нищить, виїхав на село, а вона ж з люду три тисячі голів до своїх хронік внесла.

1626. З новим роком татари, давні розкрадачі Русі, вдерлися, бо ж сприяла їм нездала зима, а оскільки всі дороги довкола Замостя, Ярослава, Самбора зробили несприятливими, щорічні ярмарки, досить мізерні, місто швидко відбуло. Оскільки так швидко і безкарно скіфські гарпії⁶⁶⁹ на Русь налітали та огидно нищили, а ніхто з людей їх не відганяв, оскільки озброєні рицарі на зимівлях зависянських вибирали данини, а начальник охорони Стефан Хмелецький, з великим запалом, але з малим військом, бо лише декілька роз'єднаних загонів мав напоготові, проте він на гідний Бога і духа свого вчинок насмілюся, коли ті незначні (сили) мисливців і селян рукою Божою і людською на ворогів біля Тернополя мужньо напали, основний їх табір першим наступом розбив, велику кількість полонених з покірно піднятими руками відпустив на волю. Потім при Устю їх тлуми, як бджоли з поля до вуликів повертаються, нападаючи поодинокі, побив, здобич, з полів забрану, з рук грабіжників вирвав. Звідти тисячі похвал від нащадків звільнених з вуст дітей і немовлят отримав.

День народження короля Казимира⁶⁷⁰, який донині серед духовенства урочисто відзначався, у цьому році був впроваджений цілому народу, ставши з урочистого святковим і предками нашими урочисто святкувався.

Ганьба своїх предків, Анджей Кінестель, як остання гілка урожайного саду добрих громадян, був відтятий, бо з дитинства до корчем і азартних ігр призвичаєний, звик жити чужими кусками.

«Братською кров'ю перші зросилися мури»

колись римські, нині леобурзькі, і це не зі своєї вини, але з чужої. Марк і Александр Лагодовські, зіпсуті сини каштеляна Волинського

підстерegli третього свого брата Станіслава, що перевищував їх віком і гідністю; оскільки воєнного інтенданта з іншим начальником кінноти Станіславом Лисаковським, з яким вони ворогували, на ганку кам'яниці розмовляючого, схопили з несподіваним шалом, вирішивши, що брат на них буде товкти боби⁶⁷¹ (*тобто, брат буде їхні справи розплутувати – прим. пер.*), в обидвох без різниці спочатку майже тридцять пострілів всадили, потім з вершників ставши пішими, вдерлися в будинок, де знайшли самого лише брата, бо Лисаковський, остерігаючись явної загибелі, побіг кудись, спочатку огидними словами лялися і численними звинуваченнями вуха його вражали. Скоро, забувши закони братської крові, перетворилися на звірюк, власними руками декілька пострілів просто у його груди з люттю всадили і, замість належного вшанування як до старшого і поваги як до першородного, вбили за прикладом Бусіріса⁶⁷², а він з безстрашним духом приймав удари, закликаючи одного лише Бога-месника і його жерця, від якого, отримавши відпущення гріхів, з Богом до благодаті відійшов. Коли потім священик серед глядачів тої різни виявився і вухо напівмертвому, щоб з Богом поєднався, наставив, один з тих фаларидів⁶⁷³, більше Вейовіс⁶⁷⁴, ніж людина, щоб після смерті ранньої вічну собі жадати, до серця, цілюще ім'я Ісуса повторюючи, кулю свинцеву всадив і таким чином вмираючого до кінця добив. Смертельне це змагання нещасному ті організатори публічних змагань завершили; бо на візок тіло брата і двох супутників, у цьому вбивстві випадково замучених, поклали і відвезли на село, де разом з хатиною сільською спалити наказали. До такого жакливого видовища, виставленого перед очима їхніми, місто здригнулося і сумну пам'ять про муки Христа, що у ці дні звичайно вшановувалася, відновило.

Оскільки туніка ближча до плаща, повертаюся до домашніх справ. Станіслав Кучковський, сповнений щасливих і добрих днів, жив, а вмираючи, нікому жодної сльози не витиснув, і це незаслужено. Видатки, які перевищили прибутки, втягнули місто у борги. Для їх виплати від отцями Товариства майже двадцять тисяч (місто) позичило під лихву. Коли ж лихва місто виснажила, один Кампіан, бо другого до того (часу) уже не було, цього шуліку, що видзьобує печінку, готівкою від неї віддалив, а водночас багатий обід у своєму домі спорядив. Після його закінчення препозита-провінціала, який самотньо відходив, почесним супроводом разом з Кучковським аж до сусіднього села відпровадив. На подвір'ї цього обійстя громадський писар, стріляючи з аркебузи, помилився, коли цілився і одним пострілом в рот райці так сильно влучив, що той відразу віддав дух. Тіло віддали домочадцям, які великим плачем своїм ціле місто сповнили.

«Бо ж той один життя добре проводить,
Кого відхід громадяни оплакують».

Перш, ніж рік дійшов до кінця, вже не кривавий, як недавно, воєнне видовище на огляд міста представив, декілька сотень татарів, закутих по руках і ногах, переможцеві Стефану Хмелецькому співаючих переможну пісню. Він їх біля річки Рось тридцять тисяч по цілому полю поклав і з стількох же полонених зняв рабські шапки, Мурадина вождя до втечі, а тисячу двісті до неволі віддав. Вони до міста, зв'язані мотузками по десять, подібно до струн на декахорді⁶⁷⁵, увійшли, похвалами та панегіриками, написаними не літературним Марсовим пером, віншували тріумфатора. З ринку ж потім до кафедрального костелу вирушили, і там же, поєднавши голоси з інструментами, Найвищому Богові гімн вдячний духовенством було проспівано.

1627. Недаремно весталки вогонь вдень і вночі пильнували; бо ж погано доглянутий нашими мешканцями під брамами, двадцять їх корчем передміських однією вечерєю зжер.

1628. Довго в Римі, довше в Італії були двоголові, як читаємо, поки її Цезар з Помпеєм⁶⁷⁶, партії Венети і Празини⁶⁷⁷, а тепер гвельфи та гібеліни⁶⁷⁸ розтягають на частини. Сьогодні незгода двох райців з одного нашого міста зробила два, коли «нетерпляча доля на другому місці не могла вже нікого терпіти», тобто Сикст першого, а Кампіан рівного. Так прийшли до розподілу. З них одна (частина) йшла за Кампіаном, який, турбуючись про необхідне добро міста, як і про приватні обставини, подібно до годувальниці, кусок їжи не цілий немовляті підсовувати; друга ж за Сикстом, який покривав приватні ворожнечі покірними скаргами і несправедливості міста, а не свого дому, виправдовував. І цим, як земляк, перевищив першого. Простий же люд, за (певних) обставин мінливий, підтримав його як друга народу. Звідтам, де більшість, там усі, засудивши Кампіана, перше ніж його відповідачем (визнали), заочним вироком усунули з міської ради, заборонивши йому з'являтися в залі засідань, і залишили його серед церітів⁶⁷⁹. Отже, він відступив тимчасово більшості, як пальма тягареві, яку мав за знак⁶⁸⁰ (*гмерк – прим. пер.*), щоб вище піднятися, ще й королівським указом після двох місяців піднісся, через гродський уряд до зали засідань і консульських відзнак повернувся⁶⁸¹.

1629. Подібно як художникам і поетам дозволено себе своїми кольорами зображати, так мені годилося б у домашніх записках своїм

атраментом себе вималювати. Бо ж того року прийшов я, як Геркулес, на роздоріжжя, роздумуючи, чи вступити на бездоріжжя, чи битий шлях ногами топтати, кинув жереб і, оскільки доля моя в руці Бога була, вийшов напроти мене сивий старець, який був тим самим, що й монах⁶⁸² (*гра слів: старець – senio та монах – monas – найкраця та найгірша комбінації при грі в кістки – прим. пер.*). Отак від стежки, на яку я вже поставив ногу, назад мене повели страшні супутники, одні цідячи келихи, інші гроби поваплені, деякі виймаючі іншим соломинки з очей, нарешті численні плащі та бороди, як у богословів, на ній я побачив. Але швидко на звичайний шлях я повернувся і взяв за подругу свого шляху і життя Катерину Духницьку, достойну панну, і більшу та приємнішу частину шляху свого життєвого пройшов з нею. Але вона після 24 років, мило зі мною прожитих, зажадала неба, приємного для її чеснот, лишивши мене самого в смутку; але кохання до неї теплиться ще в мені і свята пам'ять живе і після смерті. Хоча насправді страждає той, хто страждає без свідків, однак лишилися мої «Селянки»⁶⁸³, кільканадцять літ тому видані, в яких під іменами Пневматика та Філарета оспівував її живу й оплакав померлу. Брат мій у своїх «Роксіадах»⁶⁸⁴ назвав її Спиринтиною, наслідуючи поета, у якого в серці була Плавтія⁶⁸⁵, а у віршах Корінна⁶⁸⁶.

Того ж року Мартин Кампіан, найперший у раді, головний лікар, опора міста, загинув від укусу заздрості. Бо ж однаково отруйними є зуби тварин і заздрісників, які славу іншого своєю ганьбою вважають. Громадської своєї посади досягнув понад свою долю і так піднявся над найвищими, що жоден з громадян його не зміг досягнути. Проте його, над ними поставленого, не могли досягнути, але не переставали переслідувати, аж поки під себе не кинули. Окремі, нерівні йому, всі ж, скаргою проти одного зв'язані, проти нього повстали і з місця, як я недавно говорив, усунули. Туди він за королівською грамотою з почестями повернувся, коли вже цю обтяжливу туніку, накладену на нього необдумано наклепниками, до них пристосовувати розпочав, несподіваною смертю перестрашений, найобширнішу ділянку незичливцям для засудження своїх нащадків відкрив. Бо ж тоді всі повстали, якби Всевишній сприяв їх бажанням, мертвому левові і волоссю з бороди і шкуру з спини здерли, чи, щоб я сказав без викрутасів, дітям батьківське майно, каплиці його та капеланам річні прибутки, вбогим четверту частину спадщини призначив і хліб за душу його, щоб небо йому замкнули, побожні рішення витягли, а зовсім недавно, щоб онук діда свого Павла Кампіана голову, сто років тому лавром Аполлона увінчану, консульськими відзнаками від народа винагороджену, що вже до погрібального (списку) в землі п'ятдесят років тому записаного, величезним відкупом від панів Новопедіанів викупив, що хитрощами

та викрутасами оманливими це зробили. А я дійсно, що володію Кампанівською кам'яницею, вільною від боргів до копійки, і самого Кампіана по-домашньому споглядав, не буду заперечувати, що він мав недоліки, притаманні людям, але їх величезними діяннями для громадськості спокутував. Неприятелі ж, що велич його ганять, численні недоліки Кампіана, жодної навіть тіні його чесноти не мали, насмілююся стверджувати. Будь-як, але сталося, закінчилися вбивства подібного роду душ, яких Бог в обличчі і очах цілого міста покарав, ніхто не може заперечити, як колись, закінчивши війну громадянську, і переможена, і переможниця Германія плакала достатньо, так після цих конфліктів судових одна сторона переможниця, одна ж переможена була. Бо ж обидві щодо себе самих безсмертні, а діти і внуки, позбавлені дідичних добр, чвари викорінили. Справи Кампіана показує міська вежа, оспівують покровителі в мармуровій каплиці, міські укріплення, які він обійняв мурами, як руками, оповідають дотепер; і недаремно надгробок провіщає: «За життя Кампіана Львів був найщасливішим».

Звільнившись справедливо від Кампіана, місто сховало сум і до справ замість розваг повернулося наступного дня, виступивши назустріч на поля, ніби на сцену Марса, по-військовому спорядженого Станіслава Любомирського, серед виборних королівства найкращого, який до Руської провінції вперше прибув і Домініком Гепнером, найстарішим з райців, був зустрінутий панегіричним вітанням, у святковому супроводі серед тисяч громадян, звуків труб і реву гармат під оплески був введений через міські ворота.

Щоб не здавалося, що Львів відає шану лише смертним богам, через три місяці відбулася урочиста вистава посвячення св. Андрія Корсина⁶⁸⁷, зарахованого до сонму небесного. Після процесії вздовж Ринку при величезному згромадженні людей балкон ратуші до пізньої ночі гримів музикою, Ринок палав забавними вогнями та нешкідливими виблисками, а військові підрозділи того дня доносили до віддалених сіл своїми вигуками відлуння урочистостей.

Після того як протягом літа визрів урожай і поля побіліли, щорічні бичувателі Русі чи, точніше, бич Божий, татари, для обмолоту прилетіли аж за поля, які лежать недалеко від Ярослава, у тривалому набігу знищивши жнива вогнем, а женців закувавши в кайдани, обтяжені здобиччю, почали думати про повернення додому, коли Станіслав Любомирський повільним походом, несподіваним для кварцяного війська, проти них виступати розпочав. Що вороги із звичайною швидкістю, довго за їх спинами залишаючись, ночі та дні поза кордони Русі зі здобиччю поспішали, коли несподівано молот татарський, Стефан Хмелецький, найкоротшим шляхом переслідуючи втікачів,

самим острахом імені свого їх розсипав і розсипаних під Чортковом, Устям і на Буковині частину мечем покарав, частину, у вир річок занурених або скинутих з коней віддав у неволю, а невольників, що сумно плачуть, величезну кількість з варварського рабства у християнській свободі відновив. Такого роду героїчним вчинком (залишив) у ворога гостру пам'ять про себе, а на нещастя мужів, що хворими очима споглядають супутника чеснот, накликав на себе заздрість і невдовзі потім, отруєний подихом заздрісників, (цей) необхідний для батьківщини громадянин, корисний для держави сенатор, мур Русі, блискавка для татарів, захоплений хворобою ангіни, на небесний Капітолій свої перемоги з собою забрав, залишивши після себе у нащадків великий жаль. Йому архієпископ з митрополічним духовенством, щоб останню ласку за своїх селян, зі скіфських пазурів ним вирваних і до землі повернутих, повернути, урочистий похорон у кафедральному костелі влаштував і благочестивими відправами переможницю з духом його поєднав. Камена ж моя з подиву чеснот покійного, поетичним вогнем охоплена, такі вірші видала:

Путнику, ти не шукай сарматського Марса гробницю,
 Слава його поховала у власній землі.
 Сотнями тисяч татарів у Тартар⁶⁸⁸ піславши,
 Шлях торував до зірок і сам його простелив.
 В скіфських тріумфах покладений власною славою,
 Тавріка⁶⁸⁹ стільки разів перемоги йому готувала.
 Хай же не плаче ніхто, бо достатньо ридали
 Варварська матір скорботна й не невістка татарська.
 Вище Хмелецького жоден з поляків підвестись не може, –
 Чи над живим, чи над мертвим, покладеним в урну.

Король Сигізмунд, побачивши, які колотнечі виникають в інших королівствах через різниці у релігіях, боячись за своє королівство, схизматиків, які плавають поза човном Петра⁶⁹⁰, рукою батьківською їх до кошари одного пастиря повернути хотів. Для цього через Литву і Русь, де найбільше та найбуйніше кукіль той розрісся, багатьох єпископів і ігуменів до тих обрядів і церемоній церкви римської, від якої були відкинуті, назад навернених поставив. Непоганим був успіх, бо ж численні, більше з незнання, ніж зі злості, поза кошарами Христовими блукаючи, на правильний шлях повернулися. Бо ж де в глибини Русі проникало ім'я унії, стільки святу справу всі відкидали, а особливо беззаконні козаки навіть зброєю їй протистояли. Звідси численні колотнечі, вбивства та наступні заколоти до відкритої війни проривалися. Отак король, знавець душ, коли мечем поганої виразки

викорінити не міг, вдався до кращих засобів і зібрання харитативне обидвох сторін єпископам у Львові заповів і Александра, князя Заславського і Острозького, воєводу Київського, сенатора великого досвіду та розсудливості, зробив його головою і укріпив королівським авторитетом⁶⁹¹. Він у призначений день першого листопада з пишним супроводом прибув до Львова. За ним скоро прибув Рутський⁶⁹², митрополит Київський, та інші єпископи, супроводжувані багатьма протопопами, архимандритами, ігуменами, кадильниками, читцями, тропарниками, кондаками, псаломщиками. У числі їх, здається, не було видно жодної попадді, дяконіси, ворожки, проскурниці, провісниці та інших безстыдниць схизматичних, але простий народ і його посвячені у таємні розмови подекували: Тепер першу Вавилонську блудницю, унію, яка у Львів ногою вступила, парадною каретою, запряженою шестериком, привезено. Також, щоб усі правовірні від неї, яка вбиває людей отруйним виглядом і самим подихом, остерігалися, наказали їм у той же момент закрити свої всі храми на засови і розмови з унітами, ніби нечистими, цілий час уникати. Бо дійсно, цими днями повітря, шкідливе для здоров'я почало проникати і це приписували їй (*унії – прим. пер.*). Найбільша частина їх вважала унію за жінку, привезену в критому візку, куди князь хворий заховався. Таким чином зі своїх грецьких (обрядів) виключені, уніатські єпископи в католицьких храмах літургії в окремі святкові дня слов'янською мовою співали, і ті ж митрополити в кафедральному костелі, а намісники його по монастирських каплицях, і це при великому зібранні народу, який дивувався обрядам і співам грецьким, відмінним від стриманих римських і співаків руських солодкі голоси без супроводу (музичного) жадібно слухав. Бо ж, на думку усіх вчених, уся привабливість греків, яким одним надала Муза круглими вустами говорити, до русинів у церковній гармонії перейшла; у інших варварство оттоманське повністю порушило. Після божественних церемоній архієпископи навіть для зібрання вигосили підготовлені слова, гадючі породження, які до голосів заклинателя вуха затикали, закликаючи своїх противників. Бо ж глухим розповідали байки, а противники не наслідувалися публічно з'явитися з закапелків і ту віру свою православну, предками їх від Кирила і Мефодія⁶⁹³ передану, як сонце без жодних світочів, будь-яких підтримок позбавити, щоб рибаків помилки перемогли роздуми філософів, таємно нашіптуючих. І так залагодивши справи, розпустили синод. Невдовзі потім посередник між сторонами, воєвода Київський, розгніваний як через помилкове об'єднання, так і невчасними бенкетами, що пишно влаштовували архієпископи, розладивши шлунок, до найвищого примиренця в мирі відійшов⁶⁹⁴, якби довше прожив, зробився би через високість чеснот своїх тінню усіх цього ж чину спільників.

1630. Рік тридцятий за 16-м століттям з великою бурею прийшов і багато дерев і вбогих хаток повалив на землю своєю несподіваністю.

Серед літа воєнні орди ціле королівство і місто розрухали. Військо, яке билося у Прусії проти шведів, позбавлене державою платні, ніби не батьківщиною, вороже настроїлося. Для заспокоєння його комісари, призначені станами (королівства), і сам великий гетьман⁶⁹⁵ прибули до Львова, де після довгих сперечань з розлюченими вояками як наявними грошима, так і товарами, взятими у міських торговців, та буря військова ледве була вгамована. У цьому воєнному змаганні численні грабунки і вбивства безпеку міську порушили та скривавили, а коли всі публічно покаялися, злочини панів четверо простих головою відплатили.

Часто небо, але частіше земля силу терпить, бо за положенням нижча, а (через це) для випадків зручніша. У поточному році керівничку дівочого хору (дочку) Магдалену, Матвея Гайдера, радного моєї особливої симпатії, з батьківського лона вихопив, а батькам очі виврав, бо ж кажуть, що дочки є очами батьків.

Товариство Ісуса, після того як костел, який розпочато будувати двадцять років тому з каменю, довело до належної висоти, з дерев'яної раніше каплиці великого отця всіх Христа Пана, скритого покривалом хліба, яке обносять через ринок міста при великому натовпі релігійних і світських згромаджень, п'ятого листопада туди перенесено, а наступного дня його ж Богу Отцю як спокутну жертву віддало.

Архієпископ Ян Прохницький, бажаючи якнайкраще прислужитися стаду, дорученому йому Богом, щоб у його дієцезії не тільки проповідників слова, але й живі образи християнських чеснот мати, щоб на їх обличчях чим більше скромність, невдоволення самими собою, лагідність і інші правдиві риси побожності читалися, новий осередок побожних отців більш строгого закону св. Франциска в листопаді того ж року до Львова запровадив і під Замковою горою в дерев'яному конвенті оселив. Його для проживання їм збудувала дуже побожна Даниловичова⁶⁹⁶, вдова руського воеводи, де вони живуть до сих пір, віддалені від усіх спокус, розкошів і краси життя, переносячи найбільшу вбогість, голод і безсоння, і здається, що вони для Христа, а Христос у них живе.

Серед прикрас міста і митрополичої кафедри місце не є останнім. Їх Львів має три: митрополичу Римському Понтифіку, Руську Константинопольському, Вірменську Аспаціанському⁶⁹⁷ (*Ісфазанському* – прим. пер.) патріархам підлегли. Цієї останньої посадач, Миколай Горосович, архієпископ Львівський, якщо б не жив довше без голови, намісникові Христа на землі голову, оздоблену інфулою, піддав би і

своїм прикладом націю свою до цієї ж покори старався перетягнути, але ефіопів білими зробити не міг. Бо ж після того, як на благо його з Римським престолом поєднали, благоуханні, що носаті (дотепні-?), заборонили йому вхід до костелу, замкнувши двері. Пастир же від отари через овець, які нюхають козла, виключений, допомоги від радних випрошував. Далі радні, ані проханнями, ані обіцянками вірмен не зворушені, а лише тільки натхнені славою Божою, виламавши двері храмів, архієпископа на престолі своєму відновили, звідки потім численні скарги та колотнечі, що виникли з великими заворушеннями та видатками, аж поки з часом, як звикли викидати рештки, вгамувалися. Далі архієпископ, щоб фундамент цієї будівлі, ним розпочатої, покласти на міцний (наріжний) камінь, до Риму декілька разів вирушав і там, затримавшись на кілька років, сам зміцнився остаточно у справжній вірі та безгрішному житті, повернувся, захопивши з собою у супровід оо. театинців, як законохранителів Божественних, які стараннями Апостольської скарбниці, звівши колегію вірменських кліриків у Львові і навчивши у своїй школі усіх наук і благочестя, приступили до завершення прийнятої унії, бо ж більша частина народу, знаючи що світоц Вірменії, св. Григорій був одного серця і вуст з папою Сильвестром, і кажуть, що їх пастирем став після несподіваної смерті деяких впертих голів⁶⁹⁸.

На сам кінець року Седмірацький, спочатку космополіт, а потім радний львівський, завершив біг життя. Він від батька, торговця дорогоцінностями (геммами) був посланий на пошуки добрих перлів і цілу Європу, навіть саму Турцію і Московію молодим об'їздив, де, як інші в школах, сам в чужих(краях) порядну науку цілою душею поглинав і стільки мов і діалектів зібрав у вустах, скільки народів відвідав. Тому без письмової та словесної запоруки розумний і діяльний був обраний до міської ради, муз моїх також передміських, до міста, а мене своєю симпатією обдарував. Потім, маючи більше як сімдесят (років), першим отримав гробовець, що у новому костелі Товариства, як у своєму домі, зробив.

1631. Настав чорний рік, початок якого засмутили вісім розбійників з великої дороги зі своїм ватажком Гесманом, яких на перехрестях доріг, де вони робили засідки, було четвертовано. Але більш смутним зробили (його) двоє славетних юнаків, єдині сини Сикста і Кампіана, передчасно усіма достоїнствами батьків насичені та обдаровані, обоє квітучого віку, обоє благородні. Кампіан свого Яна Хризостома до Німеччини відправив, щоб той ознайомився з гуманітарними науками, а той, оскільки був чоловічого таланту, у некатолицьких школах спритно крутити зброю навчився, що йому загибель принесло. Бо ж після смерті батька, коли знову вирішив продовжити студії у Франції,

рознеслася звістка, що він втопився у річці, але ближча до правди, – через вбитого на дуелі суперника за законом перестав жити. Сикст до Атенеума Ягеллонського⁶⁹⁹ Томаша свого віддав для навчання основ медицини, і вже, щоб був близьким за талантом до Паллади, на саму вершину двоголового Парнасу піднявся і двічі був увінчаний лавром, коли несподівано, як рослини, що на сонячних пагорбах знаходяться, швидше визрівають, так і той, не чекаючи осені, ранньою весною перейшов до плоду. Обоє під чужим небом поховані, гріхи батьків незаслужені спокутували, а їх нащадків, як дерева фігові, що довго цвіли на форумі, повністю знищили.

Але найсмутнішим цей рік став через смерть королеви Констанції⁷⁰⁰, несподівано у Варшаві померлої від удару. Через відхід її, такої доброзичливої матері, Львів у скорботі та жалобі довго перебував, нарешті, щоб відкрито показати свій смуток, величезним коштом погрібальний помост, званий по-простому катафалком, в пам'ять її у митрополичому костелі поставив, біля якого, вбравши жалобний одяг, урочисте погребіння королівське три дні відправляв, по всіх шпиталях вбогим, які (там) утримувалися, хліби поминальні роздав, нарешті поминальний обід цілому люду влаштував.

1632. Рік сумний наступному року смутку додав. На початку його Бартоломея Уберовича, радного, довга вороняча старість від будь-якої хвороби визволила. Він перед школами в академії лона материнського німі науки засвоїв, голосні в домі Муз від Педіана⁷⁰¹ вивчив, а співзвучні університет разом з лавром віддав йому. І оскільки достатньо честі для людини, якщо вона достойна честі, та ж сама честь його, витягнутого з покидьків брудної черні, синдиком, нотарієм, радним міста, а обтяженого віком, суддею цивільних і кримінальних справ; а що був суворого характеру і гострого нюху, багатьох винуватців до зятя Церери не без ущербу для своєї слави перед собою післов.

Після менших похорон смерть, берла з мотиками зрівнявши, навіть голову королівства, Сигізмунда, найкращого короля, зажадала⁷⁰² і з голови його дві корони стягнула, щоб йому одну єдину (корону) слави справедливий суддя повернув, бо ж Сигізмунда стани королівства за предків його Ягеллонів, до нього найкраще заслужених, королем Польщі проголосили, а чесноти його королівські, побожність до Всевишнього, лагідність до підданих зробили його королем поляків. Ось тому Польща втрату свою більше, ніж відхід короля, довго оплакувала. Львів також, побачивши, що у Сигізмунді наймилостивішого батька втратив, у скорботному настрої цілий рік провів. Як тільки

про смерть його чутка розійшлася, рознесена з риданнями і сльозами, батькові своєму поминки публічні у костелі митрополичому влаштовано, величезний пам'ятник, прикрашений похвальними написами та символами, зведено і стільки заступників перед Богом, скільки священників перед вівтарями, а жебраків на поминальних трапезах, запрошено, (заборонено) судові засідання, мовчання співакам, стриманість на бенкетах наказано, щоб без пастиря незахищену вівчарню не розтягнули вовки, і постійну сторожу при брамах поставлено.

Того ж року до старих благальних процесій додалася нова до костелика святого Мартина, давно ще ясновельможним паном Александром Зборовським, острахом Московії і улюбленцем соратників на власному ґрунті Мартинівському зведеним, і, оскільки спочатку нова справа вдячна йому, натовпами народ сюди вирушив і донині цю побожну процесію двічі на рік проводить.

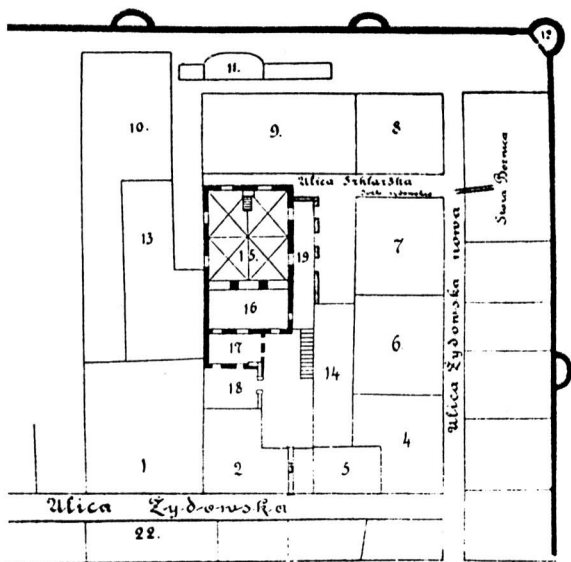
Вважаю, що інші події цього року варті пемзи, а не чорнила, як-от: школи, що між собою билися, як колись у шкільній війні, так і (тепер) школярів-юнаків, одних комою відмічених, інших крапкою штрикнуто⁷⁰³, а деяких викиданням з середини покараних. Ці неправильні записи, хоча й перейшли дитячі різки, щоб не відійшли безкарно, магістрат декількох підбурювачів до свого Тулліанума, щоб ораторського мистецтва там навчилися, кинув. Тоді, нарешті, ця справа до самих керівників школи дійшла, їх старший, на ім'я Болеслав Хоробрий, через ув'язнення винуватців, закинув радним (звинувачення) у беззаконні, що вони своїми руками на церковну недоторканість і на самих всевишніх зазіхають, на зборах, засіданнях і судах децемвірів так довго звинувачувалася, аж поки за винного кухаря не покарали флейтиста, тобто така безкарність більшої спокуси до вчинення злочину додала, а через цей поетичний дозвіл погіршилися, бо ж великі заворушення місту, а євреям загибель, подібну до Єрусалимської, неодноразово потім принесли. Бо ж через помилки вчителів колись поплатяться учні. Тими днями невинний хлопчик зі школи, якого п'яний солдат свинцевою кулею вбив, вивчив, що божественна Немезіда вовняні ноги, а руки свинцеві має. Але ці всі помилки школярів, гідні уваги, належить писати в повітрі та на швидкоплинній воді, а не на паперах, які після мене залишаться.

Подібно вироки найвищого суду, встановлені для провінцій в часі безкоролів'я, подібні на рекомендації Авреліана⁷⁰⁴, дуже часто у випадку, відкинутому греками, відсилаю на завершення до Анналів Волузії⁷⁰⁵ і його паперів, які Катутлові⁷⁰⁶ погано пахли.

Рік, який поспішав до кінця, Мельхіор Вольфович, радний з родини Вольфовичів, достойний син плодючої матері добрих громадян, випередив. Він предків своїх славетні вчинки чеснотами власними ще біль-



Синагога «Золота Роза».
Рис. Ф. Ковалишина, 1904 р.



План розташування синагоги «Золота Роза»
в єврейському кварталі

шими зробив. Бо ж долю, як служницю, а не як поступливу господиню, сприймав. Ціле життя торговець, не знаючи відпочинку, у старості шукав хліба плугом. З села повертаючись додому, впавши з візка через болі в боці, збільшив число небесних жителів.

1633. Наступний рік змішав сум і радість. Бо в перші дні його, коли королівські останки Сигізмунда і Констанції у Кракові стани королівства віддавали землі, у Львові міські громади їх священні тіні небожителів перед усіма вівтарями доручали, визнаючи, що за їх правління вони були щасливі, плачучи, що будуть нещасливі після їх смерті. Через це знову вбрали жалобу та знову влаштували поховальні богослужіння. На другий день, призначений для прийняття корони королем, законно обраним, так, ніби у Владиславі сині батько донині перебував, піднесений гімн, відспіваний у ратушній залі, побудив усіх мешканців до радості і святковий день коронації Владислава, найщасливішого короля, усім наказав (відзначати). У ті ранкові години всі храми, повні народу, наповнювалися звуками музики і голосами вдячних, а в кафедральному архієпископському костелі після закінчення божественної меси, перед тим, як відпустити народ, побажавши королю добра, даного від Бога, а вірному його стаду добра, гімн Амброзіанський заспівано, який був підхоплений цілим костелом. У післяобідні ж години організатори видовищ забави і змагання атлетів, борців, акробатів на ринку влаштували, іграми та подачками, виділеними для молоді такого роду, заохочуючи люд. Далі у надвечір'ї майстри вогнів мистецькими вогнями, які перелітали вгору-вниз без крил і тягнули за собою іскристі хвости, до глибокої ночі глядачів тримали. Воєнні ж пушкарі пострілами своїми, хрипло рикаючими, бажали усім добра-ніч.

Невдовзі потім влада Божа, яка бавиться людськими справами у чіт і лишку, з нас насміхалася, коли після того, як однаково королів взято на вищий трон, однаково архієпископів, які протягом трьох днів у Львові один за одним помирали, до себе прикликала. Бо ж напередодні травневих Ід (14 травня) Ян Анджей Прухницький⁷⁰⁷, архієпископ, на другий день Лукаш Каліньський, його заступник, зі своїми достойниками попросилися, обоє найуважливіших пастирів вівчарні Христової і дому Господа надійні підпори. Прухницькому поет написав, хоча й не поетично:

«Людська побожність якщо б хотіла прийняти (людського) вигляду,
Прухницького обличчя прийняла б ангельського».

Калінського ж щедрість великий вівтар, сидіння для духовенства, каплиця заупокійна, великим коштом зведена, потім і у наступних часах засвідчать. Навіть уславлені отці церкви як за життя любили один одного, так і в смерті залишилися нерозлучними.

Чин кармелітів босих, затримавшись у місці багнистому та вологому 18 років, де спочатку місце було визначене, коли випаровуваннями смердючими своєму здоров'ю шкодили, причандалля богослужбне, цвіллю і (смердючим) брудом покрилося і понишилося, переніс оселю до іншої околиці міста, тобто до саду Галуновських лари перенести вирішив, спочатку діставши дозвіл від уряду міського на відкриття хвіртки для тих, що йдуть пішки за посередництвом і прикриттям старшин королівства, у призначений день з супутником, даним з небес, через ринок міста від заходу на схід вирушив, а завершивши урочистий похід, у супроводі всіх міських чернечих згромаджень на пагорбі, сусідньому з містом, більш здоровому, хоча й менше заселеному, осів.

Через дружину легко здобути почесні, чому Ієронім Вальдота дав приклад, коли через родичів Шольців і Вольфовичів, з якими породичався завдяки шлюбу, з лавки кушнірської на курульне крісло перенісся, на якому давав право, що звичайно дають кухарі, чи таке, яке замість з кодексу витягав з-під ковдри. Врешті мужа чесного і радника правого обов'язком виконавши, перестав існувати серед смертних.

Фатальним є навіть у тих частинах, які сором криє, що показали двоє дітей Кіприди⁷⁰⁸ своїм нещастям. З них Агнешка Стафіліна, дуже щаслива дівчина, очима своїми голубиними багато закоханих сердець наразила, а найбільше Яна Хросцінського, законника-буквоїда гродського. Цей друг її краси та недруг її чеснот, коли обидва скарби ані блананнями, ані викупом не зміг видобути, подібно до воскреслого Аконтія⁷⁰⁹, присягнувши, що назавжди віддається Агнешці і буде її законним чоловіком, бо перед вівтарем дав неправдиве свідчення, і так вчинивши, отримав у нагороду отруйний товар, а слово, дане і прийняте за кілька років до року Платона⁷¹⁰, зволікав. Відтоді Агнешка захворіла душею, а потім і тілом, коли його просила, а потім, не маючи ні про що вже просити, аби пам'ятав присягу, принаймні в останній день її життя захотів би то зробити, щоб вона померла не як незаконна, але як дружина (.....)

(На цих словах обривається власне «Потрійний Львів», хроніка, яка залишилася незавершеною⁷¹¹ – прим. пер.)

**ПРИМІТКИ
ТА
КОМЕНТАРІ**

Примітки та коментарі

1 – Антіохія (сучасна Антанья), місто і область у давній Сирії, столиця одного з православних патріархатів

2 – Панормій на Сицилії, відомий торговельний центр (сучасне місто Палермо)

3 – Гібернія, давня назва Ірландії

4 – Лацій, область Середньої Італії, населена в давнину латинами

5* – Цит. За: Слово про Львів. Збірник. Упорядкував Аркадій Халімончук. – Львів, 1970. – С. 39

6 – Про те, як розуміли в Речі Посполитій часів Б. Зіморовича питання походження слов'ян див.: Момрик А. Біблійна генеалогія в етногенетичних концепціях польських та українських хроністів (до постановки проблеми) // *Mediavalia usgainica: Ментальність та історія ідей.* – Київ, 1998. – Т. 5. – С. 111-117

7 – Сучасний погляд на походження слов'ян, та їх попередників, населення Прикарпаття в I тис. н. е. див.: Буданова В.П. Варварський мир епохи Великого переселення народів. – Москва, 2000; Вакуленко Л.В. Населення Східних Карпат в пізньоримський час // *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат.* – Т. 1. – Археологія та антропологія. – Львів, 1999. – 227-262; Баран В.Д. Східнокарпатський регіон у V-VII ст. н.е. // Там само. – С.263-308; Приходнюк О.П. Східні Карпати у VIII-IX ст. // Там само. – С.309-340). Першу з праць використовую для характеристики народів, згаданих у праці Б. Зіморовича.

8 – Сармати – іраномовні кочові племена (роксолани, алани, сармати, язигі та інші). В VI-IV ст. до н.е. перебували в придонських, калмицьких, прикавказьких степах; згодом перекочували в нижнє Подніпров'я, межиріччя Південного Бугу та Дунаю. В III ст. д.н.е. витіснили скіфів. В IV ст. н.е. гунни їх розгромили. Частина сарматських племен під час Великого переселення народів перекочувала в Центральну та Західну Європу. Про “сарматську” теорію, згідно якої прабатьківщиною слов'ян була європейська Сарматія, див.: Рогов А.И. Основные особенности развития русско-польских культурных связей в эпоху Возрождения // *Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в.* – Москва, 1976. – С. 166-168

* – Примітки виконані Наталією Царьовою.

- 9 – Танаїс, давня назва Дону
- 10 – Сестрою міфічного фінікійського царевича Кадма була Європа.
- 11 – Меотіда – це Азовське море
- 12 – Босфор Кіммерійський – це сучасна Керченська протока
- 13 – Понт Евксінський, це Чорне Море
- 14 – Тутан, бог опіки
- 15 – Овідій. Понтійські послання. – IV, 10, 59
- 16 – Кочові племена, які жили в VII-IV ст. до н.е. в поволзьсько-приуральських степах
- 17 – Скіфи, іранські племена, близькі, зокрема, савроматам. З Центральної Азії через Північний Кавказ перекочували в степи між Доном та Дунаєм, до Криму. Із Північного Причорномор'я в III ст. були витіснені сарматами і згодом розчинились в інших племенах регіону. Скіфами згодом почали називати північнопричорноморські варварські племена, в часи Б. Зіморевича – татар
- 18 – Публій Овідій Назон (43 р. д. н.е.-18 р.н.е.) – давньоримський поет
- 19 – Імператор Октавіан Август (27 р.до н.е. – 14 р.н.е.) з якихось особистих міркувань заслав Овідія в містечко Томи, грецьку колонію біля гирла Дунаю (сучасне місто Констанція в Румунії)
- 20 – Капітолій, один з семи римських горбів, де розташовувався політичний та культурний центр Риму (храми, монетний двір, будинки знаті)
- 21 – Юпітер, античний верховний цар богів і людей. На Капітолії був храм Юпітера, Юнони та Мінерви, де йому складали жертви полководці-переможці
- 22 – Немезіда, в грецькій міфології богиня-втілення долі, покровителька суспільного порядку. Карала володарів за їх гординю. Символізує відплату, кару.
- 23 – Борей, в грецькій міфології бог пронизливого північного вітру; властиво такий вітер
- 24 – Марс, давньоримський бог війни
- 25 – Гети, фракійський союз племен. V ст. до н.е. жили між Балканськими горами та пониззям Дунаю, звідки в наступному столітті опанували узбережжя Чорного моря та лівобережжя Дністра. У II ст. н.е. були підкорені Римом, і більшість території гетів увійшла до складу провінції Дакії.
- 26 – Фракія, історична область у східній частині Балканського півострова
- 27 – Македонія, історична область у північно-східній частині Балканського півострова

28 – Іллірія, історична область у північно-західній частині Балканського півострова

29 – Панонія, римська провінція, західна частина території сучасної Угорщини, північної Югославії, східної частини Австрії

30 – Август (Гай Октавій, Гай Юлій Цезар, імператор Цезар Август), римський імператор (31 р.до н.е. – 14 р.н.е)

31 – Корнелій Лентул Гней (+25 р.н.е.), римський воєначальник, 10 р.н.е. відзначився у боротьбі з гетами

32 – Роксолани, союз сарматських племен, що жили між Дніпром та Доном. На II ст. н.е. частина їх розташовувалась у степах Приазов'я, інші – між Дніпром та гирлом Дунаю. Поступово витісняючи племена язигів, захопили землі на території сучасної Румунії. Визнавши 118 р. свою залежність від Римської імперії, невдовзі почали вести з нею доволі успішні війни. Під тиском остроготів в IV ст. перемістились на захід.

У часи Пізнього Середньовіччя та Нового часу роксоланами називали українців

33 – Сальвій Оттон, римський імператор від 15 січня до 16 квітня 69 р.н.е.

34 – Мезія, римська провінція між Нижнім Дунаєм та Балканськими горами

35 – Тацит (Публій Корнелій Тацит) (бл. 58-117 р.н.е.) римський історик. Подіям ранньої Римської імперії присвятив “Історію” та “Аннали”. Важливим джерелом про епоху Великого переселення народів є його “Германія”.

Відповідно: Корнелій Тацит. Собрание сочинений в 2-х томах. Ленинград, 1969. – Т. 2. – С. 42

36 – Доміціан Тит Флавій, римський імператор (81-96 рр.)

37-38 – Йдеться про першу дакійську війну Доміціана у 84 р. Дакійці під проводом Децебалра перемогли легата Нижньої Мезії Оппія Сабіна. Подальшими військовими діями проти дакійців керував Корнелій Фуск, який у цій боротьбі і загинув (Златковская Т.Д. Мезия в I-II веках нашей эры. К истории Нижнего Дуная в римское время. – Москва, 1951. – С. 71-72)

39 – Вандали, східногерманські племена. Зі Скандинавського півострова на переломі II-I ст. до н.е. переселились на південне узбережжя Балтійського моря, згодом на землі між Одрою, Віслою, Судетами та Карпатами. Від II ст. н.е. почали рухатись звідси на південь. У 335 р. римляни дозволили їм оселитись у Панонії. В 406 р. разом з аланами та свемами через Галію дійшли до Іспанії, де у 418 р. році були розбиті везеготами. Їх залишки разом з везеготським конунгом Гейзеріхом завойовували римські колонії в Північній Африці. Тут

заснували в середині V ст. Вандальське королівство. У 455 р. вандали захопили і пограбували Рим.

40 – Венети, племена на північному узбережжі Адріатичного моря, між нижньою течією ріки По, ріками Адідже, Ізонцо; Альпами.

41 – Веделіки, кельтське плем'я, що проживало між Гельвецією, Норіком, Альпами та Дунаєм. Їх головним містом був Августа Вінделікорум (сучасний Аусбург)

42 – Германське, тобто сучасне Північне море

43 – Альба, давня назва Ельби

44 – Салі, давня назва Заале

45 – Панонія – південнодунайська область Римської імперії, обмежена на заході частиною Норичних Альп, на півдні – річкою Савою, на сході і півночі – Дунаєм. Після завоювання іллірійців імператором Августом у II ст. н.е. була розділена на Верхню та Нижню Панонії. На початку V ст. до Нижньої Панонії долучається частина Верхньої, і вже ця територія була розділена на Панонію Першу (західну) та Другу (східну)

46 – Гонорій Флавій, західноримський імператор (395-423)

47 – Аркадій, східноримський імператор (395-408)

48 – Стілліхон Флавій (бл. 365-408), римський полководець, опікун імператора Гонорія

49 – Меотіда, давня назва Азовського моря

50 – Леманське озеро, давня назва Женевського озера

51 – Готи, східногерманські племена. Наприкінці II ст. з південного узбережжя Балтійського моря та нижнього Повісля почали рухатись на південь та південний схід, до кордонів Римської імперії, в Приазов'я та Крим. Протягом III-IV ст. переселяються на територію Римської імперії. В V ст. на території Південної Галії та Іспанії створили Вестготське королівство, на території Італії – Остготське. Не тотожні гетам.

52 – У Римі під час свята бога землеробів Сатурна (сатурналій) рабам надавалась фіктивна свобода, вони бенкетували разом зі своїми панями, які їм прислужували

53 – Остготи, гілка готського племені. В 493 р. заснували на території Північної та Середньої Італії Остготське королівство, яке в середині VI ст. завоювала Візантійська імперія

54 – Везеготи, західна гілка готського племені. В 418 р. оселились в Південній Галії, на землях Римської імперії (звідки через сто років були витіснені галами). Продовж V – поч. VII ст. захопили Піренейський півострів. У 711 р. араби завоювали Везеготське королівство

55 – Далмація, історична область на західному узбережжі Балканського півострова

56 – Гуни, кочовий народ Внутрішньої Азії. В 158 р. перекочували на прикаспійські рівнини. Внаслідок переможних для них воєн з аланами (360-370 рр.) та готами (371-375 рр.) просунулися в Європу, спровокувавши Велике переселення народів. У 400 р. досягли Дунаю, в 430 р. – Рейну, в 447 р. підійшли до Константинополя, 450 р. пішли на Західну Римську імперію, в Галію, в 452 р. вторглися до Італії.

57 – Тут маються на увазі угорці, які вважались нащадками гунів

58 – Гіберіх, готський король у 318-350 рр.

59 – Йдеться, вочевидь, про Родеріка (Рудеріка), воєначальника у війську Тотіли. Помер напередодні взяття остроготами 17 грудня 546 р. Риму

60 – Аларіх, король вестготів. Брав участь у всіх визначних битвах готів з римлянами. 24 серпня 410 р. захопив Рим

61 – Мова йде про Вітігіса, готського короля у 536-549 рр.

62 – Аттіла, правитель у 434-453 рр. Гунської держави, яка за часів його володарювання досягла найбільшої могутності

63 – Тотіла (Бадвіла), остроготський король у 541-552 рр.

64 – Готи на чолі з Аларіхом у 401-402 рр. напали на Італію, в 410 р. захопили та пограбували Рим

65 – Лігурія, в античні часи землі між Альпами, рікою По та Лігурійською затокою

66 – Еміліана, історична область у Північній Італії, поблизу сучасного міста Реджіо

67 – Інсубрія, частина Транспаданської Галії в Північній Італії. Головне місто – Медіоланум (сучасний Мілан)

68 – Аквілея, римське місто в області Венеція. У 452 р. розорене Аттілою

69 – Конкордія, історична область у Північній Італії, північніше Венеції

70 – Одержо, історична область у Північній Італії, на південний схід від Мантуї

71 – Альтина, місто в землі венетів у Транспаданській Галії, між Патавієм та Аквілеєю. Після розорення міста Аттілою в 432 р. його мешканці переселились на острови, які творились лагунами. Нове поселення отримало назву Венеція

72 – Есте, історична область в Північній Італії, на південний захід від Падуї

73 – Флавій Плацід Валентініан III, імператор Західної Римської імперії в 425-455 рр.

74 – Кампанія, область у Західній Італії

- 75 – За міфами, в часи заснування Риму Ромул наказав у свято Нептуна викрасти запрошених дівчат із племені сабінів та одружити з ними своїх поселенців
- 76 – Капуя, місто в Кампанії
- 77 – В 216 р. до н.е. карфагенський полководець Ганібал переміг римлян біля Канн (міста поблизу Адріатичного моря)
- 78 – Авсонія, область в південно-західній Італії
- 79 – Півострів Тавріда, давня назва Кримського півострова
- 80 – Деякі античні автори безпідставно ототожнювали племена кімбрів та кімерійців. Під Кімбриком Херсонеським тут слід розуміти Кімерійський півострів, тобто Керченський півострів.
- 81 – Гай Юлій Цезар Октавіан (імператор Цезар) (100-44 рр. до н.е.) римський політичний діяч, полководець
- 82 – Александр III Македонський, македонський цар у 336-323 рр., найвидатніший античний полководець
- 83 – Половці (кипчаки, кумани), кочівники-тюрки, в XI-XIII ст. займали степи між Волгою та Дунаєм. Як і гети, гуни до слов'ян не мали жодного відношення
- 84 – Черкаси, тут в значенні черкесів. У XVI-XVII ст. так називали також українських козаків
- 85 – Сораби, раски – різні назви сербів
- 86 – Кроати, тобто хорвати
- 87 – Даки, тут взагалі волохи
- 88 – Ілліри, тут албанці
- 89 – Боруси (пруси), тобто литовське плем'я
- 90 – Моски, тут москвитини
- 91 – Даки, тут населення Волощини (Мултян)
- 92 – Перераховані тут народи, перебуваючи у складі Отаманської імперії, мусульманами не були
- 93 – Сілістрійці, тут потурчені болгари
- 94 – Скіфи, тут і далі означають татар
- 95 – Міснії, тобто населення німецької землі Майсен
- 96-98 – Йдеться про мешканців трьох історичних областей Словенії. Істрія – найбільша західна частина одноіменного півострова у північній частині Адріатичного моря (головне місто – Трієст). Карінтія – північна Істрія. Крайна-в долині Сави (на її території є столиця Словенії Любляна)
- 99 – Інститут клієнтури (службового землеволодіння), передбачав підпорядкування клієнта голові роду чи великої сім'ї
- 100 – Малися на увазі, вочевидь, землі Холмського та Волинського воєводства
- 101 – Брати Кий, Щек, Хорив та сестра Либідь – міфічні герої.

102 – Рюрик (+879), запрошений 862 р. на правління до Ладоги. Тут і надалі при характеристиці Рюриковичів та Гедиміновичів використано публікацію – Войтович Л. Князівські династії Східної Європи. – Львів, 2000

103 – Аскольд, київський (полянський) князь у 860-882 рр.

104 – Дір, київський князь у 860-882 рр., спіправитель Аскольда

105 – Ігор Рюрикович, київський князь (912-945)

106 – Святослав Ігорович, київський князь (945-972)

107 – Володимир Святославович (+15.07.1015), князь новгородський з 970, київський – від 980 р.

108 – За літописною традицією Малуша була донькою Малка Любечанина та ключницею княгині Ольги

109 – Йдеться не про Ольгу, а про Олега Святославовича, древлянського князя (970-977). Насправді він загинув, утікаючи від війська брата Ярополка Святославовича

110 – Ярополк Святославович, київський князь у 969-980 рр. За наказом брата Володимира його вбили два варяги

111 – Дуліби, протокраїнське землеробське плем'я, що у VII ст. займало територію Західної Волині та Верхнього Подністров'я

112 – Правдоподібно, йшлося про похід 983 р. на литовське плем'я ятвягів

113 – Мова йде про похід Володимира на хорватів 993 р.

114 – Мається на увазі похід 984 р. на Волзьку Булгарію

115-116 – Печеніги, тюркські племена, що кочували між пониззям Дону і гирлом Дунаю. Тут у Б. Зіморовича неточність: не печенігів Володимир “запхав” до Херсонесу, а сам захопив цю грецьку колонію в 989 р.

117 – У “Повісті временних літ”, використаній польськими хроністами, дійсно говориться про відібрання в 981 р. Володимиром “від ляхів” цих земель. Насправді ж вони, як і Краківщина, у той час належали до Чеської держави

118 – За літописом, Володимир після захоплення Херсонесу зажадав від імператорів-співправителів Василія та Костянтина віддати йому за дружину їх сестру Анну. Однак в дійсності князь Володимир у 987 р. допоміг візантійцям придушити повстання Варди Фоки взамін за згоду на одруження з Анною. У свою чергу грецькі правителі обумовили такий шлюб хрещенням князя (Грушевський М. Історія України-Руси. – Київ, 1991. – Т. 1. – С. 496)

119 – Перун, бог грому і блискавки, головний бог у давніх українців-язичників

120 – Діана, у Давньому Римі богиня рослинності. Наведені Б. Зіморвичем дані про наш поганський пантеон не відповідають дійсності.

Див.: Słownik starożytności słowiańskich. – Wrocław, 1962. – Т. 1. – Cz. 2. – S. 348

121 – Венера, римська богиня краси та кохання

122 – Церера, грецька богиня родючості та хліборобства

123 – Одружившись у 965 р. з донькою чеського князя Болеслава I Дубровкою, Мешко I наступного року увів християнство в Польщі

124 – Ядвіга, польська королева, після одруження з якою у 1386 р. великого князя литовського Владислава-Ягайла розпочалось масове хрещення литовців-поган

125 – Сарацени, тут у значенні мусульмани

126 – Коломан, малолітній син угорського короля Ендре II. Одружений з малолітньою донькою сандомірського та краківського князя Лешка Білого Соломеєю; коронований галицьким королем у 1214 р. (Грушевський М. Історія. – Т. 3. – С. 31-32)

127 – Угорський король Бела III, допомагаючи Володимирові Ярославовичу повернути галицький престол, у 1187 р. посадив на нього власного сина Ендре. Останнього наступного року прогнали галичани за допомогою польського князя Казимира Справедливого (Грушевський М. Історія. – Т. 2. – С. 449-450)

128 – Саломея була насправді не сестрою, а донькою Лешка Білого

129 – Про коронацію Коломана зимою 1215-1216 рр. див.: Грушевський М. Історія. – Т. 3. – С. 512-513

130 – Насправді ж події розгортались по-іншому. Галич від угорців та поляків визволив, взявши у полон Коломана, князь Мстислав Удатний в 1221 р. (Грушевський М. Історія. – Т. 3. – С. 513-516)

131 – Можливо, тут йдеться про князя Володимира, сина Володимира Ярославовича (+1199)

132 – Маються на увазі князі Ростислав Мстиславович та Ростислав Давидович (Грушевський М. Історія. – Т. 3. – С. 515)

133 – Насправді ж Коломан повернувся до Угорщини

134 – Данило (*1202-+1264), син князя Романа Мстиславовича, князь галицький, володимирський, київський. Коронувався лише один раз, 1253 року в Дорогичині (Грушевський М. Історія. – Т. 3. – С. 72)

135 – Від терміну Оттоманська Порта – неофіційної назви уряду та самої Османської (турецької) імперії

136 – Йдеться про Болеслава Хороброго, який, будучи тестем Святополка Ярополковича допоміг йому відібрати у 1018 р. Київ у Ярослава Мудрого (Грушевський М. Історія. – Т. 2. – С. 11-13, 557-558). Згадані далі Володимир та Ярослав – це київські князі Володимир Святославович (+1015) та його син Ярослав Мудрий (+1054)

137 – Казимир I Відновитель одружився у 1072 р. з Доброгневою-Марією, донькою Володимира Святославовича

138 – Польський король Болеслав II Сміливий, одружений з Вишеславою Святославівною, допомагав своєму швагрові Ізяславу Ярославовичу у 1067 р. захопити Київ (Грушевський М. Історія. – Т. 2. – С. 57-59, 558)

139 – Kromer M. Kronika Polska. – Sanok, 1857. – S. 119-120

140 – Йдеться про епізод з II Пунічної війни між карфагенянами та римлянами, коли військо Ганібала через брак дисципліни втратило у 211 р. Капую

141 – Польський князь Болеслав III Кривоустий (1102-1138) був одружений з донькою Святополка Збиславою

142 – У 1117 р. Володимир Мономах з іншими князями насильно посадив Ярослава Святополковича у Володимирі (Грушевський М. Історія. – Т. 2. – С. 57-59, 558)

143 – Вочевидь, йдеться про князя Ярослава Ізяславовича, одруженого з донькою Болеслава Кривоустого

144 – Факт битви Болеслава Кривоустого та Ярополка Володимировича не підтверджується надійними джерелами

145 – Князь мазовецький та кувяський, згодом краківський, Болеслав IV Кучерявий у 1136 р. одружився не з Анастасією, а з Верхуславою, донькою князя Всеволода Мстиславовича

146 – Мешко III Старий, князь великопольський та краківський був одружений з Євдокією, донькою Ізяслава Мстиславовича. Останній, як і Всеволод Мстиславович, не був галицьким князем

147 – Олена, донька Ростислава Мстиславовича, була дружиною Казимира II Справедливого. Її батько не був белзьким князем (Войтович Л. Князівські династії. – С. 237)

148 – Князь Болеслав Кривоустий не одружувався з княжною Оленою

149 – Згідно з легендою, Троя була спалена Парисом після викрадення Єлени

150 – Імовірно, мова йде про поріднення з німецькими княгинями

151 – Йдеться про польського князя Болеслава Кучерявого, свояка Ізяслава Мономаховича

152 – Тут неточність. Вочевидь йшлося про галицького князя Ростислава Івановича, якого в 1189 р. угорці вбили, приклавши до ран смертельне зілля

153 – Мова йде про князя Володимира Ярославовича, який при допомозі імператора Фрідріха Барбароси та Казимира II зміг повернути собі Галич у 1189 р.

154 – Князь сандомірський і краківський Лешек Білий одружився в 1207 р. з Гремиславою, донькою князя луцького і київського Інгвара Ярославовича

155 – Не Ярослава, а Ингвара Ярославовича

156 – Герой троянської війни Аякс Теламонід взяв за коханку полонену троянку Текмессу

157 – Йдеться про легендарного царя Спарти Менелая, одруженого з Єленою, яку в давньогрецькій міфології вважали найкрасивішою з жінок

158 – Польський князь Лешко Білий був союзником Романа Мстиславовича в його боротьбі з галичанами

159 – Героїди, нещасливі закохані. В давньогрецькій міфології, жриця Афродіти Геро після того, як втопився її коханок Леандр, кинулась у море

160 – Йдеться про синів короля Данила, Лева (бл.*1228 – бл.+1301) та Романа (бл.*1230 – +бл. 1261)

161 – Зімоворич неправильно транскрибував по-латині ім'я першої дружини передостаннього галицько-волинського князя Любарта Гедиміновича (+1384), яке хроніст, вочевидь, дізнався з пом'яника якоїсь львівської церкви. Замість Аграфена він написав Agaphiam (Мицько І. Монастирські пом'яники про походження ктитора Унівського монастиря князя Федора Любартовича // Мицько І. Статті. – С. 3-5). Див. також: Tęgowski J. Małżeństwa Lubarta Giedyminowicza. Przyczynek do genealogii dynastii halicko-wołyńskich w XIV wieku // Genealogia. – Poznań, 1995. – N 6. – S. 17-16)

162 – Марія, донька короля Юрія I Львовича, одружилась з сохачевсько-черським князем Тройденом Болеславовичем (онуком литовського князя Тройдена). Їх сином був Юрій II Болеслав Тройденович, галицько-волинський князь у 1323-1340 рр., який в 1331 р. взяв за дружину доньку великого литовського князя Гедиміна Офку-Євфимію

163 – Князь Юрій II був отруєний у 1340 р. За найновішою гіпотезою, сталося це 7 квітня у львівській Святоюріївській церкві (Мицько І. Новознайдені історичні джерела про церкви Галичини XII-XIII ст. // Давні обителі України. Архітектура. Тематичний збірник Святопокровського монастиря Студійського Уставу. Випуск 13. – [Львів, 2002]. – С. 35)

164 – Kromer M. Kronika Polska. – Sanok, 1857. – S. 603

165 – Польський король Казимир III здійснив у кінці квітня 1340 р. грабінницький похід на Львів (Грушевський М. Історія України-Руси. – Київ, 1993. – Т. 4. – С. 21-26)

166 – Казимир III в 1341 р. жодного походу не здійснював, Галичина до 1349 р. перебувала під управлінням Дмитра Дядька (про нього див.: Мазур О. “Demetrius Dedko, provisor seu capitaneus Terrae Russiae” (інститут “старійшини” у політичному житті Галицької землі II чверті XIV ст.) // Семінарії “Княжі часи”. – Львів, 2002. – С. 14-23)

167 – Жодного сейму за життя Казимира III у Львові не було

168 – Польське право було введено на українських територіях, окупованих Польським королівством, аж у 30-х рр. XV ст.

169 – Серед наближених до Казимира III дійсно був Ян Мельштинський, краківський ловчий, війницький каштелян, сондецький воєвода (Wyrozumialska B. Melsztyński Jan // Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa, 1975. – S. 410-411). Однак документальними свідченнями вирошення ним такої промови не підтверджується

170 – Б. Зіморович, йдучи тут за польськими хроністами, приписує галицько-волинським князям різну мешканців Сандомира в 1259 р. Насправді ж це здійснили війська монгольського воєводи Бурондая (який попередньо змусив знищити укріплення більшості найважливіших міст Галицько-Волинського князівства). Король Данило втік тоді від Бурондая до Польщі, а звідти до Угорщини (Літопис Руський. За Іпатським списком переклав Л. Махновець. – Київ, 1989. – С. 421-422)

171 – Марс, римський бог війни

172 – Nabatejsьке царство у північній частині Аравійського півострова, завдяки значному розвитку торгівлі, знане було своїм багатством

173 – Борисфен, давньогрецька назва Дніпра

174 – Міфічна дата заснування Львова у 1270 р. виникла наступним чином. Наприкінці XVI ст. львівські монахи-домініканці сфальсифікували грамоту. За нею, князь Лев Данилович подарував цим ченцям чудотворну ікону Богородиці. І нібито була “дана ця грамота у Львові, року другого по збудуванню міста, в понеділок 5 серпня року від сотворення світу 6778”, тобто, 1270 р. від Рождества Христового. (L.V. ks. Dyplom księcia halickiego Lwa (Leona) Daniłowicza z roku od stworzenia świata 6778, a od narodzenia Chrystusa 1270 // Biblioteka Ossolińskich. – 1843. – T. 8. – S. 147-155; Ulanowski L. Obraz najświętszej Maryi Panny Matki Boskiej w kościele Bożego Ciała xx. Dominikanów we Lwowie. – Lwów, 1853. – S. 9-10; Петрушевич А. О чудотворной иконе Пресвятой Богородицы, находящейся в костеле отцов доминиканцев в г. Львове и польской легенде ее // Зоря Галицкая. – Львов, 1851. – N 56. – С. 453-454; N 57. – С. 461-463). “Узаконив” цю дату Я. Альнпек у рукописі своєї історичної довідки (Rachwał S. Jan Alnpek. – S. 10; У публікації Г. Брауна наявна дата “MCCLXXX”)

175 – Йдеться про надання Львову магдебурзького (саксонського) права самоврядування. Його отримало місто ще у княжу добу (Гошко Т. З історії магдебурзького права у Львові (XIII-XVII ст.) // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С. 46). Можливо, це сталося вже за часів Лева Даниловича (див.: Книш Я. Заснування Львова // Семінарії

“Княжі часи”. – Львів, 2002. – С. 7-13; Диба Ю., Петрик В. Планувальна структура “долокаційного” Львова // Там само. – С. 40-59)

176 – Йдеться про італійського поета та історика Антоніо Беккаделлі Панормітануса (*1394-+1471)

177 – У сучасних історичних дослідженнях засновниками міста з назвою Львів вважаються Данило Романович та Лев Данилович (Книш Я. Заснування Львова. – С. 10)

178 – Польський князь Казимир II Справедливий, можливо, був одружений в 1186 р. з Оленою, донькою київського князя Ростислава Михайловича

179 – Можливо, мова йде про Владислава Локетка, дядька галицько-волинських князів Андрія (+1324) та Лева (+1324) Юрійовичів

180 – Йдеться про участь князя Романа на стороні Лешка та Конрада Казимировичів проти Мешка Старого в битві на р. Мозгаві (1195 р.)

181 – Йдеться про похід Данила Галицького разом з Болеславом Сидливим у 1253 р. на Опавську Сілезію

182 – Кумани, тобто половці

183 – Херсонес Таврійський, в широкому значенні – Кримський півострів, у вузькому – античне місто, розташоване поблизу сучасного Севастополя

184 – Мова йде про Малопольщу та Великопольщу

185 – Свого сина Лева Данило Галицький не віддав татарам у заручники, і тому він не жив серед них у дитинстві

186 – Кайдан, воєвода у війську монгольського хана Батия під час його походу 1240 р.

187 – У 1280 р. Лев Данилович, аби захопити в Польщі Люблінщину, випросив допомогу у Ногаю, темника, фактичного правителя Золотої Орди. Натомість вже в 1287 р. Лев Данилович, попри свою волю, змушений був йти на Польщу з військами хана Телебуги. Ногай же тоді здійснив самостійний похід на Краків (Літопис Руський. – С. 432, 435-436)

188 – Ахат, товариш і супутник Енея в мандрівці після розгрому Трої

189 – Засноване Левом Даниловичем місто Б. Зіморович навмисно представляє, без жодних підстав, у якнайгіршому світлі, з тим, аби згодом показати його розвиток і красу за польських часів. Про історію будівництва Низького замку (на підставі пізніших джерельних матеріалів) див.:Markowski F. Nizki zamek we Lwowie // Kwartalnik architektury i urbanistyki. – Warszawa, 1972. – Т. 17. – З. 3. – S. 177-208; Могилич Р. Низький замок у Львові. До питання реконструкції первіс-

ного виду // Укрзахідпроектреставрація. Вісник. – Львів, 2000. – Ч. 11. – С. 49-58

190 – Гарпії, у давніх греків богині вихору. В “Одисеї” гарпії викрадали людей

191 – див. примітку № 75

192 – У Львові існувала легенда про переїзд до міста за часів князя Лева вірменських воїнів (зафіксована Яном Альнпеком – Rachwał S. Jan Alnpek. – S. 10). Вочевидь, її творення інспірувалось бажанням місцевих вірмен задекларувати лицарський стан перших переселенців, їх предків

193* – Martialis, 4,4,7

194 – Пентаполіс-п'ять міст у Палестині: Содом, Гоморра, Адаїм, Зебоїм, Зоар, з яких чотири були знищені вогнем через пануючу в них розпусту; останнє Бог пощадив задля праведного Лота

195 – Тут розуміються мусульмани

196 – Б. Зіморевич, у дусі народної етимології, пояснює походження назви “зарванська” від польського слова “zerwać” (викрасти). У давній українській мові “зарваниця” означало віддалене місце. Цікаво, що у волинському місті Острозі татари жили саме на Зарванському передмісті (Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. – Kraków, 1912. – S. 120)

197 – Альба Лонга, поблизу сучасної римської гори Альбано. За легендою, заснована Юлом (Асканієм), сином Енея та вважалася предтечею Риму. В Давній Італії була відомим культурним центром латинів

198 – Про походження гербу Львова див.: Гречило А. Герб міста Львова: генеза, традиція, відродження // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С. 61-63

199* – T. Lucretius Carus, De rerum natura, V, 579 et porto

200 – Лев Данилович не мав жодного відношення до київського замку, бо це не було його володіння

201 – Даних про те, що тут зберігалися дорогоцінні речі, які раніше відібрали татари у поляків, Б. Зіморевич не мав. Цей пасаж він навмисно ввів до своєї розповіді, аби виправдати пограбування Казимиром III цієї української скарбниці в 1340 р.

202 – Насправді ж Констанція, донька угорського короля Бели IV, була дружиною Лева Даниловича

203 – Наведений Б. Зіморевичем опис двору Констанції, вочевидь, його літературно-ідеологічна фантазія. Ні домініканців, ні францисканців у Львові за часів Констанції (померла невдовзі після 1301 р.) ще не було.

204 – Вперше про перебування чудотворного Ченстоховського образу у Львові почав говорити Томаш Піравський. Про це він нібито дізнався з погано читабельного кириличного рукопису, що належав українському монахові (Pirawski T. *Relatio status almae archidiece-sis leopoliensis.* – Leopoli, 1893. – S. 109). Цей створений у 1615 р. твір мав Б. Зіморевич (*Ibidem.* – Р. 6). Мотив давнього українського рукопису, як джерела інформації про чудотворну ікону, Т. Піравський, вочевидь, запозичив з історії Сокальського образу, яку анонімно написав перед 1612 р. Ян Остророг (*Socaliensis Tuae Deipare Virgo Sacrae...* – S.a, s. I. – F 3 verso). “Позальвівські” мотиви в історії Ченстоховського образу Б. Зіморевич, напевно, взяв з числених друкованих історій цього паладіуму. На мою думку, потрапив він до Польщі таки з Белза, а не зі Львова (Див.: Мицько І. Чудотворні ікони Богородиці: Легенди, традиції, історичні факти // Галицька брама. Чудотворні ікони Богородиці. – Львів, 2001. – N1 (73). – С. 5-7)

205 – Мова йде про святого апостола Павла

206 – За легендою, в Римі, за панування короля Нуми впав з неба щит. Оскільки німфа Егерія пророкувала у випадку його викрадення, загибель Риму, було зроблено ще 11 аналогічних щитів, які разом з оригінальним переховувались у салійських жреців та урочисто демонструвались під час спеціальних травневих торжеств

207 – Йдеться про релігійний рух у Візантії в VIII-IX ст., спрямований проти вшанування предметів культу, насамперед, ікон

208 – Мова йде про св. Володимира, хресне ім'я якого було Василій

209 – Мати Юрія II Болеслава Тройденовича, Марія, була сестрою не Лева Даниловича, а Лева Юрійовича (+1324)

210 – Сучасні дослідження підтверджують перенесення ікони до Ченстохови в 1382 р. (*Najstarsze historie o Czestochowskim obrazie Panny Maryi XV i XVI wieku.* – Warszawa, 1981. – S. 37)

211 – Князь Владислав Опольський правив від імені угорського короля Людовіка в Галичині упродовж 1372-1379 рр.

212 – Згадуючи тут імператора Карла Великого (768-814), Б. Зіморевич мимоволі виказує правдиве джерело, яким він насправді користувався. В одній з редакцій історії Ченстоховської ікони розповідається наступне: нібито після визволення Святої Землі від сарацинів Карл Великий отримав чудотворний образ від візантійського імператора Никифора (*Najstarsze...* – S. 30)

213 – У збережених неавторських списках твору Б. Зіморевича згадується історія Лукіана (Лукініана). Ймовірно, тут наявна помилка копіїстів. Вочевидь, насправді йшлося про те, цю ікону намалював сам апостол Лука

214 – Королевою Польщі іменувалась чудотворна ікона з Ченстохови

215 – Тут у значенні Ченстоховського монастиря з чудотворною іконою

216 – Олімп, гірське пасмо, яке в Давній Греції вважалось місцем перебування богів

217 – Мається на увазі облога шведськими військами Ченстоховського монастиря в 1655 р.

218 – Йдеться про відомий маяк на о. Фарос під Олександрією

219 – Б. Зіморович, наляканий Визвольною війною, у 1651 р. втік зі Львова до Ченстохови

220 – Ця дата не відповідає подальшому ходу розповіді, бо князь Болеслав Стидливий помер 7 грудня 1279 р.

221 – Невдала для Лева битва відбулася під Гозліцями 23 лютого 1280 р. (Грушевський М. Історія. – Київ, 1993. – Т. 3. – С. 96; Літопис. – С. 432)

222 – Князь краківський і сандомирський Лешек Чорний 9 березня 1280 р. пограбував і спалив Левове місто Переворськ (тепер Пшеворськ, Республіка Польща) (Літопис. – С. 432). До м. Львова його війська того року не доходили.

223 – Князь володимирський Василь Романович помер 1269 р. і був похований у володимирській церкві Успення Богородиці (Літопис. – С. 438). На думку І. Крип'якевича (Крип'якевич І. Середньовічні монастирі в Галичині. Спроба каталогу // Записки Чина св. Василя Великого. – Жовква. 1926. – Т. 2. – С. 81), “ціла історія... вийшла, очевидно, з перемішання імени Василька з його сучасником Войшелком, сином литовського великого князя”. Останній був протягом 1252-1254 рр. монахом у Святооунфріївському та Лаврівському монастирях поблизу Старого Самбора (Див.: Мицько І. Про початки Святооунфріївського монастиря у Лаврові // Мицько І. Статті, написані після вигнання з Інституту українознавства НАНУ. – Львів, 2000. – С. 27-31; Його ж Новознайдени історичні джерела про церкви Галичини XII-XIII ст. // Давні обителі України. Архітектура. Тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу. – Вип. 13. – [Львів, 2002]. – С. 32-33)

224 – На Святоюрській горі у Львові віддавна була печера, яку називали Змієвою ямою, нав'язуючи тим самим до легенди про вбивства св. Юрієм змія. Про неї згадує наприкінці XVI ст. Мартин Груневег (Груневег М. Опис. – С. 110, 111). Цікаво, що іконографія св. Юрія іноді тлумачилась через псалм 91: “На аспіда и василиска наступиши, а попереши льва и змія” (Див.: Мицько І. Культ св. Юрія (Георгія) в Україні та найдавніша історія львівського Святоюріївського монасти-

ря // Мицько І. Статті. – С. 22-25). Ім'я цього князя співзвучне назві фантастичного змісподібного крилатого чудовиська Базилішка, легенди про якого були відомі у всій Європі

225 – Зовнішнім виглядом він нагадує св.Онуфрія. Не виключено, що в часи Зіморовича в Святоюрському храмі були якісь фрески із зображенням святого. Принаймні, у XVIII ст. тут встановлено у штучному гроті скульптурне зображення св. Онуфрія, яке збереглося до наших днів

226 – Йдеться про вимушену участь князя Василька Романовича у поході монголо-татарського війська на чолі з ханом Бурондаєм у 1259 р. (Див.: Літопис руський за Іпатським списком. Переклав Леонід Махновець. – Київ, 1989. – С. 422-423)

227 – Про обставини і час виникнення Святоюрського монастиря документальні відомості не збереглися. Вважається, що його заснування пов'язане з особою галицько-волинського князя Юрія Львовича (+24.4.1308) (Крип'якевич І. Середньовічні монастирі. – С. 82)

228 – Король Данило Галицький помер влітку 1264 р. і був похований у холмському кафедральному соборі Родження Богородиці, збудованому ним під родовий мавзолей (Літопис... – С. 425). Без сумніву, перезахоронення Данила Романовича придумане Б. Зіморовичем, аби таким чином звеличити Львів як місце поховання короля.

229 – Йдеться про відповідні місця у праці Шимона Окольського (Okolski S. *Russia florida*. – Leopoli, 1646. – P.71-72, 75-76, 80)

230 – Kromer M. *Kronika*. – S.518

231 – Б. Зіморович не має рації, бо у створеному наприкінці XIV ст. житті рідної сестри Констанції св. Кінги-Кунегунди (*1234-+24.7.1292) зазначено: "Констанція віддана руському князю Леву, яка засяяла чудами у Львові" (*Vita et miracula Sanctae Kyngae ducissa cracoviensis // Pomniki dziejowe Polski*. – Lwów, 1884. – Т. 4. – S. 684). Про її поховання у Львові стверджує і Ян Длугош (*1415-+1480) у "Житті св. Кінги": "Констанція, дружина князя Лева, яка і сама у місті Львові похована" (*Dlugosz J. Opera omnia*. – Cracoviae, 1887. – V.1. – P.196). Інша річ, що як давні, так і деякі сучасні дослідники пов'язують її поховання з храмом Іоана Хрестителя. Однак цей костел був збудований наприкінці 60-х роках XIV ст. для вірмен-католиків. Похована Констанція, найвірогідніше, у львівській каплиці Низького замку, присвяченій св. Катерині, далекій родичці княгині (Мицько І. Королевич. – С. 22-23).

232 – Йолента (*бл.1244-+16/17. 6, після 1297). рідна сестра польської княгині Кунегунди-Кінги

233 – Б. Зіморович неправдиво тлумачить події цього року. У нього ініціатором походу на поляків був Лев Данилович. Насправді ж, аби врятувати свої землі від розорення, князь змушений був йти разом з

ханом. Як свідчив Галицько-Волинський літопис, “коли Телебуга ішов у Ляхи, то з ним ішли всі князі через неволю татарську” (Літопис. – С.435). Темник Ногай, який перебував у конфлікті з ханом, пішов на Краків самостійним походом

234 – Б. Зіморович навмисно проігнорував згадку про місце поховання і обставини смерті князя Лева та його дружини Констанції, наведені його сучасником П. – Г. Прущем. У його книзі (Pruszczyk P. – H. Forteca monarchów. – Kraków, 1662. – S. 121-122) йдеться про те, що нібито під впливом Констанції Лев прийняв схиму і був похований у ним же збудованому монастирі “в Самбірському повіті”, тобто в Лаврійській чи Спаській обителі. За цим же автором, Констанція була похована у львівському домініканському костелі Божого Тіла 9 квітня 1276 р. Насправді ж, князь і його дружина були живими ще 16 березня 1301 р. (Запаско Я. Пам’ятки книжкового мистецтва України. Українська рукописна книга. – Львів, 1995. – С. 279-280; Мицько І. Королевич Лев Данилович та давній Львів (сторінки з книги) // Галицька брама. – Львів, 2001. – № 9/10. – С. 20). Не виключено, що і Лев Данилович був похований у львівському Святокатериненському храмі. Адже саме від XIII ст. серед європейських володарів поширюється звичай влаштовувати родинні мовзолеї не в соборах, а в призматкових каплицях

235 – Різні давні географи по-різному розуміли місцезнаходження Рифейських гір. Їх отожднювали з горами, звідки витікав Дунай, чи з Альпами, чи Уральськими горами

236 – Марсове поле, тобто поле битви

237 – Осса, гори неподалік Олімпу. Вважались батьківщиною кентаврів

238 – Гіганти, за давньогрецькою міфологією, великани, які жили у місцевостях, де були вулкани

239 – Етна, найвищий вулкан Європи

240 – Натяк на відому з міфів боротьбу гігантів з богами

241 – Під Ватиканським Олімпом мається на увазі місце перебування Папи Римського

242 – Йдеться про родинний герб Папи Сикста V, який мав зображення римських Монтальтинських пагорбів. Три з них Папа долучив до львівського гербу в 1585 р.

243 – Рука Юпітера Капітолійського, тобто рука Папи Римського

244 – Авсонійський, тобто італійський

245-247 – Пелор, Пахине, Лілібей- сицилійські миси, через що острів іноді ще називали Трінакрією

248 – Беллона, італійська богиня війни. В її храмі на римському Марсовому полі приймали полководців-переможців

249* – Йдеться про відоме латинське прислів'я *Ex ungue leonem* (По когтю лева пізнати)

250 – Насправді, не після смерті Лева Даниловича бл. 1301 р. почалась експансія литвинів і мазурів. Лише після отруєння Юрія II у 1340 р. галицько-волинським сюзереном став одружений з українською княжною Аграфеною литовський князь Любарт Гедимінович. В Галичині від його імені правив боярин Дмитро Дядько

251 – Поділля було анексовано Польським королівством аж в 1393 р., за допомогою великого литовського князя Витовта (див.: Мицько І. *Cherchez la femme* або генеалогічний аспект історії Подільської держави // Семінарії. – С. 31)

252 – Юрій II Тройденевич посів галицько-волинський престол після смерті в 1323 р. Лева та Андрія Юрійовичів. Невідома жодна його угода з українцями, і з львів'янами, зокрема (Грушевський М. Історія. – Т. 3. – С. 120-127, 529-530)

253 – Походження цієї дати відоме

254 – Українські бояри отруїли Юрія II 7 квітня 1340 р.

255 – На фантастичність цих тверджень Б. Зіморовича вказав вже Д. Зубрицький (Зубрицький Д. Хроніка міста Львова. – Львів, 2002. – С. 28)

256 – Жодних документальних даних про будівництво Казимиром III у Львові немає. Відомий лише (в копії XV ст.) його привілей на магдебурзьке право місту від 17 червня 1356 р. (Привілеї міста Львова (XIV-XVIII ст.) / Упорядкував М. Капраль. – Львів, 1998. – С. 14-16, 27-31)

257 – Ця, як і наступна дата – 1345 р., виведена Б. Зіморовичем, так само як і опис пов'язаних з ними подій. Польські війська на чолі з цим королем захопили Львів аж 26 серпня 1349 р. (Дашкевич Я. Давній Львів у вірменських та вірмено-кипчацьких джерелах // Україна в минулому. – Київ, Львів, 1992. – Вип. 1. – С. 13)

258 – Корнелій Тацит. Сочинення в 2-х томах. – Ленинград, 1969. – Т. 1. – С. 359-360

259 – Князь Лешек Чорний займав краківський престол у 1279-1288 рр.

260 – Kromer M. *Kronika*. – S. 516

261 – Kromer M. *Kronika*. – S. 625

262 – Церера, римська богиня родючості та покровителька шлюбів

263 – За "Одисеєю" лотофаги – це плем'я, яке споживало лотос. Їх гості-чужинці, які його куштували, вже не хотіли повертатись додому

264 – Йдеться про привілей 1356 р. (див. посилання N 256)

265 – Спарта, давньогрецька держава, славна своїми воїнами

266 – Тацит К. *Собрание сочинений*. – Т. 1. – С. 362

267 – Вперше про цей похід під 1259 р., почав говорити Ян Длугош, а за ним – й інші польські хроністи. Направді ж йдеться про похід Владислава Опольського в 1377 р. (Spieralski Z. W sprawie rzekomej wyprawy Kazimierza Wielkiego do Mołdawii // Przegląd historyczny. – Warszawa, 1961. – Т. 52. – З. 1. – С. 148-152)

268 – У 1351 р. війська Любарта дійсно намагались відібрати від Казимира III Львів (Грушевський М. Історія. – Т. 4. – С. 36)

269 – Йдеться про костел Марії Сніжної, який згадується в документі 1359 р. (Козубська О. Латинська катедра у Львові. Спроба нової інтерпретації відомих фактів // Народознавчі зошити. – Львів, 2000. – Зошит 2. – С. 259). Братство Богородиці існувало тут упродовж 1384-1544 рр. При міському храмі від 1387 р. діє братство Пошановувачів Найсвятішої Диви Марії (Literatorum BMV) (Krętosz J. Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku. – Lublin, 1986. – S. 275, 277; Перше братство перенесене до власне міського, згодом катедрального костелу в 1406 р.)

270 – У 1377 р. був заснований шпиталь св. Духа, натомість шпиталь св. Єлизавети – у 1418 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 261, 264)

271 – Точна дата заснування школи не відома, вважається, що це сталося перед 1399 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 252)

272 – Можливо, йдеться про єзуїтський костел

273* – Тут маються на увазі школярі. Термін походить від імені Марка Тулія Тирона (*103-+4 рр. до н.е.), секретаря Цицерона, винахідника латинської стенографії (відомаї від середини XVI ст. як «тиронські знаки»)

274 – Дата заснування майбутнього митрополитального храму як і участь в цьому Казимира III – необґрунтована гіпотеза Б. Зіморовича. Будівництво його розпочате незадовго до 1404 року (Козубська О. Латинська катедра. – С. 260)

275 – На думку К.Гека, тут йдеться про відповідні місця, твору римського історика Тита Лівія (59-17 р. до н.е.). Див. Тит Ливий. История Рима от основания города. – Москва, 1989. – Т. 1. – С. 45, 56

276 – Домініканський монастир з храмом Божого Тіла фундував князь Владислав Опольський у 1377 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 302, 304)

277 – Францисканський монастир з храмом св. Хреста був фундований бл. 1363 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 306)

278 – Таку дату зведення вірменського храму Богородиці у 1363 р. підтверджує факт його передачі тамтешніми ктиторами громаді (Дашкевич Я. Давній Львів. – С. 8-9). Про давній мурований Святоюріївський храм див.: Диба Ю. Про результати археологічних досліджень

1933 року в соборі св. Юра у Львові // Давні обителі. – Вип. 13. – С. 38-43)

279 – Насправді ж законним володарем Белза був не Казимир III, а литовський князь Юрій Наримунтович, через посаг дружини Анни Болеславівни, правнучки останнього белзького князя з династії Рюриковичів (Мицько І. *Cherchez la femme.* – С. 26)

280 – Про історію будівництва львівських укріплень див.: *Obwarowania miasta Lwowa // Kwartalnik architektury i urbanistyki.* – Warszawa, 1971. – Т. 16. – З. 2-3)

281 – 27 липня 1368 р. Казимир III надав Львову 100 франконських ланів (Привілеї. – С. 33-36)

282 – Польський король Казимир III помер 5 листопада 1370 року

283 – Йдеться про езуїта Альберта Інеса і його збірник латиномовних панегіриків, присвячених польським королям (Ines A. *Lechias.* – Cracoviae, 1655)

284 – Тобто через Папу Римського

285 – Згідно з польсько-угорською угодою, після смерті Казимира III польським королем у 1370 р. став угорський король Людовік I

286 – У 1372 р. Людовік I призначив угорським намісником в Галичині Владислава, князя Опольського (див.: Breiter E. *Władysław książę Opolski.* – Lwów, 1889; Грушевський М. *Історія.* – Т. 4. – С. 104-111). З формально-правового погляду князь мав підстави володіти цим краєм, бо був поріднений з Рюриковичами. Його рідна бабка Гремислава доводилась донькою останньому белзькому удільному князю Всеволоду Олександровичу (Войтович Л. *Князівські династії.* – С. 230). Згодом він поріднився і з Романовичами, одружившись бл. 1379 р. з Євфимією, правнучкою Лева Даниловича

287 – Князь Владислав Опольський 9 грудня 1372 р. надав Львову 100 ланів (Привілеї. – С. 37-39). Підтвердження такого привілею Людовіком I у цьому збірнику документів не наводиться

288 – У 1375 р. Галицька римо-католицька митрополія лише була заснована (Kreťosz J. *Organizacja.* – S. 33-36)

289 – Насправді від 1371 р. Антоній був православним Галицьким митрополитом (Fijałek J. *Biskupstwa greckie w ziemiach ruskich od połowy w. XIV na podstawie źródeł greckich // Kwartalnik historyczny.* – Lwów, 1897. – R. II. – S. 30-32) Малоімовірним є твердження про його італійське (“влоське”) походження. Можливо, Б. Зіморович мав якийсь документ, де про нього говорилось як про волоха, тобто переселенця, з Молдови, Волощини чи Угорського королівства. Принаймні, після його смерті в 1391 р. Константинопольський патріарх призначив екзархами на терені Галицької митрополії волоського воєводу Балицю та його брата Драгоша (*Памятники древнерусского канонического*

права. – Ч.1 // Русская историческая библиотека. – С. – Петербург, 1909. – Т. 6. – Стлб. 232; Грушевський М. Історія. – Київ, 1994. – Т. 5. – С. 392, 395)

290 – Про це надання будинку згадує Д. Зубрицький, однак резонно не пов'язує його з митрополитом Антонієм (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 40)

291 – Під час кампанії 1377 р. Людовік I не захоплював Луцька (Грушевський М. Історія. – Т. 4. – С. 53-54)

292 – У цитованому збірнику львівських документів ці привілеї не згадуються

293 – Князь Владислав Опольський 7 листопада 1378 р. приватно-спадкову посаду війта (судді) передав містові (Привілеї. – С. 41-42)

294 – Можливо йдеться про байку Езопа

295 – Д. Зубрицький (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 43) відзначає, що на той час в Галичині вже не було князя Владислава Опольського. Право складу, тобто обов'язкового продажу іноземними і місцевими купцями своїх товарів, Людовік надав Львову 9 травня 1379 року (Привілеї. – С. 42-43, 44-45)

296 – Ромул, міфічний засновник і перший цар Риму

297 – Вулкан, у давніх римлян бог вогню, захисник від пожеж

298 – Чоловіком Венери вважався Вулкан

299 – Такий привілеї у згаданому збірнику не публікується, можливо, йдеться про грамоту короля Владислава II Ягайла від 18 вересня 1415 року, за якою містові передався “Кривий ліс” (Привілеї. – С. 62-64)

300 – Людовік Угорський, що був одночасно і польським королем Людовіком I, помер 10 листопада 1382 року

301 – Мається на увазі св. апостол Лука

302 – Палладій, дерев'яна скульптурка захисниці Трої Паллади, що зберігалась у місцевому акрополі. Лише після його викрадення Одісеєм та Діомедом вдалось захопити місто

303 – Князь Владислав Опольський, як родич галицько-волинських та белзьких князів, мав права на цю ікону. Інша річ, що, найправдоподібніше, він забрав її не зі Львова, а з Белза

304 – За Д. Зубрицьким, така постанова походить не з 1383 р., а з 1406 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 48),

305 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 64

306 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 57-58

307 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 58,70-71

308 – Якуб Стрепа був призначений на галицьку катедру 27 червня 1391 року (Kreťosz J. Organizacja. – S. 68)

- 309** – На недостовірність цього повідомлення звернув увагу Д. Зубрицький (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 58)
- 310** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 58
- 311** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 60
- 312** – Д. Зубрицький довів наклепницький характер повідомлення Б. Зіморовича про викрадання татарами (і євреями) християнських дітей (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 59-60). До того ж, великий литовський князь Витовт не мав жодного відношення до Львова
- 313** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 60
- 314** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 63
- 315** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 66
- 316** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 67
- 317** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 70
- 318** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 71
- 319** – Архієпископ Якуб помер у 1409 році (Krętosz J. Organizacja – S. 34)
- 320** – Рішення про перенесення престолу з Галича до Львова містилось в буллі антипапи Іоана XXIII від 28.08.1412 р. (Krętosz J. Organizacja – S. 36)
- 321** – Миколай Тромба був призначений на кафедрі 8.10.1410 р., а переведений на Гнезненську кафедру 9.04.1412 (Krętosz J. Organizacja – S. 68)
- 322** – Альбарійська робота, тобто тинкування
- 323** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 66. Основний же конфлікт тривав від 1375 р. і до 1400 р. (Krętosz J. Organizacja – S. 35)
- 324** – Йдеться про Й. Скробішевського (Skrobiszewski J. Vitae archiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium. – Leopoli, 1628. – F. N 2 verso)
- 325** – Натомість на думку Т. Трайдоса, львівський міщанин Миколай Шулер поставив кам'яне Розп'яття на "Великому мості" над Полтвою, але на Галицькому передмісті (Trajdos T. Kult Męki Pańskiej w średniowiecznym Lwowie // Kościół, kultura, społeczeństwo. – Warszawa, 2000. – S. 110; Див. також: Krętosz J. Organizacja – S. 243)
- 326** – Див.: Krętosz J. Organizacja – S. 36
- 327** – Ян Жешовський отримав катедру 26.08.1412 р. (Krętosz J. Organizacja – S. 68)
- 328** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 73-74
- 329** – Йдеться про Олександра I Добротливого, воєводу Молдови (1401-1433)
- 330** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 73
- 331** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 75

- 332 – Д. Зубрицький називає його Петром (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 76)
- 333 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 76-77
- 334 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 77
- 335 – За Д. Зубрицьким, коронація відбулась у 1424 році (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 77-78)
- 336 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 80
- 337 – Д. Зубрицький стверджує, що Спитко того року помер (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 78)
- 338 – Д. Зубрицький переконливо доводить непричетність короля Казимира III до будівництва укріплень (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 80)
- 339 – Великий князь литовський Витовт помер 27.10.1430 р.
- 340 – Д. Зубрицький датує цей похід 1431 роком (Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 79)
- 341 – Король Владислав Ягайло насправді помер 1.06.1434 р.
- 342 – Д. Зубрицький вказує, що заснування виноградників у Львові відбулось значно раніше, імовірно, ще за княжих часів (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 86)
- 343 – Бахус (Вахх, Діоніс), бог рослинності, покровитель виноградарства та виноробства
- 344 – Йдеться про облогу Львова українсько-російськими військами 25 вересня – 8 листопада 1655 року
- 345 – Король прибув до Львова в 1435 р. Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 87
- 346 – Воєвода Молдови Олександр I помер ще в 1433 році і його престол перебрав Ілля, який правив до жовтня 1434 року та упродовж 1435-1443 рр. – разом з братом Стефаном II. Д. Зубрицький датує приїзд Іллі до Львова 1436 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 87-88)
- 347 – Архiepіскоп Ян помер або в 1433 р., або в 1436 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 68)
- 348 – Ян Одровонж номінований на кафедру 25.02.1437 (Krętosz J. Organizacja. – S. 68)
- 349 – У списках твору Б. Зіморовича помилково була продубльована під 1437 р. звітка про будівництво цих храмів, яка насправді стосувалась 1363 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 88)
- 350 – Будинки, які були у власності міста потребували постійного ремонту
- 351 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 90
- 352 – Кармеліти взуті закоринились у Львові з 1444 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 68)

- 353** – Король Владислав загинув у битві з турками під Варною 10.11.1444 року
- 354** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 96, 460
- 355** – У галлів, предків французів, влаштовувались змагання з влучної стрільби у півня
- 356** – Насправді господар Молдови Петро II Арон доводився дядьком господареві Александру II. Д.Зубрицький (Зубрицький Д. Хроніка. – С.96) звернув увагу на те, що Б.Зіморевич об'єднав походи 1448 р. та 1450 р. під 1449 р.; і що Олександр не присягав королеві. Битва, під час якої загинуло багато польських достойників, відбулась у 1450 р.
- 357** – Тут і надалі Б.Зіморевич неправильно називає Валахією господарство (воєводство) Молдову. В ті часи існувала інша волоська держава – Волощина (Мултяни)
- 358** – Архієпископ Ян Одровонж помер у вересні 1450 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 68)
- 359** – Гжегож з Сянока був номінований на архієпископа 17.03.1451 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)
- 360** – Kromer M. Kronika. – S. 1041
- 361** – Крім названих Б. Зіморевичем церков, тоді ще були принаймні храми св. Тройці та св. П'ятниць (Крип'якевич І. Львівська Русь у I пол. XVI ст.: Документи і матеріали. – Львів, 1994. – С. 99-100)
- 362** – Князь Свидригайло помер 10.02.1452 року
- 363** – Див.: Krętosz J. Organizacja. – S. 367
- 364** – Ян Ходоровський записав ці села в 1427 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 270)
- 365** – Село Тібур у Давньому Римі було дачною місцевістю
- 366** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 100
- 367** – Тут гра слів. Аргілетум – це назва давньоримської дільниці, де жили ремісники та продавці книжок. Деякі історики виводили її назву від слова argila (глина)
- 368** – Див.: Krętosz J. Organizacja. – S. 309
- 369** – Відомий францисканський подвижник та проповідник ніколи у Львові не був і до того ж помер ще в 1456 р.
- 370** – На підставі архівних даних Д. Зубрицький говорить про купівлю цього будинку в 1463 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 103)
- 371** – Д. Зубрицький датує цю подію 1463 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 103)
- 372** – 13 грудня 1464 р. львівська та жидачівська шляхта підписала зі Львовом пакт про взаємодопомогу. Спричинили цей союз утиски

- щодо шляхти і міщан магнатських родів, насамперед Одровонжів.
Див. також: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 104-106
- 373** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 107
- 374** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 107
- 375** – Молдавський господар Стефан III Великий (1457-1504) став польським ленником у 1462 р.
- 376** – Йдеться про кримського хана Менглі I (1467-1475)
- 377** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 108
- 378** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 108
- 379** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 109
- 380** – Йдеться про Хайдера, брата Менглі I
- 381** – Д. Зубрицький датує напад татар 1474 роком (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 110)
- 382** – Йдеться про султана Османської імперії Мехмеда II (1451-1481)
- 383** – Бесарабією у давній час називали край Банат, який входив до Угорського королівства
- 384** – Панонією називалась у той час Угорщина
- 385** – Мова йде про польського короля Казимира Ягайловича (1447-1492)
- 386** – Архиепископ Гжегож з Сянока помер 29.01.1477 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)
- 387** – Григорій з Сянока згадується у праці вармінського архієпископа М. Кромера (Kromer M. Kronika. – S. 1281. У цьому виданні помилково названий як Єжи-Георгій)
- 388** – Ян Длугош був номінований на львівську кафедру 2.06.1480 р., однак не встиг її зайняти через смерть (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)
- 389** – Д. Зубрицький датує пожежу 1479 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 110)
- 390** – Д. Зубрицький датує перекриття кафедрального собору 1479 роком (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 110)
- 391** – Тобто йдеться про початок будови кафедрального собору в 1349 р. Але така дата не відповідає дійсності. Див. Козубська О. Латинська катедра. – С. 254
- 392** – Ян Вонтробка Стшелецький отримав номінацію на львівську кафедру 9.05.1481 р. Див. також: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 111
- 393** – Д. Зубрицький датує встановлення вівтаря 1483 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 111)
- 394** – Фідій, видатний грецький скульптор V ст. до н.е.
- 395** – Насправді цей монастир заснували дві львів'янки бл 1480 р. (Trajdos T. Terciarki w średniowiecznem Lwowie // Nihil super suum esse.

Prace z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżaniakowej. – Poznań, 2000. – S. 514-515)

396 – Д. Зубрицький датує цю подію 1484 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 111-112)

397 – Мільтіад, афінський воєначальник, переможець персів при Марафоні у вересні 490 року

398 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 112

399 – Див. привілей Казимира IV від 28 січня 1487 р. (Привілеї. – С. 125-126)

400 – Д. Зубрицький датує цю подію 1490 р. і зазначає, що згаданий Олександр не був першим аптекарем у Львові (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 113)

401 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 112

402 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 113

403 – Польський король Казимир IV помер 7.06.1492 р.

404 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 113

405 – Архиепископ Ян Стшелецький помер у 1488 році (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)

406 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 114

407 – У грецькій міфології, Фаетон випросив у Геліоса на один день сонячну колісницю, аби довести йому, що він його син. Однак він не справився з керуванням, і колісниця наблизилась до землі, мало її не спаливши

408 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 114

409 – Йдеться про італійського поета, історика та філософа Філіппа Буонаккорсі (1437-1496), особливо наближену до короля особу

410 – Див. грамоту від 25 вересня 1494 року (Привілеї. – С. 134-135)

411 – Анджей Ружа Боришевський був номінований на кафедру 23.05.1488 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)

412 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 114

413 – Д. Зубрицький (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 115) стверджує, що в 1495 р. золотар Матіас зробив срібного півня для стрільниці

414 – Перебування короля у Львові підтверджується виданими ним тут привілеями від 13 липня та 7 грудня 1497 року (Привілеї національних громад міста Львова (XIV-XVIII) / Упорядник М. Капраль. – Львів, 2000. – С. 159-162, 393-394, 394-396)

415 – Гостія, в католицькій церковній практиці освячений оплаток, який вірні споживають під час причастя

416 – Тут карета, запряжена четвіркою коней

417 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 115

418 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 115-116

419 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 116

- 420 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 116
- 421 – Король Ян Ольбрахт помер 17.06.1501 року
- 422 – Архієпископ Боришевський був переведений на Гнезнінську архієпископію в 1503 р. На його місце був номінований 28.04.1505 р. Бернард Вільчек (Krętosz J. Organizacja. – С. 69)
- 423 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 117
- 424 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 117
- 425 – Привілей на звільнення від податків був виданий у Радомі 19 травня 1505 року (Привілеї міста. – С. 159-162). Див. також: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 118
- 426 – Супутники Енея, товариші Ніс та Евріал, загинули під час одного бою
- 427 – Польський король Олександр помер 19.08.1506 року
- 428 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 121
- 429 – Сигізмунд I Старий став польським королем у 1506 році
- 430 – Луцій Корнелій Сулла (138 р. – 78 р. до н.е) державний діяч Давнього Риму, продовж 82-79 рр. до н.е. диктатор. Провів реформу судочинства. Зокрема, ввів проскрипції, тобто, списки оголошених поза законом осіб, яких страчували і майно яких конфісковувалось.
- 431 – Д. Зубрицький вказує на те, що Ян Добростанський не тільки не був страчений, але і судився з містом у королівському трибуналі (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 121-122)
- 432 – Богдан III Сміливий, господар Молдови (1504-1517)
- 433 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 122-123
- 434 – Д. Зубрицький вказує на недостовірність повідомлення про зв'язок Перуна (насправді Петра) Курозванського з дрібною монетою “перункою” (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 125)
- 435 – Цю подію Д. Зубрицький датує 1512 роком (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 126)
- 436 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 125
- 437 – У римській міфології Вулкан – це бог вогню, захисник від пожеж
- 438 – Парос, острів в Егейському морі, знаменитий своїм мармуром
- 439 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 126
- 440 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 126
- 441 – Д. Зубрицький додає, що вірменська громада виграла суд за неправну страту свого члена і радники змушені були заплатити їй 24 дукати (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 127-129; Привілеї національних громад. – С. 186-188)
- 442 – Йдеться про написаний в 1658-1660 рр. і опублікований у Львові в 1671 р. твір: Zimorowicz B. Viri illustres civitatis Leopoliensis, Metropolis Russiae collecti

443 – Тут обігруються прізвиська, які походять від німецьких слів Wolf (вовк – Вольф) та Hase (заяць – Газувна)

444* – Йдеться про перефраз вислову Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae з «Буколік» (IX, 27) римського поета Марона Публія Вергілія (70-19 р. д.н.е.)

445 – Аслан – татарський воєначальник

446 – Татари підійшли до Львова 25 липня, простоявши добу і підпаливши передмістя, відійшли від міста 26 липня, в день св. Анни (Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С.133)

447 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С.134

448 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С.135-136

449 – Йдеться, вочевидь, про історію костелів бернардинського монастиря та Святодухівського шпиталю (Див.: Nowy Korbut. – S.448)

450 – Йдеться про господаря Молдови Петра Рареша (1527-1538, 1541-1546)

451 – У 332 р. до н.е. Олександр Македонський після семимісячної облоги захопив відоме фінікійське місто Тиру

452 – Д. Зубрицький стверджував, що Отто з Ходча похований не у Львові, а в Рогатині, і що його змінив на посаді Станіслав Одровонж (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 139,140)

453 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 140

454 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 141

455 – Див.: Овідій. Метаморфози, VIII. 743-745

456 – У центрі відомого святилища Зевса в м. Додоні на Епірі стояв дуб. Шелест його листя місцеві жриці тлумачили як пророцтва

457 – При костелі св. Лаврентія монастир і шпиталь боніфратрів був фундований Яном Собеським 19.08.1659 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 321-322)

458 – Цирцея (Киркея), чарівниця з острова Ея. Вона зачарувала Одисея, який на рік залишився на острові, його ж супутників перетворила на свиней. У переносному значенні – чарівниця

459 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 141

460 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 142

461 – Д. Зубрицький подає це будівництво під 1538 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 142)

462 – Йдеться про дружину Сигізмунда Старого, Бону Сфорцу, польську королеву (з 1518 р.)

463 – Призначений на львівську кафедру 28.04.1505 р. Бернард Вільчек помер у 1540 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)

464 – Призначений 31.05.1540р. на львівську кафедру Пьотр Стажеховський був інтронізований в 1541р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)

465 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С.149-150; Привілеї міста. – С. 243-248

466 – Тобто, йдеться про Афродиту

467 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 151

468 – Д. Зубрицький (Зубрицький Д. Хроніка. – С.151) стверджував, що цехові старійшини тоді не входили до органів міського самоуправління

469 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 152

470 – Сигізмунд I Старий помер 1.04.1548 р.

471 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 152

472 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 155

473 – Б. Зіморевич говорить тут про діда відомого польського поета Шимона Шимоновича і називає його Сиренсінусом. Таке алегоричне прізвище походить від назви флейти – сирінкс, яка складалась з декількох частин, скріплених воском

474 – Див.: Гошко Т. З історії. – С. 50-53

475 – Янус, римський бог дверей і воріт, входів і виходів. На римському Форумі цар Нума Помпілій звів на його честь храм – подвійну арку на колонах, які творили ворота. Вони повинні були відкриватись під час війни і закриватись у мирний час

476 – Лари, у давніх римлян духи, охоронці домів і родинного щастя. Їх статуетки ставилися при домашньому вогнищі

477 – Архиепископ Пьотр Стажевський помер 1.04.1554 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)

478 – Бапти, у Давній Греції та Римі учасники свята на честь фракійської богині Котітто, яка відзначалась невгамовною розпущеністю

479 – Герекліт з Єфессу (554-483 р. до н.е), відомий грецький філософ

480 – Фелікс Лігенза був номінований на львівську кафедру 7.01.1555 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 69)

481 – Демокріт (бл. 460-370 р. до н.е.), відомий давньогрецький філософ

482 – Д. Зубрицький говорить про його смерть у 1558 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 152)

483 – Йдеться про княжну Гальшку (Єлизавету) Острозьку (1539-1582). Про цей епізод з її життя див.: Przewdziecki A. Jagiellonki polskie. – Kraków, 1870. – Т. 2. – С. 119-135; Боянівська М. Князівна Гальшка – трагедія багатой нареченої // Галицька брама. Острог. – Львів, 2000. – Ч. 9. – С. 13

484 – Гінекеї, жіноче відділення давньогрецького будинку

485 – Даная, донька царя Акрісія. Її батько, дізнавшись від оракула, що помре від руки онука, заточив доньку в підземеллі. Однак, Зевс у вигляді золотого дощу проник до Данаї, і в неї народився син Персей

- 486** – Бог північного вітру Борей викрав афінську царівну Оріфію
- 487** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 162-164
- 488** – Архієпископ Фелікс Лігенза помер у Дунайові 21.06.1560 р. (Kreťosz J. Organizacja. – S.69). Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 165
- 489** – Струнний музичний інструмент в Античній Греції
- 490** – Павел Тарло був номінований на львівську кафедру 15.01.1561 р. і того ж року був інтронізований (Kreťosz J. Organizacja. – S. 69)
- 491** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 165
- 492** – Провінційний синод відбувся 5 листопада того року. Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 169
- 493** – Д. Зубрицький датує пожежу 1565 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 170)
- 494** – Стефан VII Томша був молдовським господарем від 8.08.1563 р. до березня 1564 р. Саме він видав туркам князя Дмитра Байду Вишневецького. Див.: Бевзо О. Львівський літопис. – С. 74, 101, 143, 153
- 495** – Олександр IV Лепушану, господар Молдови (вересень 1552-18. 11.1561, 1564)
- 496** – Стефан VII Томша та його товариші Іван Мачуга та Петро Спанчук були страчені 5 травня 1564 р. (Janusz W. Zabytki moldawskie we Lwowie // Wiadomości konserwatorskie. – Lwów, 1924. – N 2. – S. 60). Д. Зубрицький відмітив безпідставність намагань Б. Зіморовича очорнити воеводу, аби таким чином виправдати королівське рішення про його страту (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 169). Похований Стефан Томша був у бабинці львівської Святооунуфріївської церкви. До наших днів у храмі зберігся його надгробок, з гербом Молдовського воеводства
- 497** – Станіслав Сломовський номінований на львівську кафедру 7.09.1565 (після смерті 21.05.1565 р. архієпископа Павла Тарла) (Kreťosz J. Organizacja. – S. 69)
- 498** – Петро Скарга (1536-1612), відомий польський діяч Контр-реформації, єзуїт, письменник, був проповідником у Львові від бл. 1564 і до 1567 рр. (Kreťosz J. Organizacja. – S. 142)
- 499** – Д. Зубрицький датує цю подію 1566 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 171)
- 500** – Пьотр Бажі виїхав зі Львова 5 липня 1566 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 171)
- 501** – Іберія, давня назва Іспанії
- 502** – Йдеться про єдину власне міську церкву, Успення Богородиці
- 503** – Тобто, костел Божого Тіла домініканського монастиря
- 504** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 175

505 – Польський король Зигмунт Август помер 7.06.1572 р.

506 – Д. Зубрицький подає цю подію під 1572 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 176)

507 – Д. Зубрицький подає закладення фундаментів під 1570 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С.173-174). Тут в обох хроністів неточність. За даними В. Вуйцика, вежа-дзвіниця будувалась продовж 1572-1578 рр. (Вуйцик В. Державний історико-архітектурний заповідник. – С. 20). Після того, як згоріла Успенська церква в 1571 р., на першому поверсі вежі був облаштований храм. Його у свою чергу перемістили до придумованої до західного боку дзвіниці Трьохсвятительської каплиці (1578-1590), а звідти – до зведеної в 1629 р. нової Святоуспенської церкви

508 – Беллона, богиня війни. У Римі, за межами міста на Марсовому полі, була присвячена їй святиня. В ній приймали переможців-полководців, послів, оголошували війну. Міський арсенал реконструювали в 1574-1575 рр. (Вуйцик В. Державний історико-архітектурний заповідник. – С. 23)

509 – Французький принц Анрі Валуа був обраний на польського короля 11 травня 1573 р. Однак вже 17 липня 1574 р. він утік до Франції, аби зайняти тамтешній королівський престол

510 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 178

511 – Архиепископ Станіслав помер 22.09.1975 (Kętosz J. Organizacja. – S. 70)

512 – Д. Зубрицький датує цю подію 7 квітня 1576 року (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 179)

513 – Фракія – провінція в Греції

514 – Мілон з Кротона, відомий борець, шестикратний переможець Олімпійських ігор у 532-516 рр. до н.е.

515 – Геркулес (Геракл), найпопулярніший герой міфів Давньої Греції, символізував надзвичайну силу та нездоланість

516 – Остап Дашкевич був не отаманом ніжинських козаків, а кнівським та черкаським старостою (+ 1535). У 1523 році здійснив успішний похід до Криму (Грушевський М. Історія. – Київ, 1995. – Т. 7. – С. 59, 92)

517 – Йдеться про воєводу Молдови Петра V Кривого (Див.: Бевзо О. Львівський літопис. – С. 79)

518 – Ян Сенінський номінований на львівську кафедру 10.12.1576 (Kętosz J. Organizacja. – S. 70)

519 – Фасції – зв'язаний шкіряним ременем жмут прутів з вставленою до нього сокиркою, знак посад та караючої влади вищих римських магістратів

520 – Куріали, вищий стан міст Римської імперії; складала міську раду, керували містом

521 – Підставою для цього декрету стала спроба міського поспільства поставити під контроль міські фінанси. Це спровокувало таку негативну реакцію і перекручення фактів зі сторони Б. Зіморовича, на той час представника міської верхівки (Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 180)

522 – Мова йде про працю Д. Соліковського, де згадується факт зрівняння вірмен з католиками у торговельних справах (Solikowski D. Commentarius brevis rerum Polonicarum a morte Sigismundi Augusti (Dantisci, 1647. – P. 108)

523 – Д. Зубрицький вважає, що маршалка Коловича не було. Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 184

524 – Див.: Грушевський М. Історія. – Т. 7. – С. 149-150; Monumenta historica Slavorum medionalium. – Varsoviae, 1874. – P. 385-387; Listy Annibala z Kapui. – Warszawa, 1852. – S. 253-258; Мохов Н.А. Дружба, кованая веками (Молдавско-руско-украинские связи с древнейших времен до начала XIX ст.). – Кишинев, 1986. – С. 84; Івана (Нікоре) Підкову ховали і його слуги: Кречон Гарбуш, Грігер Коліч, Алекса Тотернак, Петрашко, Пітор Волошиній, Іван Русан (Центральний державний історичний архів України у Львові. – Фонд 52. – Опис 2. – Справа 17. – Сторінка 519)

525 – Висловлюючись негативно про звук дзвону єдиної міської церкви Б. Зіморович у такій зауважливій формі намагався виправдати спроби католиків заборонити українцям мати тут свій сильний дзвін і дзвонити в нього (Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 185)

526 – Ванда, міфічна королева Польщі. За легендою, німецький князь Рідігер хотів з нею одружитись, і коли вона не дала на це згоди, пішов походом на Польщу. Аби не стати причиною війни, Ванда втопилась у Віслі

527 – Монета (Юнона), римська богиня, храм якої стояв на Капітолії, і в ньому, зокрема, карбувались гроші

528 – Чоловіком Венери був бог вогню, кульгавий Вулкан. Тобто львівського фальшивомонетника спалили на вогнищі

529* – Горацийю Оди, III. 2, 32 переклад А Содомори

530 – Симеон з Киренії допоміг Ісусові Христу нести на Голгофу його хрест

531 – За міфом, спартанська цариця Єлена втікла з молодим Парисом від чоловіка в Трою

532 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 185

533 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 185

534 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 186-187

535 – Ян Димітр Соліковський був номінований на львівську кафедру 28.03.1583 р. (Kętosz J. Organizacja. – S. 70)

536 – За Д. Зубрицьким, він прибув до Львова 23 червня 1583 року (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 188)

537 – У місті Більбіліс (нині Бамбола в Іспанії) народився відомий римський поет Марк Валерій Марціал (бл. 40 – бл. 102 рр.). Імовірно, тут цитуються слова з його поезії

538 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 188

539 – Лібітіна, римська богиня похорон

540 – У 1583 р. для сестер терціанок була вибудована каплиця св. Анни (Kętosz J. Organizacja. – S. 328)

541 – Аргус, багатоокий велетень, який під час сну бачив, що відбувається. У переносному значенні – дуже пильна людина

542 – Д. Зубрицький датує папську грамоту 15 вересня 1586 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 190)

543 – Стренуе, богиня, яка опікувалася у Давньому Римі новорічними подарунками

544 – Йдеться про три горбки, які зі свого гербу надав гербу міста Папа Сикст V. Попри те Львів і сам розташований між трьома горами – Високим замком, горою Лева та Святоюрською горою

545 – Польський король Стефан Баторій помер 12 грудня 1586 року

546 – Сигізмунд III був коронований у Кракові 18 грудня 1587 року, а святкування з цієї нагоди у Львові відбулись 7 лютого 1588 року (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 191-194)

547 – Про чуму у Львові Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 195

548* – Овідій, Метаморфози, VII. 552-554, 556-558, 561-564

549 – Польські можновладці, які підтримували кандидатуру на короля ерцгерцога Максиміліяна, не визнали обрання Сигізмунда III і влаштували малий заколот (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 194-195)

550 – Сілістрія, болгарське придунайське місто, захоплене Османською імперією

551 – Тут йдеться про війська молдован. Назва, можливо, пов'язана з іменем Івоні, жорстокого молдовського господаря (+1574)

552 – Лиса гора, або Гора Лева

553 – Зубрицький Д. Хроніка. – С. 196

554 – Каспар Нагай був за походженням татариним. На ниві Ігнатія – тобто в ордені, заснованому Ігнатієм Лойоллою

555 – Календи – перші дні кожного місяця в давньоримському календарі

556 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 200. Єзуїтів до Львова спровадили архієпископ Ян Соліковський та ксьондз Якуб Вуек у 1584 р. Офіційно вони тут закорінилися в 1591 р. (Kętosz J. Organizacja.

- S. 316-317; Załęski S. Ojcowie jezuici we Lwowie. – Lwów, 1880; Załęski S. Jezuici w Polsce. – Kraków, 1905. – T. 4. – Cz. 2. – S. 557-648)
- 557** – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 200-201
- 558** – Acta et constitutiones Synodi Diocesanae Leopoliensis. – Leopoldis, 1593
- 559** – За даними Д. Зубрицького, епідемія була в 1593-1594 рр. (Зубрицький Д. Хроніка. – С.202)
- 560*** – Див. Овідій Метаморфози, VIII, 709
- 561** – Весталки, жриці римської богині Вести; давали обітницю цнотливості
- 562** – Монастир бенедиктинок, фундований в 1595 р. Адамом та Катажиною Сапоровськими, еригований архієпископом Яном Соліковським 12.03.1596 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 325)
- 563** – Мульцибер, інше ім'я бога вогню і ковальства Вулкана (Гефеста)
- 564** – По дорозі до Варшави ув'язненого Северина Наливайка у Львові тримали приблизно від 7 липня і до кінця липня 1596 р. (Леп'явко С. Северин Наливайко у Львові // Жовтень. – Львів, 1987. – Ч.3. – С.83). Стратили ж його у Варшаві 11 квітня 1597 року (Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. – Чернігів, 1996. – С. 223)
- 565** – Внаслідок провокації поляків, гетьмана Григорія Лободу самі ж козаки вбили у таборі під Соляницею в останні дні травня 1596 р. (Леп'явко С. Козацькі війни. – С.213). Даних про Кадлубая не вдалось виявити
- 566** – Тобто поета Марона Публія Вергілія (*70-+19 р. до н.е.)
- 567** – Тулліанум, в античні часи римська підземна тюрма для карних злочинців
- 568** – Аполлон, грецький бог сонячного світла, бог-воїн, стріловержець
- 569** – Дім муз, тут у значенні школи
- 570** – Йдеться про св. апостола Варфоломія, тезоіменителя Б. Зіморевича
- 571** – Атрибувати цю особу не вдалось
- 572** – Йдеться про царя сицилійських Сіракуз Агафокла (361-289 р. до н.е.), сина гончара
- 573** – Мінерва, римська богиня, покровителька письменства, мистецтв, ремесла. Ототожнюється з Афіною, богинею мудрості, війни, міст
- 574** – Люцина, богиня пологів у римлян. Одне з найменувань Юнони - покровительки шлюбу
- 575** – Паллада, епітет богині Афіни
- 576** – За міфом, на феспіадійському березі народився Пегас

577 – Горгонський кінь, крилатий кінь Пегас, який за міфом, родився від горгони Медузи і Посейдона (з краплі крові Медузи). Ювенал Децім Юній (бл. 60-127), римський поет, автор сатир. У переносному значенні осідлати Пегаса – це стати поетом; тут перо Пегаса символізує перо письменника

578 – Феміда, богиня правосуддя у грецькій міфології. Б.Зімович натякає на свої посади міського радника, бургомістра

579 – Давньоєгипетська статуя біля міста Фів, у якій безпідставно вбачали зображення Мемнона, міфічного царя Ефіопії. При сході сонця видавала характерний звук

580 – Гелікон, гора в Середній Греції, де згідно з міфами, проживали музи – покровительки мистецтв. На ній було джерело, яке нібито виникло від удару копита Пегаса. Тобто, говорячи, що він воює у геліконському війську, Б. Зімович мав на увазі свою творчу, письменницьку працю

581 – Кінтій, друге прізвище Аполлона, від назви гори Кінта на о. Делосі, біля підніжжя якої він нібито народився

582 – Хроніст натякає або на дев'ять муз, або на дев'ять доньок македонського царя Піера, названих на їх честь (т.зв. піерійських муз)

583 – Мнемосина, богиня пам'яті, мати дев'яти муз

584 – Можливо, йдеться про македонського царя Александра III Македонського (356-323 р. до н.е.), найвідомішого полководця та завойовника античних часів

585 – Піфагор (бл. 540-506 р. до н.е.), видатний грецький мислитель, засновник філософської піфагорійської школи. Рекомендував своїм учням дотримуватись мовчання

586 – Йдеться про Антігона з Каріста, письменника часів греко-македонської династії Птоломеїв (305-30 р. до н.е.), відомого, зокрема, своїм твором про рідкісні та незвичні випадки

587 – Лета, у давньогрецькій міфології річка у царстві мертвих. Коли померлий випивав з неї воду, то його душа забувала про все, що пережила і бачила на землі

588 – У Давній Греції та Римі Пантеон – це храм усіх богів

589 – Королева Анна померла 10.11.1598 року

590 – Тацит К. Сочинення. – Т. 1. – С. 69

591 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 207-208

592 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 208

593 – Архиепископ Ян Соліковський помер 27.06.1603 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 70)

594 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 208-209

595 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 209

596 – Спартак, керівник повстання рабів у Давньому Римі (73-71 рр. до н.е.)

597 – Йдеться про орден єзуїтів, заснований св. Ігнатієм Лойолою

598 – Див.: Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії. X – поч. XVII ст. Збірник документів та матеріалів. – Київ, 1988. – С. 180-181, 183-184; Зубрицький Д. Хроніка. – С. 210

599 – Йдеться про російського царя Дмитрія I (насправді, Григорія Отрепєва). Про нього див.: Уляновский В. Лжедмитрий I и Украина. Указатель архивных источников и материалов. – Киев, 1990

600 – Йдеться про Сигізмунда Ракоці, який у 1607 р. став семиградським князем

601 – Ян Замоїський був номінований на львівську кафедру 4.02.1604 р., інтронізований – 15.03.1604 р. (Kęstosz J. Organizacja. – S. 70)

602 – Друганна, тут у значенні сестри-черниці

603 – Йдеться про канцлера та коронного гетьмана Яна Замоїського (+1605 р.), який у своєму родинному маєтку м. Замості (на заході української етнічної території) заснував у 1594 р. відому польську академію

604 – Корнелій Гек у своєму коментарі до твору Б. Зіморовича (Zimorowicz B. Pisma. – S. 164) так ідентифікує згаданих осіб: Ян Урсінус (Нієдзвіадзкі, автор відомої граматики латинської мови, ректор львівської школи при латинській кафедрі, згодом професор Замоїської академії (+1633), Адам Бурський (професор Замоїської академії, коментатор філософських творів Цицерона; +1611), Шимон Бірковський (професор Замоїської академії, коментатор творів Діонісія Галікарнаського; +1626), Шимон Шимонович (відомий польський поет; +1629), Мельхіор Стефанідес (професор логіки в Замоїській академії; +1608), Миколай Кісліцький (засновник бурси для студентів львівської єзуїтської академії, інфулат холмської капітули; +1620), Каспер Шольц (професор Замоїської академії; +1629), Павел Домінік Гепнер (доктор медицини, львівський радник; +1641)

605 – Можливо, це львівський міщанин Войцех Шмігельський (Łoziński W. Patrycjat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII w. – Lwów, 1892. – S. 223)

606 – Йдеться про т.зв. рокош Зебжидовського, під час якого частина шляхти хотіла поставити нового короля, семиградського князя Габора Баторія (Див.: Łoziński W. Prawem i lewem. Obuczaje na Czerwonej Rusi. – Lwów, 1904. – Т. 2. – S. 151-161)

607 – Про перебіг львівських подій див.: Łoziński W. Prawem i lewem. – S. 181-186; Зубрицький Д. Хроніка. – С. 211-212

608 – Йдеться про Істмійський перешийок у грецькому Пелопонесі, який в античні часи намагались перекопати і сполучити два моря. Однак всі спроби були невдалими через скельний характер породи

609 – Вити мотузки з піску – тобто займатись дурною, безнадійною справою

610 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 212-214

611 – Камени, тобто музи

612 – Пієриди, тобто пієрійські музи

613 – Опис цієї ділянки, поблизу давньої школи при Святодухівському шпиталеві, міститься в декреті Станіслава Жолкевського, який особисто оглянув її 23 липня 1608 року (Боротьба. – С. 193-194). Д. Зубрицький подає цю подію під невластивою датою, 1606 роком (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 212)

614 – Єзуїтський костел на честь св. апостолів Петра і Павла був збудований протягом 1610-1630 рр. за проектом архітекторів С. Ламхіуса, Д. Бріано, А. Рагоніуса (Вуйцик В. Державний історико-архітектурний заповідник. – С. 35, 173-174)

615 – Каплиця родини Боїмів будувалася протягом 1609-1611 рр., у 1611-1615 рр. був оздоблений різьбою інтер'єр та екстер'єр (Вуйцик В. Державний історико-архітектурний заповідник. – С. 21, 170). Про Георгія (Джурдзі) Боїма див.: Łoziński W. Patrycjat i mieszczactwo. – S. 116-118

616 – Тут Б. Зіморович помиляється, бо Смоленськ не входив до історично-географічної області Сіверщини

617 – Едил, у Давньому Римі урядовець магістрату, який, зокрема, наглядав за будівництвом

618 – Костянтин Могила, господар Молдови (12.1607-20.11.1611)

619 – Стефан IX Томша, господар Молдови (26.11.1611-1615, 1621-1623)

620 – Йдеться про різню, влаштовану військами Ганібала після захоплення у 218 р. до н.е. міста Сагунта (тепер іспанське місто Сагуто)

621 – Св. Франциск де Паула (*27.03.1416-+2.04.1508), засновник францисканського ордену

622 – Тразони, тобто пихаті вояки. Термін походить від імені Тразо, пихатого солдата з комедії «Євнух» Публія Теренція Аффа (195-159 рр. до н.е.)

623 – Римський патрицій Луцій Сергій Катіліна (108-поч.62 рр. д.н.е) планував антиолігархічну змову, з тим щоб встановити свою авторитарну владу. 21.10.63 р. до н.е. консул Ціцерон виступив у римському сенаті з промовою, в якій розкрив плани Катіліни та його соратників

624 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 220-223

625 – Архиепископ Ян Замојський помер 3.04.1614 р. (Kreťosz J. Organizacja. – S. 70)

626 – Йдеться про багаті учти давньоримських салійських жерців, які переховували щит, що нібито впав з неба

627 – Монастир кармелітів босих із костелом св. Михаїла Архангела фундував у 1614 р. Ян Лагодовський (Kreťosz J. Organizacja. – S. 313)

628 – Ян Анджей Прухніцький був номінований на львівську кафедру 24.11.1614 р. (Kreťosz J. Organizacja. – S. 70)

629 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 206-207

630 – Кулганківська кам'яниця була на місці неіснуючого нині будинку № 4 на вул. Краківській (Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні. XVI – I пол. XVII ст. Збірник документів. Київ, 1975. – С. 259)

631 – Орк, римське божество смерті і підземне царство мертвих

632 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 226

633 – Палестра, у Давній Греції гімнастична школа для хлопчиків

634 – У Д. Зубрицького ця подія подається під 1617 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 227)

635 – Оріон, у грецькій міфології велетень, син бога моря Посейдона та німфи Евріали. Посейдон наділив його здатністю ходити по хвилях, а після смерті боги перетворили його в сузір'я

636 – Ескулап, в античній міфології бог лікування

637 – Меценат Гай Цільній (+ 8 р. до н.е), багатий римлянин, покровитель поетів

638 – В оригіналі гра слів: natales fascias – бувально “рідні пелюшки”, та consulares fascies – “консульські фасції”

639 – Тут Б. Зіморевич називає погірдливо євреїв суботниками, через те що іудеї святкують не неділю, а суботу

640* – Гра слів: per sopen... ad synkopen

641 – Про перебіг цих подій див.: Łoziński W. Patrycjat i mieszczaństwo. – S. 106-107; Д. Зубрицький датує їх 1619 роком (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 228)

642 – Будівництво каплиці Камп'янів розпочалось на початку XVII ст. і закінчилось 1629 р. (Вуйчик В. Державний історико-архітектурний заповідник. – С. 21, 170; Łoziński W. Patrycjat i mieszczaństwo. – S. 105-106)

643 – Верхній одяг античної епохи, який мали право носити лише громадяни Риму

644 – За Д. Зубрицьким (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 228), ім'я Гульського було Каспер

645 – Упродовж другої половини вересня- 7 жовтня 1620 року на щороських полях під столицєю Молдови Ясами відбулась битва між військом Речі Посполитої та турецьким військом під керівництвом Іскандер-баші, кримською та нагайською ордами (Грушевський М. Історія. – Т. 7. – С. 441-442)

646 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 212-213

647 – Каспер фон Баарле (1584-1648), нідерландський поет, протестантський діяч

648 – Зустріч королевича Владислава з гетьманом Петром Конашевичем Сагайдачним у Львові зафіксував автор Львівського літопису (Бевзо О. Львівський літопис. – С. 104)

649 – Йдеться про нагайські загопи Кантемір – мурзи

650 – Синдик, уповноважений міської громади у судових справах

651 – Боячись правіці, тобто війни зі сторони стрійка польського короля Сигізмунда III Карла Зудерманського. Тут недокладна цитата з Горація (Оди, III, 12, 24)

652 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 232

653 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 233

654 – Тобто Папа Римський Григорій XV

655 – Йдеться про засновника єзуїтського ордену св. Ігнатія Лойоли (1491-1556) та його сподвижника св. Франциска Ксав'єрія (1506-1552), місіонера в Індії та Японії

656 – Див. Вергілій, Буколіки, 3, 8

657 – Парнас, гірський масив в Центральній Греції, в якому бере початок Кастальське джерело, присвячене музам. Тому Парнас вважався горою муз та символом поетичного мистецтва

658 – Давньогрецький бог рослинності, родючості, вологи, покровитель виноградарства і виноробства

659 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 232-234

660 – У Львівському літописі подані дещо інші дані про мор і спалені храми: “Мур був ве Львові великий; почалося по святом Петрі (тобто після 29 червня – Примітка О. Бевза), а по Матці Божой, бо було Святої Пречистої в п’ятницю (після 15 серпня-Примітка О. Бевза). А в неділю вигоріло передмістя Краковское вшистко, і церквій згоріло 3: святого Феодора, святого Онуфрія, святого отця Николи; костелов 3: святого Яна, Панни Марії, Всіх святих; ормянских 3: монастир, святого Якуба і Святого Крижа; і жидовская божниця една. Шкода незлічона була вшистким” (Бевзо О. Львівський літопис. – С. 105, 146). Див. ще: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 235-236

661 – Йдеться про гетьмана коронного Станіслава Конецпольського, який в 1624 р. розбив під Скалою та Мартиновим Білгородську орду на чолі з мурзою Кантиміром (Грушевський М. Історія. – Т. 7. –

С. 517). Кварцяними певні війська називались так, бо вони утримувались з четвертої частини прибутків старост

662 – У латинському тексті відповідно – *tatas et mamasque*

663 – Мова йде про вбивство 1461 року в Кракові А. Тенчинського, за що були страчені за королівським наказом працівники краківського міського уряду і міщани

664 – Римська імператриця Агрипіна Юлія Молодша в 54 р. отруїла чоловіка, імператора Клавдія

665 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 238

666 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 236-237

667 – Томаш Піравський був львівським єпископом-помічником від 1617 р. і до своєї смерті 30.04.1625 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 102)

668 – Лукаш Калінський був номінований на львівського єпископа-помічника 9.07.1625 р., консекрований 8.11.1626 р. (Krętosz J. Organizacja. – S. 102)

669 – Гарпії, давньогрецькі богині вихору

670 – Польський король Казимир (1458-1484) був канонізований в 1522 р. Від 4 березня 1602 р. почали проводити щорічні урочистості на його честь

671 – Тобто брат буде їхні справи розплутувати

672 – Бусіріс, єгипетський цар, який приносив у жертву іноземців, що приходили в його країну

673 – Термін походить від імені тирана Фалариса з Акрагата (565-549 р. до н.е.), який своїх супротивників наказував спалювати в мідному бику

674 – Вейовіс, у давніх римлян бог підземного світу

675 – Декахорда, античний десятиструнний щипковий музичний інструмент

676 – Йдеться про конфлікт між римськими полководцями та державними діячами Гаєм Юлієм Цезарем (100-44 рр. до н.е) та Гнеєм Помпеем (106-48 рр. до н. е.) після розпаду їх тріумвірату з Крассом у 53 р. до н.е

677 – Мова йде про дві групи циркових вболівальників у Давньому Римі

678 – Йдеться про флорентійські партії XII-XIII ст. гвельфів (велика буржуазія) та гібелінів (дворяни)

679 – Цей термін у Давньому Римі означав осіб, які мали всі громадянські права крім права голосувати і бути обраним

680* – Тобто, гмерок

681 – Про цей конфлікт Д. Зубрицький розповідає під 1627 р. (Зубрицький Д. Хроніка. – С. 240-241)

682* – Гра слів – старець (senio) та монах (monas) – найкраща та найгірша комбінації при грі в кості

683 – Йдеться про написаний у 1647-1656 рр. віршований твір Б. Зіморовича, виданий під іменем брата Шимона ([Zimorowicz B.] Sielanki nowe ruskie. – Kraków, 1663)

684 – Рідний брат хроніста, Шимон Зіморович (*1609-+21.06.1629) на його весіллі з Катажиною Духніковною зачитав свої вірші, які згодом вийшли друком (Roxolanki, to jest ruskie panny. – Kraków, 1654)

685 – Встановити цю особу не вдалось

686 – Корінна, грецька поетеса V ст. до н.е.

687 – Йдеться про монаха-кармеліта св. Андрея Корсіні (1302-1374)

688 – Тартар, тут у значенні віддаленого місця підземного царства мертвих Аїду, де караються грішники

689 – Тавріка, тут у значенні Татарії

690 – Човен Петра, тут Римо-Католицька Церква

691 – Йдеться про нездійснений об'єднаний синод православної та уніатської Київських метрополій 28-30 жовтня у Львові (див.: Хома І. Ідея спільного синоду 1629 р // Окрема відбитка з “Богословія”. – Т. 35 (1973). – Рим, 1976)

692 – Йдеться про уніатського Київського митрополита Йосифа Вельямина Рутського (1613-1637)

693 – Йдеться про святих Кирила (827-869) та Мефодія (бл. 815-885)

694 – Йдеться про київського воєводу Олександра Заславського (+1629)

695 – Йдеться про польного, а від 1632 р. – коронного гетьмана Станіслава Конецпольського

696 – Йдеться про Зофію Даниловичову

697 – Львівський вірменський архієпископ у 1630 р. публічно заявив про свій перехід в унію з Римо-Католицькою Церквою, а в 1634 р. формально підписав відповідний акт в Римі

698 – Див.: Зубрицький Д. Хроніка. – С. 246, 248

699 – Йдеться про Ягеллонський університет в Кракові

700 – Королева Констанція померла 10 липня 1631 року

701 – Асконій Педіан (I ст. н.е.), відомий римський граматик. Тут в значенні вчителя граматики

702 – Польський король Сигізмунд III помер 30.04.1632

703* – Гра слів – comma (кома) та punctum (крапка, але і гострозаточене знаряддя)

704 – Лікар Целій Авреліан (V ст. н. е) відомий своїми медичними підручниками, написаними в формі запитань-відповідей. Тут йдеться про аналогічні за формою питання і передбачувані відповіді сеймовим послам

705-706 – Волузій (Танузій Гемін), автор історичної праці про змову Катіліни. Над ним насміхався Гай Валерій Катулл (бл. 87-бл. 54 рр. д.н.е), видатний римський лірик

707 – Ян Анджей Прухницький помер 13.05.1633 р. (Kreťosz J. Organizacja. – S. 70)

708 – Йдеться про синів Афродіти (Кіприди) бога кохання Ероса, який не ріс, доки мати не народила йому брата Антероса, бога взаємного кохання

709 Аконтій, закоханий в Кіппіду, вирішив одружитись з нею за допомогою підступу. Він передав їй у храмі Артеміди яблуко з написом: “Присягаюсь Артемідою, що стану дружиною Аконтія”. Прочитавши ці слова вголос, Кіппіда врешті-решт змушена була з ним одружитись

710 – Рік Платона обрахувався в давнину на 36000 років або 25 920 років

711 – Причини з яких Зіморович не завершив написання «Хроніки» невідомі. Припускають, що роботу над нею перервала небезпека облоги Львова турками в 1672 р., а пізніше важка хвороба не дозволила закінчити почате. Історію написання хроніки дослідив Корнелій Гек в своїй публікації про життя і творчість хроніста. Проте йому була невідома праця Мартина Груневега, який наприкінці XVI – початку XVII ст. перебував у Львові і зібрав матеріали про ранню історію міста, які співпадають з твердженнями більш ранньої історії міста Альнпека та хронікою Зіморовича, сьогодні втрачені. Отже, Б. Зіморович писав свою історію Львова не на пустому місці. Насамперед, віддавна існували легенди про заснування міста і походження його назви. Їх виникнення, зокрема, інспірували підроблені наприкінці XVI ст. від імені князя Лева грамоти, львівській Святомиколаївській церкві “1291 року” та домініканському костелові “1270 року”.

Народну традицію про обставини виникнення міста зафіксував наприкінці XVI ст. гданський німець Мартин Груневег, автор унікальних дорожніх заміток. “Свою назву місто має від гори, під якою воно лежить... Князь цього краю убив лева, що жив у ясині на горі, яку й тепер називають горою Льва. На знак цієї перемоги князь прийняв ім'я Лева... Якраз тоді, коли Лев готував для замку місце недалеко від гори Льва, його слуги помітили ще одну високу гору. Коли вони з нею знайомилися, натрапили на страшного дракона. Як тільки князь про нього довідався, знищив цього жадливого змія. Наказав також негайно на горі, де змії мав лігво, вимурувати церкву на честь св. Юрія (оскільки той також вбив подібного змія). Недалеко від церкви показують у скелі печеру згаданого дракона, яку називають тепер Зміевою ямою. Церква Юра була першою будовою міста після замку”¹.

У свою чергу пов'язаність легенди з реально існуючою печерою на Святоюрській горі привела до поєднання цього мотиву зі згаданими у Біблії левіафанами (відомими в деяких перекладах Святого Письма ще і як дракони). Таким чином виникла ще одна народна версія про початки Львова. До XIX ст. вважали, що “на Русі, особливо на Покутті до цього часу існує традиція, що велетні жили на узгір'ях. Тих велетнів називали “леві”, признають їм, що мали своє власне місто – Левівгород (біля сучасного Львова)”².

Не збереглися і не відомо, чи були, львівські літописні записки з періоду Галицько-Волинської держави; такі є з пізніших часів. Так, в обкладинці книги з бібліотеки кармелітського монастиря було виявлено пергаменову сторінку із декількома нотатками за 1351, 1385, 1434, 1444, 1447 рр., написаними за часів панування польського короля Казимира Ягайловича (1447-1492)³.

Літописні записки велись і серед міщан-українців. Мова йде про т.зв. Львівський літопис 1339-1643 рр., у якому оригінальні згадки про місцеві події охоплюють лише останнє тридцятиліття (інше - це виписки з відомої польської “Хроніки” М. Бельського)⁴. Можливо, саме з якогось втраченого львівського українського літопису походили відомі на початку XVII ст. факти, що “папезниці... навет ту в нашей землі побравши церкви христіанские рускіе, книги що были учителей великих по грецку и по руску писание на обличение нечестія их як у Крыжи Святого за Сендомиром, там великое множество книг замкли в склепѣ.“ Те саме вони зробили і у Львові, коли “ у Успенія Пречистыа Богородица церков митрополюю взявши, вчинили Божім Тілом. И там великост книг замкнено”⁵.

Не виключено, що якісь літописні записи велись і при вірменському Святоуспенському соборі. Принаймні, Львовові приділив увагу у своїх дорожніх записках вчитель місцевої вірменської школи Сімеон Лехаці⁶.

Історико-джерельний характер мали багаті інформацією книги органів львівського міського самоврядування, найдавніші з яких збереглися від кінця XIV ст. Для пам'яті наступних поколінь писарі занотували описи надзвичайних подій в житті Львова у формі т.зв. меморіалів.⁷ Серед збережених до наших днів надзвичайно цінним є, зокрема, опис пожежі міста 1527 р.⁸

Хронологічно першим власне історичним твором стала рукописна, латиномовна “Топографія міста Львова”, написана впродовж 1603-1605 рр. міським радним, бургомістром Яном Альнпеком.⁹ Скорочений її варіант був надрукований 1618 р. в одному з томів опису найвизначніших міст світу Георга Брауна.¹⁰

Попри безсумнівну історичну вартість праці Бартоломея Зіморевича, яка стала в Речі Посполитій хронологічно першою написаною

на джерельних матеріалах міською хронікою¹¹, вона так і не дочекалася спеціального джерелознавчого дослідження¹². Можемо констатувати, що до написання цього твору Зіморевич залучив надзвичайно цінні виписки з актових книг Яна Альнпека та рукописний варіант його праці, деякі меморіали. Були використані історичні дослідження про львівську римо-католицьку єпархію Томаша Піравського (1615) та Юзефа Скробішевського (1628); про Руську провінцію ордену домініканців Шимона Окольського (1646)¹³. Польсько-українські взаємини відтворені за “Хронікою Польщі” Марціна Кромера (видання 1589 р.).

На жаль, не вдалось встановити, звідки історик черпав відомості з історії слов'ян та їх попередників. Наведені ним відповідні дані буквально не співпадають з відомими текстами праць польських істориків XV-XVII ст. Я. Длугоша, М. Меховіти, М. Кромера, М. Стрийковського, М. Бельського.

Оригінальною і найціннішою є та частина праці, яку Б. Зіморевич написав на підставі документів міського архіву, власних споминів чи спогадів сучасників. Тобто йдеться про період від початку XV ст. і до 1633 р.

Структура твору наступна: вступ та три розділи. У вступі хроніст в загальних рисах показав походження українців (русинів). Основні розділи відтворюють історію міста за періодами домінування, на думку Зіморевича, в ньому трьох різних народів. Це відповідно “Львів руський”, “Львів німецький” та “Львів польський”.

Така структура була обрана не випадково. Вона, як і підібрані прямі та посередні матеріали, повинні були виправдати загарбання Львова, як і всієї Галичини, польським королем Казимиром III. Розпочинаючи історію міста з історії слов'ян та їх попередників, Б. Зіморевич таким чином намагався утвердити серед читачів думку про правомочність захоплення різними народами чужих територій. Цьому мали служити визбирані ним факти поріднення польських та українських правителів. Історик навмисно згадує, за текстами не дуже об'єктивних польських хроністів, напади українських князів на землі Польщі, безпідставно представляє їх ініціаторами походів татар на Польщу. Все це робиться задля утвердження думки про віроломність українців і справедливості подальшого підкорення їх поляками. Особливо тенденційний хроніст у підборі матеріалів про засновника міста, князя Лева. З цією ж метою наводиться апокрифічна антиукраїнська промова Яна Мельштинського. Пограбування Казимиром III 1340 р. князівської скарбниці у Львові він намагається виправдати, безпідставно стверджуючи про зберігання в ній цінностей, нібито захоплених свого часу татарами у поляків.

Розповівши про українців на початку свого твору, Зіморевич надає їм повністю ігнорує. І це в той час, коли об'єднане навколо Ставропільського Успенського братства корінне населення розгорнуло з останньої чверті XVI ст. активну загальноукраїнську політичну та культурну діяльність.

Причиною такої тенденційності, попри традиційну поставу представника панівної нації, було значне напруження польсько-українських відносин під час та після Визвольної війни 1648-1654 рр. Зокрема, у жовтні 1648 р., під час облоги Львова військами Богдана Хмельницького, поляки, налякані таємними контактами місцевих українців з козацьким військом, влаштували їм різню. Як занотовано у Львівському літописі, “у бернардинов русі ж, що була поутікала для оборони, на п'ятсот і большеї постинано, также і в місті, на ратушу, на валах”¹⁴.

Сучасного читача не може не вразити ксенофобія Зіморевича стосовно українців, татар, євреїв. Він не був єдиним юдофобом серед сучасних йому польських діячів. Так, автор надрукованої 1584 р. “Роксолянїї” Себастьян Кльоновіч, при нейтральному відношенні до львівських вірмен та українців, дозволяв собі нетолерантні вислови щодо євреїв¹⁵, які майже дослівно повторили Я. Альнпек та Б. Зіморевич¹⁶. Юдофобія цих авторів мала релігійний підтекст, була наслідком багатівкової офіційної агресивної нетерпимості щодо євреїв Римо-Католицької Церкви. Адже лише в XX ст. Ватикан зняв з цього народу безглузде з богословської та історичної точки зору обвинувачення в смерті Ісуса Христа.

Ненависть Б. Зіморевича до татар також мала релігійне підґрунтя, була спровокована їх багатівковими грабіжницькими нападами.

1. Груневег М. Опис Львова // Жовтень. – Львів, 1980. – № 10. – С. 110, 111.

2. Ще у XIX ст. львівські міщани назву міста пов'язували також з упольованими тут левами (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. Оссолінських. – III 2413. – Арк. 28 зв.; Wagilewicz J. Początki Lwowa // Kółko rodzinne. – Lwów, 1860. – S. 111)

3. Pomniki dziejowe Polski. – Lwów, 1878. – Т. 3. – S. 251

4. Див.: Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – Київ, 1971. – С. 99-124, 141-151

5. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – М.В. 772. – Арк. 40 зв.

6. Симеон Лехаці. Путевые записки. – Москва, 1965

7. Деякі опубліковані в: *Memorabilia ab anno 1588 ad 1672* // Barącz S. *Pamiętnik dziejów polskich z aktów urzędowych lwowskich i z rękopisów.* – Lwów, 1855. – S. 3-35
8. *Memoriał pożaru miasta Lwowa.* – Lwów, 1927. До речі, їх, разом з “Львівським літописом” та двома варіантами твору Я. Альнпека варто було б видати окремим томом в цій серії
9. *Rachwał S. Jan Alnpek i jego “Opis miasta Lwowa” z początku XVII wieku.* – Lwów, 1930; *Опис міста Львова Яна Альнпека.* Присвячений читачеві – любителеві науки // *Жовтень.* – Львів, 1986. – № 3. – С. 89-95
10. *Braun G. Civitates orbis terrarum (Theatri Praecipuarum totius Mundi Urbium).* – *Coloniae Agrippine,* 1618. – Liber 6. – № 49
11. *Charewiczowa Ł. Historiografja i miłośnictwo Lwowa.* – Lwów, 1938. – S. 1
12. Лише М. Хомишин спробувала дослідити деякі аспекти давньої української історії цього твору (Хомишин М. В. Зіморович про питання історії Київської Русі і Галицько-Волинського князівства // *Київська Русь: Культура, традиції.* – Київ, 1982. – С. 109-113; Її ж. *Питання етногенезу слов’ян і міжслов’янських зв’язків у львівських хроніках // З історії міжслов’янських зв’язків.* – Київ, 1983. – С. 70-72)
13. *Pirawski T. Relacio status almae archidieceasis leopoliensis.* – *Leopoli,* 1893. – S. VII-206; *Skrobiszewski J. Vitae archiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium.* – *Leopoli,* 1628
14. Бевзо О. *Львівський літопис і Острозький літописець.* – Київ, 1971. – С. 123. Аби затерти спомини про злочин, католицькі кола почали творити культ визволителя Львова від козаків Яна з Дуклі, мощі якого перебували в бернардинському монастирі. Саме до цього багато спричинився Б. Зіморович
15. *Українська поезія XVI ст.* Київ, 1987. – С. 150-151
16. Ян Альнпек чогось дуже не влюбив ще й емігрантів-шотландців (*Rachwał S. Jan Alnpek.* – S. 17, 39, 25, 51, 14, 34)

Ігор МИЦЬКО

Бартоломей Зіморевич
ПОТРІЙНИЙ ЛЬВІВ
Leopolis Triplex

Науково-популярне видання

Переклад з латинської мови та передмова: Наталія Царьова

Коментар: Ігор Мицько

Відповідальний редактор: Олександр Шишка

Коректор: Ольга Бешкарева

Комп'ютерне макетування: Олена Футорянська

Підписано до друку 02.12.2002 р. з готових діапозитивів.

Формат 70 x 100/16. Папір офсет. Гарнітура Таймс.

Офсетний друк.

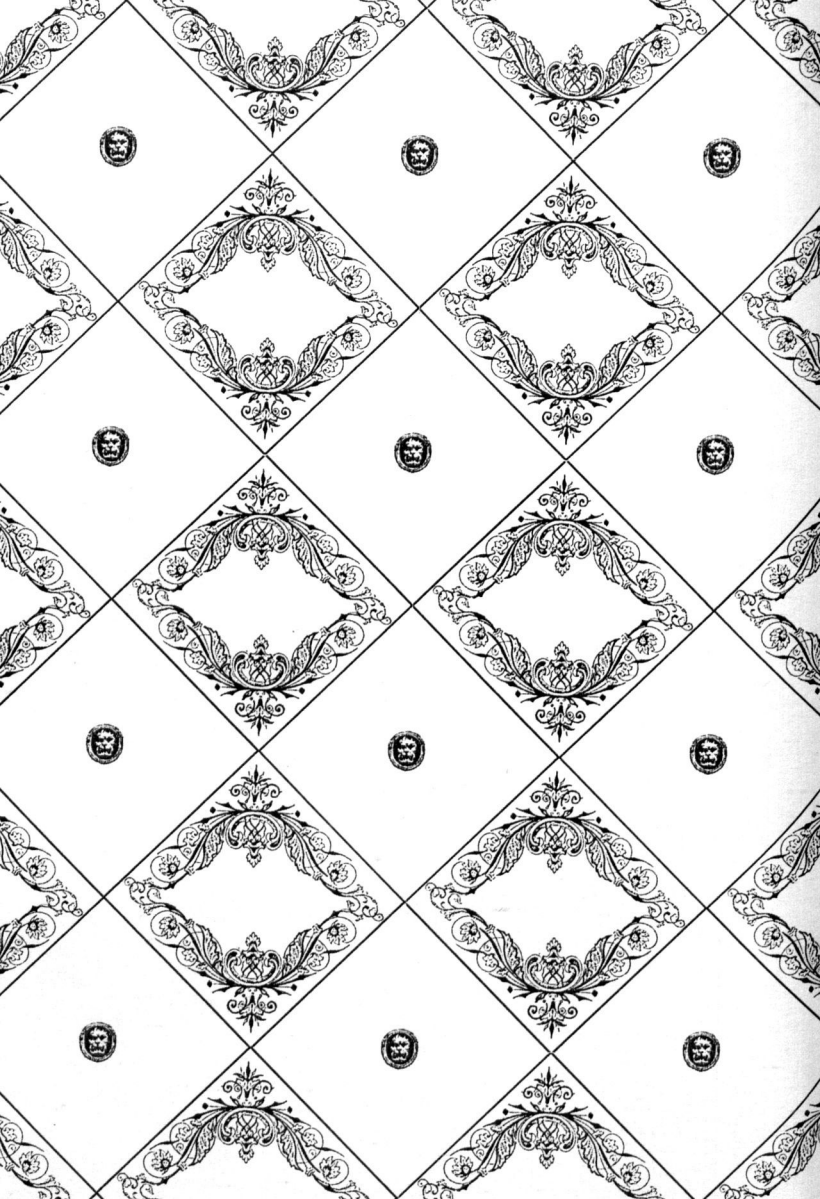
Замовлення №

Видавництво «Центр Європи»

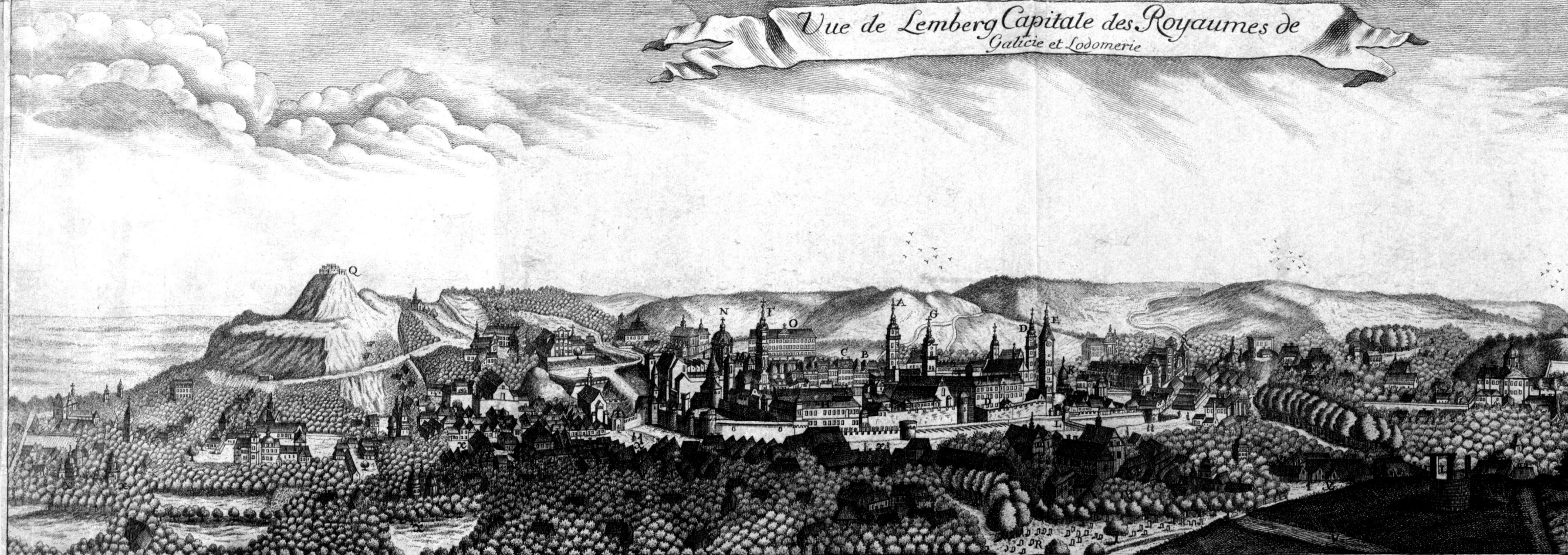
79000, м. Львів, вул. Костюшка, 18; тел./факс 72-35-66, 72-76-71

E-mail: centrevr@is.lviv.ua

Друкарня
«Книгодрук»



Vue de Lemberg Capitale des Royaumes de Galicie et Lodomerie



A. Hotel de ville B. Le Palais du Gouverneur. C. Celui du General commandant D. Le couvent des Jesuite. s. L'eglise cathedrale. F. L'eglise des Rosniaches. G. Les Franciscains. H. L'arsenal ou le vieux chateau. I. La Porte de Cracovie. K. La Porte de Halicz. L. La petite porte dite Juifs Thürl. M. Les Trinitaires. N. Les Dominicains. O. Les Maristes. P. Le couvent des Vierges du S. Sacrement. Q. Vieux chateau ruine. R. Le cimetièr des uifs. S. Le couvent des Carmelites. T. La Maison des Postes. U. La Residence de l'Evêque des Rosniaches. V. Eglises des Rosniaches. X. Habitations des Juifs Y. Route pour Cracovie, la Hongrie, et Vienne

Dedie à Sa Majeste  *L'Empereur Joseph Seconde* *A. Rath Haus. B. Rusniakische K. Thor. L. Juifs Thürl. Q. ruinirtes altes Bischofs Residenz.*
Par son très humble et très obéissant serviteur, François Pernner, Ingenieur de la Navigation.

Франсуа Пернер. Вид Львова – столиці королівства Галичини і Володимирії. [Естамп], Відень, [1772].
 Гравюра зображує Львів після входження його до складу Австрійської імперії і призначалася імператору Йозефу II.

